

Monitor Sport en corona III

De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector

Redactie

Ine Pulles

Peter van Eldert

Peter Nafzger

Hugo van der Poel

Monitor Sport en corona III

De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector

Met steun van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)

Redactie
Ine Pulles
Peter van Eldert
Peter Nafzger
Hugo van der Poel

© Mulier Instituut
Utrecht, juni 2021

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T [@mulierinstituut](https://twitter.com/mulierinstituut)

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	5
1. Inleiding	7
1.1 Waar zijn we in terecht gekomen?	7
1.2 Tijdlijn	8
1.3 Kennisconsortium Sport en corona	8
1.4 Monitoring financiële schade in de sport	9
1.5 Leeswijzer	9
2. Deelname en gezondheid	10
2.1 Sportdeelname	10
2.2 Beweggedrag	16
2.3 Gevolgen voor gezondheid en welzijn	17
2.4 Conclusie	20
3. Sportverenigingen	22
3.1 Zorgen en veerkracht sportverenigingen	22
3.2 Financiële gevolgen	31
3.3 Conclusie	42
4. Sportondernemers	44
4.1 Sportondernemers in vogelvlucht	44
4.2 Fitnesscentra	45
4.3 Golfbanen	50
4.4 Hippische sportcentra	55
4.5 Zwembaden	58
4.6 Overig aanbod sportondernemers	66
4.7 Financiële gevolgen	74
4.8 Conclusie	75
5. De Nederlandse topsport	76
5.1 Tijdlijn coronamaatregelen topsport	76
5.2 Financiële gevolgen voor de Nederlandse topsport	77
5.3 Dilemma's in topcompetities	79
5.4 Talentvolle sporters	81
5.5 Topsportevenementen	82
5.6 Internationale concurrentiepositie	85
5.7 Conclusie	86
6. Sportevenementen	87
6.1 Vraag	87
6.2 Aanbod	89
6.3 Betaald voetbal	93
6.4 Conclusie	97
7. Ondersteuningsstructuur	98
7.1 Sportbonden	98
7.2 NOC*NSF	104

7.3	Platform Ondernemende Sportaanbieders	105
7.4	Gemeenten	106
7.5	Onderzoek en innovatie	109
7.6	Conclusie	109
8.	De financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector	110
8.1	Bedrijvigheid in de sport	110
8.2	Steunmaatregelen	115
8.3	Financiële gevolgen voor de sport	124
9.	Slotbeschouwing	129
9.1	Inleiding	129
9.2	Waar staan we nu?	129
9.3	De financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector	130
9.4	Gezondheid en welbevinden	133
	Bijlage 1. Tijdslijn verspreiding coronavirus	136
	Bijlage 2. Gebruik generieke steunmaatregelen naar SBI-code	143
	Bijlage 3. Kerncijfers Ondernemende sportaanbieders	146

Managementsamenvatting

In deze derde Monitor Sport en corona bundelen we de tot nu toe beschikbare coronaonderzoeken in de sportwereld en geven we een beeld van de gevolgen van de coronamaatregelen voor het sport- en beweeggedrag en voor de organisatie en financiering van de sport in Nederland. Daarbij gaat de aandacht uit naar sportverenigingen, sportondernemers, de ondersteuningsstructuur, topsport, sportevenementen en betaald voetbal. De eerste Monitor Sport en corona verscheen begin juli 2020 en de tweede in november van dat jaar.

Sport en bewegen in tijden van corona

De coronamaatregelen hebben een negatieve invloed op de sportdeelname. Nederlanders zijn sinds het begin van de coronacrisis minder gaan sporten en bewegen. Wel lijkt het erop dat frequente sporters alternatieven hebben gevonden voor sporten in verenigings- en groepsverband. De ongeorganiseerde sport profiteert van de coronacrisis. Het aandeel volwassenen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen lijkt niet gedaald. Dit is het gevolg van een toename in wandelen, huishoudelijk werk, tuinieren en klussen. Dit zijn activiteiten die we sinds het begin van de coronacrisis massaal zijn gaan doen omdat andere (beweeg)activiteiten niet mogelijk waren of omdat we meer vrije tijd hadden.

Sportverenigingen en sportondernemers moeten er serieus rekening mee houden dat het sportlandschap versneld is heringericht. De veranderingen die zich het afgelopen jaar in de sport- en beweegdeelname hebben voorgedaan zullen niet zomaar ongedaan worden gemaakt als de coronamaatregelen helemaal zijn ingetrokken.

In de vorige monitoren constateerden we dat niet iedereen even hard door de coronacrisis wordt geraakt. Dit is nog altijd het geval. Kwetsbare groepen en mensen met een lage sociaaleconomische status worden het hardst geraakt als het gaat om sport- en beweegdeelname, maar ook in hun gezondheid. De sociale kloof lijkt alsmaar groter te worden.

De sport is nog niet van het coronavirus verlost

Er zijn grote verschillen tussen de deelsectoren in de mate waarin zij worden getroffen. Sommige sectoren, zoals de evenementensector en de sportondernemers, zagen nagenoeg hun volledige omzet wegvallen. Verenigingen maken zich op hun beurt zorgen over een teruglopend ledental. Ook bij sportbonden speelt dit: meer dan veertig sportbonden verloren in totaal ruim 150.000 leden.

Niet alleen tussen de deelsectoren, maar ook daarbinnen zijn verschillen zichtbaar. In de coronamaatregelen wordt onderscheid gemaakt tussen binnen- en buitensport. Waar buitensport, zij het met enige beperkingen, mogelijk bleef, had de binnensport lange tijd met een volledige sluiting te maken. Binnensporten werden dan ook lange tijd aanzienlijk minder beoefend. Daarnaast zijn binnensportverenigingen negatiever over hun toekomst dan buitensportverenigingen en maken zij zich vaker zorgen over het ledenverloop en de beperkte aanwas van leden. Het is aannemelijk dat teamsporten harder worden geraakt dan individuele sporten. NOC*NSF signaleert dat leden in dit lopende jaar hun lidmaatschap alsnog op willen zeggen als zij niet snel weer kunnen sporten op de manier die zij graag **willen, met competities ‘dichtbij’ en ontmoeten na afloop.**

Al met al is er met de recente versoepelingen meer mogelijk en heeft de sport haar deuren (gedeeltelijk) kunnen openen, maar terug bij het oude normaal zijn we niet. Tot 5 juni golden beperkingen op groepsmaat en waren groepslessen niet toegestaan. Sportscholen en zwembaden mochten weer open en er is **weer omzet, maar die is lager dan tijdens het ‘oude normaal’.** We zullen voorlopig nog niet van het coronavirus verlost zijn. Afstand houden, mondkapjes dragen en

andere maatregelen zullen naar verwachting nog lang onderdeel zijn van het dagelijks leven. Zo ook in de sport.

Inkomstenderving en schade

Voor de breedtesportsector (sportverenigingen, sportondernemers, gemeenten en sportbonden) komen we voor heel 2020 uit op een omzetverlies van iets meer dan 1,8 miljard euro. De kostenbesparingen worden ingeschat **op ongeveer 782 miljoen euro en de ‘opbrengsten’ uit steunmaatregelen afgerond op 534 miljoen euro**. De directe schade komt daarmee uit op 537 miljoen euro.

De geschatte schade voor het jaar 2020 komt ongeveer 200 miljoen euro lager uit dan de schatting van de schade in de tweede Monitor Sport en corona. Dat we nu uitkomen op een lagere schade dan in het najaar van 2020 komt doordat de sportsector een hogere kostenbesparing heeft doorgevoerd, waarvan de mate tussen en binnen deelsectoren verschilt, en omdat we een completer beeld hebben van de uitkering van steunmaatregelen over 2020.

Het omzetverlies en de financiële schade zijn zonder meer het grootst bij de sportondernemers. Van het totale omzetverlies van 1,8 miljard euro zit 1,4 miljard bij de sportondernemers. De meeste omzetschade is en wordt veroorzaakt door het wegvallen van transacties. We zien dit terug bij de meeste sportondernemers en bij sportevenementen en betaald voetbal. Waar sportverenigingen en sportbonden flinke kostenbesparingen hebben doorgevoerd en de steunmaatregelen het financiële verlies beperkt hebben gehouden, blijkt bij de sportondernemers dat de kostenbesparingen en compensatie vanuit steunmaatregelen niet afdoende zijn om het verlies te beperken. Sportondernemers lijken deze tekorten voornamelijk op te vangen door, naast verdere bezuinigingen, schulden aan te gaan en eigen geld in de onderneming te steken.

Naast de financiële schade hebben de coronamaatregelen andere vormen van schade tot gevolg. Zo was plezier beleven aan sport en bewegen gezien de beperkingen lange tijd niet vanzelfsprekend. Ook al is individueel en ongeorganiseerd sporten gedurende de gehele coronacrisis mogelijk gebleven, de sociale contacten en gezelligheid van sport zijn weggevallen. Sportaanbieders en gemeenten hebben noodgedwongen moeten bezuinigen, waardoor sportaanbod verdwijnt of onderhoud wordt uitgesteld. Dit heeft gevolgen voor de sportinfrastructuur: het aanbod wordt minder divers in een kwalitatief minder goede sportomgeving. Bij veel sportbonden nam het ledenaantal sinds het begin van de coronacrisis af.

Gezondheid en vitaliteit

In de slotbeschouwing reflecteren we op de bevindingen uit deze monitor en wordt ingegaan op de (potentiële) bijdrage van sport en bewegen aan de veranderingen in de gezondheid van Nederlanders.

Gezondheidsrisico's zijn ongelijk verdeeld en de huidige tijd trekt een zware wissel op het dagelijks leven van jongeren en jongvolwassenen. Het wegvallen van de sportactiviteiten, naast alle andere (sociale) activiteiten die tijdens de lockdown(s) niet mogelijk waren, zal geen positieve bijdrage geleverd hebben aan het psychisch welbevinden van deze leeftijdsgroepen. Corona heeft het belang van een gezonde leefstijl benadrukt en de gezondheidswaarde van sport en bewegen is inmiddels onomstotelijk bewezen. Daarnaast hebben intensieve beweegactiviteiten als sporten en fietsen positievere gezondheidseffecten dan laagintensieve beweegactiviteiten als wandelen of tuinieren. De verandering in beoefende activiteiten door corona kan op de langere termijn dan ook doorwerken in de gezondheid van Nederlanders. Om die reden zou het logisch zijn om sport en bewegen in de huidige crisis te benutten om (mentale) **gezondheidsrisico's zoveel als mogelijk te** beperken. In die hoedanigheid zou sport en bewegen een preventieve functie kunnen vervullen. In plaats van deze functie te benutten is de sportsector echter juist lange tijd gesloten geweest.

1. Inleiding

Ine Pulles

De coronacrisis duurt inmiddels al meer dan een jaar en de gevolgen voor de sportsector zijn omvangrijk. Om op deze gevolgen in te kunnen spelen is het belangrijk om goed zicht te houden op de sportsector. Het kennisconsortium Sport en corona is opgericht om de wederzijdse afstemming tussen kennisontwikkeling en beleidsontwikkeling ten tijde van de coronacrisis te versnellen en te optimaliseren (zie paragraaf 1.3). Onderdeel van de werkzaamheden is het uitbrengen van halfjaarlijkse rapportages, die de beschikbare beleidsrelevante kennis over de (financiële) gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector bundelen en onderbouwen en voorzetten geven voor beleidsontwikkeling. De voorliggende rapportage is de derde monitor Sport en corona. De eerste twee monitoren Sport en corona¹² zijn respectievelijk begin juli 2020 en eind november 2020 naar de Tweede Kamer gestuurd. De insteek van deze derde monitor is te komen tot een zo goed mogelijke schatting van het omzetverlies en de directe schade voor de diverse deelsectoren van de sportsector.

In deze derde monitor Sport en corona worden de data en kennis gebundeld over de gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector die eind april 2021 beschikbaar zijn. Daarbij ligt de nadruk op nieuwe data en kennis sinds eind november 2020. Wat tot dan bekend was, is gepubliceerd in de eerste twee uitgaven van de monitor Sport en corona. De laatste ontwikkelingen rondom het coronavirus, de bijbehorende maatregelen en relevante gebeurtenissen in de sportsector presenteren we in een compacte tijdslijn in paragraaf 1.2. De tijdslijn heeft betrekking op de periode eind november 2020 tot begin juni 2021. Een uitgebreidere tijdslijn is opgenomen in bijlage 1. De laatste data die in deze rapportage zijn verwerkt en die iets kunnen zeggen over welk effect de maatregelen hebben op de sportsector, komen uit april 2021 of eerder.

1.1 Waar zijn we in terecht gekomen?

Het ‘rampjaar’ 2020 stond in het teken van Covid-19 (het ‘coronavirus’). Voor velen was het een moeilijk jaar, zo ook voor de sportsector. De sport was lange tijd volledig op slot, met hier en daar tijdelijke uitzonderingen. Inmiddels zijn we een jaar verder en is de derde golf een feit, gelden er nog beperkende maatregelen en is de lockdown pas sinds eind april versoepeld. Het kabinet heeft een scenario opgesteld waarmee het Nederland voor de zomer van 2021 geleidelijk uit de huidige lockdown wil krijgen. Met het openingsplan³ wordt de samenleving stap voor stap geopend. Het openingsplan bestaat uit zes stappen. Bij elke stap komen een aantal coronamaatregelen te vervallen. Hoe snel de versoepelingen gaan is afhankelijk van het aantal patiënten in de ziekenhuizen. Vanaf stap 2 hebben de versoepelingen invloed op de sportsector. Deze stap is 19 mei ingegaan. Met deze versoepelingen is het weer toegestaan om binnen te sporten. Stap 3 ging 5 juni in. Daarmee is onder andere het sporten in groepsverband weer mogelijk. Zwembaden, sportscholen en verenigingen hebben hun deuren weer voor sporters geopend en kunnen hun leden of klanten weer in de sportkantine verwelkomen. Eerder werden halverwege maart 2021 aanpassingen in de maatregelen doorgevoerd, waardoor er voor de sportsector enkele kleine versoepelingen van kracht werden.

---

¹ Poel, H. van der & Pulles, I. (red.) (2020). [Monitor Sport en corona. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Utrecht: Mulier Instituut.

² Poel, H. van der, Nafzger, P. & Eldert, P. van (red.) (2020). [Monitor Sport en corona II. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Utrecht: Mulier Instituut.

³ Rijksoverheid (z.d.). [Openingsplan](#).

Het moge duidelijk zijn dat de coronacrisis, ondanks de recente versoepelingen, om een lange adem vraagt. Of 2021 de sportsector verlichting biedt of dat het ook als een ‘rampjaar’ de boeken in gaat, zal de tijd ons moeten leren.

1.2 Tijdlijn

Tabel 1.1 bevat een compacte versie van een tijdlijn, met de belangrijkste wijzigingen in de coronamaatregelen in de periode november 2020 - juni 2021. In bijlage 1 is een uitgebreidere versie van deze tijdlijn te vinden.

Tabel 1.1 Tijdlijn verspreiding coronavirus over (steun)maatregelen en ontwikkelingen in de Nederlandse sportsector als gevolg van de coronacrisis, november 2020 – juni 2021

Maatregelen	Persconferenties	Gevolgen voor de sport
Verlenging maatregelen zoals bepaald op 13 oktober 2020 en aanscherping lockdown.	14 december	Sluiting sportscholen, sporthallen en zwembaden. Jongeren t/m 18 mogen in teamverband blijven trainen. Volwassenen mogen individueel sporten. Amateurcompetitie stilgelegd.
		Topsport mag vanaf 17 december doorspelen.
Mensen mogen per dag max. 1 bezoeker van 13 jaar of ouder ontvangen en max. 1 x per dag op bezoek gaan.	20 januari	NOC*NSF deelt samen VSG en POS een 'heropeningsplan' met de naam 'Sport is deel van de oplossing'.
Het R-getal blijft niet onder of rond de 1. Beperkingen blijven van kracht.	23 maart	Personen in de leeftijd t/m 26 jaar mogen weer samen buiten sporten. Alleen met eigen team binnen de eigen club.
		NOC*NSF publiceert het manifest 'Breng Nederland in beweging: Investeer in sport en bewegen'.
De situatie in de zorg en maatschappij blijft nijpend, ondanks de hoge besmettingscijfers presenteert het kabinet een openingsplan.	13 april	Geen versoepelingen.
Vanaf 28 april mogen mensen per dag max. 2 bezoekers van 13 jaar of ouder ontvangen en max. 1 x per dag op bezoek.	20 april	NOC*NSF publiceert het Manifest 'een Sportieve Gezonde Generatie'.
De avondklok vervalt en terrassen mogen open van 12:00 uur tot 18:00 uur. Max. 2 pers. of 1 huishouden per tafel.		Buitensporten voor mensen vanaf 27 jaar is weer toegestaan. Sporten mag met max. 4 personen op 1,5 meter afstand.
Stap 2 van het openingsplan gaat 19 mei in. Buiten is weer meer mogelijk. O.a. de openingstijden van terrassen worden verruimd (6.00-20.00 uur).	11 mei	Sportscholen, sporthallen en zwembaden mogen onder voorwaarden weer open vanaf 19 mei.
Stap 3 van het openingsplan gaat 5 juni in. Aanvankelijk zou deze stap 9 juni gezet worden, maar de besmettingscijfers laten eerdere versoepelingen toe.	28 mei	Vanaf 5 juni is sporten in groepsverband toegestaan en vanaf 17 jaar mogen wedstrijden tegen teams van andere clubs gespeeld worden. Sportkantines, douches en kleedkamers mogen open.

1.3 Kennisconsortium Sport en corona

Het kennisconsortium Sport en corona is ingericht om snel de beschikbare data en kennis gerelateerd aan de gevolgen van de coronamaatregelen voor de sport te kunnen ontsluiten en delen, en daar waar die data en/of kennis ontbreken, die lacunes in kaart te brengen en proberen erin te voorzien. Het kennisconsortium brengt vertegenwoordigers van de sportsector, het beleid en kennisinstellingen bijeen, teneinde een kortcyclische uitwisseling en afstemming mogelijk te maken van beschikbare data en kennis, opkomende beleidsvragen, en ervaringen met ingezet beleid en getroffen steunmaatregelen.

Kenniscentrum Sport en Beweging (KCSB) en het Mulier Instituut (MI) vormen de projectorganisatie van het kennisconsortium. Het MI draagt zorg voor het onderzoeksmatige deel en wordt daarin

ondersteund door een expertgroep⁴. Leden van deze groep beschikken over financieel-economische expertise met betrekking tot de sportsector. KCSB coördineert het platform⁵, waarin en waardoor de vraagarticulatie, kennisontsluiting en kennisdeling plaatsvinden. Het platform heeft deels een digitale vorm, vooral gericht op kennisontsluiting en -deling (website, webinars), en deels heeft het een vorm gericht op discussie, uitwisseling en vraagarticulatie.

1.4 Monitoring financiële schade in de sport

In hoofdstuk 8 is aandacht voor de steunmaatregelen en het gebruik ervan door de sportsector. Per deelsector worden omzetverlies, kostenbesparingen en gebruik van steunmaatregelen bij elkaar gebracht **en getotaliseerd. Het omzetverlies minus de kostenbesparingen en de ‘opbrengsten’ uit de steunmaatregelen**, leidt tot de directe schade voor de deelsector, die moet worden gedekt door het aanspreken van reserves. We presenteren een totaalbeeld van de schade voor 2020. Daarbij richten we ons vooral op de breedtesport.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden de veranderingen in sport- en beweeggedrag als gevolg van de genomen coronamaatregelen beschreven. Daarnaast is er in dit hoofdstuk ook aandacht voor de gevolgen van de coronacrisis voor de leefstijl en gezondheid van Nederlanders. In de hoofdstukken 3 tot en met 6 komen de vier grootste deelsectoren van het sportsysteem aan bod, respectievelijk de georganiseerde sport, de sportondernemers, de topsport en de sportevenementen (inclusief betaald voetbal). In deze hoofdstukken wordt een beeld geschetst van wat er speelt en worden de financieel-economische gevolgen laten zien. Uitgangspunt is daarbij een modelmatige weergave van de mate waarin de geldstromen in de betreffende deelsector door de coronamaatregelen in gevaar (zijn ge)komen, gebaseerd op het model voor de financiële geldstromen in de sport dat door KPMG is gepresenteerd in het Brancherapport sport (zie par. 1.4). Hoofdstuk 7 gaat over de gevolgen van de coronacrisis voor de ondersteuningsstructuur van de sport. Onderdeel daarvan is de ondersteuning aan sportaanbieders gericht op de omgang met de coronamaatregelen. In hoofdstuk 8 staan de financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector centraal. Dit hoofdstuk gaat in op de arbeidsmarkteffecten en de getroffen steunmaatregelen, zowel de sportspecifieke als het sport gerelateerde gebruik van de generieke maatregelen. Hoofdstuk 9 is de slotbeschouwing, daar wordt ingegaan op de vraag hoe de sport ervoor staat na ruim anderhalf jaar corona.

---

⁴ In de expertgroep hebben zitting Willem de Boer (HAN/SERC), Enno Gerdes en Radboud Koning (beiden RebelGroup), Ruud Koning (RUG), Karin van der Maat (Kenniscentrum Sport en Bewegen), Pieter Verhoogt (Sport2B) en Dick Zeegers (SWS). De expertgroep fungeert onder meer als klankbordgroep voor de rapportages Monitor Sport en corona.

⁵ www.sportencorona.nl

2. Deelname en gezondheid

Ine Pulles

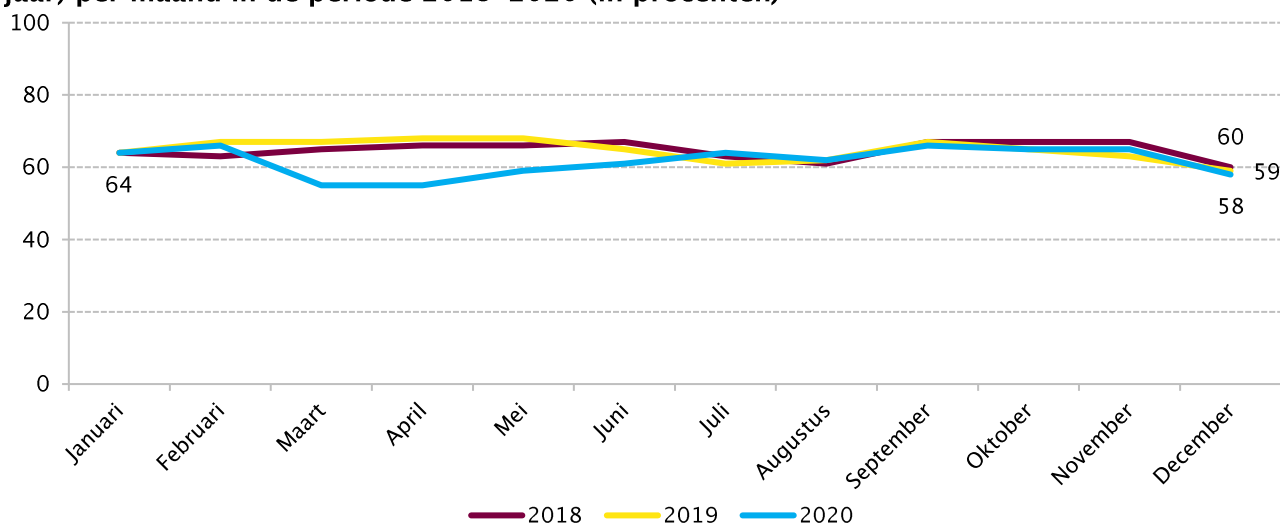
In het najaar van 2020 concludeerden we dat de sport- en beweegdeelname een kleine opleving kende in de zomer, maar nog altijd erg kwetsbaar was en onder druk stond van de destijds geldende coronamaatregelen. Daarbij merkten we op dat wanneer het sporten binnen, in competities en in groepsverband nog voor langere tijd niet mogelijk zou zijn, de sport- en beweegdeelname weer terug zou zakken, mogelijk naar het niveau van de eerste golf in maart-mei 2020. In dit hoofdstuk schetsen we op basis van recente onderzoeken hoe de sport- en beweegdeelname van Nederlanders zich gedurende de winter en het vroege voorjaar van 2021 heeft ontwikkeld en hoe deze er momenteel voor staat. We inventariseren tevens de gevolgen van de coronamaatregelen voor diverse gezondheidsaspecten.

2.1 Sportdeelname

Kijken we naar de kernindicator wekelijks sporten, dan sportte in 2020 55 procent van de Nederlanders van 4 jaar en ouder minstens één keer per week.⁶ Voor de bevolking van 12 jaar en ouder bedraagt de wekelijkse sportdeelname 54 procent. Hiermee lijkt de wekelijkse sportdeelname stabiel.⁷

Op basis van cijfers van NOC*NSF⁸ is de dip in ‘wekelijkse’ sportdeelname (minstens vier keer per maand) het grootst tijdens de eerste lockdown in het voorjaar van 2020 (figuur 2.1). Verder blijkt dat de sportdeelname vanaf de zomermaanden vergelijkbaar is met voorgaande ‘normale’ jaren.

Figuur 2.1 Sportdeelname (vier keer per maand of vaker) van Nederlandse inwoners (5–80 jaar) per maand in de periode 2018–2020 (in procenten)

Bron: NOC*NSF (NOC*NSF Sportdeelname Index), 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

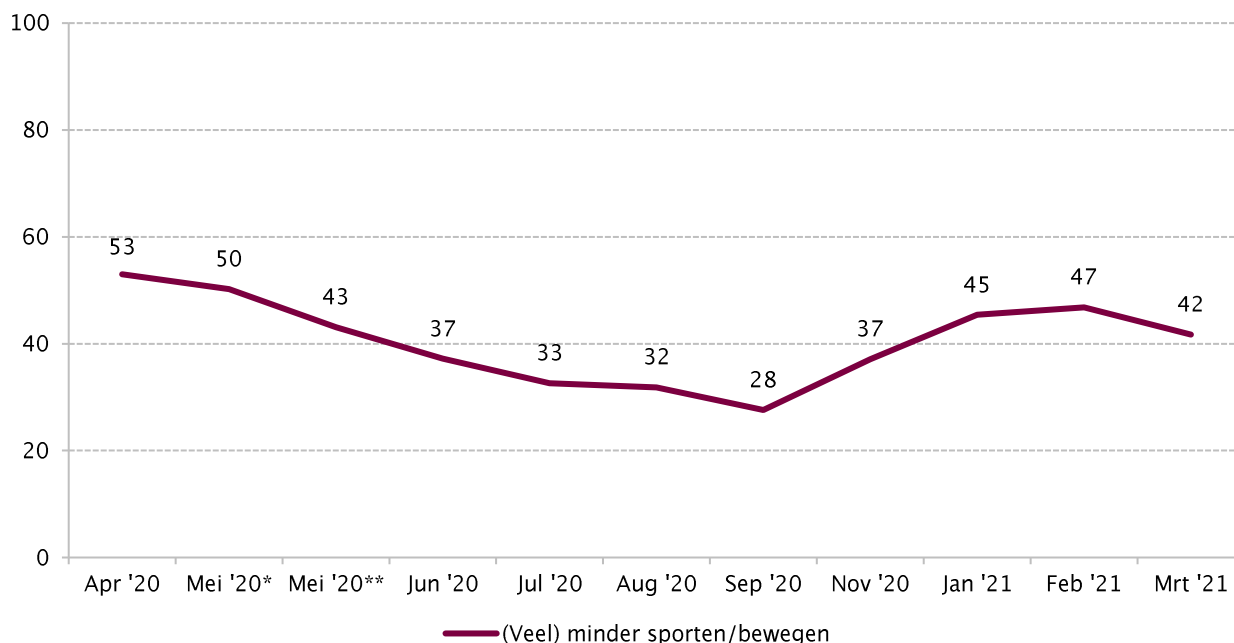
⁶ CBS en RIVM (2020). [Sportdeelname wekelijks](#).

⁷ Hierbij dient opgemerkt te worden dat de sportdeelname in 2020 door methodologische verschillen hoog lijkt uit te vallen. RIVM voert verdiepende analyses uit en zal hierover rapporteren.

⁸ Tot en met december 2020 heeft NOC*NSF samen met Ipsos de metingen van de maandelijkse sportdeelname in Nederland uitgevoerd. Sinds januari 2021 werkt NOC*NSF samen met onderzoeksbureau Kantar. Dat betekent dat er gebruik wordt gemaakt van een ander panel. Dit heeft invloed op de sportdeelnamecijfers. Kantar meet in haar panel gemiddeld een 9 procent lagere sportdeelname in Nederland. Wegens deze trendbreuk worden de deelnamecijfers voor de eerste maanden van 2021 niet in de figuur opgenomen.

Volgens het gedragsonderzoek van het RIVM en de GGD GHOR Nederland geeft nog altijd elke maand een grote groep volwassenen aan dat zij (veel) minder sporten en/of bewegen dan voor de coronamaatregelen.⁹ Aan het begin van de coronacrisis in maart 2020 gaf 53 procent van de volwassenen aan minder te sporten en bewegen. Dat aandeel nam vervolgens elke maand iets af tot drie op de tien volwassenen (28%) in september, om vervolgens weer toe te nemen tot 45 procent in december 2020 (figuur 2.2). In februari 2021 sportte ongeveer de helft van de volwassenen (47%) minder dan voor ingang van de coronamaatregelen. Eind maart was dat aandeel, mogelijk als gevolg van kleine versoepelingen in de sportsector, afgenomen tot 42 procent. Tegenover de groep volwassenen die minder is gaan sporten en bewegen, staat een kleine groep volwassenen die (veel) meer is gaan sporten en/of bewegen (17%). Uitkomsten van het Nationaal Sportonderzoek¹⁰ zijn redelijk in lijn met de genoemde cijfers. Uit dit onderzoek blijkt dat in maart 2021 35 procent van de volwassenen naar eigen zeggen (veel) minder en 22 procent (veel) meer is gaan sporten en bewegen. NOC*NSF¹¹ concludeert dat door de lockdown 52 procent van de volwassenen en 62 procent van de jongeren minder is gaan sporten of gestopt is.

Figuur 2.2 Aandeel Nederlanders (16 jaar en ouder) dat (veel) minder is gaan sporten en bewegen in de periode april 2020–maart 2021 (in procenten)

Bron: RIVM en GGD GHOR Nederland (Gedragswetenschappelijk onderzoek COVID-19), 2020–2021.

* 7 t/m 12 mei 2020

** 27 mei t/m 1 juni 2020

Sportdeelname van kinderen en jongeren

In de vorige monitor concludeerden we dat de sportdeelname van de jeugd in september weer was opgekrabbeld tot ‘normaal’. In het najaar van 2020 bleef het aandeel 5- tot en met 18-jarigen dat

⁹ Vragenlijstonderzoek RIVM en GGD GHOR Nederland. Onderzoek naar gedragsmaatregelen en welbevinden door RIVM en GGD GHOR Nederland. Elke drie weken vindt een peiling plaats. Resultaten te raadplegen via: <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/maatregelen-welbevinden/welbevinden-en-leefstijl>.

¹⁰ Nationaal Sportonderzoek, maart 2021.

¹¹ NOC*NSF (2021). *NOC*NSF Sportdeelname Index maart 2020*. Amsterdam/Arnhem: Kantar/Nederlands Olympisch Comité*Nederlandse Sport Federatie.

minstens vier keer per maand sportte stabiel. In december daalde de sportdeelname flink.¹² December is ook in een normaal jaar een maand waarin minder gesport wordt, maar de afname was dit keer groter en het deelnamecijfer lag ver onder het niveau van december 2019. In november 2020 sportte 78 procent van de jeugdigen minstens vier keer per maand en in december was dat afgenomen tot 58 procent. Ter vergelijking: in november 2019 en december 2019 was dit respectievelijk 81 procent en 73 procent. Deze daling is waarschijnlijk veroorzaakt door de aangescherpte coronamaatregelen. Zo sloten halverwege december sporthallen, zwembaden en kinderopvang en buitenschoolse opvang.

De grote verschillen in sportdeelname tussen kinderen van 5 tot en met 12 jaar en de groep 13- tot en met 17-jarigen waarvan in het voorjaar van 2020 sprake was, zijn in de zomer van dat jaar bijgetrokken en in het najaar stabiel gebleven. In december 2020 sportte 53 procent van de 5- tot en met 12-jarigen en 65 procent van de 13- tot en met 17-jarigen minstens vier keer per maand. Het is ongebruikelijk dat de jeugd meer sport dan de groep jonge kinderen. De sportdeelname van de jonge kinderen is ten opzichte van november harder gedaald dan de sportdeelname van de jeugd. Waarschijnlijk is dit het gevolg van de volledige sluiting van sportverenigingen halverwege december. Vooral jonge kinderen sporten vaak bij een sportvereniging. In april 2021 lijkt de sportdeelname toegenomen ten opzichte van januari en februari 2021.¹³ De kleine versoepelingen in de maatregelen die in maart 2021 zijn doorgevoerd, zijn waarschijnlijk de oorzaak van deze toename.

Deelnameverschillen

Wanneer resultaten van het gedragsonderzoek van RIVM¹⁴ naar opleidingsniveau worden uitgesplitst, zijn weinig verschillen te zien tussen de opleidingsniveaus. Dat wil zeggen dat laag-, middelbaar en hoogopgeleiden in vergelijkbare mate minder zijn gaan sporten en bewegen. Toch worden de sociaaleconomische verschillen in sport- en beweeggedrag door de coronacrisis vergroot. De sport- en beweegdeelname onder laagopgeleiden is namelijk altijd, dus ook in **'normale' jaren, lager dan die van** middelbaar en hoogopgeleiden. Als de sport- en beweegdeelname ongeacht het opleidingsniveau in absolute zin in gelijke mate afneemt, betekent dit dat de afname onder laagopgeleiden die wel sporten groter is.¹⁵

Cijfers uit de Sportdeelname Index van NOC*NSF bevestigen dit beeld. De gemiddelde sportdeelname van laag- en middelbaar opgeleiden bedroeg in 2020 respectievelijk 51 procent en 62 procent, tegenover een gemiddelde sportdeelname van 70 procent onder hogeropgeleiden. In vergelijking met 2019 is de sportdeelname van hoogopgeleiden met 2 procentpunten afgenomen (was 72%), terwijl die van laag- en middelbaar opgeleiden met respectievelijk 4 en 5 procentpunten afnam.¹⁶ Voor het begin van de coronacrisis in februari 2020 bedroeg het verschil in sportdeelname tussen laag- en hoogopgeleiden 16 procentpunten; in december van dat jaar was dat toegenomen tot een verschil van 19

---

¹² NOC*NSF (2021). [NOC*NSF Sportdeelname Index december 2020](#). Amsterdam/Arnhem: Ipsos/Nederlands Olympisch Comité*Nederlandse Sport Federatie.

¹³ Volgens de Sportdeelname Index bedroeg de sportdeelname van de twee leeftijdsgroepen in januari 51 procent voor de 5- t/m 12-jarigen en 50 procent voor de 13- t/m 17-jarigen. In april was de sportdeelname gestegen tot respectievelijk 74 procent en 56 procent. Bron: [NOC*NSF Sportdeelname Index april 2020](#).

¹⁴ Vragenlijstonderzoek RIVM en GGD GHOR Nederland. Onderzoek naar gedragsmaatregelen en welbevinden door RIVM en GGD GHOR Nederland. Elke drie weken vindt een peiling plaats. Resultaten te raadplegen via: <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/maatregelen-welbevinden/welbevinden-en-leefstijl>.

¹⁵ Schoemaker, J. & Boer, W. de (2021). [Impact van veranderingen in sport en bewegen door het coronavirus in 2020. Van Coronacrisis naar Bewegingcrisis?](#) Arnhem/Nijmegen: Sports & Economics Research Centre (SERC)/HAN University of Applied Sciences (HAN).

¹⁶ NOC*NSF (2020). [NOC*NSF Sportdeelname Index december 2020](#). Amsterdam/Arnhem: Ipsos/Nederlands Olympisch Comité*Nederlandse Sport Federatie.

procentpunten. Ook in de eerste maanden van 2021 lijkt dit verschil niet kleiner te worden.¹⁷

Niet alleen naar opleidingsniveau zijn de verschillen in sport- en beweegdeelname vergroot. Zo zijn ook volwassenen, ouderen, chronisch zieken, eenzame en sociaal geïsoleerde mensen en mensen met een lage sociaal-economische status/laag inkomen minder gaan sporten en bewegen.¹⁸

Effect van maatregelen op sportdeelname

In maart is in het Nationaal Sportonderzoek en in de Sportdeelname Index van NOC*NSF gevraagd naar het effect van de coronamaatregelen op het sportgedrag van Nederlanders. Vier op de tien Nederlanders (41%, 16 t/m 79 jaar) zijn vanwege de coronamaatregelen nieuwe of andere vormen van sport en bewegen gaan beoefenen.¹⁹ Zo is 22 procent gaan wandelen, 7 procent gaan fietsen en 5 procent gaan hardlopen. Daarnaast zijn Nederlanders thuis oefeningen gaan doen voor fitness (16%) en yoga (5%). Een groot deel van hen is van plan om deze vormen van sport en bewegen ook na de coronacrisis te blijven beoefenen, vaak naast een sportactiviteit die zij al deden. Ongeveer een derde van de Nederlanders die deze activiteiten zijn gaan doen, wil deze ter vervanging van de andere activiteit blijven beoefenen. Voor yoga ligt dit aandeel met 47 procent nog wat hoger. Van de volwassenen die op een andere manier zijn gaan sporten en/of bewegen zegt 13 procent dit veel en 25 procent dit enigszins beter te vinden dan wat zij hiervoor deden. Drie op de tien volwassenen (31%) vinden dit ongeveer even goed, 22 procent vindt dit minder en 8 procent veel minder dan wat zij voorheen deden.

In het Nationaal Sportonderzoek is de invloed van de coronamaatregelen gedetailleerd uitgevraagd. Zo blijkt dat Nederlanders hun sport(en) niet kunnen beoefenen omdat de sportaccommodatie gesloten is, als gevolg van de avondklok en omdat zij normaal gesproken groepslessen volgen (zie tabel 2.1). Uit de cijfers van NOC*NSF komt een vergelijkbaar beeld naar voren: 8 procent van de jongeren en 12 procent van de volwassenen is door de avondklok minder gaan sporten of gestopt. Dit zijn vaker mannen dan vrouwen. Vrouwen kunnen hun sport(en) vaker dan mannen niet beoefenen omdat zij groepslessen volgen; voor mannen geldt vaker dat zij aan teamsport doen en daarom hun sport(en) niet kunnen beoefenen. 12 procent geeft aan dat zij meer zijn gaan bewegen, maar minder zijn gaan sporten.

Tabel 2.1 Invloed van de coronamaatregelen op het sport- en beweeggedrag van de Nederlandse bevolking van 16–79 jaar (in procenten, n=1.508)

Ik kan mijn sport(en) niet beoefenen omdat de sportaccommodatie gesloten is	19
De manier waarop ik sport/beweeg is veranderd	16
De mate waarin ik sport/beweeg is veranderd	16
Ik ben meer gaan bewegen, maar minder gaan sporten	12
Door de avondklok ben ik minder gaan sporten/bewegen	10
Ik kan mijn sport(en) niet beoefenen omdat ik normaal gesproken groepslessen volg	10
Ik kan mijn sport(en) niet beoefenen omdat ik aan een teamsport doe	6
Bij het beoefenen van één of meer van mijn sporten is het niet mogelijk om 1,5 meter afstand te houden	6
Geen van deze	10

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek (NSO), maart 2021.

¹⁷ NOC*NSF (2021). [NOC*NSF Sportdeelname Index april 2021](#). Amsterdam/Arnhem: Ipsos/Nederlands Olympisch Comité*Nederlandse Sport Federatie.

¹⁸ Ooms, L. (2021). *Corona en sporten en bewegen. Aandacht voor sociale ongelijkheid in sport- en beweegdeelname in gemeenten tijdens de coronacrisis. (factsheet 2021/10)*. Utrecht: Mulier Instituut.

¹⁹ Nationaal Sportonderzoek, maart 2021.

Doordat sportaccommodaties tussen halverwege december 2020 en mei 2021 gesloten waren, is binnen sporten lange tijd onmogelijk geweest. De meerderheid van de binnensporters (58%) is tijdens de crisis buiten gaan sporten.²⁰ Toch zijn er grote verschillen in sportdeelname tussen binnen- en buitensporters zichtbaar. Zeven op de tien binnensporters zijn minder gaan sporten of gestopt, tegenover vier op de tien buitensporters. De meerderheid van de Nederlanders (54%) is van mening dat het belangrijk is dat mensen kunnen blijven sporten bij sportclubs, ook binnen.

Ook op basis van het Nationaal Sportonderzoek kan geconcludeerd worden dat de deelname aan binnensport is afgenomen. Acht op de tien sporters (83%) die in 2019 bij een sportvereniging in een overdekte ruimte sportten (bijvoorbeeld volleybal en judo) doen dat in maart 2021 (veel) minder. Daarnaast doet 41 procent (veel) minder aan een binnensport buiten een sportvereniging om. Wandelaars en fietsers zijn in vergelijking met 2019 (veel) meer gaan wandelen (56%) en fietsen (40%) in de vrije tijd. Van degenen die aan buitenfitness deden, doet de helft (51%) dat nu (veel) meer. Vier op de tien Nederlanders (43%) die voor de coronacrisis **met collega's een lunchwandeling maakten, doen dat in 2021 (veel) meer**. 4 procent van de Nederlanders gaf aan dat zij in de situatie voor corona, in 2019, met **collega's wandelden tijdens de lunch. In maart 2021 zegt zes procent van de volwassenen een lunchwandeling te maken**.

Drie kwart van de Nederlanders (77%, 16 t/m 79 jaar) vindt het belangrijk om te blijven sporten en/of bewegen zolang de coronamaatregelen van kracht blijven. Vier op de tien (39%) vinden dit zelfs heel belangrijk.²¹ Vaak liggen hier gezondheidsgerelateerde redenen aan ten grondslag, zoals het op peil houden van de conditie (85%; zie paragraaf 2.3), maar sport blijkt ook een belangrijke uitlaatklep te zijn (39%). De motivatie om in coronatijd te sporten is voor velen echter lastig. Zo geeft 40 procent van de 5-tot en met 80-jarigen²² aan dat zij het in tijden van corona lastig vinden om de motivatie te vinden om alleen te sporten. Ongeveer de helft (46%) zegt het oude sportpatroon op te pakken zodra de lockdown voorbij is. Uit het Nationaal Sportonderzoek blijkt dat de helft van de volwassenen (16 t/m 79 jaar) zegt dat zij gemotiveerd zijn om zelf actief te blijven ondanks de maatregelen in de sport. Voor 17 procent geldt dat het hen niet lukt om actief te blijven zonder een trainer of instructeur.

Organisatieverband

In de vorige monitor concludeerden we dat het sporten in verenigingsverband in september 2020 nagenoeg weer op het niveau was van voor de coronamaatregelen. In het najaar van 2020 nam dat weer af (figuur 2.3). Evenals het sporten als abonnee van een commerciële sportaanbieder. Dit is zeer waarschijnlijk het gevolg van de maatregelen die toen golden. Zo waren in november 2020 de zwembaden tijdelijk gesloten en was in sportscholen het sporten in groepsverband niet toegestaan. Even later, in december, sloten zwembaden, sporthallen en sportscholen volledig hun deuren voor publiek. Dit resulteerde in het najaar van 2020 in een nieuwe toename van sporten in individueel en ongeorganiseerd verband. Dankzij corona hebben vijf op de tien sporters het voordeel van thuis sporten ontdekt.²³ Doordat we anders en meer ongeorganiseerd zijn gaan sporten, zijn ook lichte verschuivingen zichtbaar in de sporttakken die zijn en worden beoefend. In de vorige monitor constateerden we dat door de destijds geldende beperkingen populaire sporten als fitness, voetbal en zwemmen lastig te beoefenen waren. Ongeorganiseerde buitensporten zoals wandelen, wielrennen, mountainbiken en buitenfitness waren daarentegen populair. Toen de verschillende sporten weer beoefend konden worden, nam de deelname aan wandelen in de

---

²⁰ NOC*NSF (2021). [NOC*NSF Sportdeelname Index maart 2021](#). Amsterdam/Arnhem: Kantar/Nederlands Olympisch Comité*Nederlandse Sport Federatie.

²¹ Nationaal Sportonderzoek, maart 2021.

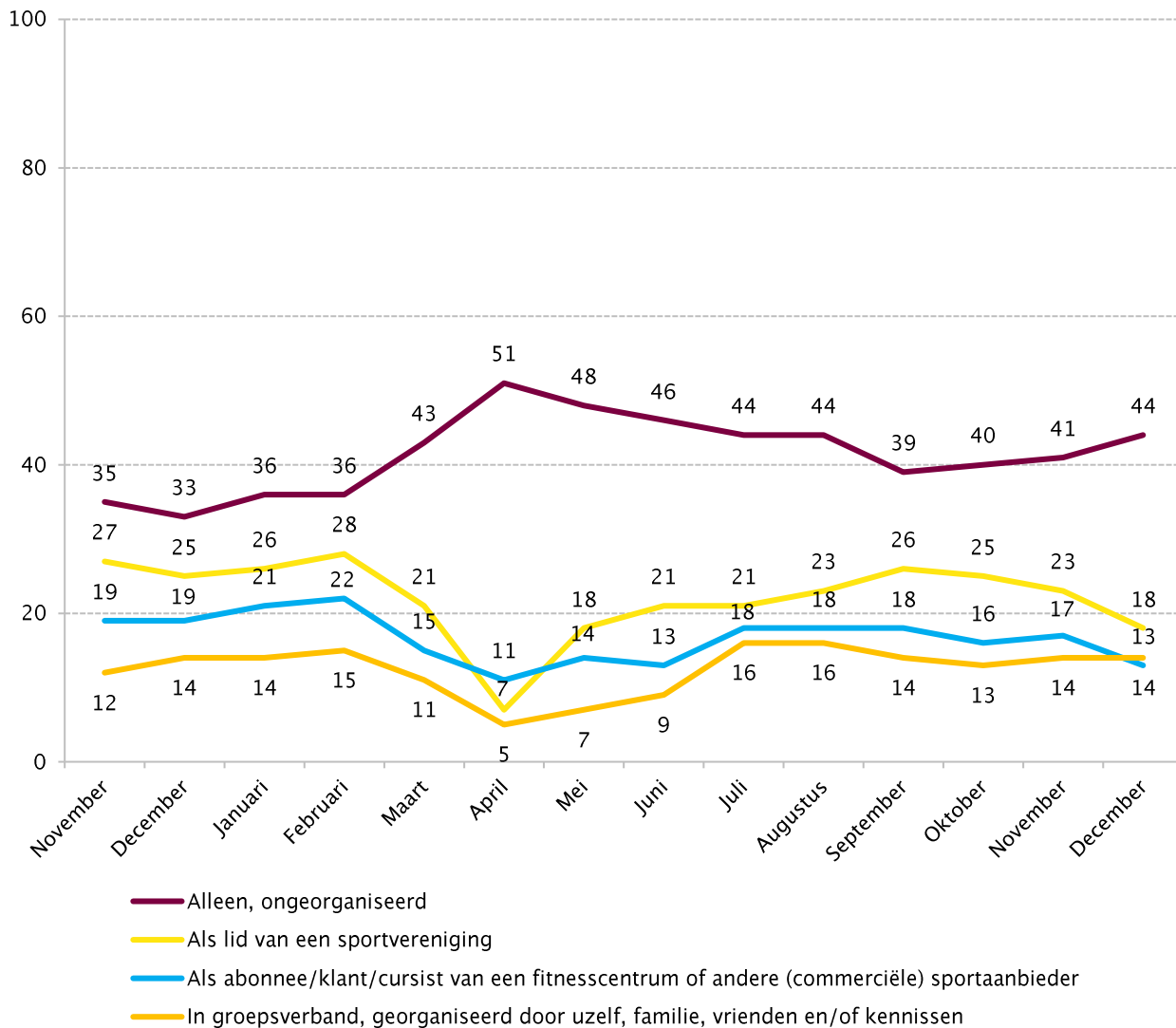
²² NOC*NSF (2021). [NOC*NSF Sportdeelname Index maart 2020](#). Amsterdam/Arnhem: Kantar/Nederlands Olympisch Comité*Nederlandse Sport Federatie.

²³ Nationaal Sportonderzoek, maart 2021.

zomer van 2020 licht af, om vervolgens in het najaar weer toe te nemen.²⁴ Mogelijk komt dit door de nieuwe beperkingen en doordat de beoefening van andere sporten sterk(er) weersafhankelijk is. Tennis staat sinds juni stevast in de top tien van meest beoefende sporten.

Figuur 2.3 Verband waarin Nederlanders (5–80 jaar) sportten in de periode november 2019–december 2020 (in procenten)

Bron: NOC*NSF, Sportdeelname Index, december 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

²⁴ NOC*NSF (2020). [NOC*NSF Sportdeelname Index december 2020](#). Amsterdam/Arnhem: Ipsos/Nederlands Olympisch Comité*Nederlandse Sport Federatie.

2.2 Beweeggedrag

In 2020 voldeed 53 procent van de Nederlanders van 4 jaar en ouder aan de beweegrichtlijnen.^{25 26} Het aandeel volwassenen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen lijkt niet gedaald ten opzichte van eerdere jaren. Dit is het gevolg van een toename in wandelen, huishoudelijk werk, tuinieren en klussen. Uit onderzoek van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN)²⁷ blijkt een groot negatief effect van de coronacrisis op de beweegdeelname van volwassen Nederlanders (25 jaar en ouder). Zij concluderen, deels op basis van andere onderzoeksbronnen, dat voor de coronacrisis de helft (46%) van de volwassen bevolking aan de beweegrichtlijnen voldeed en dat dit tijdens de eerste coronagolf in april 2020 afgenomen was tot een derde (29%) van de bevolking. In de zomer kwam de beweegdeelname weer grotendeels op het niveau van voor de crisis (44%), maar de beweegdeelname nam tijdens de tweede golf en bijbehorende lockdown weer flink af. Eind december 2020 bewoog 36 procent van de volwassen Nederlanders voldoende. Voor heel 2020 komt dit gemiddeld neer op een daling van 6,2 procentpunt. Dat zijn omgerekend 750.000 Nederlanders.

Niet voor iedereen is de kans op minder bewegen even groot, zo concluderen de onderzoekers van de HAN. De kans op minder bewegen was relatief groot voor gezinnen met (jonge) thuiswonende kinderen, en dan met name voor moeders. Ook zijn de sociaaleconomische verschillen in beweeggedrag toegenomen. Als rekening wordt gehouden met achtergrondkenmerken als leeftijd, geslacht en de mate van bewegen vóór de coronacrisis, was de kans om minder te bewegen significant groter onder lageropgeleiden dan onder hogeropgeleiden. In paragraaf 2.1 benoemden we al dat een klein maar substantieel deel van de bevolking (17% in maart 2021) tijdens de coronacrisis meer is gaan sporten en bewegen. Uit onderzoek van de HAN blijkt dat dit relatief vaak vrouwen, hogeropgeleiden en volwassenen in de leeftijd tot 45 jaar zijn.

Uit onderzoek van het Maastricht UMC bleek dat een groot deel van de kinderen (4 tot 18 jaar) in september 2020 minder bewoog dan voor het begin van de coronacrisis. Deze trend lijkt zich voort te zetten, ook toen scholen en sportclubs open waren. In het laatste kwartaal van 2020 bewoog de helft van de kinderen nog steeds aanzienlijk minder.²⁸

Ouderen bewegen sinds het begin van de coronacrisis eveneens minder. De Vrije Universiteit Amsterdam²⁹ concludeert op basis van haar onderzoek dat ongeveer de helft van de thuiswonende ouderen (62-98 jaar) sinds het begin van de coronacrisis minder is gaan bewegen. Dit is vooral het geval bij ouderen die in quarantaine hebben gezeten. Oudere vrouwen, mensen die alleen wonen en mensen met functionele beperkingen (bv. niet kunnen traplopen zonder rust en niet zelfstandig kunnen douchen) bewegen minder dan mannen, mensen die samenwonen en ouderen zonder deze beperkingen.

---

²⁵ Dit is een van de kernindicatoren Sport en Bewegen om de stand van zaken op het terrein van sport en bewegen te kunnen volgen. Volwassenen voldoen aan de beweegrichtlijnen als zij minstens 150 minuten per week verspreid over diverse dagen aan ten minste matig intensieve inspanning (bv. wandelen en fietsen) doen. Ook moeten zij minstens tweemaal per week spier- en botversterkende activiteiten doen, voor ouderen gecombineerd met balansoefeningen. Voor kinderen (4 t/m 17 jaar) geldt dat zij minimaal één uur per dag matig of zwaar intensieve inspanning moeten leveren, gecombineerd met driemaal per week spier- en botversterkende activiteiten.

²⁶ CBS i.s.m. RIVM (2020). [Beweegrichtlijnen](#).

²⁷ Schoemaker, J. & Boer, W. de (2021). [Impact van veranderingen in sport en bewegen door het coronavirus in 2020. Van Coronacrisis naar Beweegcrisis?](#) Arnhem/Nijmegen: Sports & Economics Research Centre (SERC)/HAN University of Applied Sciences (HAN).

²⁸ Maastricht UMC (2021, 5 februari). [Voortdurende coronacrisis heeft lange termijn invloed op leefstijl kinderen](#).

²⁹ Visser, M., Schaap, L.A. & Wijnhoven, H.A.H. (2020). Self-Reported Impact of the COVID-19 Pandemic on Nutrition and Physical Activity Behaviour in Dutch Older Adults Living Independently. *Nutrients*, 12(12), 3708. <https://doi.org/10.3390/nu12123708>.

2.3 Gevolgen voor gezondheid en welzijn

De huidige crisis heeft niet alleen zijn weerslag op de sport- en beweegdeelname van Nederlanders, maar ook op de gezondheid en het welzijn van de bevolking. Daarbij komt dat inactiviteit samenhangt met een hoger risico op ernstige coronaklachten. Consequent voldoende bewegen verkleint deze ernstige klachten.³⁰

Leefstijl

Een gezonde leefstijl is belangrijk om mentaal, fysiek en sociaal gezond te zijn en blijven. Daarnaast zorgt een gezonde leefstijl ervoor dat je minder kwetsbaar bent voor het coronavirus. Personen met leefstijlgerelateerde ziekten, zoals overgewicht, diabetes, hart- en vaatziekten en longziekten als COPD, behoren namelijk tot de risicogroepen.

Tijdens de persconferentie van 8 maart 2021 zei demissionair premier Rutte dat ‘we gezamenlijk miljoenen kilo’s zijn aangekomen’. Uit onderzoek van het Voedingscentrum³¹ eind 2020 blijkt dat 63 procent van de Nederlanders op gewicht is gebleven en dat 17 procent is aangekomen. Nederlanders van wie het gewicht toenam, kwamen gemiddeld 2,6 kilo aan. De belangrijkste redenen dat zij aankwamen zijn minder bewegen (38%), ongezonder eten (25%) en een combinatie daarvan (17%). Daar staat tegenover dat 16 procent van de Nederlanders afviel, gemiddeld 1,6 kilo per persoon. Onder aan de streep zijn Nederlanders in totaal 5 miljoen kilo aangekomen.³² Volgens Ipsos zijn Nederlanders die aankwamen gemiddeld 5,6 kilo aangekomen.³³ Het aandeel volwassenen met overgewicht en obesitas bleef in 2020 gelijk.³⁴ Het is ook niet zo dat Nederlanders massaal ongezonder zijn gaat eten. In maart 2021 eet drie kwart van de Nederlanders (74%) nog hetzelfde als voor de coronacrisis en zegt 15 procent (veel) gezonder te zijn gaan eten.³⁵ Dit is het hoogste aandeel sinds het uitbreken van de crisis. 12 procent eet (veel) ongezonder.

11 procent van de volwassenen die alcohol drinken, zegt (veel) meer te zijn gaan drinken (maart 2021), terwijl 28 procent juist (veel) minder is gaan drinken sinds de coronacrisis. Een derde van de rokers (32%) is (veel) vaker gaan roken; 17 procent van de rokers rookt (veel) minder. In de eerste golf (in mei) was verveling de belangrijkste reden om meer te roken. In de tweede golf (in december) is dat stress: van de rokers die sinds de tweede golf meer zijn gaan roken, geeft 54 procent aan dat dit komt doordat ze meer gestrest zijn.³⁶ Wel is het totale aantal rokers in 2020 gedaald: 20 procent van de volwassenen rookt, ten opzichte van 22 procent in 2019.³⁷ Uitgaanders gebruikten tijdens de eerste lockdown en de versoepelingen daarna minder alcohol en traditionele uitgaansdrugs zoals ecstasy en amfetamine dan in dezelfde periode in 2019. Cannabis, cocaïne, ketamine en psychedelica werden door ongeveer evenveel

³⁰ Sallis, R., Young, D.R., Tartof, S.Y., Sallis, J.F., Sall, J., Li, Q., Smith, G.N. & Cohen, D.A. (2021). [Physical inactivity is associated with a higher risk for severe COVID-19 outcomes: a study in 48 440 adult patients. British Journal of Sports Medicine.](#) doi: 10.1136/bjsports-2021-104080.

³¹ Voedingscentrum (2020). [Veranderingen in eetgedrag in coronatijd.](#)

³² Knecht, J. (2021, 9 maart). [Zijn Nederlanders echt miljoenen coronakilo's aangekomen? De Volkskrant.](#)

³³ Ipsos (2021, 21 januari). [Kwart van de Nederlanders komt aan tijdens coronacrisis, maar 4 op de 10 proberen daarentegen ook af te vallen.](#)

³⁴ CBS (2021, 11 maart). [Aantal volwassen rokers in 2020 gedaald.](#)

³⁵ Vragenlijstonderzoek RIVM en GGD GHOR Nederland. Onderzoek naar gedragsmaatregelen en welbevinden. Elke drie weken vindt een peiling plaats. Resultaten te raadplegen via: <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/maatregelen-welbevinden/welbevinden-en-leefstijl>.

³⁶ Bommelé, J. & Willemsen, M. (2021). [Roken en de coronacrisis.](#) Utrecht: Trimbos-instituut.

³⁷ CBS (2021, 11 maart). [Aantal volwassen rokers in 2020 gedaald.](#)

uitgaanders gebruikt. Dit zijn drugs die ook voor de coronacrisis al vaker in de thuissetting gebruikt werden.³⁸

Onderzoekers van de HAN³⁹ hebben onderzocht of veranderd beweeggedrag samenhangt met de leefstijlfactoren voedingsgedrag, alcoholconsumptie en roken. Volwassenen die in april 2020 aangaven dat zij minder gezond zijn gaan eten ten opzichte van voor de coronacrisis, zijn tijdens de coronacrisis ook relatief veel minder gaan bewegen. De kans dat zij minder zijn gaan bewegen was de helft groter dan voor personen die even (on)gezond zijn blijven eten. Volwassenen die aangaven gezonder te eten hadden een kwart grotere kans op meer bewegen dan volwassenen die hun voedingspatroon niet hebben aangepast. Opvallend is dat de kans dat zij minder zijn gaan bewegen ook iets (3%) groter was.

Rokers en niet-rokers en volwassenen die wel of geen alcohol drinken zijn in ongeveer gelijke mate meer gaan bewegen tijdens de coronacrisis. Wel is de kans om minder te gaan bewegen onder rokers groter dan onder niet-rokers. Voor volwassenen die gematigd alcohol drinken is de kans op zowel minder als meer bewegen kleiner dan voor volwassenen die helemaal geen alcohol drinken.

Kinderen zijn niet alleen minder gaan bewegen, maar ook ongezonder gaan eten en drinken, in gewicht aangekomen en minder gaan slapen.⁴⁰ Zo geeft eind 2020 bijna de helft van de kinderen aan korter te slapen dan voor de coronacrisis en een derde zegt dat de schermtijd is toegenomen. Vooral kinderen die al overgewicht hebben, geven aan zwaarder te zijn geworden. Er is ook een groep kinderen die meer is gaan bewegen (40%), meer fruit eet (20%) en meer water drinkt (33%). Met name kwetsbare kinderen lijken ongezonder te zijn gaan leven. Hierdoor is de kloof tussen kinderen die gezond en ongezond leven gegroeid.

Mentaal welbevinden

Volwassenen geven hun leven in het begin van 2021 een lager rapportcijfer (6.6) dan in de maanden daarvoor (7.0).⁴¹ In januari 2021 gaf bijna een kwart van de volwassenen dat hun psychische gezondheid achteruit is gegaan ten opzichte van voor het begin van de coronacrisis. In oktober 2020 was dit nog een zesde van de volwassenen. Ook is het aantal mensen dat aangeeft depressie- of angstklachten te hebben ten opzichte van oktober toegenomen. Uit cijfers van het RIVM en de GGD⁴² blijkt dat begin mei 2021 5 procent van de volwassenen zich de afgelopen zeven dagen (heel) vaak angstig heeft gevoeld. Daarnaast voelde 12 procent zich (heel) vaak gestrest. Deze cijfers laten geen toename ten opzichte van november 2020 zien. Uit het onderzoek van Trimbos⁴³ blijkt daarnaast dat meer mensen slaapproblemen hebben en vaker gevoelens van emotionele eenzaamheid ervaren. Volgens de cijfers van RIVM en GGD had in mei 16 procent last van slaapproblemen en voelde meer dan de helft (59%) van de volwassenen zich enigszins tot sterk eenzaam. Uit beide onderzoeken blijkt dat de eenzaamheid het hoogst is onder de groep

³⁸ Trimbos (2021, 9 maart). [Nieuwe cijfers uitgaan en middelengebruik tijdens coronapandemie.](#)

³⁹ Schoemaker, J. & Boer, W. de (2021). [Impact van veranderingen in sport en bewegen door het coronavirus in 2020. Van Coronacrisis naar Bewegingscrisis?](#) Arnhem/Nijmegen: Sports & Economics Research Centre (SERC)/HAN University of Applied Sciences (HAN).

⁴⁰ Maastricht UMC (2021, 5 februari). [Voortdurende coronacrisis heeft lange termijn invloed op leefstijl kinderen.](#)

⁴¹ Trimbos (2021, 25 februari). [Langdurige coronacrisis leidt tot toename psychische klachten en behoefte aan perspectief.](#)

⁴² Vragenlijstonderzoek RIVM en GGD GHOR Nederland. Onderzoek naar gedragsmaatregelen en welbevinden door RIVM en GGD GHOR Nederland. Elke drie weken vindt een peiling plaats. Resultaten te raadplegen via: <https://www.rivm.nl/gedragsonderzoek/maatregelen-welbevinden/welbevinden-en-leefstijl>.

⁴³ Trimbos (2021, 25 februari). [Langdurige coronacrisis leidt tot toename psychische klachten en behoefte aan perspectief.](#)

jongvolwassenen. De ervaren eenzaamheid nam in de periode april tot en met juli 2020 af en steeg vervolgens in de periode augustus 2020 tot en met februari 2021. In de periode dat de eenzaamheid afnam gingen de sport en horeca weer open (1 juni 2020). Trimbos constateert dat mensen behoefte hebben aan perspectief en de mogelijkheid tot meer sociale contacten. Desondanks ervaart het merendeel van de volwassenen (60%) ook positieve gevolgen van de huidige crisis, namelijk meer rust en saamhorigheid. In het gedragsonderzoek van RIVM en GGD GHOR Nederland geeft een groep van 16 procent aan dat de coronapandemie een positief effect op het leven heeft gehad, en 29 procent geeft aan dat het hun positieve dingen heeft opgeleverd (mei 2021). De groep die negatieve invloeden ervaart is echter groter: zo geeft 39 procent aan dat corona een negatief effect heeft op hun leven en heeft het voor 34 procent van de volwassenen negatieve dingen opgeleverd.

Het SCP⁴⁴ concludeert dat de Nederlandse bevolking zich over het algemeen redelijk goed door de coronacrisis heen lijkt te slaan. Hoewel meer mensen aangeven zich (iets) somberder te voelen dan voor corona, zijn het psychisch welbevinden en de tevredenheid met het leven gemiddeld over de periode 2015 tot en met 2020 nagenoeg stabiel. De ervaren gezondheid veranderde evenmin tijdens de coronacrisis. De jongvolwassenen lieten wel een daling in het psychisch welbevinden en de levenstevredenheid zien. De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd⁴⁵ concludeert dat psychische problemen onder jongeren zijn verergerd en de acute hulpvraag is toegenomen. Dit komt doordat problemen tijdens de coronacrisis later gesignaleerd worden. Zij zien een toename van complexe en chronische problematiek onder jongeren, zoals suïcidaliteit, verslaving, gedragsproblematiek, eetstoornissen, en zelfbeschadiging.

Sporten en bewegen belangrijk voor fysieke en mentale gezondheid

In paragraaf 2.1 bleek al dat drie kwart van de volwassen Nederlanders het belangrijk vindt om te blijven sporten en bewegen. Redenen hiervoor zijn vooral gerelateerd aan de lichamelijke gezondheid (tabel 2.2). **Gezondheidsredenen zijn altijd, dus ook in ‘normale’ jaren, de voornaamste redenen voor volwassenen** om te sporten en bewegen. Men lijkt op gewicht blijven (56%) een belangrijkere reden te vinden in coronatijd. Zo sportten in 2018 vier op de tien volwassenen (44%) om af te slanken of ten behoeve van hun uiterlijk.⁴⁶ Mensen die het belangrijk vinden ten tijde van de coronamaatregelen te blijven sporten en bewegen lijken dat even vaak te doen omdat zij sport als uitlaatklep beschouwen (39%) als in 2018 (37%). Gezelligheid lijkt een minder belangrijke reden, maar dat is logisch gezien de beperkingen die lange tijd voor sporten in groepsverband golden.

Uit cijfers van NOC*NSF⁴⁷ blijkt dat 43 procent van de Nederlanders zich door de tweede lockdown fysiek minder fit voelt. Een vergelijkbaar aandeel (41%) voelt zich mentaal minder fit. In het Nationaal Sportonderzoek⁴⁸ is gevraagd wat voor invloed het anders of minder sporten en bewegen heeft gehad. Een derde van de volwassenen (31%) zegt dat de conditie teruggelopen is. Daarnaast ervaart 17 procent krachtverlies en is 16 procent eerder geïrriteerd of ervaart meer stress/angst. Toch heeft het ook positieve invloeden. Zo geeft 15 procent aan dat zij nu tussendoor een luchtje kunnen scheppen en heeft 10 procent meer tijd voor sporten en bewegen vanwege het wegvallen van woon-werkverkeer.

---

⁴⁴ Klerk, M. de, Olsthoorn, M., Plaisier, I., Schaper, J. & Wagemans, F. (red.) (2021). [Een jaar met corona. Ontwikkelingen in de maatschappelijke gevolgen van corona](#). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).

⁴⁵ Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (2021). [Onvoldoende tijdige en juiste hulp voor jongeren met ernstige psychische problemen](#). Utrecht: Inspectie voor Gezondheidszorg en Jeugd.

⁴⁶ Dool, R. van den (2019). [Motivatie om te sporten en bewegen \(factsheet 2019/2\)](#). Utrecht: Mulier Instituut.

⁴⁷ NOC*NSF (2021). [NOC*NSF Sportdeelname Index maart 2020](#). Amsterdam/Arnhem: Kantar/Nederlands Olympisch Comité/Nederlandse Sport Federatie.

⁴⁸ Nationaal Sportonderzoek, maart 2021.

Tabel 2.2 Redenen waarom het belangrijk is om te blijven sporten en/of bewegen zolang de coronamaatregelen van kracht zijn, Nederlandse bevolking 16 t/m 79 jaar (in procenten, n=1.180)

Om een goede conditie te behouden	85
Om op gewicht te blijven	56
Als uitlaatklep	39
Om geen kracht te verliezen	37
Om verveling tegen te gaan	26
Voor de weerbaarheid tegen het virus	26
Voor de gezelligheid	16
Om mijn sportvaardigheden op peil te houden	15
Om andere mensen te blijven zien	12
Anders	4

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek (NSO), maart 2021.

Sportdeelname lijkt effectiever bij het tegengaan van gezondheidsrisico's dan bewegen. Zo zijn sporten en fietsen gerelateerd zijn aan een lagere kans op diabetes dan wandelen of tuinieren.⁴⁹ Dit effect is groter bij mensen met een gezond gewicht dan bij mensen met overgewicht of obesitas. Voor mensen met een gezond gewicht zijn sporten, fietsen en tuinieren gerelateerd aan een significant langere levensverwachting. Voor personen met overgewicht of obesitas geldt dit alleen voor fietsen.

Onderzoekers van de HAN⁵⁰ hebben het veranderde sport- en beweeggedrag vertaald naar gezonde levensjaren en kwaliteit van leven. Sporten en bewegen hangt immers samen met een hogere levensverwachting en lagere kansen op onder meer hart- en vaatziekten, diabetes en dementie. Door minder te gaan bewegen zijn in 2020 in Nederland 69.000 gezonde levensjaren verloren gegaan, maar er zijn door volwassenen die meer zijn gaan bewegen ook 23.000 gezonde levensjaren gewonnen. Netto zijn door het veranderde beweeggedrag 46.000 gezonde levensjaren verloren onder de 25-plussers. Daarmee kostte dat de samenleving naar schatting 2,3 miljard euro aan gezondheidswaarde.

2.4 Conclusie

In het najaar van 2020 concludeerden we dat de sport- en beweegdeelname, ondanks een toename in de zomer van dat jaar, erg kwetsbaar was en onder druk stond van de coronamaatregelen. De coronamaatregelen hebben nog altijd een negatieve invloed op de sport- en beweegdeelname. Diverse onderzoeken tonen aan dat Nederlanders sinds het begin van de coronacrisis minder zijn gaan sporten en bewegen. Wel lijkt het erop dat frequente sporters alternatieven hebben gevonden voor sporten in verenigings- en groepsverband.

Het aandeel volwassenen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen lijkt niet gedaald. Dit is het gevolg van een toename in wandelen, huishoudelijk werk, tuinieren en klussen. Dit zijn activiteiten die we sinds het begin van de coronacrisis massaal zijn gaan doen omdat andere (beweeg)activiteiten niet mogelijk waren of omdat we meer vrije tijd hadden. Onder aan de streep lijkt in ons beweegpatroon de dalende sportdeelname te worden gecompenseerd door een duidelijke toename van huishoudelijk werk en

⁴⁹ Boer, W. de, Corpeleijn, E., Dekker, L., Mierau, J. & Koning, R. (2021). [How is sport participation related to mortality, diabetes and prediabetes for different body mass index levels?](#) *Scandinavian Journal of Medicine & Science In Sports*, 31, 1342–1351. doi: 10.1111/sms.13940

⁵⁰ Schoemaker, J. & Boer, W. de (2021). [Impact van veranderingen in sport en bewegen door het coronavirus in 2020. Van Coronacrisis naar Bewegingcrisis?](#) Arnhem/Nijmegen: Sports & Economics Research Centre (SERC)/HAN University of Applied Sciences (HAN).

wandelen. Dit wil echter niet zeggen dat de gevolgen voor de gezondheid hiermee worden gecompenseerd. Intensieve beweegactiviteiten als sporten en fietsen hebben positievere gezondheidseffecten dan laagintensieve beweegactiviteiten zoals wandelen of tuinieren. De verandering in beoefende activiteiten door corona kan op de langere termijn dus doorwerken in de gezondheid van Nederlanders.

In de vorige monitor constateerden we dat tijdens de coronacrisis verschillen in sport- en beweegdeelname zichtbaar zijn naar leeftijd en opleidingsniveau. Vooral naar opleidingsniveau zijn nog altijd verschillen zichtbaar. Onderzoekers constateren dat de sociale verschillen worden vergroot en dat de coronacrisis leidt tot een groeiende kloof tussen laag- en hoogopgeleid.

Deelname aan binnensporten is vanwege de maatregelen die lange tijd van kracht waren afgenomen. Daar staat tegenover dat wandelaars en fietsers in hun vrije tijd meer zijn gaan wandelen en fietsen. Recreatieve en ongeorganiseerde sportvormen lijken nog altijd van de coronacrisis te profiteren. Belangrijkste redenen dat volwassenen hun (veelal verenigings)sporten niet konden beoefenen waren de sluiting van de sportaccommodaties, de avondklok en de restricties op trainingen, competities en groepslessen.

Ondanks de berichten dat Nederlanders miljoenen kilo's zijn aangekomen, is het aandeel mensen met obesitas en overgewicht niet toegenomen. Tegenover de groep Nederlanders die is aangekomen, staat een **vergelijkbare groep die is afgevallen (al staat het aantal aangekomen en afgevallen kilo's niet met elkaar in verhouding)**. De groep Nederlanders die (veel) minder is gaan drinken, is groter dan de groep die (veel) meer is gaan drinken. Dit gaat voor roken niet op: daar is het tegenovergestelde het geval. Wel is het totale aantal rokers in 2020 gedaald. Nederlanders geven aan zich door de lockdown fysiek en mentaal minder fit te voelen en conditie te hebben ingeleverd.

Al met al lijkt de Nederlandse bevolking zich over het algemeen redelijk goed door de coronacrisis heen te slaan. Iets meer mensen voelen zich somberder dan voor corona, maar het psychisch welbevinden, de tevredenheid met het leven en de ervaren gezondheid veranderden door de coronacrisis niet. Jongeren en jongvolwassen blijken mentaal het meeste last van de coronacrisis te ondervinden.

3. Sportverenigingen

Resie Hoeijmakers, Janine van Kalmthout en Peter van Eldert

In dit hoofdstuk beschouwen we de gevolgen van de coronamaatregelen voor sportverenigingen, in het bijzonder de zorgen en veerkracht van sportverenigingen (paragraaf 3.1) en de financiële gevolgen (paragraaf 3.2).

3.1 Zorgen en veerkracht sportverenigingen

De cijfers over sportverenigingen zijn gebaseerd op een onderzoek onder 1.619 sportverenigingen in Nederland. De dataverzameling heeft van 24 maart tot en met 21 april 2021 plaatsgevonden.⁵¹ Wat betreft de zorgen, veerkracht en financiën zijn de resultaten vergeleken met eerdere peilingen in het najaar van 2020 (25 september t/m 13 oktober), de zomer van 2020 (8 juli t/m 31 augustus) en het voorjaar van 2020 (1 april t/m 13 april 2020). Nieuw ten opzichte van de eerdere peilingen is de aandacht voor de strategieën die sportverenigingen in het afgelopen jaar hebben gehanteerd om het ledenbestand en het aantal vrijwilligers op peil te houden.

Openingsperiode in de coronatijd

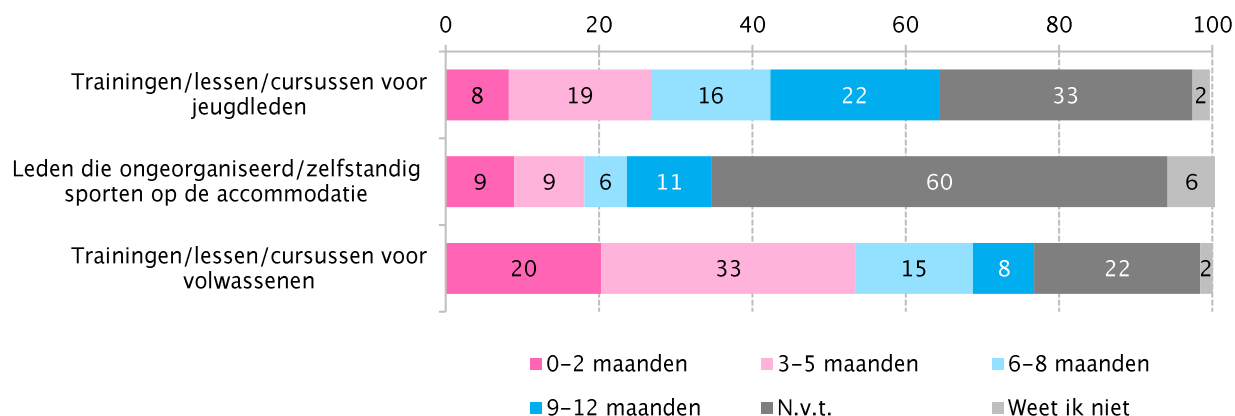
Sportverenigingen zijn in het afgelopen coronajaar door de beperkende maatregelen van de overheid tot lockdown gedwongen. De mate waarin sportverenigingen in het afgelopen jaar open zijn geweest voor trainingen, lessen en cursussen of ongeorganiseerd en zelfstandig sporten op de accommodatie verschilt sterk. Bij ongeveer de helft van de verenigingen met trainingen, lessen en cursussen voor jeugdleden hebben deze activiteiten minder dan de helft van het coronajaar kunnen plaatsvinden (figuur 3.1). Voor trainingen, lessen en cursussen voor volwassenen is dit bij twee derde van de verenigingen minder dan een half jaar geweest. Bij verenigingen waar leden normaal gesproken ongeorganiseerd of zelfstandig op de accommodatie kunnen sporten (zoals bij tennis, golf, roeien, zwemmen) is ongeveer de helft van de verenigingen minder dan een half jaar open geweest voor leden die ongeorganiseerd of zelfstandig willen sporten.

Kijkend naar de mate waarin trainingen, lessen en cursussen zijn hervat, zijn grote verschillen te zien tussen typen verenigingen. Binnensportverenigingen zijn minder open voor trainingen, lessen en cursussen voor zowel jeugdleden als seniorenleden dan buitensportverenigingen.

---

⁵¹ In totaal zijn van 490 sportverenigingen in het Verenigingspanel en 1.129 sportverenigingen via de open link de vragenlijsten geanalyseerd. De sportverenigingen vormen een acceptabele afspiegeling van de totale groep sportverenigingen in Nederland. Om de representativiteit van de steekproef te waarborgen is de steekproef gewogen naar grootte van de vereniging en type sport.

Figuur 3.1 Mate waarin sportverenigingen in het afgelopen jaar open zijn geweest voor trainingen/lessen/cursussen en zelfstandig sporten, peildatum april 2021 (in procenten, n=1.619)

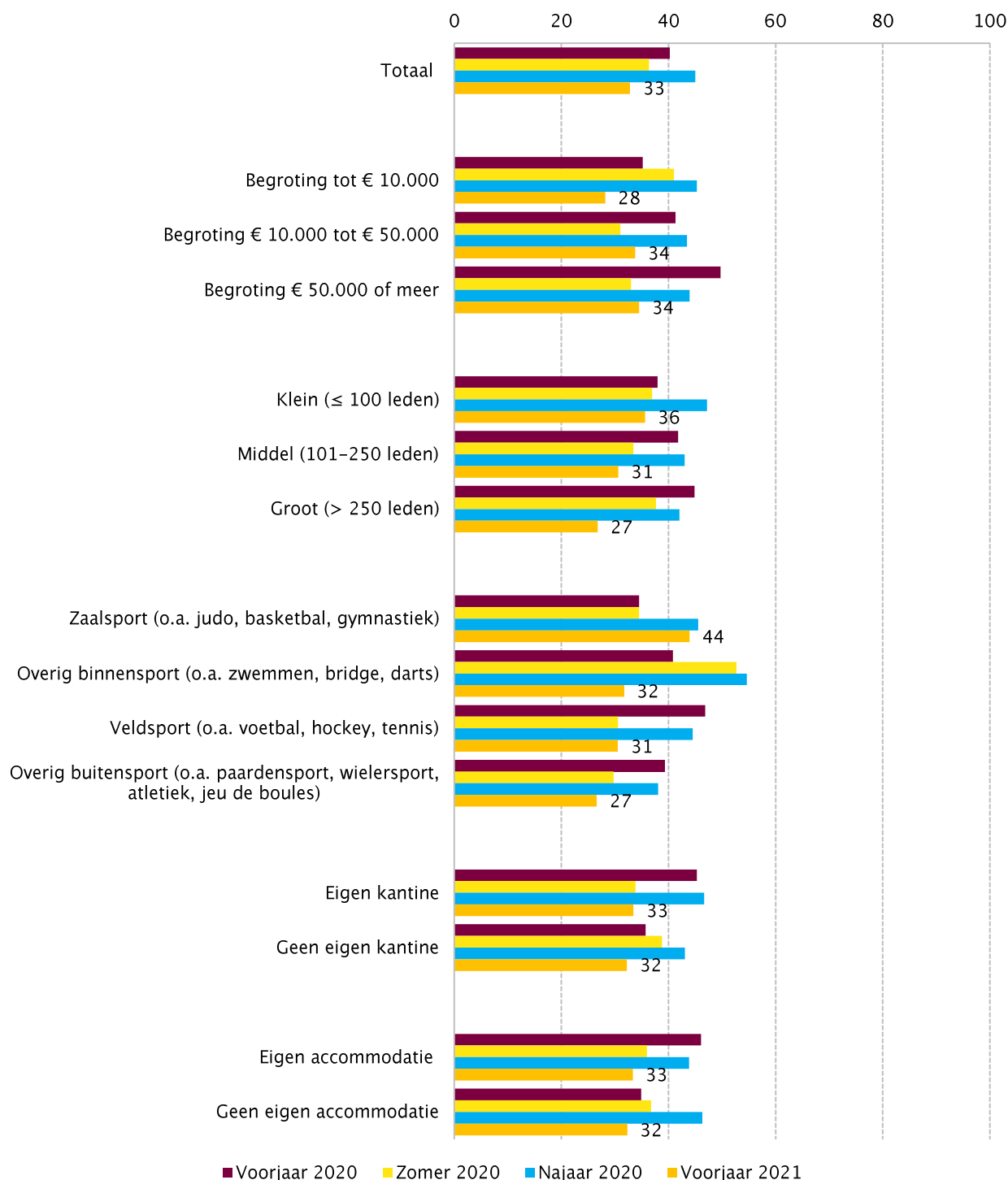

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

Zorgen bij verenigingen

Ongeveer een derde van de verenigingsbestuurders (33%) geeft aan zich (ernstige) zorgen te maken over de gevolgen van de coronacrisis voor de vereniging (zie figuur 3.2). Verenigingen maken zich met name (ernstige) zorgen over het verlies van leden/vrijwilligers, de financiële situatie, het verlies aan sociale binding en de gezondheid van (oudere) leden. Wanneer de zorgen bij verenigingen over de gevolgen van de coronacrisis worden vergeleken met eerdere peilingen, maken minder verenigingsbestuurders zich (ernstige) zorgen over de toekomst van de vereniging dan in het najaar (45%), de zomer (36%) en het voorjaar van 2020 (40%). Met name zaalsportverenigingen (44%) en kleine verenigingen (≤ 100 leden, 36%) maken zich (ernstige) zorgen over hun toekomst.

Figuur 3.2 Aandeel sportverenigingen dat zich (ernstige) zorgen maakt over de gevolgen van de coronacrisis voor de vereniging, voorjaar 2020, zomer 2020, najaar 2020 en voorjaar 2021, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in procenten, voorjaar 2020 n=3.256; zomer 2020 n=456; najaar n=1.141; voorjaar 2021 n=1.619)

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2020, juli/augustus 2020, oktober 2020, april 2021.

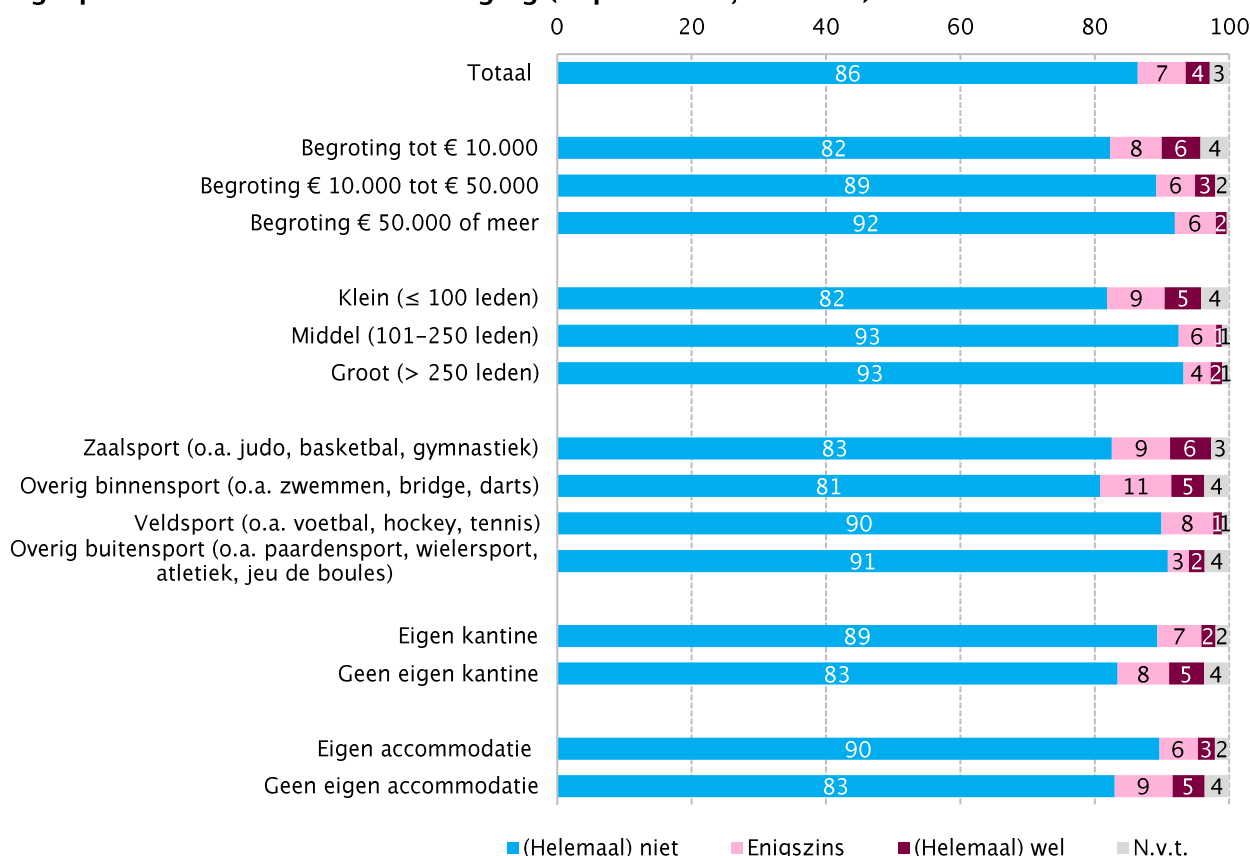
Veerkracht en continuïteit verenigingen

Met veerkracht wordt het vermogen van de vereniging bedoeld om de impact van de coronacrisis te absorberen en terug te veren naar de situatie van voor de coronacrisis. Zeven op de tien verenigingen

(72%) geven aan vertrouwen te hebben in de veerkracht van de vereniging om de gevolgen van de coronacrisis te overleven. Dat is meer dan in het najaar van 2020 (66%) en het voorjaar van 2020 (67%) en vergelijkbaar met de zomer van 2020 (73%). Over het algemeen hebben zaalsportverenigingen (63%) en **kleine verenigingen (≤ 100 leden, 68%) het minste** vertrouwen in de veerkracht van de vereniging. Begin april 2021 zegt 4 procent van de verenigingen op omvallen te staan en 7 procent enigszins op omvallen te staan. Dit zijn wederom **voornamelijk kleine verenigingen (≤ 100 leden, 5% (helemaal) wel en 9% enigszins)**, zaalsportverenigingen (6% (helemaal) wel en 9% enigszins) (figuur 3.3). Wanneer gevraagd wordt hoe lang sportverenigingen de continuïteit van de vereniging kunnen waarborgen gegeven de huidige beperkende coronamaatregelen en het pakket aan steunmaatregelen, verwacht 1 procent van de verenigingen binnen twee maanden te zijn opgeheven. Eén op de vijf verenigingen (19%) verwacht de continuïteit van de vereniging minder dan twaalf maanden te kunnen waarborgen met de huidige beperkende coronamaatregelen en het pakket aan steunmaatregelen (figuur 3.4).

Ook vóór de coronacrisis maakten sportverenigingen zich zorgen over de toekomst. In het voorjaar van 2019 gaf één op de tien verenigingen aan weinig vertrouwen te hebben en de toekomst van hun vereniging **(zeer) somber in te zien. Kleine verenigingen (≤ 100 leden, 15%), binnensporten (12%) en verenigingen zonder eigen accommodatie (16%) waren vaker negatief over hun toekomst dan andere verenigingen.** Meer dan de helft van de verenigingen die pessimistisch waren over de toekomst (52%) zag de ledending en/of het behoud van leden als grootste uitdaging voor de toekomst van de vereniging.⁵²

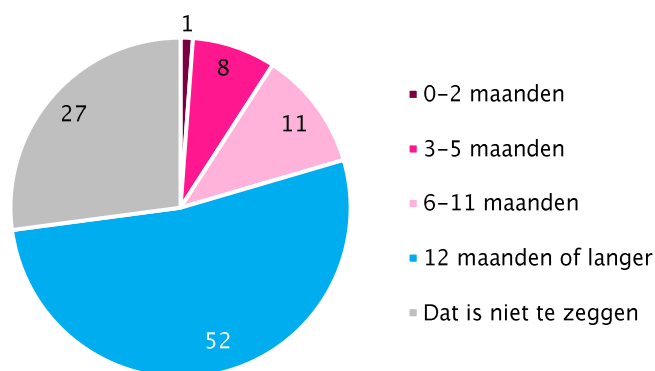
Figuur 3.3 Mate waarin sportverenigingen op het punt van omvallen staan in april 2021, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in procenten, n=1.619)

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

⁵² Hoeijmakers, R. & Kalmthout, J. van (2019). [Hoe zien sportverenigingen hun toekomst? De grootste uitdagingen voor sportclubs](#). Utrecht: Mulier Instituut.

Figuur 3.4 Termijn waarop sportverenigingen de continuïteit van de vereniging verwachten te kunnen waarborgen, gegeven de huidige beperkende coronamaatregelen en het huidige pakket aan steunmaatregelen, peildatum april 2021 (in procenten, n=1.619)

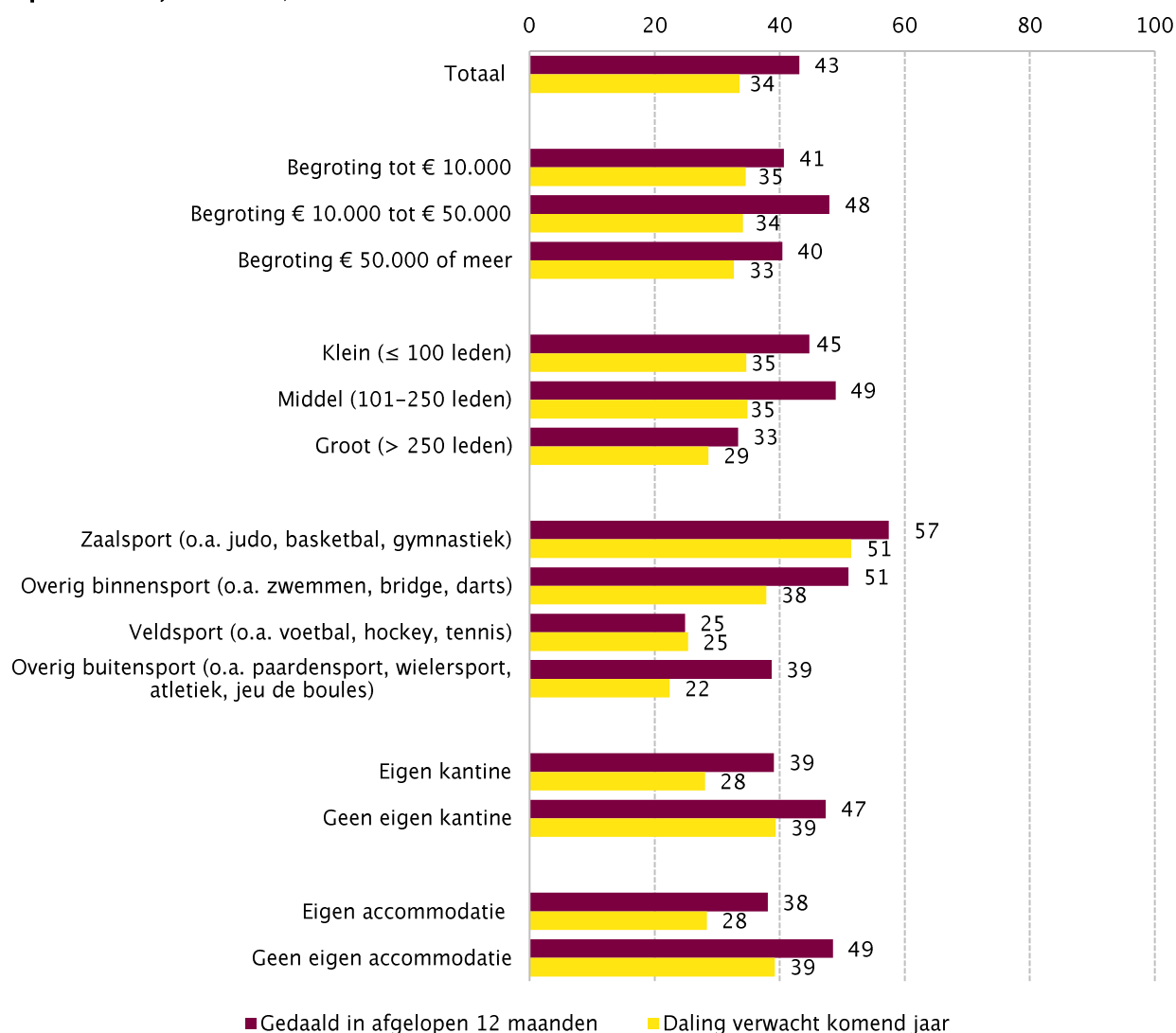
Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

Gevolgen ledenontwikkeling

Bij zo'n vier op de tien verenigingen (43%) is het ledental in de afgelopen twaalf maanden gedaald. Bij ongeveer de helft (49%) is het ledental gelijk gebleven en bij ongeveer één op de tien (8%) is het ledental (sterk) gestegen. Met name zaalsportverenigingen (57%), overige binnensportverenigingen (51%), verenigingen zonder eigen accommodatie (49%) en middelgrote verenigingen (101-250 leden, 49%) hebben met (sterke) ledendaling te maken. Bij ongeveer drie op de tien verenigingen (28%) heeft in het afgelopen jaar een ledendaling van meer dan 10 procent van het ledenbestand plaatsgevonden. Ook dit zijn voornamelijk zaalsportverenigingen (42%). Verenigingen met een ledendaling maken zich vaker (ernstige) zorgen (50%) om de gevolgen van de coronacrisis dan verenigingen waar het ledenaantal gelijk is gebleven (21%) of is gestegen (13%). Van de verenigingen waar leden hun lidmaatschap in de afgelopen twaalf maanden hebben opgezegd, geeft ongeveer de helft (51%) aan dat dit gaat om specifieke groepen. Specifieke groepen die deze verenigingen noemen zijn 65-plussers (17%), leden die voor de coronacrisis al minder vaak kwamen (17%) en mensen met beperkte financiële middelen (10%). Een derde van de verenigingen (34%) verwacht komend jaar een (verdere) daling van het ledenbestand. Ook dit zijn voornamelijk zaalsportverenigingen (51%).

Figuur 3.5 Ontwikkeling van het ledental bij sportverenigingen in het afgelopen jaar en de verwachting voor komend jaar, peildatum april 2021, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in procenten, n=1.619)

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

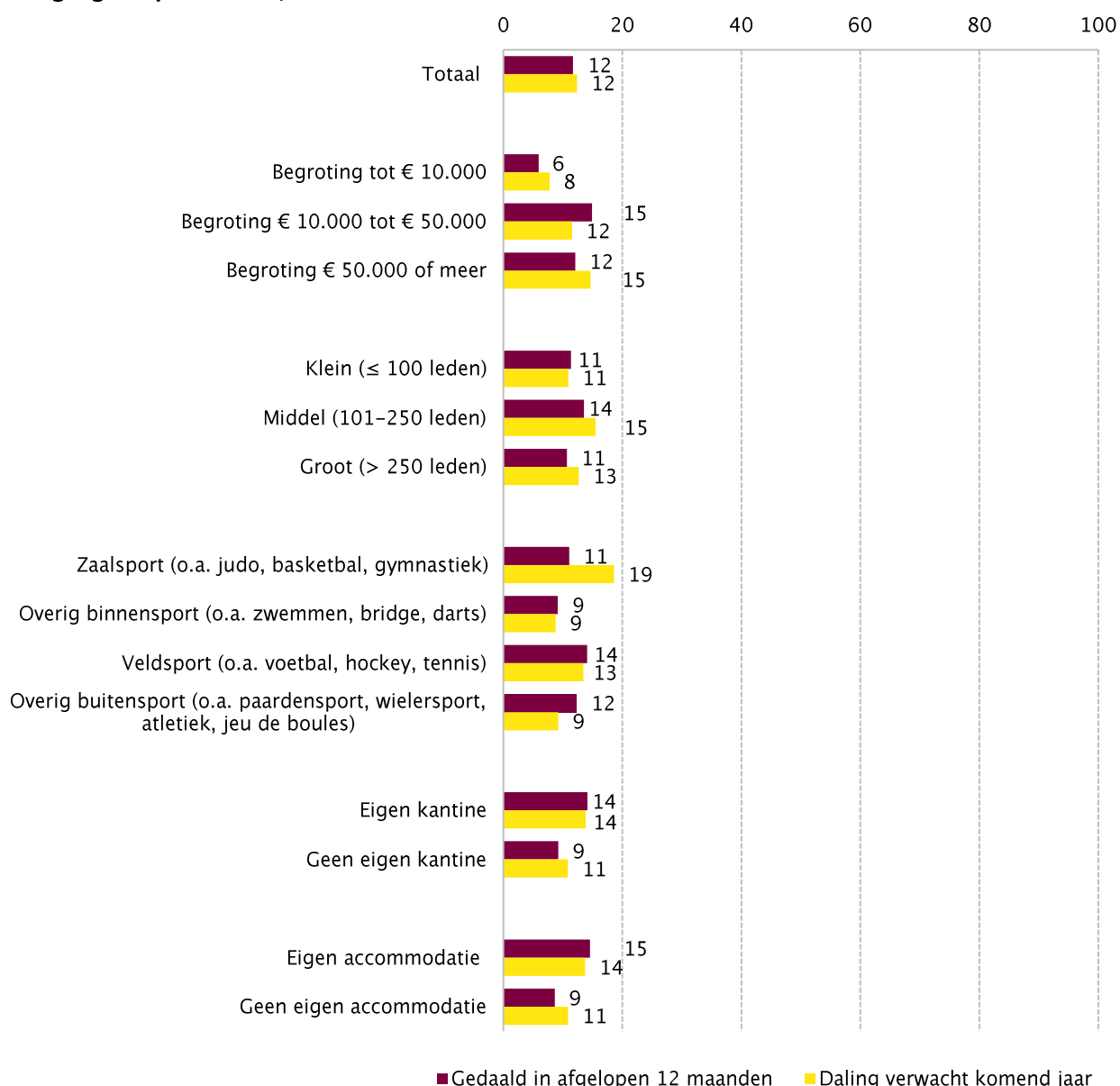
Gevolgen vrijwilligers

Bij ongeveer één op de tien verenigingen (12%) is het aantal vrijwilligers in de afgelopen twaalf maanden (sterk) gedaald. Bij acht op de tien verenigingen (79%) is het aantal vrijwilligers gelijk gebleven en bij 3 procent is het (sterk) gestegen. Verenigingen met een eigen accommodatie (15%), verenigingen met een middelgrote begroting (10.000 tot 50.000 euro, 15%), middelgrote verenigingen (101-250 leden, 14%), veldsportverenigingen (14%) en verenigingen met een eigen kantine (14%) hebben het vaakst met een daling van het aantal vrijwilligers te maken. Verenigingen waar het aantal vrijwilligers daalt, maken zich vaker (ernstige) zorgen (58%) om de gevolgen van de coronacrisis dan verenigingen waar het aantal vrijwilligers gelijk is gebleven (30%) of (sterk) is gestegen (18%). Ongeveer één op de tien verenigingen (12%) verwacht komend jaar een (verdere) (sterke) daling van het aantal vrijwilligers. Dit zijn voornamelijk zaalsportverenigingen (19%), middelgrote verenigingen (101-250 leden, 15%) en verenigingen met een grote begroting (50.000 euro of meer, 15%).

Bij één op de vijf verenigingen (20%) heeft de coronacrisis een negatieve invloed op de bereidheid van vrijwilligers om zich voor de vereniging in te zetten. Dit geldt voornamelijk voor zaalsportverenigingen

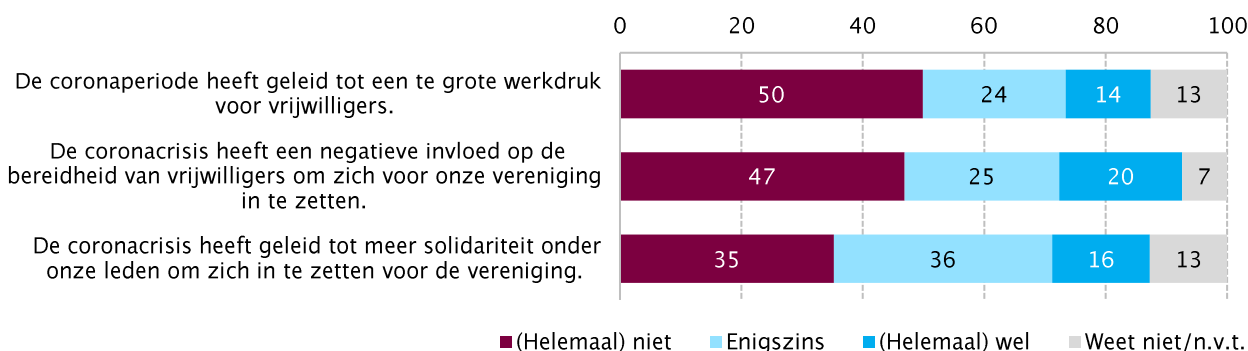
(28%) en middelgrote verenigingen (101-250 leden, 26%). Ten opzichte van het najaar 2020 (24%) is het aandeel verenigingen waarbij de bereidheid van vrijwilligers om zich voor de vereniging in te zetten door de coronacrisis is gedaald, licht afgenomen. Bij 16 procent van de verenigingen heeft de coronacrisis juist geleid tot een grotere solidariteit onder leden om zich voor de vereniging in te zetten. Dit is minder dan aan het begin van de coronaperiode (voorjaar 2020) werd gedacht. Toen verwachtte een kwart van de verenigingen (26%) dat de coronacrisis tot meer solidariteit onder leden zou leiden. Bij één op de zeven verenigingen (14%) heeft de coronaperiode geleid tot een te grote werkdruk voor vrijwilligers. Dit zijn voornamelijk grote (> 250 leden, 22%) en middelgrote verenigingen (101-250 leden, 19%) en verenigingen met een grote begroting (50.000 euro of meer, 22%).

Figuur 3.6 Ontwikkeling van het aantal vrijwilligers bij sportverenigingen in het afgelopen jaar en de verwachting voor komend jaar, peildatum april 2021, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in procenten, n=1.619)

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

Figuur 3.7 Gevolgen coronacrisis voor vrijwilligerswerk in de vereniging, april 2021 (in procenten, n=1.619)

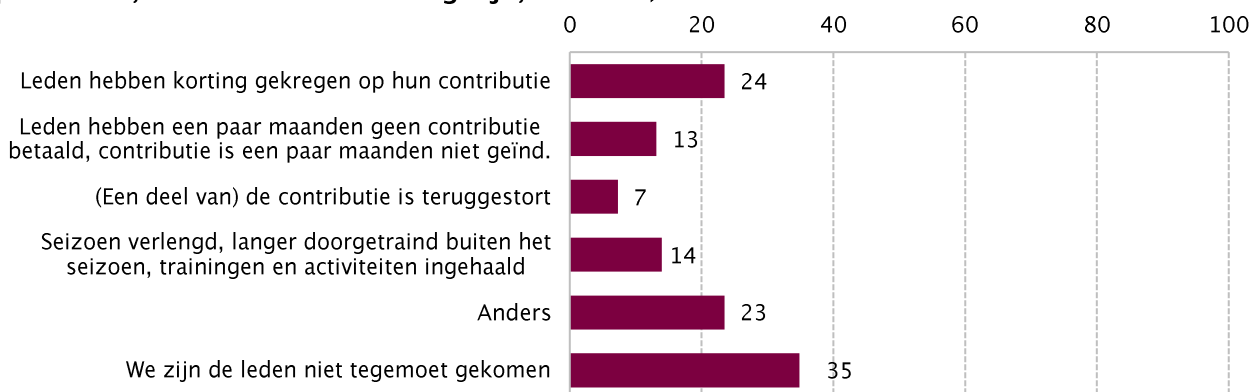

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

Gevolgen contributie en sponsoring

Aan het begin van de coronacrisis in het voorjaar van 2020 heersten bij verenigingen twijfels over het innen van sponsorgeld en contributies.⁵³ Vier op de tien verenigingen (41%) geven aan dat vanwege de coronacrisis het behouden en werven van sponsors voor de vereniging moeizamer is verlopen. Bij ongeveer één op de zeven verenigingen (14%) heeft de coronacrisis (tot nu toe) geen negatieve invloed gehad op sponsors. In het najaar van 2020 was dit vergelijkbaar. Een klein gedeelte van de sportverenigingen heeft besloten (een deel van) de contributie terug te storten (7%) of een paar maanden geen contributie te innen (13%) (figuur 3.8). Ongeveer een kwart van de verenigingen (24%) heeft leden korting gegeven op hun contributie. Eén op de drie verenigingen (35%) is leden niet financieel tegemoet gekomen.

Figuur 3.8 Compensatie van leden door sportverenigingen, peildatum april 2021 (in procenten, meer antwoorden mogelijk, n=1.619)

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

Overlevingsstrategieën

Werven en behouden van leden

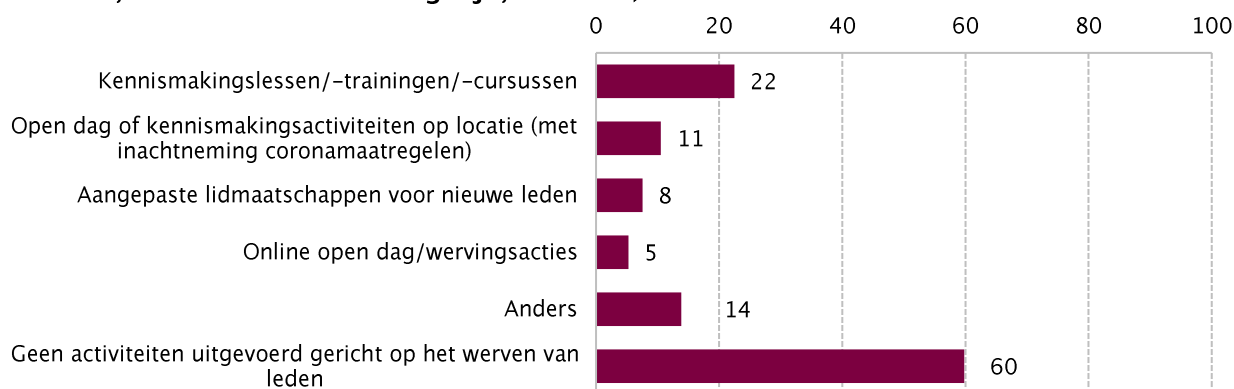
Vier op de tien verenigingen (40%) hebben in het afgelopen coronajaar acties en/of activiteiten (uit)gevoerd gericht op het werven van nieuwe leden (figuur 3.9). Dit zijn met name veldsportverenigingen (56%), grote verenigingen (>250 leden, 55%), verenigingen met een grote begroting (50.000 euro of meer, 53%) en zaalsportverenigingen (43%). Overige binnensportverenigingen (29%),

⁵³ Hoeijmakers, R. & Kalmthout, J. van (2020). [Gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen: onderzoek naar de gevolgen van de beperkende maatregelen in verband met het coronavirus](#). Utrecht: Mulier Instituut.

verenigingen met een kleine begroting (tot 10.000 euro, 29%) en overige buitensportverenigingen (35%) hebben het minst vaak wervingsacties en/of activiteiten uitgevoerd. De wervingsacties waren voornamelijk kennismakingslessen, -trainingen of -cursussen (22%), open dagen of kennismakingsactiviteiten op locatie (11%) of aangepaste lidmaatschappen voor nieuwe leden (8%). Verenigingen waar het aantal leden in de afgelopen twaalf maanden (sterk) is gedaald, hebben veelal geen wervingsacties ondernomen. De verenigingen waar het ledental in de afgelopen twaalf maanden is gestegen, hebben veelal wel wervingsacties ondernomen.

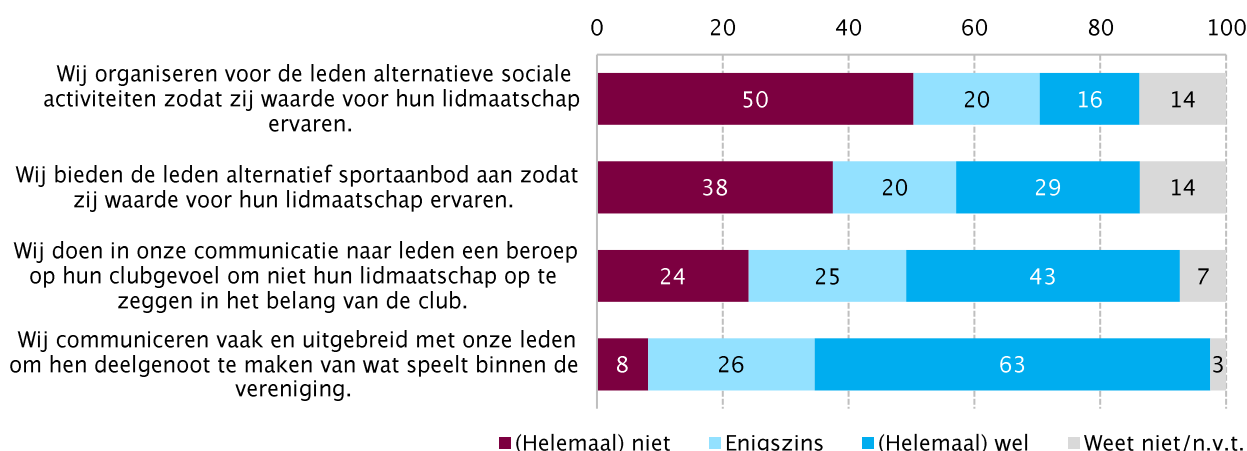
Verenigingen hebben in het afgelopen coronajaar verschillende aanpakken gehanteerd gericht op het behouden van leden. Zes op de tien verenigingen (63%) geven aan vaak en uitgebreid te communiceren met leden om hen deelgenoot te maken van wat speelt binnen de vereniging (figuur 3.10). Vier op de tien verenigingen (43%) doen in hun communicatie naar leden een beroep op hun clubgevoel om hun lidmaatschap niet op te zeggen. Dit zijn voornamelijk verenigingen die zich (ernstige) zorgen maken over de toekomst van de vereniging (57%). Het aanbieden van alternatief sportaanbod (29%) en het organiseren van alternatieve sociale activiteiten (16%) zodat leden waarde voor hun lidmaatschap blijven ervaren, worden door minder verenigingen als strategie gehanteerd. Met name zaalsportverenigingen (39%) en overige binnensportverenigingen (35%) bieden alternatief sportaanbod aan. Zaalsportverenigingen (22%) en veldsportverenigingen (20%) organiseren het vaakst alternatieve sociale activiteiten.

Figuur 3.9 Strategieën werving van leden door sportverenigingen, peildatum april 2021 (in procenten, meer antwoorden mogelijk, n=1.619)

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

Figuur 3.10 Strategieën behoud van leden door sportverenigingen, peildatum april 2021 (in procenten, n=1.619)

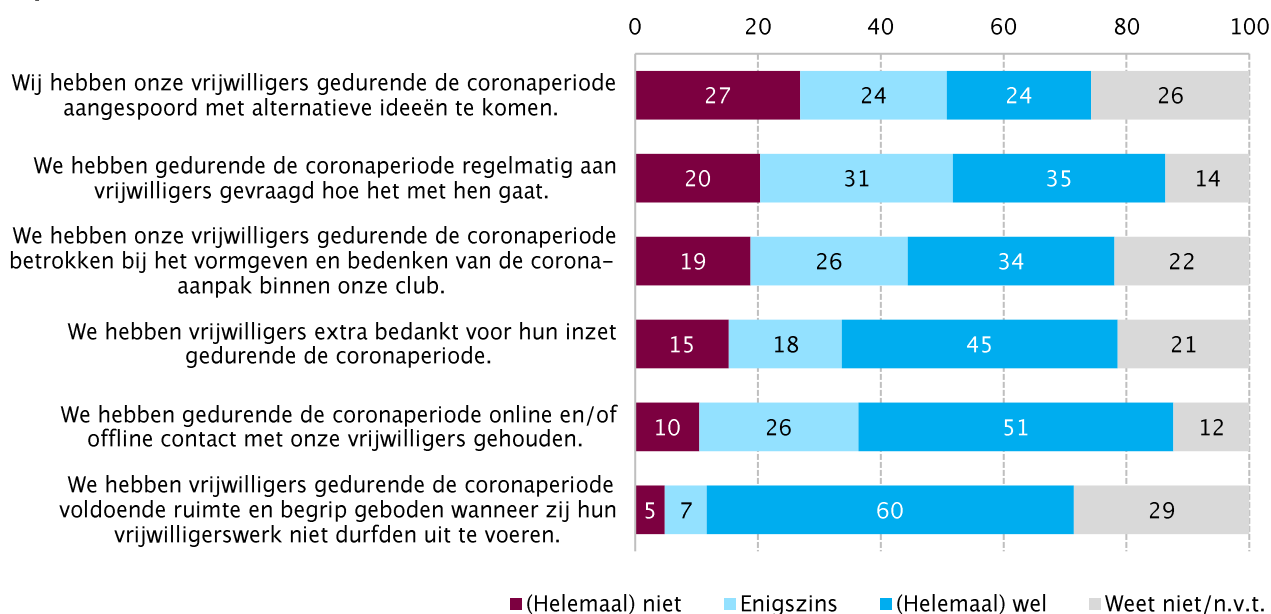

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

Behouden van vrijwilligers

Verenigingen hebben in het afgelopen coronajaar verschillende aanpakken gehanteerd gericht op het behouden van vrijwilligers (figuur 3.11). Zes op de tien verenigingen (60%) geven aan vrijwilligers gedurende de coronaperiode voldoende ruimte en begrip te hebben geboden wanneer zij hun vrijwilligerswerk niet durfden uit te voeren. Ongeveer de helft van de verenigingen heeft gedurende de coronaperiode online en/of offline contact met vrijwilligers gehouden (51%) en/of vrijwilligers extra bedankt voor hun inzet gedurende de coronaperiode (45%). Daarnaast hebben verenigingen vrijwilligers betrokken bij het vormgeven en bedenken van de corona-aanpak binnen de club (34%), regelmatig gevraagd hoe het met vrijwilligers gaat (35%) en vrijwilligers aangespoord met alternatieve ideeën te komen (24%). Verenigingen waar het aantal vrijwilligers in de afgelopen twaalf maanden (sterk) is gedaald, hebben veelal geen of minder strategieën ondernomen gericht op het behouden van vrijwilligers. De verenigingen waar het aantal vrijwilligers in de afgelopen twaalf maanden is gestegen, hebben veelal wel of meer strategieën ondernomen gericht op het behouden van vrijwilligers.

Figuur 3.11 Strategieën behoud vrijwilligers door sportverenigingen, peildatum april 2021 (in procenten, n=1.619)

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

3.2 Financiële gevolgen

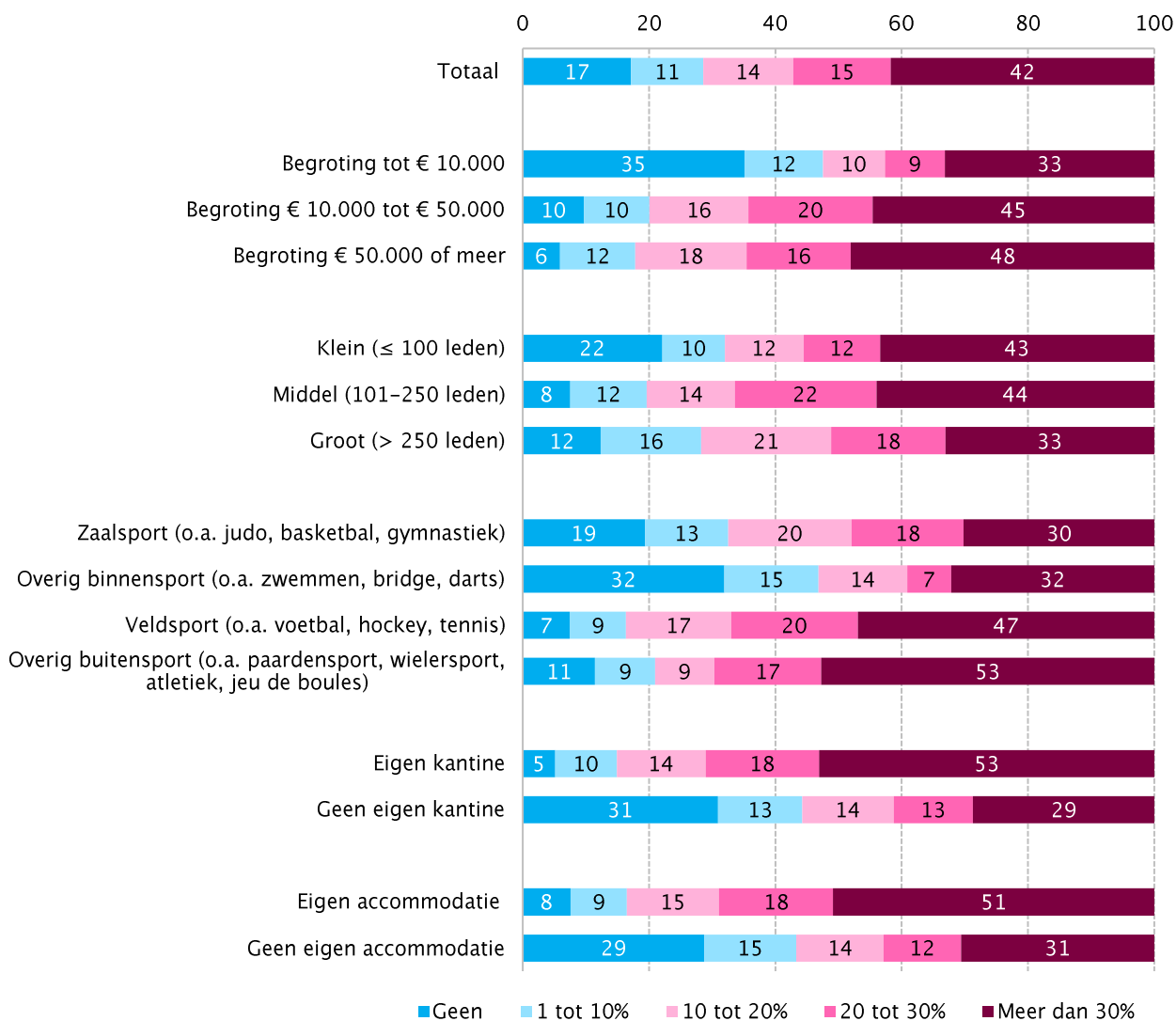
Misgelopen inkomsten

Eén op de zes verenigingen (17%, zie figuur 3.12) heeft het kalenderjaar 2020⁵⁴ geen inkomstenderving. Dit zijn met name verenigingen met een kleine begroting (tot 10.000 euro, 35%), verenigingen zonder eigen kantine (31%) en verenigingen zonder eigen accommodatie (29%). Vier op de tien verenigingen (42%) zeggen het kalenderjaar 2020 meer dan 30 procent van de begrote inkomsten mis te lopen. Dit zijn voornamelijk overige buitensportverenigingen (53%), verenigingen met een eigen kantine (53%) verenigingen met een eigen accommodatie (51%) en verenigingen met een grote begroting (50.000 euro of meer, 48%). De inkomstenposten waar verenigingen de meeste inkomstenderving ervaren, zijn kantineverkoop (65%), overige inkomsten (19%) en sponsoring (11%) (tabel 3.2). Gemiddeld hebben verenigingen in het kalenderjaar 2020 te maken met een inkomstenderving van 24 procent van hun

⁵⁴ Indien een vereniging niet per kalenderjaar begroot maar per seizoen, is uitgegaan van het seizoen 2019/2020.

begrote inkomsten voor 2020 (zie tabel 3.1, na figuur 3.12). Middelgrote verenigingen (101-250 leden, 33%), verenigingen met een middelgrote begroting (10.000 tot 50.000 euro, 28%) en veldsportverenigingen zoals voetbal, hockey en tennis (27%) hebben het kalenderjaar 2020 relatief de hoogste inkomstenderving.

Figuur 3.12 Misgelopen inkomsten kalenderjaar 2020 in percentage van de begrote inkomsten^a voor 2020 in categorieën, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in procenten, n=786)

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

^a De inkomsten zijn exclusief eventuele steunmaatregelen zoals TOGS en NOW.

Tabel 3.1 Gemiddelde begrote en misgelopen inkomsten^a bij sportverenigingen, in kalenderjaar 2020, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in euro's en procenten)^b

	Begrote inkomsten 2020 (n= 786)	Misgelopen inkomsten 2020 (n= 786)	Procentueel inkomstenverlies (n= 786)
Totaal	57.028	13.690	24
Begroting tot € 10.000 (o.a. biljart, bridge, kegelen)	4.547	1.169	26
Begroting € 10.000 tot € 50.000 (o.a. jeu de boules, volleybal, handboogschieten)	24.676	6.971	28
Begroting € 50.000 of meer (o.a. golf, hockey, voetbal)	174.095	40.064	23
Klein ($\leq$ 100 leden)	15.580	4.594	29
Middel (101–250 leden)	45.463	14.882	33
Groot ($>$ 250 leden)	198.100	39.618	20
Zaalsport (o.a. judo, basketbal, gymnastiek)	31.380	7.090	23
Overig binnensport (o.a. zwemmen, bridge, darts)	18.797	4.988	27
Veldsport (o.a. voetbal, hockey, tennis)	143.380	38.587	27
Overig buitensport (o.a. paardensport, wielersport, atletiek, jeu de boules)	51.119	9.886	19
Eigen kantine	84.844	22.047	26
Geen eigen kantine	25.167	4.117	16
Eigen accommodatie	79.899	19.589	25
Geen eigen accommodatie	29.263	6.528	22

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

^a De inkomsten zijn exclusief eventuele steunmaatregelen zoals TOGS en NOW.

^b Dit betreft de verenigingen die alle gegevens in de tabel hebben aangeleverd.

Tabel 3.2 Gemiddelde begrote en misgelopen inkomsten^a bij sportverenigingen, in kalenderjaar 2020, uitgesplitst naar inkomstenbron (in euro's en procenten)^b

	Begrote inkomsten 2020 (n= 786)	Misgelopen inkomsten 2020 (n= 786)	Procentueel inkomstenverlies (n= 786)
Totaal	57.028	13.690	24
Contributie	30.769	2.281	7
Sponsoring/reclameborden	5.650	623	11
Kantineverkopen	14.802	9.690	65
Overig/diversen	5.808	1.096	19

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

^a De inkomsten zijn exclusief eventuele steunmaatregelen zoals TOGS en NOW.

^b Dit betreft de verenigingen die alle gegevens in de tabel hebben aangeleverd.

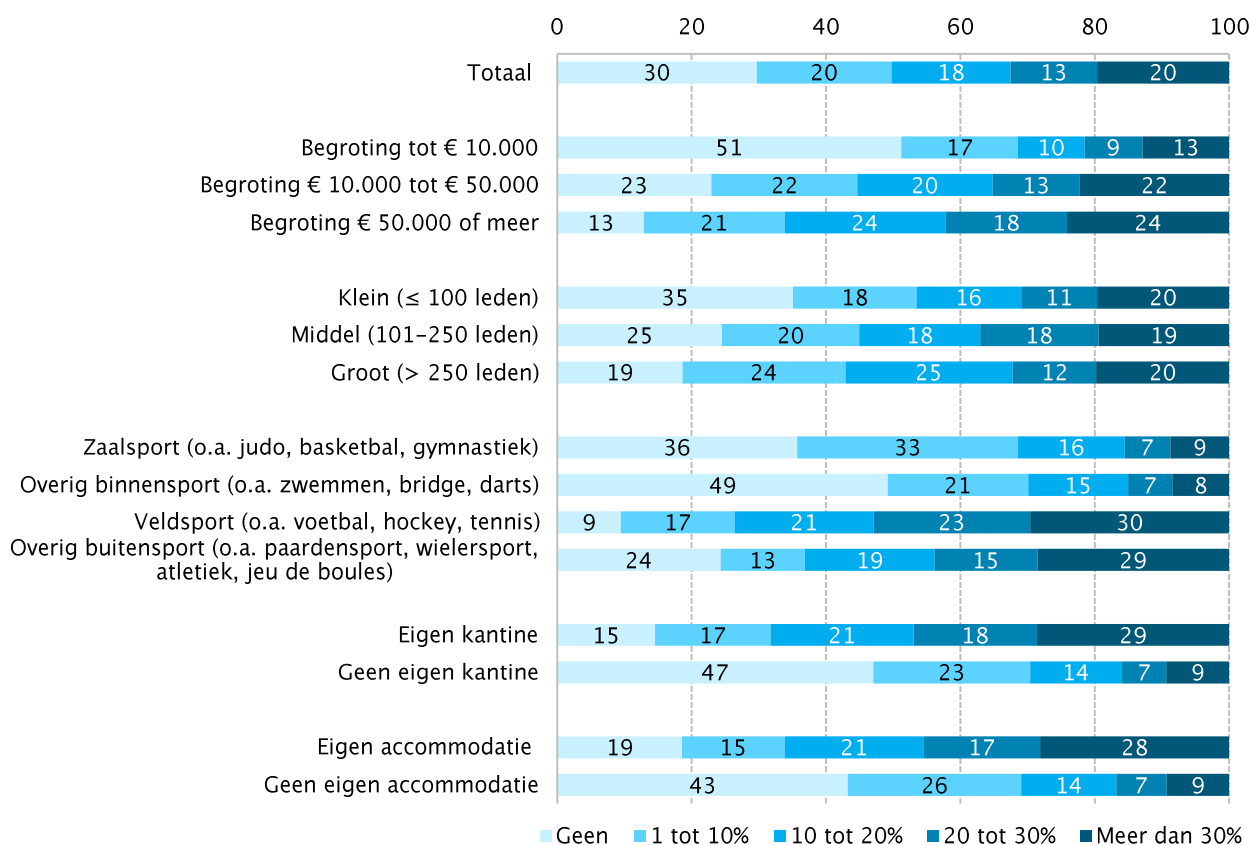
Besparingen/bezuinigingen

Het merendeel van de verenigingen in Nederland (70%) geeft aan in het kalenderjaar 2020 te hebben bespaard/bezuinigd of nog te gaan besparen/bezuinigen (zie figuur 3.13). Drie op de tien verenigingen (30%) geven aan niet te hebben bespaard/bezuinigd op hun uitgavenposten. Dit zijn overwegend verenigingen met een kleine begroting (tot 10.000 euro, 51%), overige binnensportverenigingen (49%), verenigingen zonder eigen kantine (47%) en verenigingen zonder eigen accommodatie (43%). Eén op de vijf verenigingen (20%) zegt in het kalenderjaar 2020 meer dan 30 procent van de begrote uitgaven te hebben bespaard/bezuinigd.

Gemiddeld besparen/bezuinigen verenigingen in het kalenderjaar 2020 21 procent van de begroting (zie tabel 3.3). Het gaat hier om bezuinigingen/besparingen die gerealiseerd zijn zonder steunmaatregelen.⁵⁵ Overige buitensportverenigingen (29%), grote verenigingen (> 250 leden, 23%) en verenigingen met een grote begroting (50.000 euro of meer, 22%) hebben in het kalenderjaar 2020 relatief de meeste besparingen/bezuinigingen doorgevoerd. Zaalsporten zoals judo, basketbal en gymnastiek en overige binnensporten zoals zwemmen, bridge en darts hebben het afgelopen jaar het minst bezuinigd (respectievelijk 8% en 9%).

Verenigingen hebben relatief het meest bezuinigd op de kantine-inkopen (60%) en overige kosten (28%) (tabel 3.4).

Figuur 3.13 Besparingen/bezuinigingen^a bij sportverenigingen, kalenderjaar 2020, in percentage van de begrote uitgaven voor 2020 in categorieën, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in procenten, n=786)

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

^a Besparingen/bezuinigingen die zijn gerealiseerd zonder steunmaatregelen.

⁵⁵ Aangenomen wordt dat de besparing op de huur van accommodaties voortkomt uit de steunmaatregelen. Deze worden bij de besparingen dus buiten beschouwing gelaten.

Tabel 3.3 Gemiddelde begrote uitgaven en besparingen/bezuinigingen^a bij sportverenigingen, in kalenderjaar 2020, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in euro's en procenten)^b

	Begrote uitgaven 2020 (n= 786)	Besparingen/ bezuinigingen 2020 (n= 786)	Procentuele kostenbesparing (n= 786)
Totaal	51.599	10.758	21
Begroting tot € 10.000 (o.a. biljart, bridge, kegelen)	4.726	628	13
Begroting € 10.000 tot € 50.000 (o.a. jeu de boules, volleybal, handboogschieten)	21.811	3.331	15
Begroting € 50.000 of meer (o.a. golf, hockey, voetbal)	157.545	35.194	22
Klein ($\leq$ 100 leden)	14.482	2.335	16
Middel (101-250 leden)	39.728	7.227	18
Groot ($>$ 250 leden)	181.080	41.627	23
Zaalsport (o.a. judo, basketbal, gymnastiek)	25.333	2.057	8
Overig binnensport (o.a. zwemmen, bridge, darts)	15.867	1.468	9
Veldsport (o.a. voetbal, hockey, tennis)	122.223	23.952	20
Overig buitensport (o.a. paardensport, wielersport, atletiek, jeu de boules)	53.165	15.281	29
Eigen kantine	80.183	18.776	23
Geen eigen kantine	18.858	1.574	8
Eigen accommodatie	73.995	17.653	24
Geen eigen accommodatie	24.410	2.387	10

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

^a Besparingen/bezuinigingen die zijn gerealiseerd zonder steunmaatregelen.

^b Dit betreft de verenigingen die alle gegevens in de tabel hebben aangeleverd.

Tabel 3.4 Gemiddelde begrote uitgaven en besparingen/bezuinigingen^a bij sportverenigingen, in kalenderjaar 2020, uitgesplitst naar kostenpost (in euro's en procenten)^b

	Begrote uitgaven 2020 (n= 786)	Besparingen/ bezuinigingen 2020 (n= 786)	Procentuele kostenbesparing (n= 786)
Totaal	51.599	10.758	21
Huur accommodatie(s)	11.516	0 ^c	0 ^c
Accommodatiekosten (onderhoud, inventaris, afschrijvingen, energielasten (gas, elektra, incl. heffingen.))	9.933	741	7
Bondsafdrachten	5.007	618	12
Kantine-inkopen	7.463	4.472	60
Overig/diversen	17.680	4.927	28

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

^a Besparingen/bezuinigingen die zijn gerealiseerd zonder steunmaatregelen.

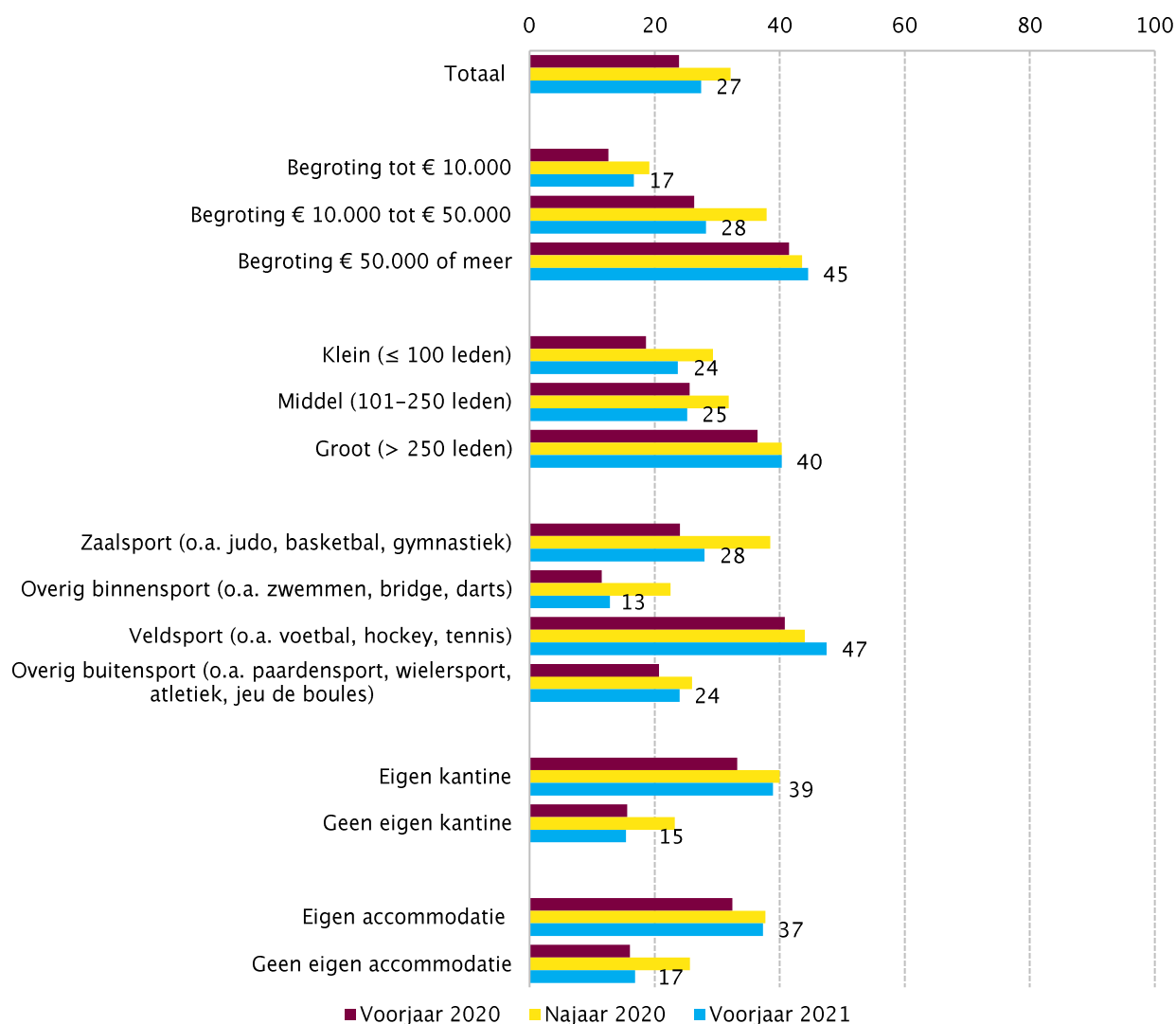
^b Dit betreft de verenigingen die alle gegevens in de tabel hebben aangeleverd.

^c Aangenomen wordt dat de besparing op de huur van accommodaties voortkomt uit de steunmaatregelen. Deze worden bij de besparingen buiten beschouwing gelaten.

Gebruik ondersteuningsmaatregelen

Begin april 2020 gaf ongeveer een kwart van de sportverenigingen in Nederland (24%) aan dat steunmaatregelen, hulp of ondersteuning essentieel zouden zijn om als vereniging de coronacrisis te kunnen overleven. In oktober 2020 is dit licht gestegen naar een derde van de verenigingen (32%). In het voorjaar van 2021 is het aandeel verenigingen dat van mening is dat steunmaatregelen, hulp of ondersteuning essentieel zijn om als vereniging de coronacrisis te kunnen overleven, licht gedaald naar ongeveer een kwart (27%, zie figuur 3.14). Dit zijn met name veldsportverenigingen (47%), verenigingen met een grote begroting (50.000 euro of meer, 45%), grote verenigingen (> 250 leden, 40%), verenigingen met een eigen kantine (39%) en verenigingen met een eigen accommodatie (37%). In vergelijking met voorjaar 2020 en najaar 2020 zijn alleen veldsportverenigingen en verenigingen met een grote begroting (50.000 euro of meer) vaker steunmaatregelen, hulp of ondersteuning essentieel gaan achten voor het overleven van hun vereniging. Bij met name zaalsportverenigingen en overige binnensportverenigingen is het aandeel verenigingen dat steunmaatregelen, hulp of ondersteuning essentieel achten voor het overleven van de vereniging afgenomen ten opzichte van najaar 2020.

Figuur 3.14 Aandeel verenigingen waarvoor steunmaatregelen/hulp/ondersteuning essentieel zijn om te overleven, voorjaar 2020, najaar 2020 en voorjaar 2021, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in procenten; voorjaar 2020: n=3.256; najaar 2020: n=1.141; voorjaar 2021: n=1.619)

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2020, oktober 2020 en april 2021.

Verenigingen konden gebruikmaken van verschillende steunmaatregelen. Indien de vereniging voldeed aan de onderliggende voorwaarden, kon zij beroep doen op de generieke steunmaatregelen van de NOW, TOGS en TVL. In hoofdstuk 8 van deze rapportage is te lezen in hoeverre de generieke steunmaatregelen zijn gebruikt door de sport.

Naast de generieke steunmaatregelen zijn er ook specifieke steunmaatregelen voor de sport. Zoals in hoofdstuk 8 wordt beschreven is het steunpakket voor de sport vanuit VWS uitgewerkt in twee regelingen: de Tegemoetkoming verhuurders sportaccommodaties COVID-19 (TVS) en de Tegemoetkoming amateursportorganisaties COVID-19 (TASO).

De TVS is bedoeld als compensatie voor gemeenten, sportbedrijven en particuliere verhuurders voor de misgelopen huurinkomsten als gevolg van de kwijtschelding van de huren voor sportverenigingen. Hiermee is deze regeling dus indirecte steun voor de sportverenigingen. Voor de TVS Q2 2020 was 89,5 miljoen euro beschikbaar, waarvan 47,1 miljoen is aangevraagd. Voor TVS Q4 2020 was 30 miljoen euro beschikbaar, waarvan 27 miljoen is aangevraagd (zie hoofdstuk 8).

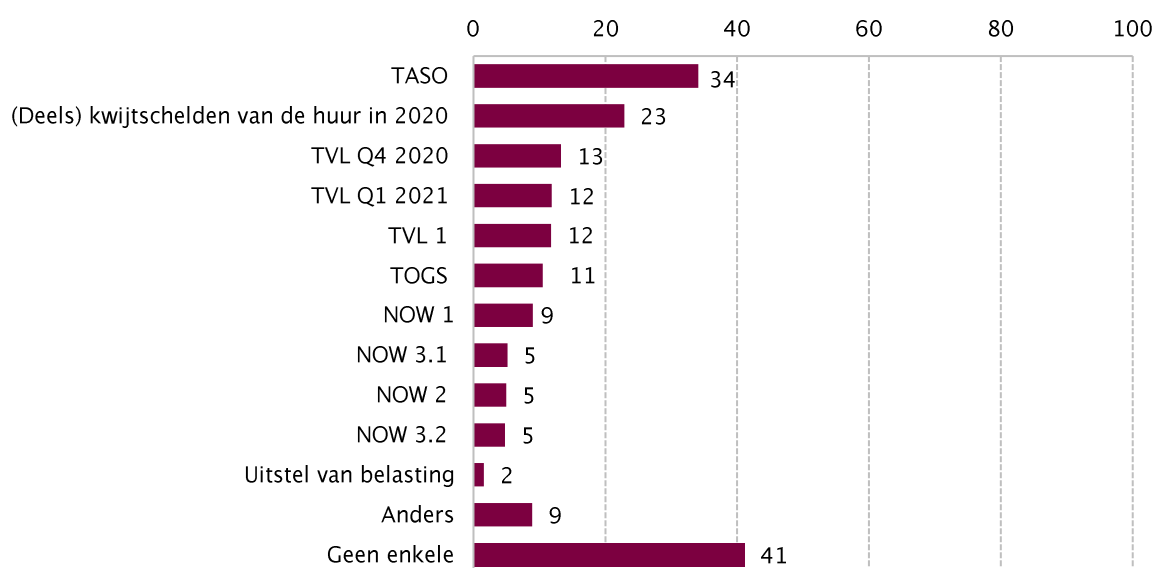
De TASO-regeling is bedoeld voor sportverenigingen die omzetverlies hebben geleden als gevolg van de maatregelen tegen de verdere verspreiding van Covid-19. De hoogte van de tegemoetkoming is afhankelijk van de doorlopende lasten in de periode waarin het omzetverlies is geleden. Voor de TASO Q2/Q3 is in totaal 21,9 miljoen euro aangevraagd door 3.777 sportverenigingen. Voor TASO Q4 is in totaal 17 miljoen euro aangevraagd door 3.570 sportverenigingen. De regeling is verlengd naar Q1 en Q2 van 2021 (zie hoofdstuk 8).

Naast het steunpakket van VWS voor de sport kunnen sportverenigingen ook gebruik maken van de borgstellingen vanuit Stichting Waarborgfonds Sport (SWS) voor de zogenoemde noodd kredieten. Dat zijn leningen die specifiek bedoeld zijn voor het opvangen van de financiële schade die sportorganisaties hebben geleden als gevolg van de sluiting van de sportclubs als maatregel tegen de verspreiding van het coronavirus. Verenigingen kunnen hiermee leningen aanvragen van de bank, waarbij SWS borg staat. Zoals in hoofdstuk 8 beschreven, is deze mogelijkheid voornamelijk slechts door drie verenigingen gebruikt.

Verder hebben sportbonden in de afgelopen periode gezorgd voor enige compensatie voor verenigingen. Doordat competities werden stilgelegd en de sport in een aantal gevallen maar beperkt open kon is voor een aantal sporten een deel van de bondsafdrachten kwijtgescholden. Ongeveer één op de acht verenigingen (12%) geeft aan dat de sportbond de financiële verplichting deels of in zijn geheel heeft kwijtgescholden.

Zes op de tien verenigingen (59%) geven aan in het afgelopen jaar financiële steun van de Rijksoverheid of gemeente te hebben aangevraagd of ontvangen (figuur 3.15). Dit zijn met name veldsportverenigingen (92%), verenigingen met een grote begroting (50.000 euro of meer, 90%), grote verenigingen (> 250 leden, 86%), verenigingen met een eigen kantine (80%) en verenigingen met een eigen accommodatie (78%). Dit is een lichte stijging ten opzichte van najaar 2020 (52%). De meest gebruikte financiële steunmaatregelen van de overheid zijn TASO (34%), kwijtschelding van (een deel van) de huur (23%) en TVL Q4 2020 (13%) (figuur 3.15). Verenigingen die geen financiële steun van de overheid hebben aangevraagd of ontvangen geven aan dat dit komt doordat zij geen financiële steun nodig hebben (52%) of niet in aanmerking komen (38%). Met name zandsporten en overige binnensporten vallen in de groep verenigingen die aangeven niet in aanmerking te komen voor financiële steun.

Figuur 3.15 Door sportverenigingen gebruikte financiële steunmaatregelen van de overheid, peildatum april 2021 (in procenten, meer antwoorden mogelijk, n=1.619)

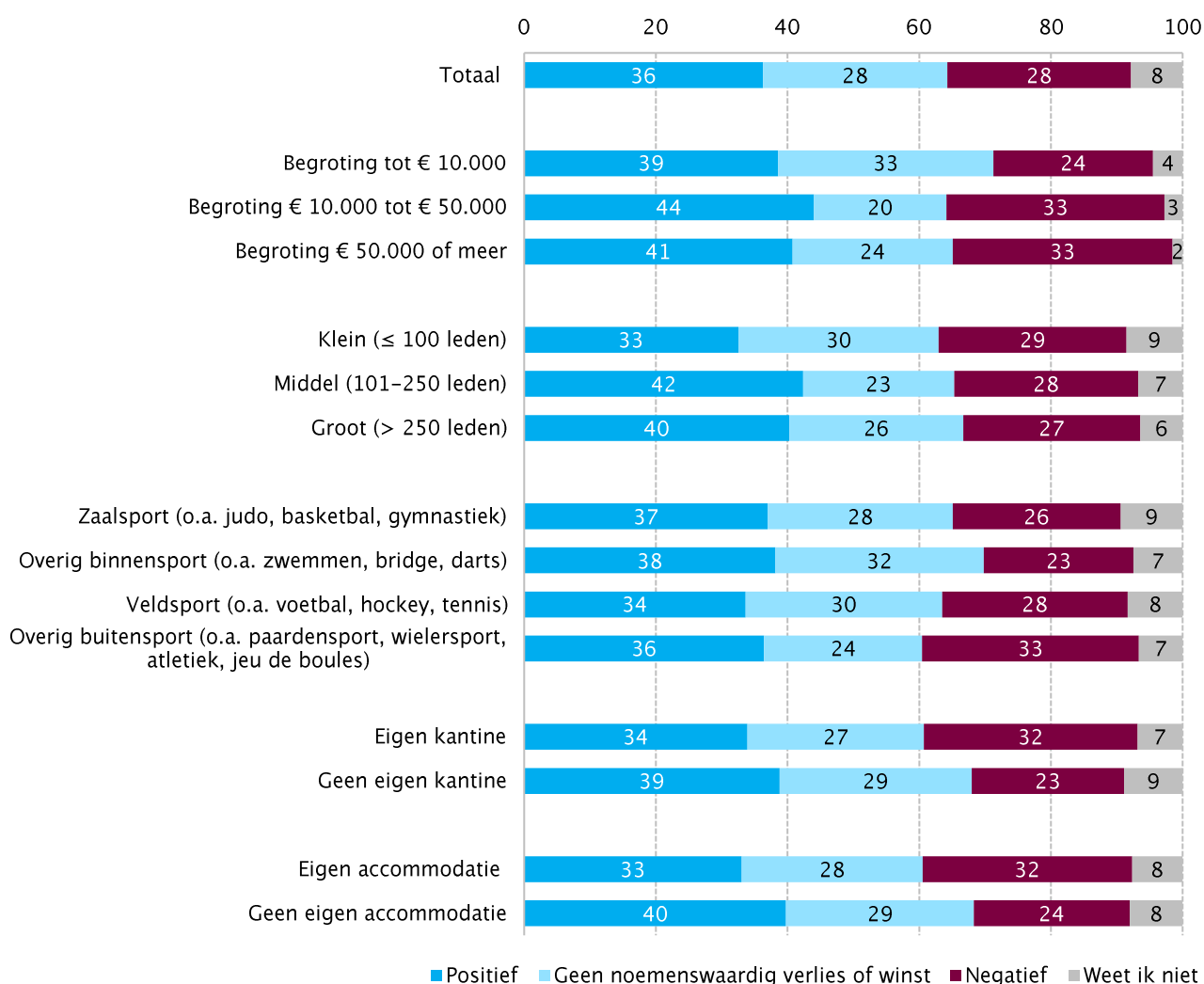

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

Tekorten jaarrekening

Ondanks de besparingen/bezuinigingen die verenigingen hebben doorgevoerd en de financiële ondersteuning die verenigingen hebben ontvangen, geeft ruim een kwart van de verenigingen (28%) een negatief resultaat op de jaarrekening voor het kalenderjaar 2020 aan (figuur 3.16). Veldsportverenigingen (33%), verenigingen met een grote begroting (50.000 euro of meer, 33%), verenigingen met een middelgrote begroting (10.000 tot 50.000 euro, 33%), verenigingen met een eigen kantine (32%) en verenigingen met een eigen accommodatie (32%) hebben het vaakst te maken gehad met een negatief resultaat op de jaarrekening van 2020. Verenigingen met een negatief resultaat op de jaarrekening van 2020 maken zich vaker (ernstige) zorgen om de toekomst van de vereniging dan verenigingen zonder negatief resultaat.

Figuur 3.16 Resultaat op de jaarrekening van de sportvereniging voor het kalenderjaar 2020, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in procenten, n=1.619)

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

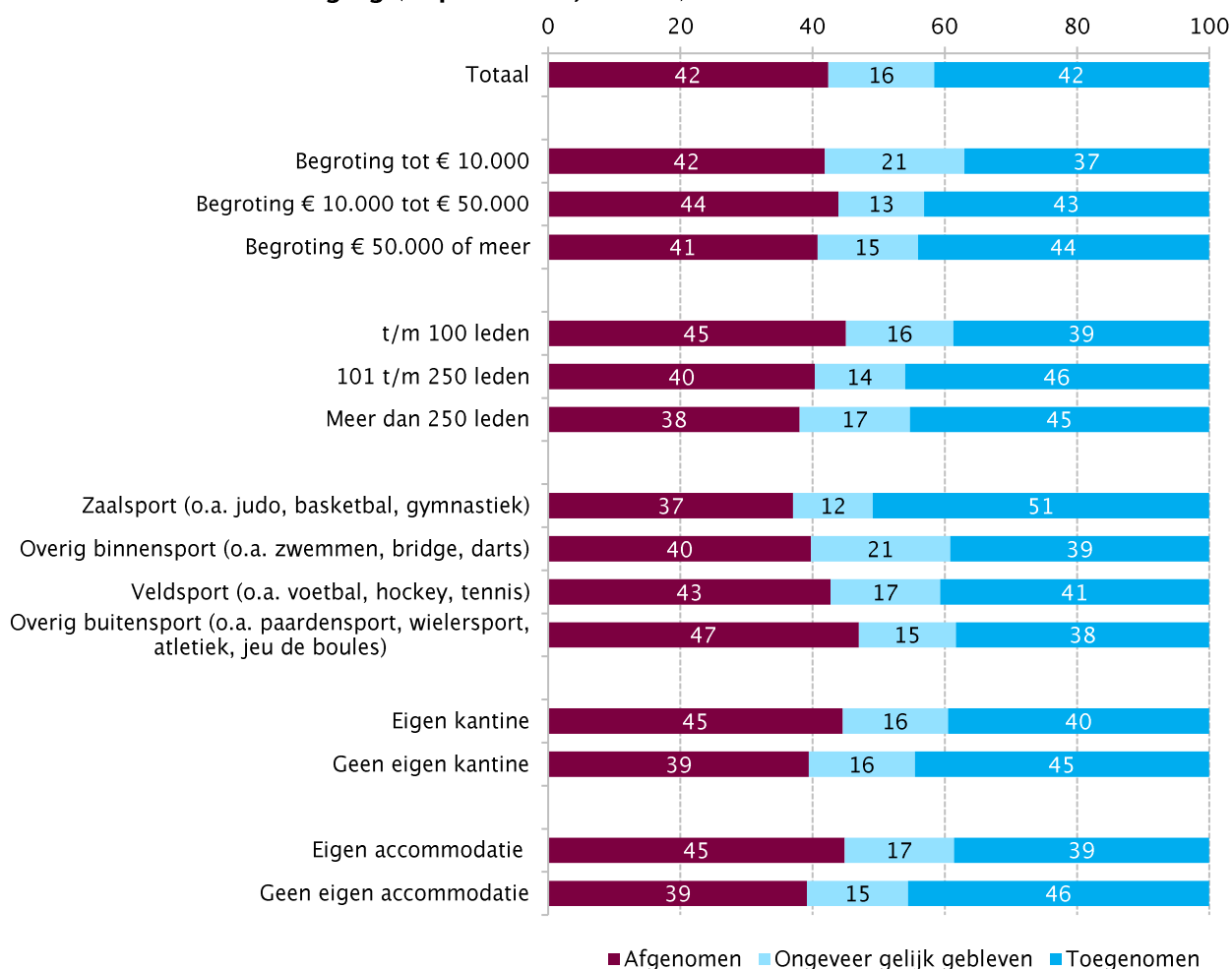
Stand eigen vermogen sportverenigingen

Bij één op de zes verenigingen (16%, zie figuur 3.17) is het eigen vermogen in het kalenderjaar 2020 ongeveer gelijk gebleven. Bij twee vijfde van de sportverenigingen nam het eigen vermogen toe en bij eenzelfde deel is sprake van een afname. Met name bij zaalsporten is vaker sprake van een toename van het eigen vermogen (51%). Overige binnensporten, kleine verenigingen (≤ 100 leden), verenigingen met

een eigen kantine en verenigingen met een eigen accommodatie hebben iets vaker te maken met een afname van het eigen vermogen.

Gemiddeld is sprake van een geringe toename van het eigen vermogen met bijna 1 procent op 1 januari 2021 ten opzichte van 1 januari 2020 (tabel 3.5). Verenigingen met een middelgrote begroting (10.000 tot 50.000 euro), kleinere verenigingen (< 250 leden) en verenigingen met een eigen kantine hebben gemiddeld een geringe procentuele afname van het eigen vermogen. Bij veldsporten, overige buitensporten en verenigingen met een eigen accommodatie is gemiddeld sprake van een lichte toename. Verenigingen die niet beschikken over een eigen kantine, verenigingen zonder eigen accommodatie en overige binnensporten kennen procentueel de grootste toename van het eigen vermogen (respectievelijk 7%, 3,8% en 4,2%).

Figuur 3.17 Ontwikkeling eigen vermogen sportverenigingen kalenderjaar 2020, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in procenten, n=555)

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

Tabel 3.5 Gemiddelde ontwikkeling eigen vermogen sportverenigingen, in kalenderjaar 2020, uitgesplitst naar kenmerken vereniging (in euro's en procenten)^a

	Eigen vermogen 1-1-2020 (n= 555)	Eigen vermogen 1-1-2021 (n= 555)	Procentuele ontwikkeling eigen vermogen (n= 555)
Totaal	63.159	63.718	0,9
Begroting tot € 10.000 (o.a. biljart, bridge, kegelen)	8.872	8.965	1,0
Begroting € 10.000 tot € 50.000 (o.a. jeu de boules, volleybal, handboogschieten)	41.184	40.965	-0,5
Begroting € 50.000 of meer (o.a. golf, hockey, voetbal)	149.258	151.400	1,4
Klein (≤ 100 leden)	25.335	25.306	-0,1
Middel (101-250 leden)	76.629	76.530	-0,1
Groot (> 250 leden)	162.286	165.427	1,9
Zaalsport (o.a. judo, basketbal, gymnastiek)	18.872	19.185	1,7
Overig binnensport (o.a. zwemmen, bridge, darts)	14.579	15.195	4,2
Veldsport (o.a. voetbal, hockey, tennis)	100.499	100.613	0,1
Overig buitensport (o.a. paardensport, wielersport, atletiek, jeu de boules)	101.437	102.444	1,0
Eigen kantine	96.444	96.383	-0,1
Geen eigen kantine	19.676	21.046	7,0
Eigen accommodatie	94.139	94.520	0,4
Geen eigen accommodatie	21.078	21.879	3,8

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

^a Dit betreft de verenigingen die alle gegevens in de tabel hebben aangeleverd.

Om het eigen vermogen van de vereniging te verbeteren richten verenigingen zich met name op ledenwerving en bezuinigingen op uitgaven en rekenen ze op steunmaatregelen van de overheid (figuur 3.18). Eén op de tien verenigingen wil de contributies verhogen. Andere mogelijkheden die verenigingen noemen om het eigen vermogen te verbeteren zijn sponsoracties en (hogere) omzet in de kantine. Twee vijfde van de verenigingen geeft aan dat het eigen vermogen van de vereniging toereikend is en dat het niet nodig is om het eigen vermogen het komende jaar te verbeteren. Dit zijn met name verenigingen met een kleine begroting (<10.000 euro, 57%), verenigingen die niet over een eigen kantine beschikken (53%) en verenigingen zonder eigen accommodatie (52%).

Figuur 3.18 Mogelijkheden om het eigen vermogen in 2021 te verbeteren (in procenten, meer antwoorden mogelijk, n=1.619)

Bron: Mulier Instituut, Vragenlijst gevolgen coronacrisis voor sportverenigingen, april 2021.

Totale inkomstenderving en besparing sportverenigingen

De verenigingen hadden in het kalenderjaar 2020 te maken met een inkomstenderving van gemiddeld 24 procent van hun begrote inkomsten voor 2020 (tabel 3.1). Door de diversiteit aan sportverenigingen lopen de percentages van gemiste inkomsten uiteen van 20 procent bij grote verenigingen (> 250 leden) tot 29 procent bij kleine verenigingen (≤ 100 leden).

Het CBS raamt de totale jaarlijkse baten van de sportclubs in 2018 op 1,21 miljard euro (CBS, Statline, 2020). Op basis van de realisatie van verenigingen zou dit voor het kalenderjaar 2020 een inkomstenderving van 290 miljoen euro betekenen.

De verenigingen gaven aan in het kalenderjaar 2020 gemiddeld 21 procent van de begrote uitgaven te hebben bespaard/bezuinigd (tabel 3.3). Gezien de diversiteit aan verenigingen loopt de mate van waarin verenigingen kunnen bezuinigen uiteen van 8 procent van de begrote uitgaven bij zaalsporten als judo, basketbal en gymnastiek tot 24 procent bij verenigingen die beschikken over een eigen accommodatie. Het CBS raamt de totale jaarlijkse lasten in 2018 van sportclubs op 1,173 miljard (CBS, Statline, 2020). Doorgerekend zou dit uitkomen op bezuinigingen van 246 miljoen euro voor het kalenderjaar 2020.

Per saldo komt op basis van deze gegevens het totale verlies voor de verenigingen zonder steunmaatregelen uit op $290 - 246 = 44$ miljoen euro voor het kalenderjaar 2020.

3.3 Conclusie

Vergeleken met eerdere peilingen in voorjaar, zomer en najaar 2020 maken minder verenigingsbestuurders zich (ernstige) zorgen over de toekomst van de vereniging. In april 2021, als de meeste sportverenigingen nog (bijna geheel) stil liggen maakte een derde van de sportverenigingen zich ernstige zorgen over de gevolgen van de coronacrisis. Zeven op de tien verenigingen (72%) geven aan vertrouwen te hebben in de veerkracht van de vereniging om de gevolgen van de coronacrisis te overleven. Dit is meer dan in het najaar van 2020 en het voorjaar van 2020 en vergelijkbaar met de zomer van 2020.

Gemiddeld hebben verenigingen in het kalenderjaar 2020 te maken met een inkomstenderving (zonder eventuele steunmaatregelen) van 24 procent van hun begrote inkomsten voor 2020. Zes op de tien verenigingen hebben in het afgelopen jaar financiële steun van de Rijksoverheid of gemeente aangevraagd

of ontvangen. Voor ongeveer een kwart van de sportverenigingen zijn dat steunmaatregelen, hulp of ondersteuning essentieel om als vereniging de coronacrisis te kunnen overleven (april 2021). Dat zijn iets minder verenigingen dan in oktober 2020. Ondanks de besparingen/bezuinigingen die verenigingen hebben doorgevoerd en de financiële ondersteuning die verenigingen hebben ontvangen, geeft ruim een kwart van de verenigingen (28%) een negatief resultaat op de jaarrekening van de vereniging voor het kalenderjaar 2020 aan. In het najaar van 2020 gaven verenigingen aan dit tekort veelal ten laste laten komen van het eigen vermogen. Bij twee vijfde van de sportverenigingen nam het eigen vermogen in 2020 toe en bij eenzelfde deel is sprake van een afname.

De financiële impact lijkt mee te vallen voor de sportverenigingen, al zijn er wel duidelijk verschillen tussen verenigingen. De financiële steunmaatregelen hebben de verenigingen over het algemeen geholpen en het financiële verlies voor veel verenigingen beperkt. De grootste zorg van de verenigingen voor de toekomst blijft de ontwikkeling van het ledental. Leden genereren inkomsten (contributie en omzet) en zorgen voor aanwas van vrijwilligers in de vereniging. De zorg zit vooral in het ledenverloop en de aanwas van leden, en dan met name bij de binnensporten. Door het grotendeels stilliggen van de sportverenigingen het afgelopen jaar was er weinig aanwas en zijn leden afgehaakt. Vrijwilligers blijven aardig trouw aan de vereniging. De ledenaantallen zullen voor de nabije toekomst wel spannend worden voor de clubs waar nu een sterke ledendaling plaatsvindt. Verenigingen lijken niet snel om te vallen, maar hopelijk trekt het ledental aan.

4. Sportondernemers

Peter Nafzger, Peter van Eldert en Jo Lucassen

De veerkracht van sportondernemers is het afgelopen jaar zwaar op de proef gesteld. Vanwege de coronamaatregelen moest de dienstverlening lange tijd worden gestaakt, met als gevolg omzet- en inkomensverlies voor veel sportondernemers.⁵⁶ Een deel van de ondernemende sportaanbieders moest in mei 2021 nog steeds de deuren gesloten houden.

Dit hoofdstuk gaat over drie zaken: 1) de manier waarop sportondernemers omgaan met de coronamaatregelen, 2) welke steunmaatregelen er zijn voor sportondernemers en 3) wat de financiële gevolgen van de coronacrisis zijn voor sportondernemers. Hierbij vindt een verdieping plaats in vier sectoren: fitness, golf, hippische sport en zwemmen.

4.1 Sportondernemers in vogelvlucht

Onder het aanbod van sportondernemers scharen wij aanbieders met een winstoogmerk of commercieel verdienmodel. Een groot deel van deze sportondernemers is aangesloten bij brancheorganisaties, maar dit verschilt per branche. In sommige branches is het grootste deel van de sportondernemers aangesloten, terwijl dit binnen andere branches slechts een beperkt deel is.

De verschillende brancheorganisaties hebben zich verenigd in een samenwerkingsverband genaamd het Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS). Bij het POS zijn begin 2021 de brancheorganisaties van de volgende ondernemende sportaanbieders aangesloten:

1. Airsoftcentra
2. Biljartcentra
3. Budo sportscholen
4. Buitensportbedrijven
5. Dansscholen
6. Fitnesscentra
7. Golfbanen
8. Hippische sportcentra
9. Klim- en bergsportcentra
10. Skatecentra
11. Ski indoorcentra
12. Squashcentra
13. Vechtsportcentra
14. Watersportcentra
15. Yogacentra
16. Zwembaden

Tabel B3.1 (bijlage 3) bevat een overzicht van deze sectoren met daarbij enkele kerncijfers.⁵⁷ Volgens schattingen van het POS vertegenwoordigen de verschillende categorieën samen ruim 13.000 bedrijven,

---

⁵⁶ Poel, H. van der & Pulles, I. (red.) (2020). [Monitor Sport en corona. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Utrecht: Mulier Instituut.

⁵⁷ Enkele sectoren zijn wat uitgebreider beschreven in de eerste Monitor Sport en corona.

waar bijna 117.000 medewerkers werken (bijlage 3, tabel B3.1).⁵⁸ Het totale aantal lidmaatschappen bij sportondernemers is vergelijkbaar met dat van lidmaatschappen bij sportverenigingen. In 2018 was 23 procent van de Nederlandse bevolking (6 jaar en ouder) lid bij een commerciële sportaanbieder.⁵⁹ Daarnaast hebben sportondernemers niet alleen te maken met leden, maar ook met ongebonden sporters, bijvoorbeeld mensen die een kaartje kopen in een zwembad.

Bevraging onder leden van het POS

Om inzicht te krijgen in de financiële gevolgen van de coronacrisis hebben we in de eerste en tweede Monitor Sport en corona de brancheorganisaties die aangesloten zijn bij het POS gevraagd een beargumenteerde schatting te maken van de omzetsderving en kostenbesparing als gevolg van de coronacrisis. Deze schattingen proberen we in de huidige en komende Monitor Sport en corona verder te concretiseren aan de hand van realisaties. Om deze realisaties uit te vragen heeft het Mulier Instituut, in samenwerking met het POS, een vragenlijst samengesteld die via de brancheorganisaties naar de aangesloten sportondernemers is gestuurd. In de vragenlijst komen naast de financiële gevolgen ook de gevolgen voor het klanten- en personeelsbestand aan bod. Verder wordt een doorkijk gegeven met de verwachtingen voor de komende tijd.

De meeste brancheorganisaties aangesloten bij het POS hebben deelgenomen aan deze eerste collectieve peiling. NL Actief (fitnesscentra) en NVG (golfbanen) hebben recent zelf een eigen peiling gedaan onder hun leden. Wij benutten deze data, en zij hebben dus niet deelgenomen aan de eerste peiling van de POS-vragenlijst. Daarnaast heeft de FNRS een eigen studie uitgevoerd naar de financiële effecten van de coronacrisis op de hippische sportcentra.

Het streven is om voor de volgende Monitor Sport en corona de peiling via POS te herhalen en deze ook uit te zetten via de brancheorganisaties die bij de eerste peiling nog niet mee hebben gedaan. Daarnaast nemen we de lessen uit deze eerste dataverzameling mee om de respons van de volgende peiling te vergroten.

4.2 Fitnesscentra

Beperkende maatregelen

Van 14 december 2020 tot 19 mei 2021 waren alle sportscholen en fitnesscentra in Nederland gesloten. Dankzij de oplopende vaccinatiegraad en het dalende r-getal zijn sportscholen en fitnesscentra sinds 19 mei 2021 weer gedeeltelijk open, indien zij kunnen voldoen aan de coronarichtlijnen.⁶⁰ Dat betekent wederom werken met reserveringssystemen en maximaal dertig sporters per tijdslot per ruimte, zodat de toe- en doorstroom zo goed mogelijk gereguleerd kunnen worden in sportscholen en fitnesscentra. Verder nemen de sportscholen extra hygiënemaatregelen en stuurt het personeel actief aan op het desinfecteren van handen en gebruikte fitnessapparaten. Bovendien moeten sporters anderhalve meter afstand houden en een mondkapje dragen in de sportschool. Het mondkapje mag af tijdens het sporten. Groepslessen zijn sinds 5 juni weer toegestaan. Tijdens het sporten hoeven sporters onderling niet langer anderhalve meter afstand te houden als dit nodig is voor de sportbeoefening. Daarnaast mogen er vijftig sporters tegelijkertijd in dezelfde ruimte sporten en zijn kleedkamers, douches en kantines weer toegestaan.

---

⁵⁸ Op basis van de indeling naar typen bedrijven en de schattingen van brancheorganisaties is de verwachting dat sommige categorieën bedrijven overlap met elkaar vertonen, waaronder in aantal bedrijven en aantal medewerkers.

⁵⁹ RIVM (2021). [kernindicatoren/clublidmaatschap](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

⁶⁰ EFCO (2021). [European Fitness Club Opening | www.europeactive.eu](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

In heel Europa is eenzelfde beweging gaande. Zo zijn op 26 april 2021 in Portugal, IJsland, Kroatië, Cyprus, Malta, Bulgarije en delen van het Verenigd Koninkrijk (Schotland en Engeland) de deuren van de sportscholen geopend.⁶¹ In mei zijn onder andere Denemarken, Nederland en Italië hierbij aangesloten, in juni volgen Frankrijk, Ierland en België. Duitsland moet nog met een openingsdatum komen.

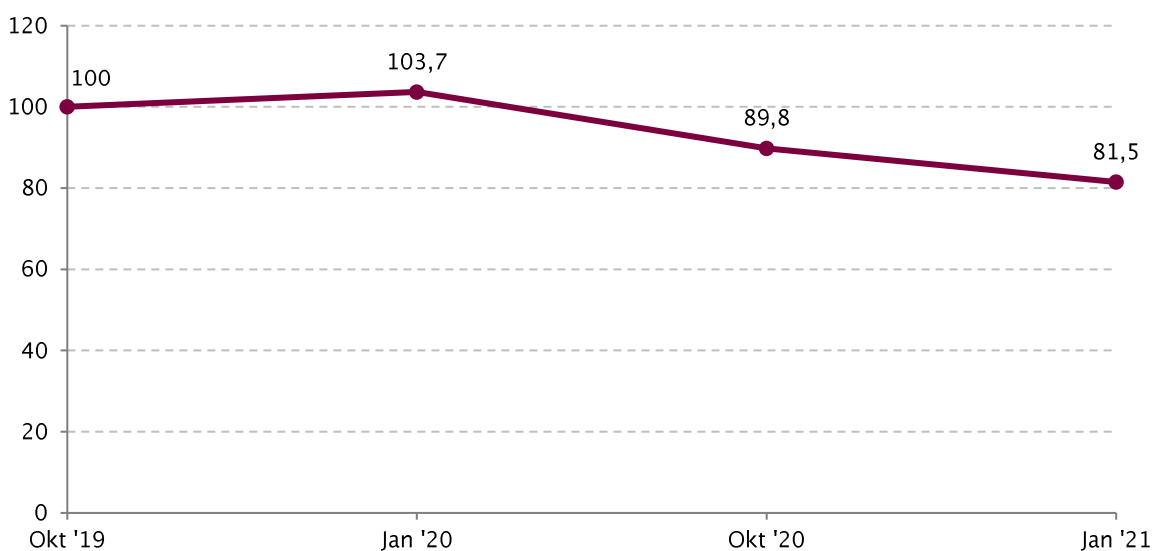
Gevolgen coronacrisis voor fitnessbranche

Ledentalontwikkeling

Op basis van een peiling van NL Actief uit februari 2021 (met een respons van n=128) is het mogelijk om de ledenontwikkeling, de omzetontwikkeling, het gebruik van steunmaatregelen, incasseringen en storneringen binnen de fitnessbranche in kaart te brengen.

Voorafgaand aan de coronacrisis, tussen oktober 2019 en januari 2020, nam het ledenaantal gemiddeld met bijna 4 procent toe (3,7%; figuur 4.1). In deze periode nam het ledenaantal voor bijna 70 procent van de fitnessondernemers (69,6%; niet in figuur) toe en voor ongeveer 16 procent (16,1%; niet in figuur) af. Op het meetmoment in oktober 2020 duurde de coronacrisis een half jaar en dat is te zien in het ledenaantal. Het merendeel van de fitnessondernemers (93,2%) had te maken met een afname in het ledenaantal. Ten opzichte van oktober 2019 lag het ledenaantal gemiddeld iets meer dan 10 procent lager (10,2%; figuur 4.1). Tussen oktober 2020 en januari 2021 nam het ledenaantal verder af voor het merendeel van de fitnessondernemers (95,8% van de ondernemers; niet in de figuur). Door deze verdere afname kwam het ledenaantal in januari 2021 gemiddeld 18,5 procent lager uit dan in oktober 2019, voorafgaand aan de coronacrisis. Dit duidt erop dat fitnessondernemers door de coronacrisis ongeveer een vijfde van hun leden hebben verloren.

Figuur 4.1 Gemiddelde ledenontwikkeling oktober 2019 - januari 2021 bij fitnessondernemers aangesloten bij NL actief (in procenten, n=128)

Bron: NL Actief coronapeiling, 8 februari 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Vrijwel alle fitnessondernemers (99,2%; niet in figuur) gaven aan nog meer opzeggingen te verwachten als ze langer dan tot 3 maart 2021 dicht moesten blijven. Het verdere ledenverlies werd door de fitnessondernemers geschat op gemiddeld iets meer dan 17 procent (17,5%). Inmiddels weten we dat de

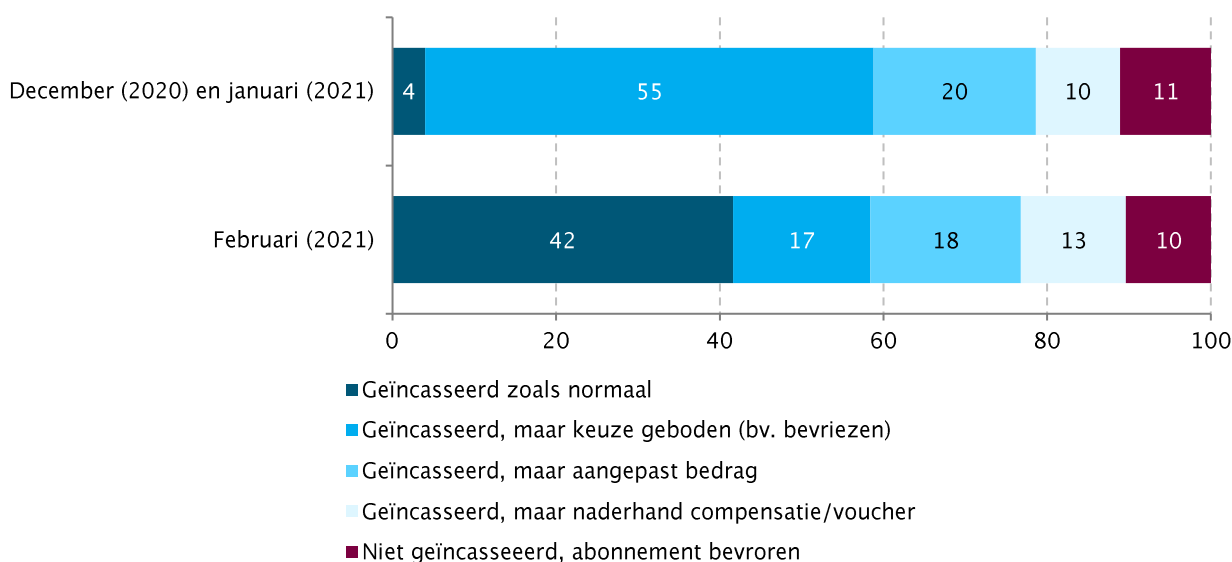
⁶¹ Oxygen Consulting (2021). [Which gyms are open across Europe?](#) Geraadpleegd op 2-6-2021.

fitnesscentra niet open zijn gegaan voor 3 maart 2021, dus de mogelijkheid bestaat dat deze verwachtingen werkelijkheid zijn geworden.

Incasseren abonnementsgelden

De inkomsten van de fitnessondernemers kwamen niet alleen door de terugloop in leden onder druk te staan: ook de inkomsten uit de overgebleven leden liepen terug. Slechts 4 procent van de fitnessondernemers incasseerde de abonnementsgelden zoals normaal in de maanden december en januari (figuur 4.2). Meer dan de helft van de fitnessondernemers (55%) incasseerde wel, maar bood de leden ook andere opties aan, waaronder bevroeren van het abonnement. Ongeveer 11 procent van de fitnessondernemers bevroor het abonnement van de leden, vaak als reactie op vele storneringen. Ten tijde van de peiling in februari verwachtte een groot deel van de responderende fitnessondernemers (42%) in februari weer een normale incassering van de abonnementsgelden te gaan doen. Tegelijkertijd verwachtten minder fitnessondernemers (17%) de keuze voor bijvoorbeeld een bevroering van het abonnement voor te gaan stellen aan de leden.

Figuur 4.2 Abonnementsgelden geïncasseerd door fitnessondernemers in de perioden december 2020 t/m januari 2021 en februari 2021 (in procenten, n=128)

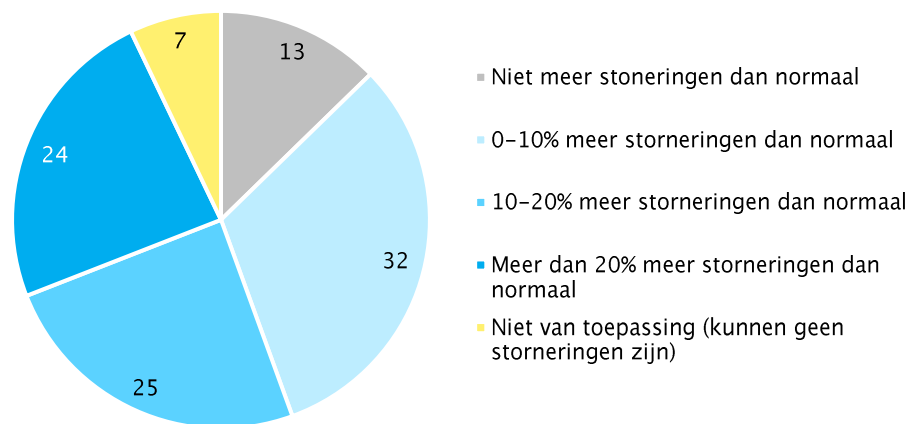
Bron: NL Actief coronapeiling, 8 februari 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Storneringen

Naast het volgen van abonnementsgelden die werden geïncasseerd tussen december 2020 en februari 2021, is ook gevraagd hoe het beeld van storneringen er in december 2020 en januari 2021 heeft uitgezien (figuur 4.3). Bijna de helft van de ondernemers (49%) heeft tenminste 10-20 procent meer storneringen dan normaal waargenomen. Bij een kwart (24%) was dit zelfs meer dan 20 procent. Bijna een derde van de ondernemers (32%) zag 0-10 procent meer storneringen en slechts 13 procent ervoer niet meer storneringen dan normaal.

Figuur 4.3 Verwachting over storneringen van leden in de maanden december 2020 en januari 2021 onder fitnessondernemers aangesloten bij NL Actief (in procenten, n=128)

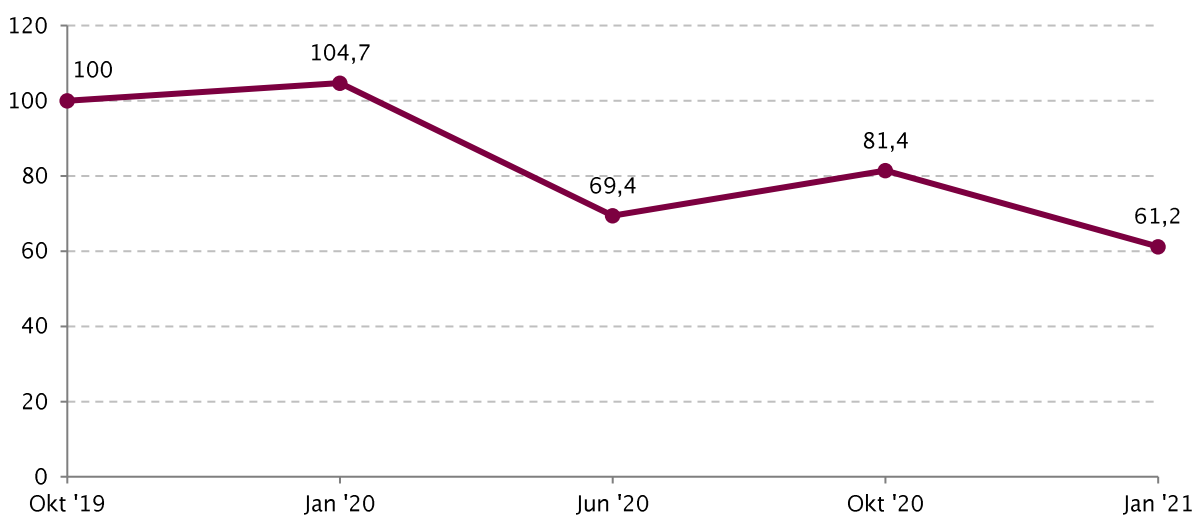
Bron: NL Actief coronapeiling, 8 februari 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Financiële gevolgen

Omzetderving

In de peiling van NL Actief zijn de fitnessondernemers voor de omzetontwikkeling over het afgelopen jaar gevraagd een inschatting te maken op dezelfde manier als voor de ledenontwikkeling. Voor vier meetmomenten (januari '20, juni '20, oktober '20 en januari '21) moesten de ondernemers de omzet uitdrukken als percentage van de omzet in oktober 2019. Net zoals voor de ledenontwikkeling nam de omzet in januari 2020 toe ten opzichte van oktober 2019 (gemiddelde toename van 4,7%; figuur 4.4). Tussen januari en juni 2020 nam de omzet, als gevolg van de coronacrisis, flink af. Vervolgens leek de omzet zich enigszins te herstellen richting oktober, maar tussen oktober 2020 en januari 2021 is wederom een flinke daling te zien.

Figuur 4.4 Gemiddelde omzetontwikkeling oktober 2019 - januari 2021 bij fitnessondernemers aangesloten bij NL actief (in procenten, n=128)

Bron: NL Actief coronapeiling, 8 februari, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Onder de aanname dat deze percentages representatief zijn voor de gehele groep fitnessondernemers kunnen we deze gebruiken om een inschatting te maken van de totale omzetderving voor de

fitnessbranche. NL Actief gaat ervan uit dat onder de fitnessondernemers ongeveer 2.000 kleine studio's zitten en ongeveer 2.000 conventionele centra. Voor de kleine studio's bestaat echter de kans dat hier overlap in zit met bijvoorbeeld dans- of yogascholen. Aangezien we deze groepen nog los meenemen in paragraaf 4.6, laten we in de berekening voor de fitnesscentra deze kleine studio's buiten beschouwing en focussen we op de conventionele centra.

Naar schatting van NL Actief ligt de gemiddelde maandomzet bij conventionele centra op ongeveer 60.000 euro. Op basis van deze inschatting komt de totale jaaromzet van de hele groep uit op 1,4 miljard euro voor de conventionele centra (tabel 4.1). Deze schatting wijkt af van de totale bedrijfsopbrengsten van fitnesscentra zoals het CBS deze rapporteert in zijn statistiek Fitnesscentra (798 miljoen euro in 2019). Het is echter niet duidelijk in hoeverre de inschatting op basis van de gegevens van NL Actief en CBS op dezelfde groep betrekking heeft. In deze rapportage houden we de cijfers van NL Actief aan, maar daarbij maken we wel de opmerking dat het om een grove schatting gaat.

Tabel 4.1 Geschatte jaaromzet en omzeterderving voor fitnessondernemers aangesloten bij NL Actief (in miljoenen euro's)

	Conventionele centra
Geschatte totale jaaromzet in normaal jaar	€ 1.440
Geschatte omzeterderving okt 2019–jan 2021	€ 559
Geschatte omzeterderving jan 2020–jan 2021	€ 626

Bron: NL Actief coronapeiling, 8 februari, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Gegeven de geschatte jaaromzet en de gemiddelde omzetontwikkeling komt de omzeterderving tussen oktober 2019 en januari 2021 uit op 559 miljoen euro voor de conventionele centra (tabel 4.1). In figuur 4.4 is te zien dat voorafgaand aan de coronacrisis nog een stijging in de omzet heeft plaatsgevonden. Om het effect van de coronacrisis in kaart te brengen is het daarom beter de omzeterderving tussen januari 2020 en januari 2021 te berekenen. Voor de conventionele centra komt deze geschatte omzeterderving uit op 626 miljoen euro. De schatting die in de tweede Monitor Sport en corona is gedaan voor de fitnesscentra kwam lager uit, op ongeveer 464 miljoen euro. Het verschil is echter te verklaren, aangezien de schatting destijds gedaan is in november, voorafgaand aan de tweede lockdown. Omdat de fitness ook in de weken voor de tweede lockdown al dicht moest, ligt het in de lijn der verwachting dat de omzeterderving in deze periode verder is opgelopen.

Kostenbesparing

Naast de omzeterderving is ook de verwachting dat een deel van de kosten bespaard is in 2020 doordat de fitnesscentra een periode niet open konden. Op basis van de op dit moment beschikbare informatie is echter geen nieuwe schatting te maken van deze kostenbesparing. Daarom nemen we voor nu de schatting uit de tweede Monitor Sport en corona over. Destijds werd de totale kostenbesparing over 2020 voor de fitnesscentra geraamd op zo'n 70 miljoen euro.

Gebruik steunmaatregelen

Ondernemers in de fitnessbranche kunnen gebruik maken van de landelijke steunmaatregelen. Aangezien fitnesscentra binnen de SBI-sectorcodering een eigen code hebben (9313 Fitnesscentra), is voor een aantal van deze steunmaatregelen een uitsplitsing mogelijk naar fitnesscentra.

In totaal ontvingen fitnesscentra tot en met 28 februari 2021 zo'n 55 miljoen euro steun vanuit de NOW-regelingen (zie bijlage 2, tabel B.2.1). Daarbij kwam 27 miljoen euro vanuit de NOW 1.0 (675 aanvragen), 13 miljoen euro vanuit NOW 2.0 (355 aanvragen) en 9 miljoen euro vanuit NOW 3.1 (400 aanvragen). De

resterende 6 miljoen euro is tot het peilmoment aangevraagd voor de NOW 3.2 (310 aanvragen). Deze regeling stond op het peilmoment van 28 februari 2021 nog open, dus dit zijn voorlopige cijfers.

Van de TOGS-regeling maakten 1.431 fitnesscentra gebruik voor een bedrag van 5,7 miljoen euro (zie bijlage 2, tabel B2.2). De daaropvolgende TVL-regeling zorgde tot en met 28 februari 2021 in totaal voor 9 miljoen euro steun voor de fitnesscentra. Van TVL-1 en TVL Q4 2020 werd voor respectievelijk 4 en 2 miljoen euro steun aangevraagd, terwijl TVL Q1 2021 voorlopig op 3 miljoen euro staat. Net als NOW 3.2 stond TVL Q1 2021 op het peilmoment van 28 februari 2021 nog open, waardoor het voor deze regeling voorlopige cijfers zijn.

4.3 Golfbanen

Beperkende maatregelen

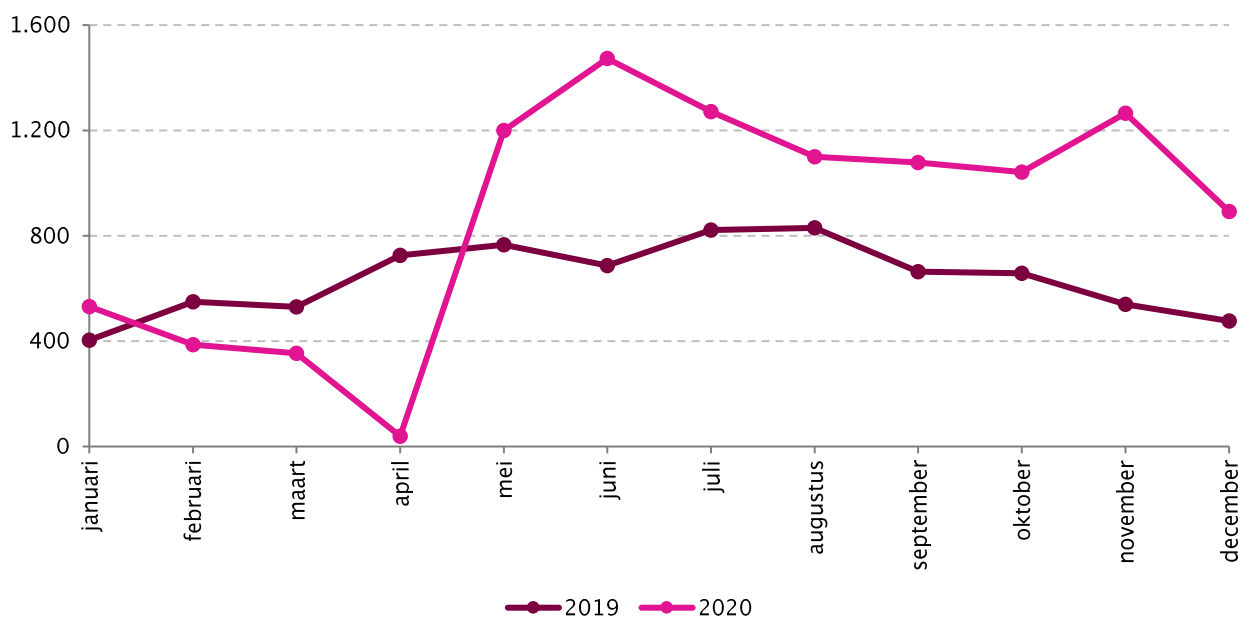
Vanaf 11 mei 2020 was sporten in de buitenruimte op anderhalve meter afstand weer toegestaan. Hieronder viel ook het golfen op een golfbaan. Het wordt gezien als individuele sport in de buitenruimte, waardoor golfbanen daarna niet meer dicht zijn geweest. Na de persconferentie van 14 november 2020 mocht de groepsgrootte niet groter zijn dan twee personen bij uitoefening van sport. Conform deze maatregel werd de maximale *flight*-grootte op golfbanen (wederom) beperkt tot twee personen. Sinds 16 maart 2021 mogen weer maximaal vier mensen **van 27 of ouder 'met elkaar' buiten sporten, mits zij** daarbij onderling anderhalve meter afstand houden. Hierdoor mogen ook de *flights* op de golfbaan weer uit vier volwassenen bestaan. Inmiddels is dit verder verruimd en hoeven sporters geen anderhalve meter afstand te houden indien dat voor de sportbeoefening nodig is. Ook mogen de terrassen van golfbanen onder voorwaarden weer open. Terrassen kunnen open van 6.00 uur tot 22.00 uur. Het maximale aantal gasten op een terras is vijftig. Er zijn vaste zitplaatsen en zelfbediening is niet toegestaan. Aan een tafel zitten maximaal twee personen op anderhalve meter afstand, tenzij het gaat om personen uit hetzelfde huishouden en kinderen tot en met 12 jaar. In die gevallen mogen meer mensen aan tafel.

Gevolgen coronacrisis voor golfbranche

Aangezien veel binnensportaccommodaties verplicht hun dienstverlening moesten staken, kreeg sporten en bewegen in de buitenruimte bijzonder veel aandacht. Mede hierdoor heeft ook golf veel aandacht gekregen. Ondanks de coronacrisis hebben de golfbanen in 2020 flink vol gestaan, en dit is met name te danken aan de leden met speelrecht. Nadat de golfbanen in april 2020 grotendeels dicht waren, konden ze in mei 2020 weer gebruikt worden en schoot het gemiddelde aantal gespeelde rondes door vaste leden omhoog (figuur 4.5). Zo speelden de vaste leden alleen in de maand mei al meer dan 50 procent (57%; niet in figuur) meer rondes dan in dezelfde maand in 2019. Deze stijging in het gemiddelde aantal gespeelde rondes ten opzichte van 2019 bleef tot en met december naar voren komen. Dit lijkt te zorgen voor een verdringing van de losse kaartverkoop (*greenfees*). Tussen mei en oktober werden namelijk minder rondes vanuit de losse kaartverkoop gespeeld dan in 2019 (figuur 4.6).

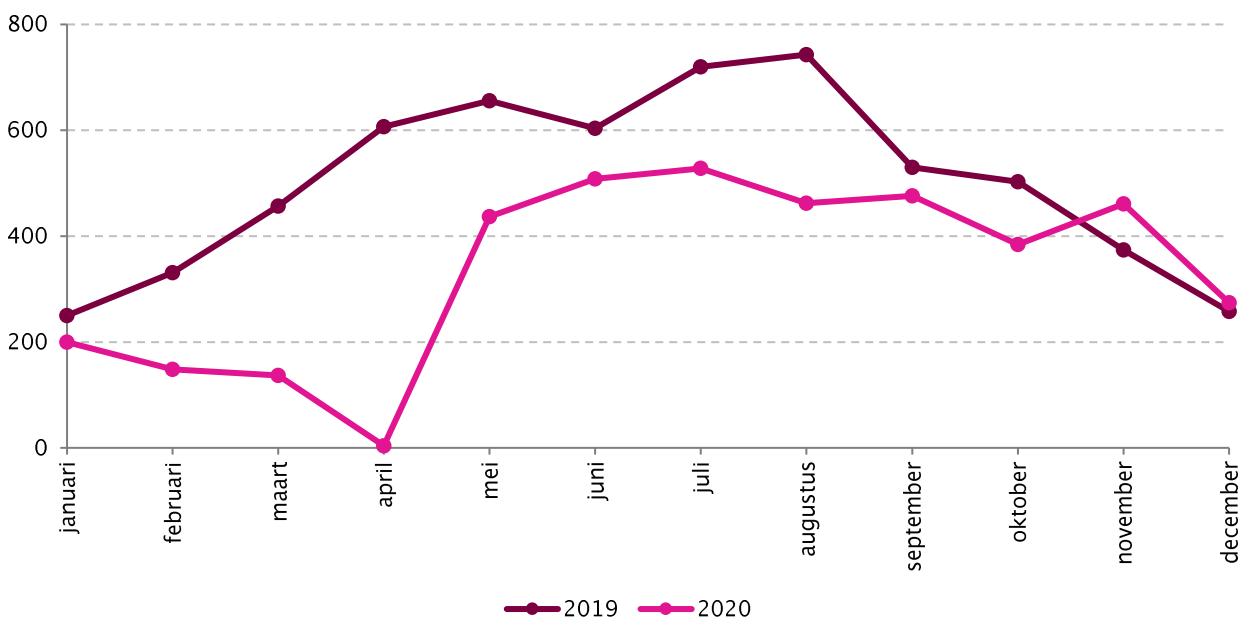
De toename in het gemiddelde aantal gespeelde rondes door vaste spelers is positief voor de leden van golfclubs, omdat zij veel konden spelen, maar minder positief voor de exploitanten. Door de verdringing van de losse kaartverkoop haalden zij minder inkomsten uit losse kaartverkoop. De inkomsten van vaste leden zijn niet afhankelijk van het aantal rondes dat gespeeld wordt.

Figuur 4.5 Gemiddelde aantal gespeelde rondes op basis van speelrecht (lidmaatschappen) op een lus van negen holes, 2019 en 2020 (in absolute aantallen)

Bron: De Nederlandse Vereniging van Golfaccommodaties (NVG, registraties), 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Figuur 4.6 Gemiddelde aantal gespeelde rondes op basis van losse kaartverkoop (greenfees) op een lus van negen holes, 2019 en 2020 (in absolute aantallen)

Bron: De Nederlandse Vereniging van Golfaccommodaties (NVG, registraties), 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Gevolgen van de coronacrisis voor activiteiten op golfbanen

De Nederlandse Golf Federatie (NGF) heeft in de periode van sluiting alternatief aanbod voor golfers georganiseerd, zoals een online training en een webinar.⁶² De Nederlandse Vereniging van Golfaccommodaties (NVG) en de NGF hebben hiervoor het Protocol Verantwoord Sporten en Golf opgesteld en gecommuniceerd, naar voorbeeld van het Protocol Verantwoord Sporten van het POS.⁶³ Hierin staat onder andere beschreven dat horeca en kleedkamers gesloten zijn. Op veel golfbanen zijn looproutes aangelegd.

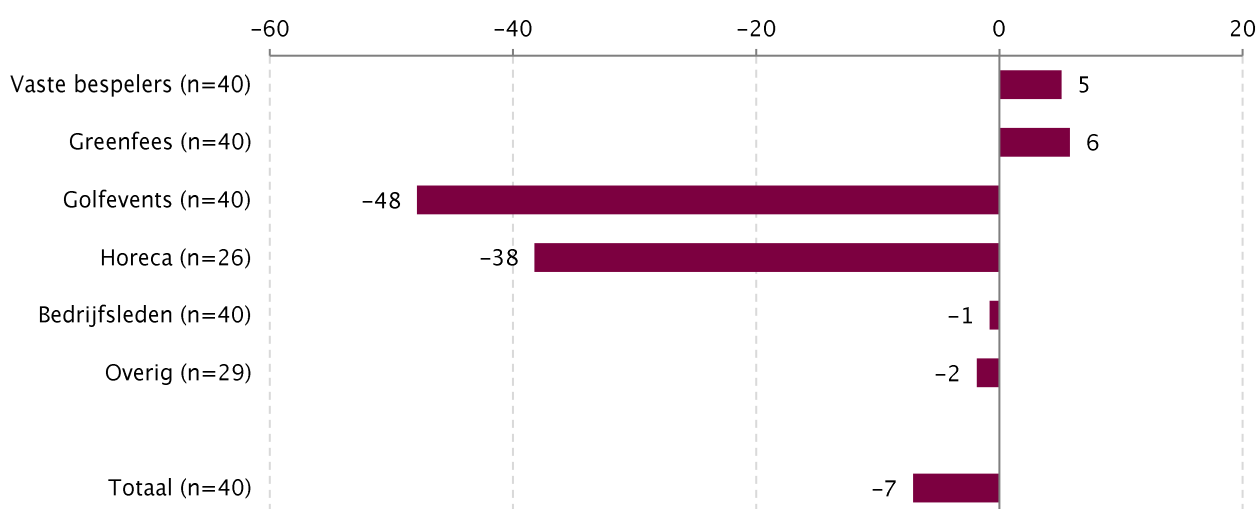
Financiële gevolgen

Omzetsderving

In februari 2021 heeft de NVG onder haar leden een eigen peiling uitgezet naar de gevolgen van de coronacrisis. De helft van de golfondernemers zag de omzet in 2020 dalen ten opzichte van 2019 (niet in figuur). 28 procent zag de omzet stijgen, en bij de overige 23 procent bleef de omzet ongeveer gelijk.

Gemiddeld kwam de omzetsontwikkeling van 2020 ten opzichte van 2019 uit op een verlies van zo'n 7 procent (7,1%; figuur 4.7). De omzetsderving kwam met name voort uit het omzetverlies voor golfevents (gemiddeld 48% omzetverlies) en horeca (gemiddeld 38% omzetverlies).

Figuur 4.7 Gemiddelde procentuele verandering in de omzet voor golfondernemers, 2020 ten opzichte van 2019 (in procenten)

Bron: Peiling NVG (vragenlijst verspreid onder leden), februari 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Om een schatting te kunnen maken van de gemiddelde jaaromzet van een golfbaan gebruikt de NVG de resultaten uit het zogeheten GOSTA-rapport dat Horwath HTL in samenwerking met de NVG elke vijf jaar opstelt. In de GOSTA worden verschillende GolfbaanSTATistieken in kaart gebracht, waaronder ook de gemiddelde omzet. Op basis van de meest recente GOSTA-rapportage schat de NVG dat de gemiddelde jaaromzet van een golfbaan ongeveer 2,2 miljoen euro bedraagt. Bij de NVG zijn 140 golfbanen aangesloten en in totaal zijn er naar schatting (van NVG) ongeveer 200 golfbanen in Nederland. Uitgaande van de gemiddelde jaaromzet per golfbaan brengt dit de totale jaaromzet van alle golfbanen op een bedrag van 448 miljoen euro (tabel 4.2).

⁶² NGF (2021). [over-golf/online-trainingen](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

⁶³ POS (2020). [Protocol Verantwoord Sporten](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

Tabel 4.2 Geschatte jaaromzet en omzetzijning golfondernemers in 2020 (in miljoenen euro's en procenten)

	Totaal NVG-leden	Totaal golfbanen
Geschatte jaaromzet (zonder coronamaatregelen, in miljoenen euro's)	€ 313,9	€ 448,4
Procentuele omzetzijning (in procenten)	7,1%	7,1%
Absolute omzetzijning (in miljoenen euro's)	€ 22,3	€ 31,8

Bron: Peiling NVG (vragenlijst verspreid onder leden), februari 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Op basis van de geschatte jaaromzet en procentuele omzetzijning over 2020 kan een inschatting gemaakt worden van de absolute omzetzijning. Voor de NVG-leden komt dit in totaal uit op zo'n 22,3 miljoen euro (tabel 4.2). Nemen we alle golfbanen volgens de schatting van NVG, dan komt de omzetzijning over 2020 uit op 31,8 miljoen euro.

In de vorige Monitor Sport en corona kwam deze geschatte omzetzijning iets hoger uit, op 43 miljoen euro. Dit was echter een schatting van het POS, terwijl de schatting in dit rapport voortkomt uit een peiling onder de golfondernemers zelf. De schattingen werden daarnaast op verschillende momenten gedaan: de schatting van het POS in november 2020 en de huidige peiling van de NVG in februari 2021. Deze verschillen tussen beide manieren van meten kunnen een verklaring zijn voor het verschil in geschatte omzetzijning.

Kostenbesparing

Vooralsnog is het lastig in te schatten hoeveel kosten de golfbanen in 2020 bespaard hebben. Wel geeft de NVG aan dat de meeste lasten voor golfbanen vaste lasten en onderhoud zijn, kosten die grotendeels doorgelopen ondanks de coronacrisis. Mogelijk is met name op de inkoop voor de horeca een deel van de kosten bespaard. Een deel van de golfbanen heeft de horeca uitbesteed aan een andere partij. Hierdoor worden de inkoopkosten niet gedragen door de golfbanen en kan niet op inkoop bespaard worden. Kortom, de kostenbesparing zal beperkt zijn.

Om toch een voorzichtige inschatting te maken van de kostenbesparing door de golfbanen gaan we ervan uit dat een deel van de inkoopkosten van horeca is bespaard en hanteren we een bandbreedte. Uit het GOSTA-rapport komt naar voren dat de inkoop van horeca zo'n 32 procent van de horecaomzet bedraagt. Vergeleken met de totale omzet bedraagt deze inkoop van de horeca daarmee ongeveer 10 procent van de omzet. Gegeven het bovengenoemde punt rondom het uitbesteden van de horeca door golfbanen en het feit dat de golfbanen een groot deel van het jaar nog open konden, gaan we ervan uit dat de kostenbesparing niet deze volledige 10 procent bedraagt. We kiezen ervoor om voor de kostenbesparing een lagere bandbreedte tussen 1 en 3 procent te hanteren. In tabel 4.3 wordt gevisualiseerd hoeveel de kostenbesparing vervolgens in absolute euro's zal bedragen gegeven deze bandbreedte.

Tabel 4.3 Geschatte jaaromzet en kostenbesparing golfondernemers in 2020 (in miljoenen euro's en procenten)

	Totaal NVG leden	Totaal alle golfbanen
Geschatte jaaromzet (in miljoenen euro's)	€ 313,9	€ 448,4
Procentuele kostenbesparing (in procenten van de omzet)		
Minimum	1%	1%
Maximum	3%	3%
Absolute kostenbesparing (in miljoenen euro's)		
Minimum	€ 3,1	€ 4,5
Maximum	€ 9,4	€ 13,5

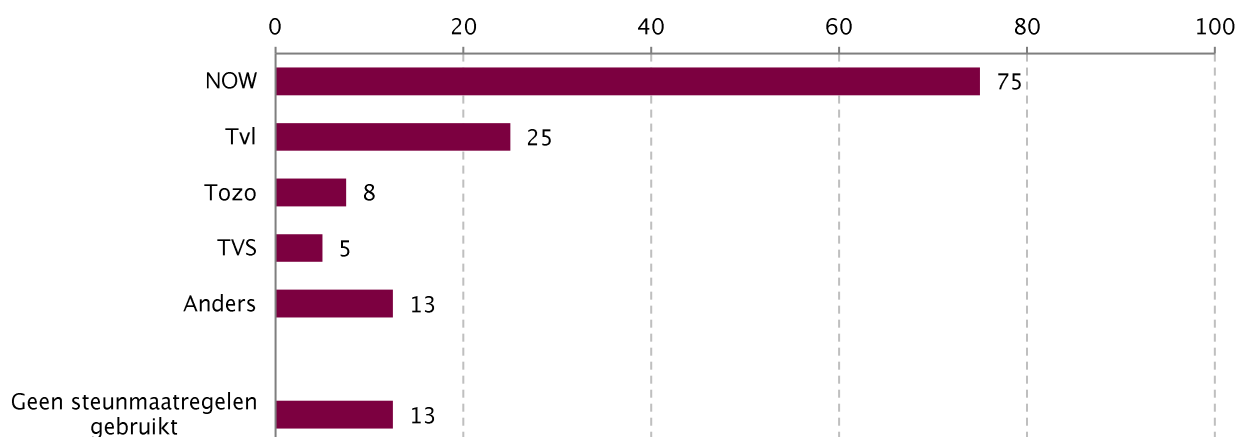
Op basis van de eerder geschatte jaaromzet en de besproken bandbreedte komt de kostenbesparing voor de golfbanen aangesloten bij de NVG tussen de 3,1 en 9,4 miljoen euro te liggen (tabel 4.3). Voor alle golfbanen komt de kostenbesparing uit op een bedrag tussen de 4,5 en 13,5 miljoen euro.

Gebruik steunmaatregelen

Golfbanen kunnen gebruik maken van de landelijke steunmaatregelen. Golfbanen vallen echter binnen een algemene SBI-code: 93119 overige sportaccommodaties. Hierdoor is het niet mogelijk om op basis van landelijke registratiecijfers een uitsplitsing te maken naar de steunmaatregelen voor golfbanen.

Uit de peiling van de NVG komt naar voren dat het merendeel van de responderende golfondernemers in 2020 gebruik heeft gemaakt van de NOW-regeling (75%, figuur 4.8). Uit de peiling is echter niet op te maken of het hierbij gaat om NOW 1.0, NOW 2.0, NOW 3.1 of alle drie. Een kwart van de golfondernemers heeft volgens de peiling gebruik gemaakt van de TVL, waarbij wederom niet te zeggen is om welke specifieke TVL-regeling het gaat (TVL-1 of TVL Q4 2020). Overige regelingen die gebruikt zijn door de ondernemers zijn de Tozo (8%) en de TVS (5%). Uit de antwoordoptie 'anders, namelijk' kwamen daarnaast ook de regelingen TASO, TOGS en uitstel van belastingbetaling naar voren. Overigens geeft zo'n 13 procent van de golfondernemers aan geen gebruik te hebben gemaakt van steunmaatregelen in 2020.

Figuur 4.8 Gebruik van steunmaatregelen tot en met februari 2021 door golfondernemers (in procenten, meer antwoorden mogelijk, n=40)

Bron: Peiling NVG (vragenlijst verspreid onder leden), februari 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

4.4 Hippische sportcentra

Beperkende maatregelen

Voor de paardensportaccommodaties geldt op een aantal fronten een uitzondering op de beperkende maatregelen van 14 november 2020. Alle lessen en (sport)activiteiten werden aanvankelijk stopgezet.⁶⁴ Stapsgewijs worden de beperkende maatregelen voor de hippische sport versoepeld. Vanaf 17 december werd de topsportcompetitie weer toegestaan, onder strikte voorwaarden. Zogenaamde FEI-wedstrijden (Fédération Equestre Internationale) zijn toegestaan in Nederland mits vooraf toestemming is gevraagd aan de betreffende gemeente of veiligheidsregio.⁶⁵ Na 22 januari 2021 volgt een uitzondering op de avondklok voor paardenverzorgers, mede op aandringen van de Sectorraad Paarden, wanneer dit (medisch) noodzakelijk wordt geacht voor het welzijn van paarden.

Vanaf 19 februari 2021 worden voor de jeugd tot en met 17 jaar weer activiteiten georganiseerd, zoals trainingen en onderlinge dressuurproeven en parcoursen op de eigen vereniging of manege.⁶⁶ Vervolgens zijn vanaf 3 maart groepslessen tot en met 26 jaar buiten toegestaan. Tijdens de persconferentie van 8 maart wordt duidelijk dat volwassenen vanaf 16 maart weer met vier personen buiten mogen sporten in groepen. Groepslessen van vier personen, exclusief instructeur, zijn dan in de buitenlucht toegestaan voor volwassenen vanaf 27 jaar, mits onderling anderhalve meter afstand wordt gehouden. De aankondiging uit de persconferentie van 20 april om de terrassen en horecagelegenheden te heropenen geldt nog niet voor de hippische sportaccommodaties.

Vanaf 19 mei 2021 zijn voor de paardensport de belangrijkste versoepelingen dat binnen paardgereden en lesgegeven mag worden in groepen van maximaal twee personen, op anderhalve meter afstand. Voor de jeugd tot en met 17 jaar gelden hier geen beperkingen. Voor het sporten buiten geldt een maximum van dertig personen voor volwassenen vanaf 27 jaar. Ook bij de paardensport mogen de terrassen van sportaccommodaties onder voorwaarden open. Deze voorwaarden zijn hetzelfde zoals beschreven bij de terrassen van golfbanen.

Vanaf 5 juni zijn groepslessen weer toegestaan, mogen jongeren tot en met 17 jaar weer wedstrijden rijden en is de anderhalve meter-regel losgelaten. Daarnaast mogen de kantines weer open.

Gevolgen coronacrisis voor hippische sport

Uit de laatste FNRS Coronamonitor (VII, week 6, 2021) blijkt dat 68 procent van de ondernemers er vertrouwen in heeft dat zij uit deze coronacrisis kunnen komen. Dat is een stijging ten opzichte van de vorige coronapeiling van de Federatie van Nederlandse Ruitersportcentra (FRNS) (VI, week 42, 2020), waarin 59 procent van de ondernemers het volste vertrouwen had de crisis door te komen.

Personeel

Wat betreft personeel verwacht 16 procent van de ondernemers volgens de laatste FNRS-peiling (VII, week 6, 2021) personeel te moeten ontslaan. Dit is een lichte stijging ten opzichte van de vorige peiling (VI, week 42, 2020). 21 procent heeft geen personeel in dienst en de ruime meerderheid (62,8%) verwacht geen personeel te hoeven ontslaan tijdens de coronacrisis.

Overlevingstijd

Op het gebied van financiën geeft in de laatste FNRS-peiling (VII, week 6, 2021) 56 procent van de ondernemers aan nog een buffer te hebben. Gemiddeld kunnen zij de coronapandemie nog acht maanden uitzitten. 36 procent geeft aan geen inzicht te hebben in of er voldoende financiële buffers zijn. 5 procent

⁶⁴ FNRS (2021). [Vraag antwoord coronamaatregelen paardensport | FNRS](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

⁶⁵ KNHS (2021). [Coronavirus en paardensport *update 3 mei* - KNHS](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

⁶⁶ KNHS (2021). [Coronavirus en paardensport *update 3 mei* - KNHS](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

heeft binnen één maand extra krediet nodig. Deze cijfers zijn redelijk vergelijkbaar met de vorige FNRS-coronapeiling (VI, week 42, 2020).

Financiële gevolgen

Omzetzdering

De FNRS maakt op verzoek kostprijsberekeningen voor haar leden. Door deze exercities heeft de FNRS een goed en actueel beeld van de financiële situatie bij de aangesloten hippische ondernemers. Op basis van deze kennis heeft de FNRS de gevolgen van de coronacrisis voor de omzet van FNRS-bedrijven geanalyseerd. Het totaaloverzicht van 2020 wordt gepresenteerd in tabel 4.4.

Tabel 4.4 Geschatte begrote omzet en omzetzdering voor FNRS-bedrijven in 2020, verdeeld naar inkomstenbron (in euro's en percentages)

	Begrote omzet	Geschatte omzetzdering	Procentuele omzetzdering
Manegeactiviteiten	€ 64.662.500	€ 6.673.502	10%
Pension (stalling en activiteiten) op manege	€ 47.495.000	€ 3.744.798	8%
Pensionstalling en activiteiten pensionstal	€ 24.378.900	€ 961.091	4%
Horeca	€ 19.425.000	€ 11.268.990	58%
Opfok	€ 2.880.000	€ 0	0%
Instructie, sport en training	€ 24.120.000	€ 7.831.269	32%
Evenementen – F-proeven	€ 756.000	€ 192.877	26%
Evenementen – KNHS-wedstrijden	€ 1.134.000	€ 742.915	66%
Evenementen – Ruiterkampen zomer	€ 6.330.000	€ 3.150.392	50%
Totaal	€ 191.181.400	€ 34.565.835	18%

Bron: Analyse FNRS, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

In totaal wordt de omzetzdering voor de hippische ondernemers over 2020 geschat op een bedrag van ongeveer 34,6 miljoen euro (tabel 4.4). Dit is 18 procent van de geschatte begrote omzet voor 2020.

De voornaamste omzetzdering komt voort uit de horeca: ruim 11 miljoen euro. Deze omzetzdering is het gevolg van de volledige sluiting van de horeca tijdens de eerste en tweede lockdown. In deze periode bedraagt het omzetverlies volgens de FNRS dan ook 100 procent. In de periode van juni tot en met september 2020 kon de horeca gedeeltelijk open en wordt de omzetzdering geschat op 50 procent. Een andere inkomstenbron waar naar schatting veel omzetzdering (7,8 miljoen euro) heeft plaatsgevonden is instructie, sport en training. Doordat tijdens de eerste lockdown de instructie en training grotendeels stopgezet werden, verwacht de FNRS voor de maanden maart en april 2020 een omzetzdering van 75 procent op deze post. De periode daarna zijn de inkomsten uit instructie aardig hersteld, maar aangezien nog geen (grote) evenementen mogen plaatsvinden, is de training voor deze evenementen grotendeels weggevallen. Het weggevallen van de evenementen is tevens goed te zien in tabel 4.4: het omzetzderingspercentage voor de aan evenementen gerelateerde inkomstenbronnen ligt hoog. Tegenover de posten met een hoge omzetzdering staan enkele posten waar de omzetzdering relatief gezien meevalt. Zo blijft de omzetzdering voor de inkomsten uit pensionstallen (op manege of bij pensionstal) vooralsnog beperkt. De omzetzdering voor deze posten komt met name voort uit het feit dat de extra activiteiten van pensionklanten iets zijn afgenomen. De stallingsgelden zijn zo goed als volledig overleefd: de paarden zijn immers gewoon op locaties blijven staan. Voor de inkomsten uit de opfok van paarden schat de FNRS geen omzetverlies. Vooralsnog lijken deze inkomsten geen last te hebben van de coronacrisis en de verwachting is dat dit op korte termijn ook niet zal gebeuren.

In de vorige Monitor Sport en corona kwam de geschatte omzetsderving met ongeveer 23 miljoen euro lager uit dan dat we op basis van de analyse in deze rapportage zien. Mogelijk zit een verklaring van dit verschil in de berekenmethode. Voor de vorige Monitor Sport en corona heeft de FNRS een globale schatting gedaan van de omzetsderving over heel 2020 met de informatie die in november 2020 beschikbaar was. Voor de huidige schatting heeft de FNRS op basis van de gegevens over heel 2020 een uitgebreidere analyse kunnen doen van de daadwerkelijke gevolgen voor de branche.

Kostenbesparing

Net zoals voor de fitnesscentra en golfbanen is het voor de hippische ondernemers voorsnog lastig in te schatten hoeveel kosten in 2020 bespaard zijn. Naar verwachting zal de kostenbesparing voor de hippische ondernemers beperkt zijn, aangezien de meeste kosten gewoon door zijn gelopen. Mogelijk zal enkel een deel van de inkoopkosten van de horeca bespaard zijn.

Aangezien voor de golfbanen ongeveer hetzelfde gold en de hippische ondernemers net als de golfondernemers al eerder de deuren konden openen, ligt het voor de hand om de geschatte bandbreedte voor de kostenbesparing over te nemen. Voor de golfbanen schatten we in dat de kostenbesparing tussen de 1 en 3 procent van de jaaronzet zal bedragen. Op basis van de eerder geschatte jaaronzet komt vervolgens de geschatte kostenbesparing in 2020 voor de hippische ondernemers uit op een bedrag tussen de 1,9 en 5,7 miljoen euro (tabel 4.5).

Tabel 4.5 Geschatte jaaronzet en kostenbesparing hippische ondernemers in 2020 (in miljoenen euro's en percentages)

	Hippische ondernemers
Geschatte jaaronzet (in miljoenen euro's)	€ 191,2
Procentuele kostenbesparing (in procenten van de omzet)	
Minimum	1%
Maximum	3%
Absolute kostenbesparing (in miljoenen euro's)	
Minimum	€ 1,9
Maximum	€ 5,7

Gebruik steunmaatregelen

Hippische ondernemers kunnen gebruik maken van de landelijke steunmaatregelen. Aangezien paardensportbedrijven binnen de SBI-sectorcodering een eigen code hebben (93125 Paardensport en maneges), is voor een aantal van deze steunmaatregelen een specifieke uitsplitsing mogelijk naar paardensportbedrijven.

Voor de NOW 1.0, NOW 2.0 en NOW 3.1 werd voor respectievelijk 3 miljoen, 1 miljoen en 1 miljoen euro steun aangevraagd door de hippische ondernemers (zie bijlage 2, tabel B2.1). Tot en met 28 februari 2021 zijn daarnaast zestig aanvragen gedaan voor de NOW 3.2, maar vanwege de aantallen vermeldt het CBS in zijn overzichten van de generieke steunmaatregelen niet het corresponderende bedrag. Deze regeling stond op het peilmoment nog open, dus het zijn voorlopige cijfers. De TOGS werd door 939 paardensportbedrijven benut voor zo'n 3,8 miljoen euro. Voor zowel de TVL-1 als de TVL Q4 2020 werd voor 1 miljoen euro steun aangevraagd. Bij de TVL Q1 2021 geldt hetzelfde als voor de NOW 3.2: het aangevraagde bedrag wordt niet vermeld in de overzichten van het CBS en de regeling stond op het moment van peilen nog open.

4.5 Zwembaden

Beperkende maatregelen

Na de persconferentie van 3 november 2020 zijn binnenzwembaden in Nederland gesloten. Eind januari 2021 zijn er vier buitenzwembaden open voor inwoners in de eigen gemeente.⁶⁷ Op 16 maart 2021 worden voor kinderen tot en met 12 jaar zwemlessen hervat.⁶⁸ Op 24 april zijn 78 buitenzwembaden open in twaalf provincies.⁷⁰ Het ziet er naar uit dat in steeds meer gemeenten buitenzwembaden in fase 2 in aanmerking komen om als eerste hun deuren te openen volgens het corona-openingsplan van de Rijksoverheid.⁷¹ **Het stappenplan wil op verantwoorde wijze 'eerst buitensporten mogelijk maken, daarna pas binnen'. Hybride zwembaden, die (deels) open kunnen, volgen de regels van buitenzwembaden.**

Vanaf 19 mei 2021 mogen onder strikte voorwaarden binnenbaden weer open.⁷² Het ziet er naar uit dat de toekomstige heropening stapsgewijs zal plaatsvinden, waarbij de activiteiten in zwembaden (mits de opening is goedgekeurd) opnieuw moeten voldoen aan het Protocol Verantwoord Zwemmen. In dat protocol was in 2020 al gedetailleerd beschreven welke activiteiten, maatregelen en beperkingen gelden bij een gedeeltelijke openstelling.⁷³ Het is voor personeel mogelijk om, bijvoorbeeld vanuit de Vereniging Werkgevers in Zwembaden en Zwemscholen (WiZZ), een code te ontvangen waarmee zij gratis een sneltest kunnen laten uitvoeren.

Gevolgen coronacrisis voor de zwembadbranche

Voor de ondernemers binnen de zwembranche is de WiZZ aangesloten bij het POS. De bij de WiZZ aangesloten ondernemers zijn, via de WiZZ, benaderd om deel te nemen aan de POS-vragenlijst.

De WiZZ heeft geen totaalbeeld van alle ondernemers binnen de zwembranche. Zo zijn veel zwemscholen niet aangesloten bij de WiZZ. Om ook deze zwemscholen mee te nemen in de analyses van de ondernemende zwemaanbieders heeft het Mulier Instituut een extra vragenlijst uitgezet via de website van ZwembadBranche, die specifiek bedoeld was voor de zwemscholen die niet aangesloten zijn bij de WiZZ. De vragenlijst bevatte dezelfde vragen als voor de leden van het POS en de resultaten worden in deze rapportage samen met de resultaten van de WiZZ besproken. Samen vormen beide groepen de ondernemende zwemaanbieders. De zwembadbranche omvat verder nog gemeentelijke zwembaden en zwemverenigingen. Deze groepen rekenen we echter niet onder de sportondernemers en komen in andere hoofdstukken van deze rapportage aan bod.

In totaal hebben 61 ondernemende zwemaanbieders de POS-vragenlijst volledig ingevuld. Hiervan zijn zeventien respondenten aangesloten bij de WiZZ. De overige 44 zijn zwemscholen die niet zijn aangesloten bij de WiZZ. Vergeleken met het geschatte totale aantal ondernemende zwemaanbieders is daarmee de dekking vrij laag. Volgens cijfers van het POS (zie bijlage 3) zijn er in totaal 691 ondernemende zwemaanbieders in Nederland. 518 daarvan zijn aangesloten bij de WiZZ, waardoor het dekkingspercentage van deze groep in de POS-vragenlijst slechts 3 procent bedraagt. Bij de zwemscholen

⁶⁷ NOS Jeugdjournaal (2021). [Steeds meer buitenbaden open: 'koud, maar fijn dat het kan'](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

⁶⁸ KNZB (2021). [Zwemlessen mogen weer worden hervat](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

⁶⁹ Nationale Raad Zwemveiligheid (2021). [Zwemlessen mogen weer worden hervat](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

⁷⁰ Brummel, S. (2021): [LIJST GEOPENDE BUITENBADEN PER PROVINCIE](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

⁷¹ Rijksoverheid (2021). [Opening samenleving stap voor stap](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

⁷² KNZB (2021). [Mogelijke verruiming voor de zwembaden](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

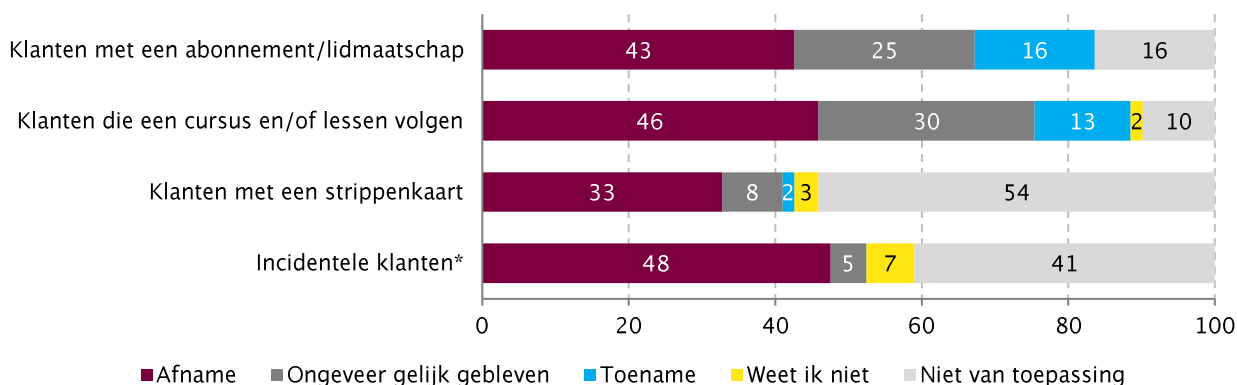
⁷³ Kabinetsmaatregelen Zwembranche (2020). [Nieuwsbericht-Wijzigingen-nav-Coronamaatregelen](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

die niet aangesloten zijn bij de WiZZ ligt de dekking een stuk hoger. Naar schatting omvat deze groep 173 ondernemende zwemaanbieders, waarmee de dekking van de vragenlijst op 25 procent uitkomt. Desondanks blijft de dekking van de gehele groep ondernemende zwemaanbieders laag. Hierdoor moeten de resultaten die we in deze paragraaf presenteren met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Klantenbestand

De coronacrisis heeft zijn weerslag gehad op het klantenbestand in de zwembadbranche, blijkt uit de vragenlijst voor ondernemende sportaanbieders. Het aantal incidentele klanten (klanten zonder een abonnement of lidmaatschap) nam voor 48 procent van de zwemaanbieders af tussen januari 2020 en januari 2021. 43 procent van de ondernemers in de zwembadbranche geeft verder aan dat het aantal klanten met een abonnement en/of lidmaatschap is gedaald. Bij een kwart van de aanbieders is dit ongeveer gelijk gebleven en bij 16 procent is dit aantal toegenomen. Verder is bij ruim 40 procent van de ondernemende zwembadaanbieders (46%) het aantal klanten dat een cursus en/of lessen volgt ook gedaald. Bij 30 procent is dit ongeveer gelijk gebleven (figuur 4.9). Niet alle ondernemende zwemaanbieders hanteren strippenkaarten: meer dan de helft van de respondenten gaf aan dat deze categorie niet van toepassing is. Wanneer wel strippenkaarten worden gehanteerd, ziet men een afname van het verkochte aantal (33% van de responderende zwemaanbieders).

Figuur 4.9 Verandering in het klantenbestand van ondernemers in de zwembadbranche tussen januari 2020 en januari 2021, naar type klanten (in procenten, n=61)

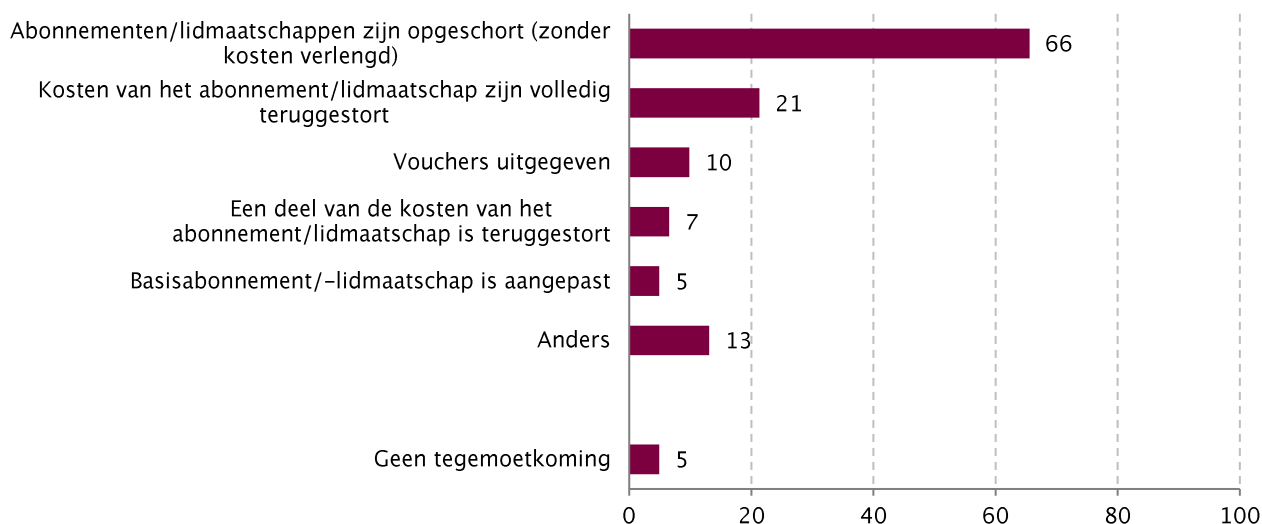

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

* Zonder abonnement of lidmaatschap.

Aan de ondernemende zwembadaanbieders is gevraagd of en, zo ja, hoe zij hun klanten tegemoet zijn gekomen voor de periode waarin niet gesport kon worden. Uit de resultaten blijkt dat twee derde van de ondernemers (66%) abonnementen en/of lidmaatschappen heeft opgeschort. Dat betekent dat deze zonder kosten zijn verlengd (figuur 4.10). Een op de vijf zwembadaanbieders (21%) geeft aan dat zij de kosten van het abonnement of lidmaatschap volledig hebben teruggestort. Anderen hebben zich juist gefocust op het uitgeven van vouchers, teruggestorten van een deel van de abonnementskosten of aanpassen van abonnementen in de basis. Een klein deel van de aanbieders (5%) heeft gekozen om klanten niet tegemoet te komen. Bij **'anders, namelijk'** zeggen de ondernemers vooral dat zij inhaallessen/cursussen aanbieden na de lockdown en abonnementen goedkoper willen maken.

Figuur 4.10 Tegemoetkoming van klanten door ondernemers in de zwembadbranche voor de periode waarin niet gesport kon worden (in procenten, meer antwoorden mogelijk, n=61)

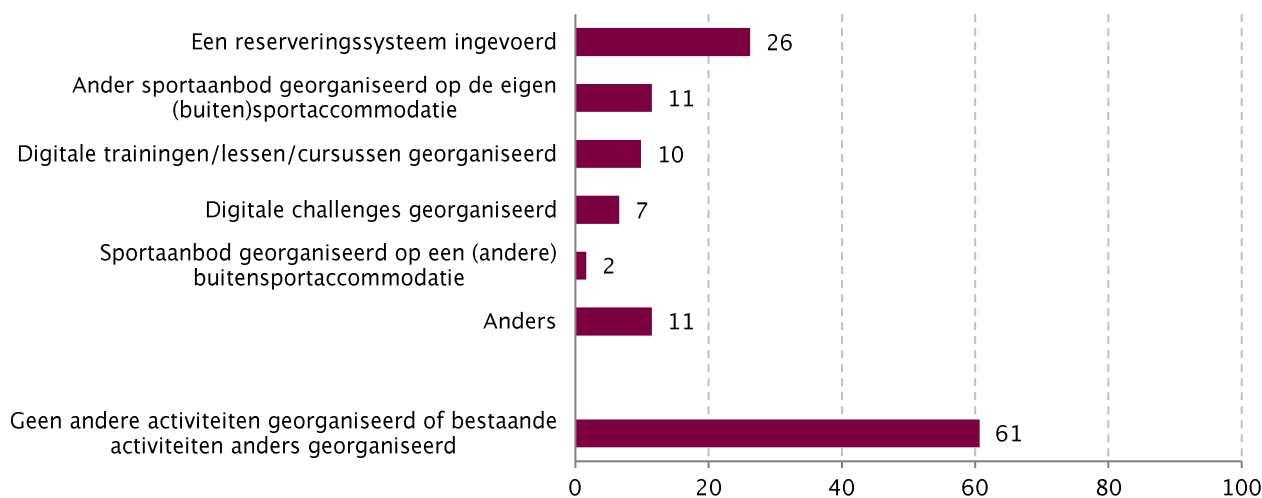

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

Verder is gevraagd in hoeverre de zwembadbranche andere activiteiten heeft aangeboden of bestaande activiteiten op een alternatieve manier heeft georganiseerd (figuur 4.11). Uit de vragenlijst blijkt dat verreweg het grootste gedeelte van de zwembadbranche geen alternatief aanbod of alternatieve activiteiten heeft aangeboden (61%). Heel raar is dat niet, aangezien het fysieke karakter van zwembaden zich lastig leent om activiteiten naar buiten of de digitale wereld te verplaatsen.

Toch is er aandacht geweest voor ander sportaanbod. Dat gebeurde vooral op het buitenterrein van de eigen sportaccommodatie (11%). Daarnaast zijn digitale lessen en cursussen (10%) en challenges (7%) georganiseerd. Ruim een kwart van de aanbieders geeft aan (26%) een reserveringssysteem te hebben ingevoerd, zodat bij gedeeltelijke openstelling onder voorwaarden toch op een verantwoorde manier **gezwommen kan worden. Bij ‘anders, namelijk’ zeggen de ondernemende zwembadaanbieders dat vooral ‘spelletjes’ voor de jeugd zijn georganiseerd, zoals speurtochten, bingo’s en knutselopdrachten. Verder komt daar uit de antwoorden naar voren dat zwemaanbieders het zwemaanbod na de lockdown anders willen inrichten, bijvoorbeeld door te investeren in langer zwemmen voor kleinere groepen.**

Figuur 4.11 Andere activiteiten georganiseerd of bestaande activiteiten anders georganiseerd door ondernemers in de zwembadbranche (in procenten, meer antwoorden mogelijk, n=61)

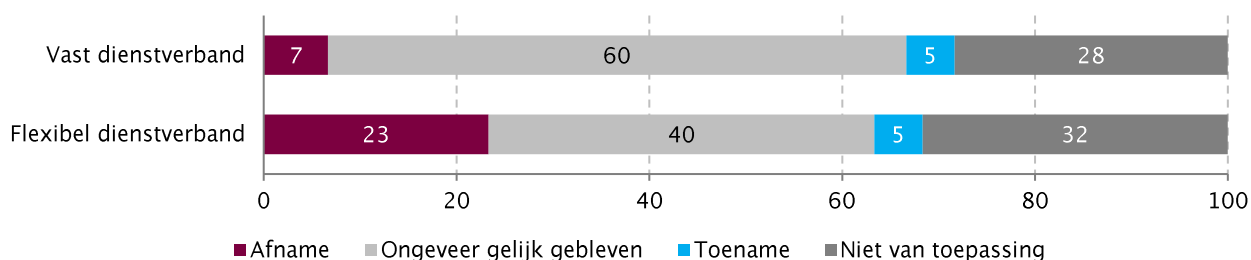

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

Personeelsbestand

Wanneer men kijkt naar de veranderingen in het personeelsbestand tussen januari 2020 en januari 2021 (figuur 4.12), is er vooral een corona-effect zichtbaar voor het personeel in flexibel dienstverband binnen de zwembranche. Bijna een kwart van de ondernemende zwemaanbieders (23%) constateert een afname van personeel in flexibel dienstverband. Bij 40 procent is dit ongeveer gelijk gebleven en 5 procent zag een toename in het aantal flexibele contracten. Het aantal medewerkers in vaste dienst was minder volatiel. 7 procent van de ondernemende zwemaanbieders zag een afname en bij 60 procent bleef het aantal medewerkers in vast dienstverband ongeveer gelijk.

Figuur 4.12 Verandering in het personeelsbestand van ondernemers in de zwembadbranche tussen januari 2020 en januari 2021, naar type dienstverband (in procenten, n=60)

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

Financiële gevolgen

Omzetsderving

In de POS-vragenlijst is een vragenblok opgenomen om de financiële gevolgen van de coronacrisis voor de ondernemende aanbieders in kaart te brengen. In dit blok is de ondernemers gevraagd om voor zowel de inkomsten als de uitgaven het begrote en gerealiseerde bedrag voor 2020 op te geven. Aan de hand van het verschil tussen de begroting en de realisatie kunnen vervolgens de omzetsderving en kostenbesparing in kaart gebracht worden. Aangezien het uitvragen van deze gegevens gevoelig kan liggen, is in de

vragenlijst ook de optie geboden om aan te geven dat men deze financiële gegevens liever niet deelt.

Hierdoor ‘verliezen’ we voor de analyse van de financiële gevolgen enkele respondenten.

Voor de ondernemende zwemaanbieders (al dan niet aangesloten bij de WiZZ) blijven slechts 27 observaties over voor het in kaart brengen van de financiële gevolgen van de coronacrisis. Door het lage aantal observaties geven de resultaten voor de zwembadbranche enkel een voorzichtige indicatie van de daadwerkelijke gevolgen.

Uit de gemiddelde begrote en gerealiseerde omzet komt naar voren dat de ondernemers in de zwembadbranche te maken hebben gehad met een gemiddelde omzetzijging van 21 procent over 2020. Deze procentuele omzetzijging ligt onder zwemscholen die niet aangesloten zijn bij de WiZZ hoger dan onder ondernemers die wel bij de WiZZ zijn aangesloten (niet in tabel).

Volgens cijfers van het POS bedraagt de totale omzet van de ondernemende zwemaanbieders (WiZZ-leden en niet-WiZZ-leden) in een normaal jaar naar schatting **zo’n 500 miljoen euro** (bijlage 3). Aan de hand van deze geschatte jaaromzet komt de absolute omzetzijging over 2020 uit op ongeveer 106 miljoen euro (tabel 4.6).

Tabel 4.6 Geschatte jaaromzet en omzetzijging voor ondernemers in de zwembadbranche in 2020 (in miljoenen euro’s en procenten)

	Totaal ondernemers in de zwembadbranche
Geschatte jaaromzet (zonder coronamaatregelen, in miljoenen euro’s)	€ 500
Procentuele omzetzijging (n=27, in procenten)	21%
Absolute omzetzijging (in miljoenen euro’s)	€ 106

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

De geschatte omzetzijging over 2020 van 106 miljoen euro komt hoger uit dan de schatting die in de vorige monitor gedaan werd. Destijds **werd de omzetzijging over 2020 geschat op zo’n 90 miljoen euro**. Deze schatting werd echter gedaan in november, voorafgaand aan de tweede lockdown, en via een andere methode (globale schatting van de brancheorganisatie). Hierdoor is goed te verklaren dat de geschatte omzetzijging over 2020 16 miljoen euro hoger uitkomt in deze monitor.

Kostenbesparing

De kostenbesparing is op dezelfde manier in kaart gebracht als de omzetzijging en komt voor de ondernemende zwemaanbieders uit op gemiddeld 9 procent (tabel 4.7). In tegenstelling tot de omzet zijn voor de totale kosten op jaarbasis voor de hele groep geen cijfers beschikbaar bij het POS. Om toch tot een grove inschatting te komen kijken we naar de verhouding tussen de begrote omzet en begrote kosten van een gemiddelde ondernemende zwemaanbieder. Hieruit komt naar voren dat de begrote kosten **gemiddeld zo’n 97 procent van de begrote omzet bedragen. Voor de ondernemende zwembadaanbieders** komt dit uit op ongeveer 487 miljoen euro. Met een kostenbesparing van gemiddeld 9 procent komt de absolute kostenbesparing over 2020 vervolgens neer op ongeveer 46 miljoen euro.

Het is mogelijk dat in deze kostenbesparing tevens gedeeltelijk het effect van de steunmaatregelen naar voren komt. Een aantal steunmaatregelen heeft invloed op de kosten (bv. kwijtschelden van de huur) en uit de resultaten van de POS-vragenlijst is niet te achterhalen in hoeverre deze opbrengsten uit steunmaatregelen in de opgegeven kostenbesparing zijn meegenomen.

Tabel 4.7 Geschatte kosten op jaarbasis en kostenbesparing voor ondernemers in de zwembadbranche in 2020 (in miljoenen euro's en procenten)

	Totaal ondernemers in de zwembadbranche
Geschatte kosten op jaarbasis (zonder coronamaatregelen, in miljoenen euro's)	€ 487
Procentuele kostenbesparing (n=27, in procenten)	9%
Absolute kostenbesparing (in miljoenen euro's)	€ 46

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

Gebruik steunmaatregelen

Ondernemers in de zwembadbranche kunnen gebruik maken van de landelijke steunmaatregelen. Aangezien zwembaden binnen de SBI-sectorcodering een eigen code hebben (93111 Zwembaden), is voor een aantal van deze steunmaatregelen een uitsplitsing mogelijk naar zwembaden. Daarnaast is in de POS-vragenlijst gevraagd van welke steunmaatregelen gebruik is gemaakt.

Uit de resultaten van de POS-vragenlijst komt naar voren dat het merendeel van de ondernemers (87%; niet in figuur) in de zwembadbranche gebruik heeft gemaakt van de steunmaatregelen. De ondernemers die geen gebruik hebben gemaakt van steunmaatregelen zijn met name zwemscholen die niet aangesloten zijn bij de WiZZ, die aangeven dat ze niet in aanmerking kwamen voor steunmaatregelen.

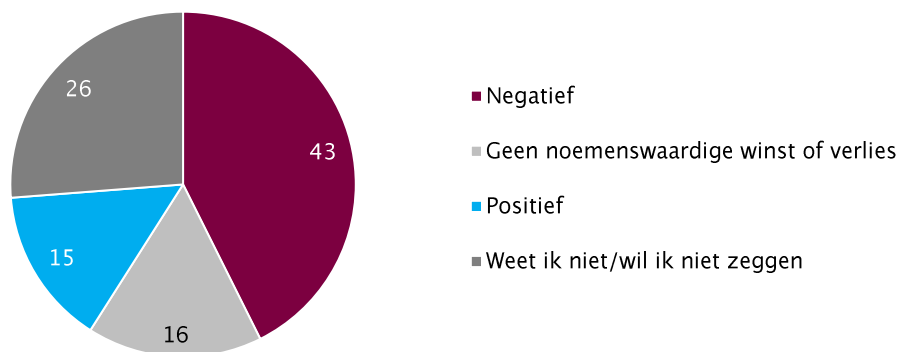
Onder de ondernemende zwemaanbieders die wel steun hebben aangevraagd is de nodige differentiatie om welke specifieke steunmaatregelen het gaat. WiZZ-leden maken vaak gebruik van de TVS en SPUK IJZ, terwijl dat onder zwemscholen die niet zijn aangesloten bij de WiZZ nauwelijks voorkomt. Niet-WiZZ-leden blijken juist vaker de Tozo aangevraagd te hebben. Kwijtschelding van de huur kwam voor de hele groep ondernemende zwemaanbieders bij ongeveer een op de vijf voor (21%; niet in figuur). Aan de niet bij de WiZZ aangesloten zwemscholen die van een andere partij de accommodatie huren (ongeveer 89% van de responderende zwemscholen) is tevens gevraagd of er een andere vorm van compensatie heeft plaatsgevonden voor de huurlasten. Ongeveer twee derde van deze groep gaf aan dat dit het geval was.

Op het niveau van de SBI-code voor zwembaden komt naar voren dat tot en met 28 februari 2021 in totaal voor ongeveer 33 miljoen euro NOW-steun is aangevraagd (zie bijlage 2, tabel B2.1). Deze 33 miljoen euro omvat 16 miljoen euro uit NOW 1.0, 10 miljoen euro uit NOW 2.0, 6 miljoen euro uit NOW 3.1 en voorlopig 1 miljoen euro uit NOW 3.2 (deze regeling staat nog open). Voor de TOGS, TVL-1 en TVL Q4 2020 is steeds 1 miljoen euro aangevraagd, in totaal dus 3 miljoen euro.

Financiële doorwerking

De financiële gevolgen van de coronacrisis werken door op het bedrijfsresultaat van de ondernemende zwemaanbieders, zo blijkt uit de resultaten van de POS-vragenlijst. Ruim 40 procent van de responderende zwemaanbieders (43%) had over 2020 een negatief bedrijfsresultaat (figuur 4.13). Slechts 15 procent had een positief bedrijfsresultaat over 2020.

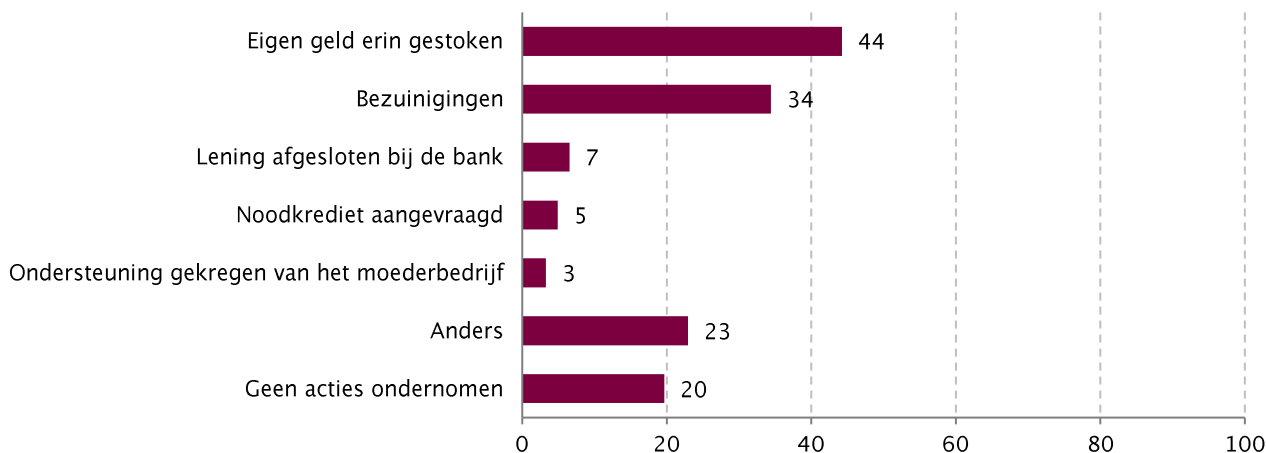
Figuur 4.13 Bedrijfsresultaat (na belasting) over 2020 voor ondernemers in de zwembadbranche (in procenten, n=61)

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

Om te voorkomen dat ingeteerd moest worden op het eigen vermogen heeft ongeveer 80 procent van de ondernemende zwemaanbieders actie ondernomen (figuur 4.14). Voor een groot deel hield deze actie in dat de ondernemer eigen geld in de onderneming heeft gestoken (44%) of heeft moeten bezuinigen (34%). Daarnaast hebben enkele zwemaanbieders een lening afgesloten (7%), noodkrediet aangevraagd (5%) en/of ondersteuning gekregen van het moederbedrijf (3%).

Figuur 4.14 Ondernomen actie door ondernemers in de zwembadbranche om mogelijk interen op eigen vermogen te voorkomen (in procenten, meer antwoorden mogelijk, n=61)

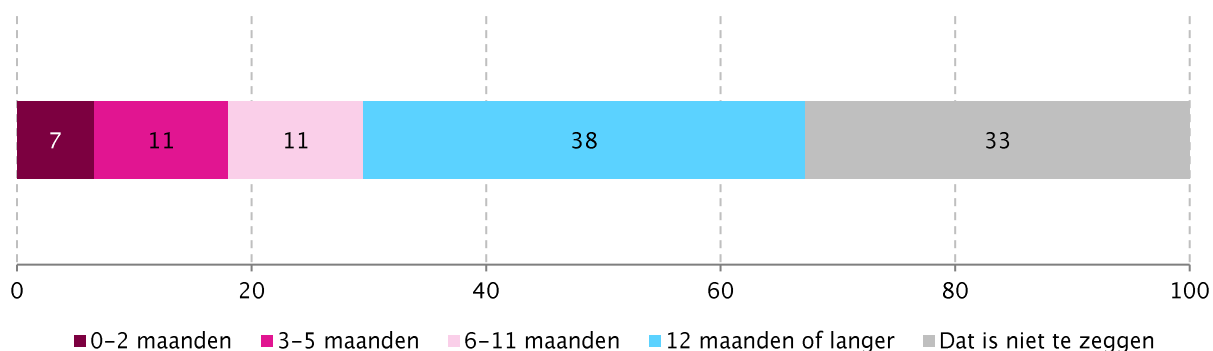

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

Verwachtingen voor de toekomst

Wanneer de ondernemende zwembadaanbieders vooruitblikken op de toekomst (figuur, 4.15), stelt een derde van de respondenten (33%) dat het niet is vast te stellen hoelang zij de continuïteit van hun onderneming kunnen waarborgen. 38 procent denkt de huidige situatie twaalf maanden of langer te kunnen volhouden. 29 procent van de ondernemende zwembadaanbieders verwacht de huidige situatie minder dan elf maanden vol te kunnen houden; 7 procent verwacht zelfs na twee maanden al om te vallen. Deze cijfers tonen aan dat de coronapandemie en de bijbehorende maatregelen voor bijna een derde (29%) van de zwembadbranche stevige gevolgen hebben voor de bedrijfsvoering en het waarborgen van de continuïteit.

Figuur 4.15 De termijn waarop ondernemers in de zwembadbranche de continuïteit van de onderneming verwachten te kunnen waarborgen, april 2021⁷⁴ (in procenten, n=61)

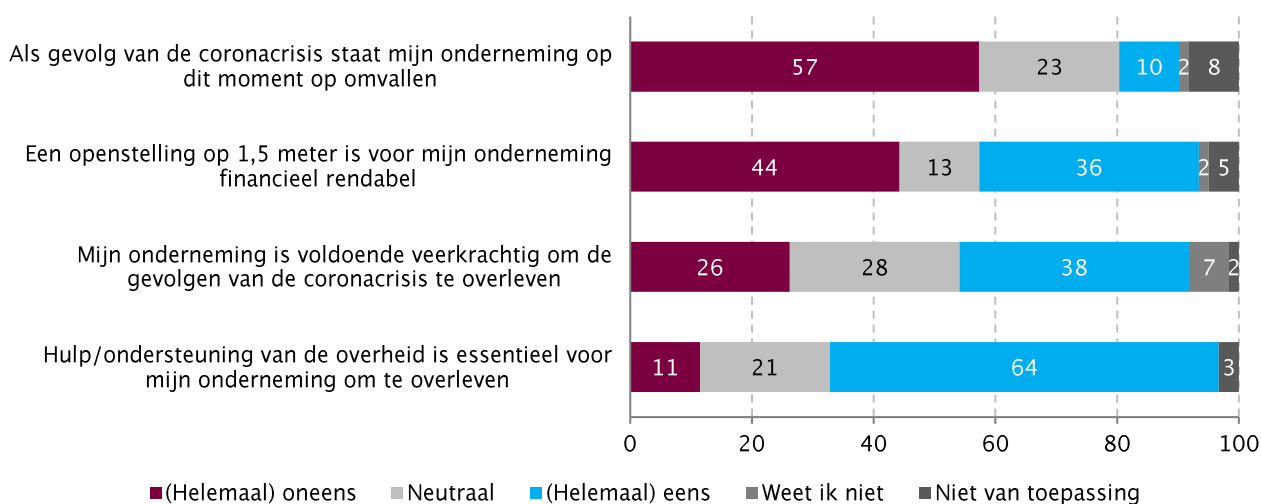

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

In figuur 4.16 zien we de verwachting voor de toekomst volgens de ondernemers in de zwembadbranche verder uitgesplitst in een aantal stellingen. Hieruit blijkt dat meer dan de helft van de ondernemers (57%) (helemaal) niet verwacht om te vallen als gevolg van de coronacrisis. Tegelijkertijd is 44 procent van de ondernemende zwembadaanbieders het (helemaal) oneens met de stelling dat ‘een openstelling op 1,5 meter’ voor hun onderneming financieel rendabel is. 36 procent van de ondernemende zwembadaanbieders is het er overigens wel (helemaal) mee eens dat een openstelling op anderhalve meter financieel rendabel zou zijn.

Een kwart van de aanbieders in de zwembadbranche denkt onvoldoende veerkrachtig te zijn om de gevolgen van de coronacrisis te overleven; 38 procent heeft dit geloof wel. De meerderheid van de ondernemende zwembadaanbieders (64%) is bovendien (helemaal) van mening dat ‘hulp en steun’ van de overheid noodzakelijk zijn om als onderneming door de crisis te komen; slechts 11 procent is het daar (helemaal) mee oneens.

Figuur 4.16 Verwachtingen voor de toekomst volgens de ondernemers in de zwembadbranche (in procenten, n=61)

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

⁷⁴ Gegeven het huidige pakket aan steunmaatregelen en de huidige beperkende coronamaatregelen.

4.6 Overig aanbod sportondernemers

Beperkende maatregelen

Het overige aanbod is op verschillende manieren beperkt door de coronamaatregelen, doordat in deze overige groep ondernemende sportaanbieders zowel binnen- als buitensporten zitten. Zo hebben de binnensporten langer en meer hinder ondervonden van de coronamaatregelen dan de buitensporten.

De binnensporten binnen deze groep zijn: biljartcentra (KNBB), budosportscholen (Judobond), dansscholen (Dansondernemers Nederland), indoor skicentra (SNOWPROs), indoor klim- en bergsportcentra (Klimsport), squashcentra (SBN), vechtsportcentra (Vechtsport Autoriteit) en yogacentra (VYsN). De buitensporten in deze groep zijn: airsoftcentra (NABV), buitensportbedrijven (VeBON), skatecentra (Skateboard Federatie Nederland) en watersportcentra (HISWA-RECRON). Zij hebben naar verwachting iets minder last gehad van de gevolgen van de coronacrisis.

Gevolgen coronacrisis

Zoals eerder besproken is onder de overige sportondernemers in samenwerking van het POS een vragenlijst uitgezet om inzicht te krijgen in de (financiële) gevolgen van de coronacrisis. Alle groepen ondernemende sportaanbieders die in dit hoofdstuk tot de groep overig aanbod worden gerekend hebben deelgenomen aan de vragenlijst, met uitzondering van de budosportscholen. In tabel 4.8 wordt de respons zichtbaar per branche na opschonen van de resultaten.

Tabel 4.8 Responsoverzicht voor de groep overig sportaanbod op de POS-vragenlijst vergeleken met het aantal bedrijven aangesloten bij een brancheorganisatie, volgens cijfers van het POS (in aantallen en procenten)

Branche	Aantal respondenten	Aantal aangesloten bij brancheorganisatie (POS, 2019)	Dekkingspercentage
Airsoftcentra (NABV)	8	29	28%
Biljartcentra (KNBB)	79	1.193	7%
Buitensportbedrijven (VeBON)	3	60	5%
Dansscholen (Dansondernemers Nederland)	113	1.500	8%
Indoor skicentra (SNOWPROs)	16	56	29%
Klim- en bergsportcentra (KlimSport)	44	51	86%
Skatecentra (Skateboard Federatie Nederland)	3	18	17%
Squashcentra (SBN)	25	70	36%
Vechtsportcentra (Vechtsport Autoriteit)	61	1.000	6%
Watersportcentra (HISWA-RECRON)	15	350	4%
Yogacentra (VYsN)	106	370	29%
Totaal	473	4.697	10%

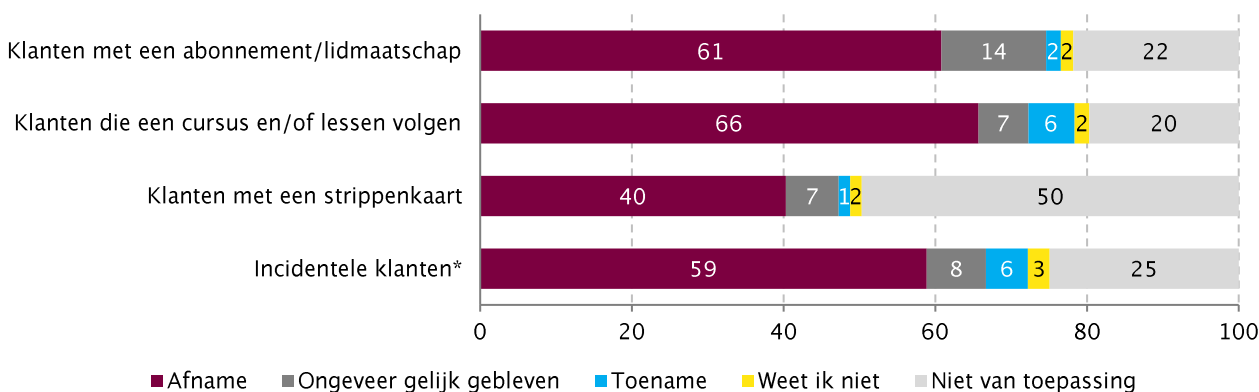
In de analyse en visualisatie van de resultaten nemen we de groep overig sportaanbod als geheel, waarbij we op enkele punten een uitsplitsing maken naar specifieke groepen binnen het overige sportaanbod, als het aantal observaties dit toelaat. Om te corrigeren voor de wisselende grootte van de branches hanteren we een weegfactor aan de hand van het totale aantal bedrijven per branche volgens cijfers van het POS (zie bijlage 3).

Klantenbestand

De meerderheid van de groep overige ondernemende sportaanbieders ervaart als gevolg van de coronapandemie een harde klap als het gaat om ledenontwikkeling en behoud van (incidentele) leden. Zo geeft 61 procent van de overige sportondernemers aan dat er sprake is geweest van een afname in klanten met een abonnement of lidmaatschap tussen januari 2020 en januari 2021 (figuur 4.15). Bij slechts 14 procent van de respondenten is het aantal abonnementen en lidmaatschappen ongeveer hetzelfde gebleven.

Kijkend naar het aantal klanten dat een cursus of lessen volgt, neemt zelfs twee derde van de overige ondernemende sportaanbieders (66%) een afname waar. Voor het aantal klanten met een strippenkaart constateert 40 procent van de aanbieders een afname. Daarnaast geeft een meerderheid van de ondernemers (59%) aan incidentele klanten te zijn verloren. Deze cijfers samen geven een impressie van de impact van de coronapandemie op het klantenbestand van het overige sportaanbod, waarbij ondernemers vooral zullen worstelen met de vraag in hoeverre deze ontwikkeling (en het verlies van leden) een blijvend karakter heeft na de crisis.

Figuur 4.15 Verandering in het klantenbestand van ondernemers binnen het overige aanbod tussen januari 2020 en januari 2021, naar type klanten (in procenten (gewogen), n=473)

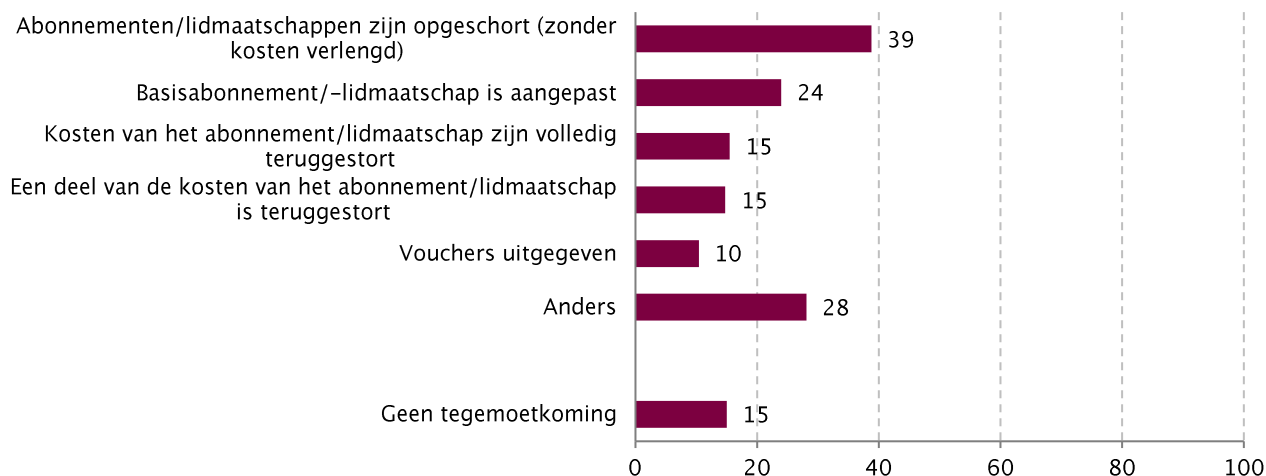
Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

* Zonder abonnement of lidmaatschap.

In figuur 4.16 wordt weergegeven op welke manier de overige ondernemende sportaanbieders hun klanten tegemoet zijn gekomen voor de periode waarin niet gesport kon worden. Hieruit blijkt dat de overige aanbieders hier verschillend mee zijn omgegaan. 39 procent heeft de abonnementen en lidmaatschappen opgeschort. Bijna een kwart (24%) van de overige sportaanbieders heeft iets aangepast in de basisabonnementen en/of -lidmaatschappen.

Bij 'anders, namelijk' vallen in grote lijnen drie soorten aanvullende antwoorden op. Allereerst is het (verloren) bestaande aanbod zoveel mogelijk omgezet naar een digitaal aanbod, zodat klanten vanuit huis konden sporten met behulp van instructeurs. Ten tweede heeft een aantal ondernemers de accommodatie uitgebreid of verbouwd en/of deze naar een buitenlocatie verplaatst. Ten derde valt op dat de overige sportaanbieders een beroep doen op hun leden en klanten om toch door te betalen (al dan niet op een alternatieve manier). Dit gebeurde vaak met bijkomende voordelen voor klanten, zoals een maand gratis sporten, gratis koffie of tijdelijk sporten met een personal trainer na de lockdown.

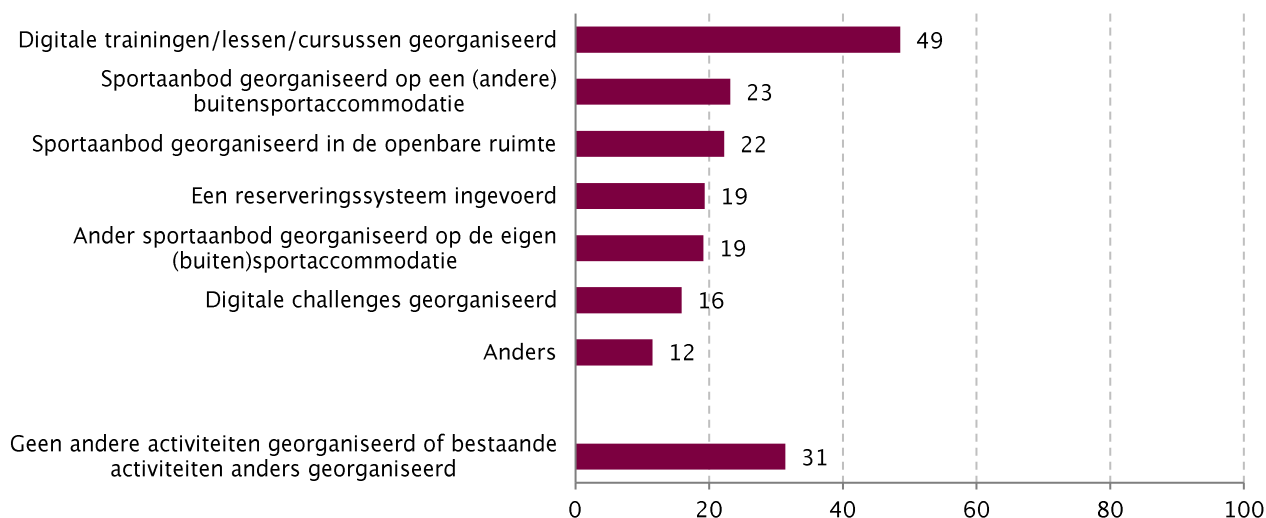
Figuur 4.16 Tegemoetkoming van klanten door ondernemers binnen het overige aanbod voor de periode waarin niet gesport kon worden (in procenten (gewogen), meer antwoorden mogelijk, n=473)

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

Wanneer we kijken naar de manier waarop de overige ondernemende sportaanbieders zich hebben aangepast aan de coronapandemie door hun aanbod te innoveren of te veranderen, valt direct de overgang naar een digitale omgeving op (figuur 4.17). Bijna de helft van de overige sportaanbieders (49%) heeft de bestaande activiteiten of het bestaand aanbod digitaal georganiseerd of uitgebreid. Dit geldt zeker voor het pakket aan lessen en cursussen, maar ook voor het aanbieden van digitale challenges (16%). Verder hebben de overige sportaanbieders hun activiteiten op andere locaties georganiseerd (23%) of deze in de openbare ruimte vormgegeven (22%). Bijna een vijfde van de aanbieders (19%) heeft een reserveringssysteem opgezet, waardoor onder voorwaarden en met beperkte openstelling gesport kon worden. Bijna een derde van de aanbieders heeft geen andere, aanvullende activiteiten georganiseerd of bestaande activiteiten anders georganiseerd.

Figuur 4.17 Andere activiteiten georganiseerd of bestaande activiteiten anders georganiseerd door ondernemers binnen het overige aanbod (in procenten (gewogen), meer antwoorden mogelijk, n=473)

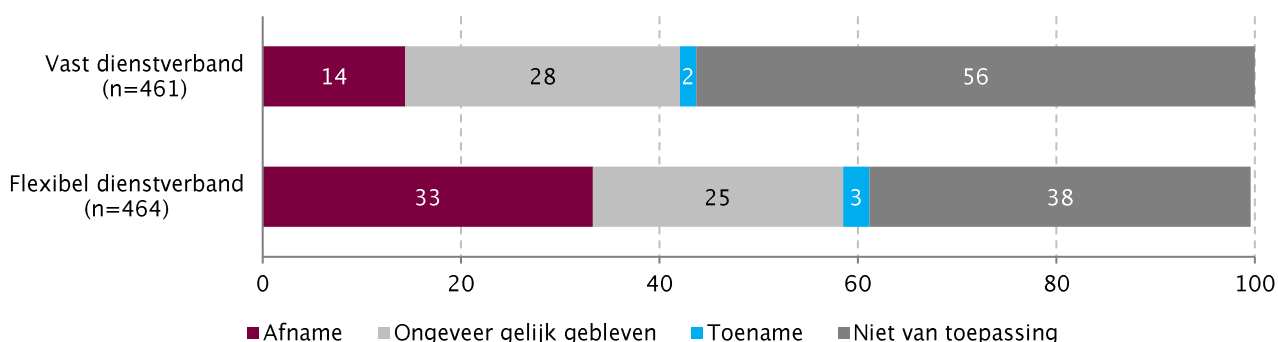

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

Personeelsbestand

Bij de overige sportondernemers is een verandering waar te nemen in het personeelsbestand. Die uit zich, net als bij zwembaden, met name in het verloop van flexibele dienstverbanden. Een derde van de sportaanbieders (33%; figuur 4.18) constateert een afname in het aantal medewerkers met een flexibel dienstverband tussen januari 2020 en januari 2021. De vaste dienstverbanden zijn minder beweeglijk, maar ook daarin constateren de overige sportaanbieders een afname. Bij 14 procent van de aanbieders is sprake van een afname van het aantal vaste medewerkers. Verder valt op dat bij zowel het vaste als het flexibele dienstverband relatief grote groepen 'niet van toepassing' hebben geantwoord. Mogelijk werken deze sportaanbieders vooral met vrijwilligers.

Figuur 4.18 Verandering in het personeelsbestand van ondernemers binnen het overige aanbod tussen januari 2020 en januari 2021, naar type dienstverband (in procenten (gewogen))

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

Financiële gevolgen

Omzetsderving

Volgens de cijfers van het POS (zie bijlage 3) draait de groep overige sportondernemers die heeft meegedaan aan de POS-vragenlijst in een normaal jaar een omzet van ongeveer 1,7 miljard euro (tabel 4.9). Om een schatting te kunnen maken van de omzet die men binnen deze groep als gevolg van de coronacrisis is misgelopen volgen we dezelfde manier van berekenen als beschreven in paragraaf 4.5 bij de ondernemende zwemaanbieders. Hier komt voor de groep overig sportaanbod een omzetsderving van 40 procent uit. Dit komt op totaalniveau overeen met een absolute omzetsderving van 665 miljoen euro over 2020. Tussen de verschillende branches binnen het overige aanbod zitten de nodige verschillen, maar aangezien de meeste branches binnensporten betreffen die sterk beperkt zijn geweest door de coronamaatregelen, ligt de omzetsderving binnen de groep over het algemeen hoog.

Deze geschatte omzetsderving ligt hoger dan de schatting die in de vorige monitor naar voren kwam voor 2020. Voor de groep overige sportondernemers kwam destijds de omzetsderving in totaal uit op **zo'n 552 miljoen euro. Zoals ook bij andere groepen sportondernemers naar voren kwam, was dit wel de schatting voorafgaand aan de tweede lockdown.** Dit verklaart in grote mate het verschil, met name doordat grote groepen, zoals de yoga- en dansscholen, gesloten moesten blijven. Daarnaast is de groep uitgebreid. Sinds kort zijn namelijk airsoft- en biljartcentra aangesloten bij het POS. Hierdoor was het voor de huidige monitor ook mogelijk deze groep sportondernemers mee te nemen in de uitvraag.

Tabel 4.9 Geschatte totale jaaromzet en omzetzijning voor de groep overig aanbod sportondernemers in 2020 (in miljoenen euro's en procenten)

	2020
Geschatte jaaromzet (zonder coronamaatregelen, in miljoenen euro's)	€ 1.668
Procentuele omzetzijning (n= 176, in gewogen procenten)	40%
Absolute omzetzijning (in miljoenen euro's)	€ 665

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

Voor de kostenbesparing volgen we dezelfde berekenwijze als voor de zwemondernemers. De geschatte kosten op jaarbasis komen voor deze groep uit op bijna 1,2 miljard euro (tabel 4.10). Uit de POS-vragenlijst komt een kostenbesparing van gemiddeld 31 procent naar voren. Op basis hiervan komt de schatting van de absolute kostenbesparing van de groep overig sportaanbod uit op ongeveer 369 miljoen euro.

Tabel 4.10 Geschatte kosten op jaarbasis en kostenbesparing voor de groep overig aanbod sportondernemers in 2020 (in miljoenen euro's en procenten)

	2020
Geschatte kosten op jaarbasis (zonder coronamaatregelen, in miljoenen euro's)	€ 1.196
Procentuele kostenbesparing (n=176, in gewogen procenten)	31%
Absolute kostenbesparing (in miljoenen euro's)	€ 369

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

Gebruik steunmaatregelen

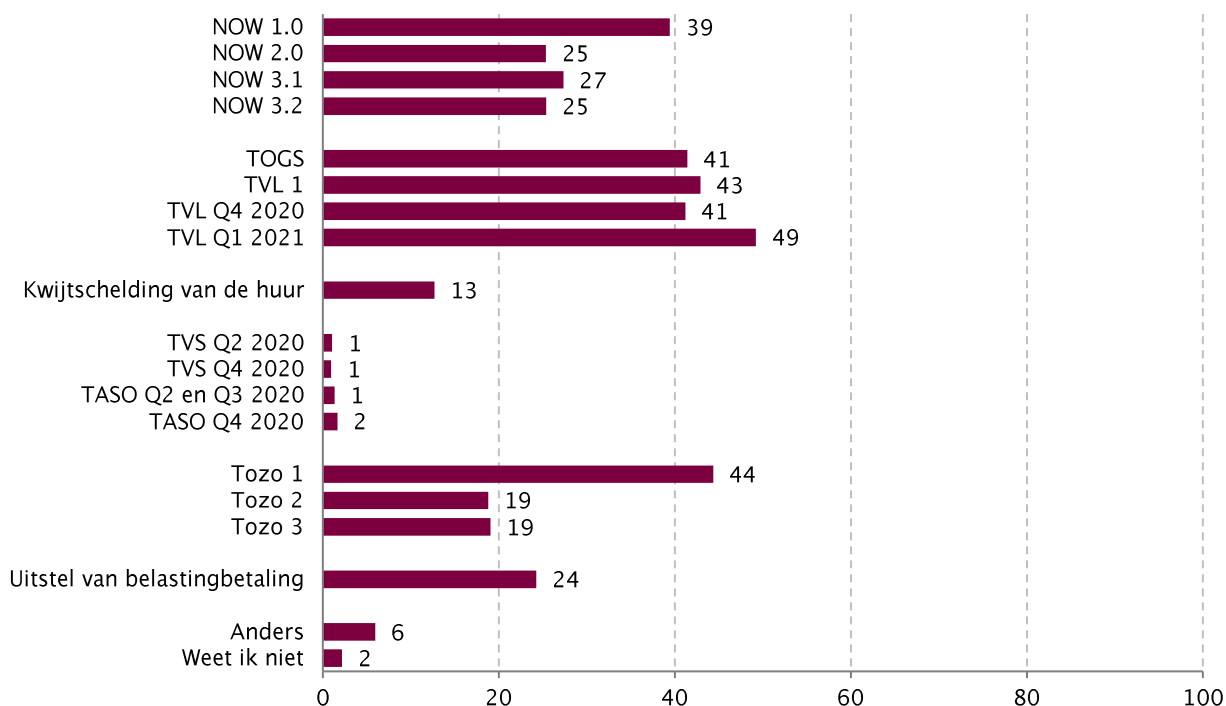
De ondernemende aanbieders kunnen gebruik maken van de landelijke steunmaatregelen. De verschillende branches vallen binnen verschillende algemene SBI-codes. Hierdoor is het niet mogelijk om op basis van landelijke registratiecijfers een uitsplitsing te maken naar de steunmaatregelen voor het overige ondernemende aanbod.

Uit de POS-vragenlijst komt naar voren dat drie kwart van de ondernemers (78%; niet in figuur) binnen de groep overig aanbod gebruik heeft gemaakt van een of meer van de steunmaatregelen. Van de ondernemers die geen steun hebben aangevraagd, gaf het overgrote deel aan dat ze niet in aanmerking kwamen voor de steunmaatregelen (87%; niet in figuur).

Van de ondernemers die wel gebruik hebben gemaakt van steunmaatregelen vroeg bijna 40 procent de NOW 1.0 aan (39%; figuur 4.19). Voor de latere NOW-regelingen zakte dit aandeel naar ongeveer een kwart. De TOGS en de latere TVL-regelingen werden door tussen de 40 en 50 procent van de ondernemers aangevraagd. Verder is het gezien het grote aantal zelfstandigen binnen de groep overig aanbod niet vreemd om te zien dat een deel ook de Tozo heeft aangevraagd. Dit was met name de eerste Tozo (44%). Uitstel van belasting betaling werd door bijna een kwart van de ondernemers aangevraagd (24%).

Figuur 4.19 Aangevraagde steunmaatregelen door de groep overig aanbod sportondernemers in 2020 die één of meer steunmaatregelen hebben aangevraagd (in procenten, meer antwoorden mogelijk, n=373)

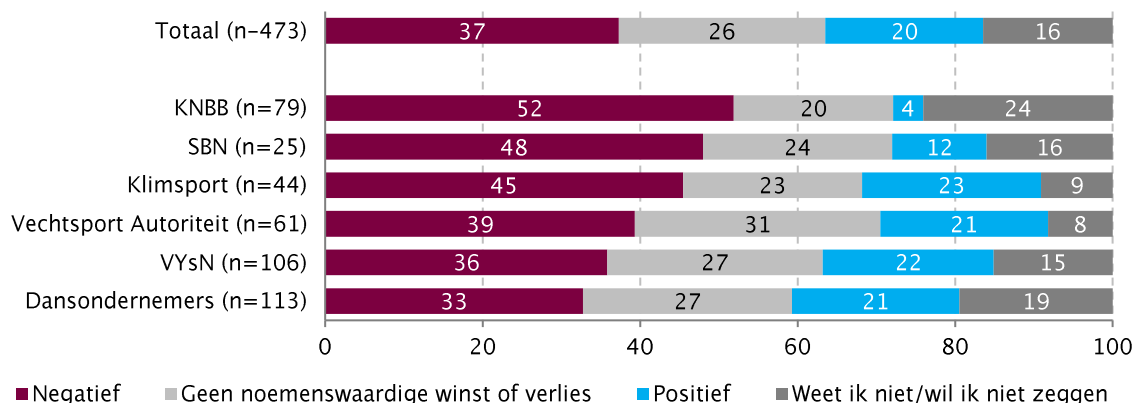

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

Financiële doorwerking

Uit het bedrijfsresultaat over 2020 komt een wisselend beeld naar voren voor de groep overig aanbod sportondernemers. Zo'n 37 procent van de ondernemers had over 2020 te maken met een negatief bedrijfsresultaat, terwijl een vijfde van de ondernemers met een positief bedrijfsresultaat het jaar afsloot (figuur 4.20). Tussen de branches zijn de nodige verschillen te zien. Zo was het bedrijfsresultaat over 2020 voor meer dan de helft van de biljartondernemers negatief (52%), terwijl dit maar voor een derde van de dansondernemers gold (33%). Ook het aandeel ondernemers die juist een positief bedrijfsresultaat hadden over 2020 verschilt sterk tussen de branches.

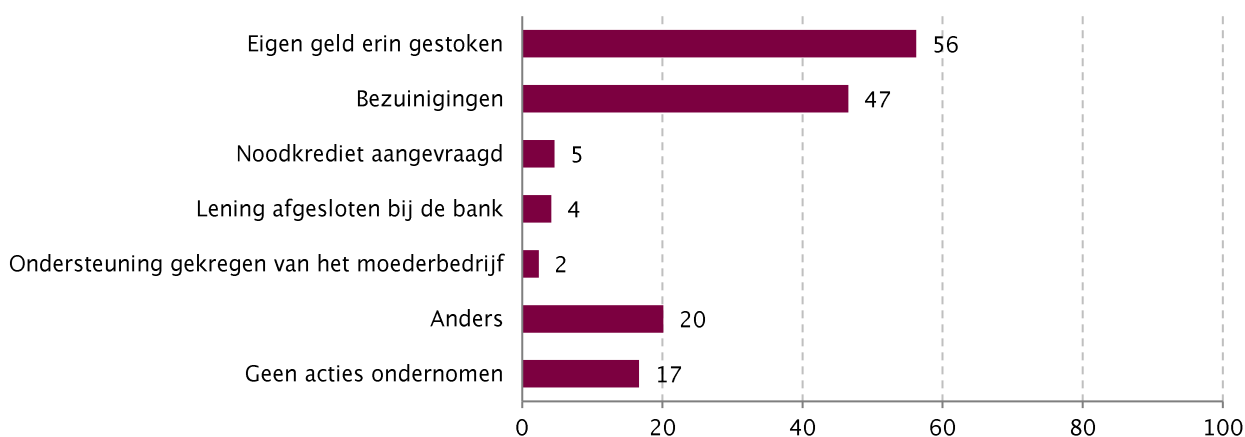
Figuur 4.20 Bedrijfsresultaat (na belasting) over 2020 voor de groep overig aanbod sportondernemers, met uitsplitsing naar enkele branches (in procenten)

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

Ruim 80 procent van de ondernemers heeft in 2020 actie ondernomen om mogelijk interen op het eigen vermogen te voorkomen (figuur 4.21). Bij meer dan de helft van de ondernemers ging het hierbij om eigen geld dat in de onderneming werd gestoken (56%), en bijna de helft heeft bezuinigd (47%). Slechts een enkele ondernemer sloot een lening af (4%), vroeg noodkrediet aan (5%) en/of kreeg ondersteuning van het moederbedrijf (2%).

Figuur 4.21 Ondernomen actie door ondernemers in de groep overig aanbod sportondernemers om mogelijk interen op eigen vermogen te voorkomen (in procenten, meer antwoorden mogelijk, n=473)

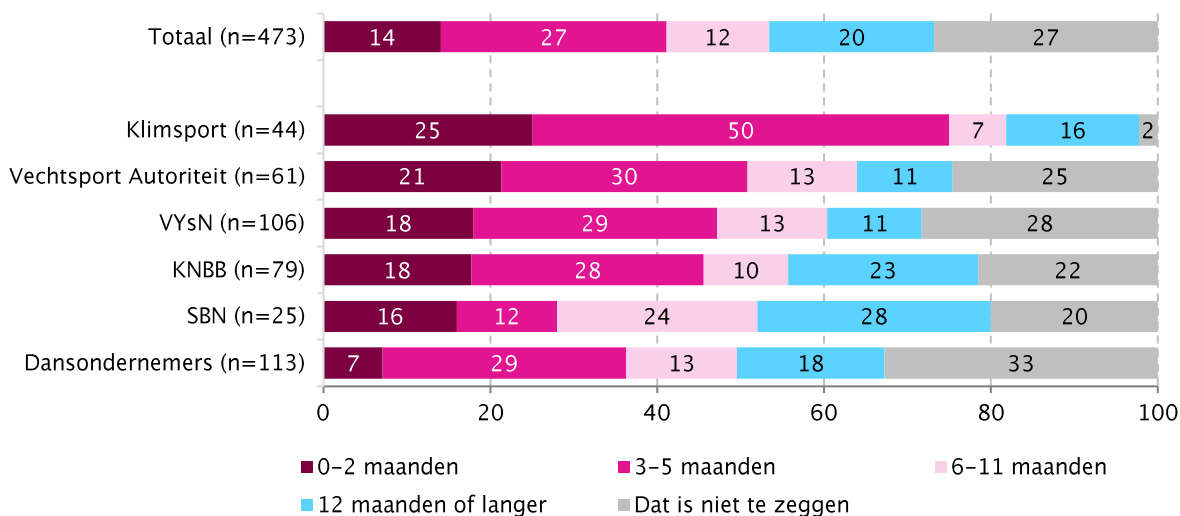

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

Verwachtingen voor de toekomst

In de POS-vragenlijst is gevraagd wat de verwachtingen zijn voor de toekomst en hoe lang de continuïteit van de onderneming kan worden gewaarborgd. Van de groep overige sportondernemers verwacht 41 procent de continuïteit van de onderneming nog maximaal vijf maanden te kunnen waarborgen (figuur 4.22). Tussen de verschillende typen aanbieders bestaan echter de nodige verschillen. Met name binnen de klmsport blijken de zorgen groot te zijn. Daar denkt drie kwart (75%) van de ondernemers dat zij de continuïteit van hun onderneming minder dan vijf maanden kunnen vasthouden. De squashondernemers lijken positiever te zijn over de continuïteit van de onderneming: daarvan verwacht 52 procent het minimaal zes maanden vol te houden.

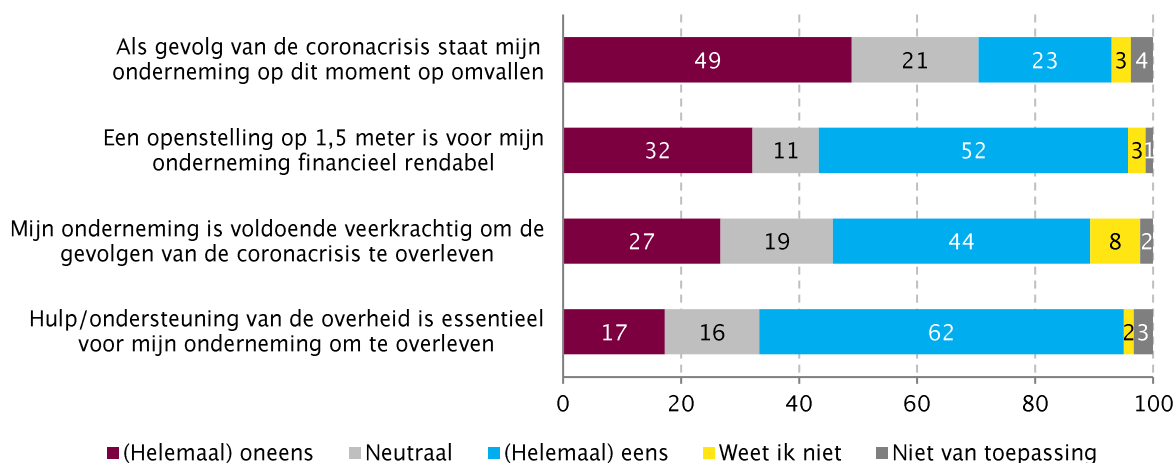
Figuur 4.22 De termijn waarop ondernemers binnen het overige aanbod de continuïteit van de onderneming verwachten te kunnen waarborgen⁷⁵, met uitsplitsing naar enkele losse groepen⁷⁶ (in procenten (gewogen))

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

De helft van de overige aanbieders (49%) is het (helemaal) oneens met de stelling dat hun onderneming op omvallen zou staan als gevolg van de coronapandemie (figuur 4.23). Eveneens de helft (52%) is het (helemaal) eens met de stelling dat een openstelling op anderhalve meter voor hun onderneming financieel rendabel zou zijn. 44 procent vindt zijn of haar onderneming dan ook voldoende veerkrachtig om de crisis te doorstaan, maar een ruime meerderheid (62%) acht daarbij overheidssteun wel noodzakelijk om de coronapandemie te overleven.

Figuur 4.23 Verwachtingen voor de toekomst volgens de ondernemers binnen het overige aanbod (n=473, in procenten (gewogen))

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst ondernemende sportaanbieders ten tijde van corona, april 2021.

⁷⁵ Gegeven het huidige pakket aan steunmaatregelen en de huidige beperkende coronamaatregelen.

⁷⁶ In deze figuur laten we voor enkele typen sportaanbieders binnen de groep overig aanbod een uitsplitsing zien. In het totaal zijn alle responderende ondernemers meegenomen, ook typen sportaanbieders die niet als uitsplitsing zijn meegenomen.

4.7 Financiële gevolgen

Zoals beschreven in dit hoofdstuk hebben de sportondernemers de nodige financiële gevolgen ervaren van de coronacrisis. Als we de geschatte omzetsderving van alle sportondernemers die in deze rapportage naar voren komen bij elkaar optellen, resulteert dat in een totale geschatte omzetsderving in 2020 van ruim 1,4 miljard euro (tabel 4.11). Naar schatting is er daarnaast tussen de 496 en 504 miljoen euro bespaard aan kosten in 2020. Daarmee wordt het verlies voor een deel gecompenseerd, maar nog steeds blijft een verlies van bijna 1 miljard euro over.

Vergeleken met de resultaten van de tweede Monitor Sport en corona komt de schatting in de huidige monitor hoger uit. Destijds raamden we de omzetsderving op ongeveer 1,2 miljard euro en de kostenbesparing op 194 miljoen euro. Deze schatting werd destijds echter gedaan in de maanden oktober en november, toen de maatregelen minder scherp waren. Inmiddels weten we dat in december een tweede lockdown van kracht was en daarvoor ook al verschillende sportondernemers de deuren moesten sluiten. Daardoor is het niet verrassend dat we in de huidige monitor op een hogere geschatte omzetsderving over 2020 uitkomen.

Het verschil tussen de beide schattingen van de kostenbesparing is opvallend. De kostenbesparing is met name onder de overige groep sportondernemers een stuk hoger. Mogelijk speelt hier mee dat deze kostenbesparing op een andere manier in kaart is gebracht dan in de vorige monitor. Waar eerder een schatting werd gebruikt, hebben we nu de ondernemers gevraagd de gerealiseerde kosten op te geven. Het kan zijn dat de daadwerkelijke kostenbesparing die uit de realisaties naar voren komt groter is dan het 'gevoel' dat men heeft over de kostenbesparing. Daarnaast is het mogelijk dat de ingevulde kosten 'vervuild' zijn door de steunmaatregelen. In de vraagstelling is specifiek aangegeven dat de steun buiten beschouwing gelaten moest worden, maar mogelijk heeft deze toch doorgewerkt in loonkosten of huurlasten.

Tabel 4.11 Geschatte omzetsderving en kostenbesparingen voor heel 2020 als gevolg van de coronamaatregelen voor sportondernemers, per categorie sportondernemers (in miljoenen euro's en procenten)

	Geschatte omzetsderving (in miljoenen euro's)	Geschatte procentuele omzetsderving	Geschatte besparingen (in miljoenen euro's)	Geschatte procentuele kostenbesparing
Fitnesscentra	€ 626,4	44%	€ 70,0	5%
Golfbanen	€ 31,8	7%	€ 9,4–€ 13,5	1–3%
Hippische sportcentra	€ 34,6	18%	€ 1,9–€ 5,7	1–3%
Zwembaden	€ 106,3	21%	€ 46,3	9%
Totaal overige ondernemende aanbieders	€ 664,8	40%	€ 368,6	31%
Totaal	€ 1.463,9		€ 496,2–€ 504,1	

De uiteindelijke totale schade komt lager uit, doordat de sportondernemers gebruik hebben gemaakt van de verschillende steunmaatregelen. Het is echter de vraag in hoeverre de steunmaatregelen toereikend zijn om een groot deel van het verlies te compenseren. Aangezien niet voor alle sportondernemers een duidelijke uitsplitsing te maken is in de gegevens over het gebruik van de steunmaatregelen, is het vooralsnog niet mogelijk om hier een totaalbedrag op te plakken. Voor de groepen waarvoor dit wel mogelijk is (fitness, hippische sport en zwembaden) blijkt de compensatie uit de steunmaatregelen niet dekkend te zijn. Zoals in paragraaf 4.2 naar voren kwam, hebben fitnesscentra in totaal ongeveer 61 miljoen euro aangevraagd via de NOW-, TOGS- en TVL-regelingen die voor 2020 golden. Voor hippische sportcentra en zwembaden kwamen respectievelijk 11 en 35 miljoen euro compensatie vanuit

steunmaatregelen naar voren in paragraaf 4.4 en 4.5. In totaal is er dus minstens voor een bedrag van 107 miljoen euro aan steun aangevraagd door de sportondernemers. Daarmee zou de netto schade voor de sportondernemers op maximaal ongeveer 861 miljoen euro uitkomen. Dit laat zien dat de sportondernemers flink geraakt zijn door de coronacrisis. Andere groepen binnen de sport, zoals de sportverenigingen en sportbonden, hebben ook te kampen met de financiële gevolgen, zoals in hoofdstuk 3 en 7 naar voren komt, maar onder aan de streep zorgen de kostenbesparingen en steunmaatregelen hier voor de nodige compensatie. Voor de ondernemers blijft er dus aan netto schade aanzienlijk meer over.

4.8 Conclusie

Sportondernemers in Nederland zijn hard geraakt door de coronacrisis. Met name de ondernemers die binnensportactiviteiten aanbieden moesten voor een lange periode de deuren gesloten houden. Als gevolg hiervan is voor verschillende groepen al een afname in het aantal klanten en/of leden te zien. Daarbij hebben sportondernemers ook personeel laten gaan, wat met name geldt voor de medewerkers met een flexibel dienstverband. Het zorgt voor veel onzekerheid onder de sportondernemers, aangezien de sportactiviteiten niet aangeboden kunnen worden en de schulden verder oplopen. De sportondernemers die voornamelijk buitensportactiviteiten aanbieden ervaren relatief gezien minder hinder van de coronamaatregelen. Zij konden al eerder open, waardoor ze in sommige gevallen juist profiteren van de situatie doordat de rest nog wel gesloten was. Dit is bijvoorbeeld te zien bij de golfbanen, waar het aantal gespeelde rondes flink toenam afgelopen jaar.

Onder aan de streep lopen de sportondernemers alleen in 2020 al ruim 1,4 miljard euro aan inkomsten mis. In tegenstelling tot sportverenigingen en sportbonden (zie hoofdstuk 3 en 7) zorgen de kostenbesparingen en steunmaatregelen maar voor een beperkte mate van compensatie voor de sportondernemers. Hierdoor moeten de sportondernemers een groot deel van de resulterende schade zelf zien op te vangen. Een deel van hen is hierbij genoodzaakt eigen geld in de onderneming te steken om het hoofd bovenwater te houden, waardoor bijvoorbeeld pensioenpotjes onder druk komen te staan.

Eind mei (2021) zijn stapsgewijs verdere versoepelingen doorgevoerd waardoor de binnensport in beperkte mate open kan. Dit zorgt voor verlichting voor deze sportondernemers, maar is geen garantie dat alle problemen verdwijnen. De schulden zijn naar verwachting in het begin van 2021 flink opgelopen. Het is daarom zaak voor sportondernemers dat hun ondernemingen snel weer op volle toeren kunnen draaien om zo de omzet weer op gang te krijgen. De beperkte openstelling zorgt voor wat reuring, maar er is meer (omzet en tijd) nodig om de opgebouwde schulden terug te kunnen betalen.

5. De Nederlandse topsport

Agnes van Suijlekom, Marit Dopheide en Lianne Balk

In dit hoofdstuk worden de mogelijke gevolgen van de coronamaatregelen voor de Nederlandse topsport⁷⁷ beschreven. Dit is een geactualiseerd beeld ten opzichte van de tweede monitor Sport en corona.⁷⁸ Ondanks de verscherpte landelijke maatregelen heeft de topsport in Nederland grotendeels doorgang kunnen vinden. Een grote groep topsporters kan trainen en deelnemen aan wedstrijden, zodat zij de voorbereiding op de Olympische Spelen kunnen voortzetten. Daarentegen zien sportbonden en TeamNL-centra (voorheen CTO's) de inkomsten teruglopen, waardoor de eigen bijdrage aan de topsport- en talentprogramma's onder druk komt te staan. De onvoorziene kosten in de topsport als gevolg van de coronacrisis lopen op bij de bonden, TeamNL-centra en NOC*NSF (bv. extra kosten voor de uitzending naar de Olympische en Paralympische Spelen).

In dit hoofdstuk belichten we op basis van recente gegevens, gesprekken en mediaberichten de ontwikkelingen die de Nederlandse topsport afgelopen winter heeft doorgemaakt. De focus ligt op de financiële gevolgen voor de topsport, de herstart van de topcompetities, de ontwikkeling van sporttalenten, het organiseren van topsportevenementen en tot slot de internationale concurrentiepositie.

5.1 Tijdljn coronamaatregelen topsport

Vanwege het stijgende aantal besmettingen werden halverwege december 2020 de landelijke maatregelen verder aangescherpt (zie figuur 5.1). Deze aanscherpingen hadden weinig invloed op de topsport. De topsport- (S) en opleidingsprogramma's (S-1), evenals het betaald voetbal, konden ondanks de verscherpte maatregelen worden voortgezet op de aangewezen topsportlocaties.⁷⁹ Daarnaast werd het voor topsporters uit topcompetities⁸⁰ weer mogelijk om onder voorwaarden⁸¹ in groepen te trainen en wedstrijden te spelen. In totaal betreft dit een selecte groep van 1.000 voetballers en 5.000 topsporters uit andere competities. De overige topsporters en talenten moeten zich houden aan de maatregelen die gelden voor de breedtesport. Dit betekent dat het voor deze groep niet mogelijk is om binnen te sporten (sinds 17 december 2020). Buiten sporten mag wel, waarbij topsporters en talenten tot en met 26 jaar op sportaccommodaties in groepsverband mogen trainen. Sinds halverwege maart 2021 mogen topsporters vanaf 27 jaar die niet vallen onder de groep sporters die trainen op een aangewezen topsportlocatie, met maximaal vier personen op anderhalve meter afstand trainen bij de sportvereniging.

---

⁷⁷ De nadruk in deze rapportage ligt bij de topsport georganiseerd en ondersteund door NOC*NSF en de aangesloten sportbonden. Betaald voetbal komt aan bod in hoofdstuk 6 (Evenementen). Er is slechts beperkte aandacht voor 'commerciële' topsport en topsport buiten het bereik van NOC*NSF en de aangesloten bonden.

⁷⁸ Poel, H. van der, Nafzger, P. & Eldert, P. van (red.) (2020). [Monitor Sport en corona II. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Utrecht: Mulier Instituut.

⁷⁹ NOC*NSF (z.d.) [Aangewezen trainingslocaties voor topsporters](#).

⁸⁰ Topcompetities in de sporten: hockey, basketbal, waterpolo, volleybal, handbal, korfbal, beachvolleybal, honkbal, softbal, rugby, ijshockey, rolstoelbasketbal, zaalvoetbal, badminton en tafeltennis (zowel mannen als vrouwen). Cricket werd later toegevoegd aan de lijst.

⁸¹ NOC*NSF (2021). [Protocol verantwoord opstart topcompetities](#).

Figuur 5.1 Tijdlijn coronamaatregelen voor de Nederlandse topsport (oktober 2020–april 2021)

14 oktober 2020	Op aangewezen topsportlocaties mogen topsporters de trainingen continueren. De overige topsporters/talenten (18+ jaar) mogen trainen in een groep van maximaal vier personen, op anderhalve meter afstand. Landelijke topcompetities zijn stilgelegd (uitzondering: Eredivisie voetbal mannen/vrouwen en de Keuken Kampioen Divisie).
17 december 2020	Topsporters die actief zijn in topcompetities ⁸⁰ mogen onder voorwaarden (zie protocol ⁸¹) weer in grote groepen trainen en wedstrijden spelen (totaal 5.000 topsporters). Voor de overige topsporters/talenten geldt dat de binnensportaccommodaties gesloten zijn. Buiten sporten mag met maximaal twee personen.
23 januari 2021	De avondklok wordt ingevoerd in Nederland. Topsporters kunnen hierin, afhankelijk van de werkgever, een uitzonderingspositie krijgen. De werkgever bepaalt of het strikt noodzakelijk is om 's avonds onderweg te zijn.
3 maart 2021	De groep topsporters/talenten tot en met 26 jaar die <u>niet</u> op een aangewezen topsportlocatie trainen en/of deelnemen aan een topcompetitie, mag bij de sportvereniging buiten in groepsverband trainen zonder anderhalve meter afstand.
16 maart 2021	De groep topsporters/talenten vanaf 27 jaar die <u>niet</u> op een aangewezen topsportlocatie trainen en/of deelnemen aan een topcompetitie, mag buiten bij de sportvereniging trainen met maximaal vier personen, op anderhalve meter afstand.

5.2 Financiële gevolgen voor de Nederlandse topsport

Sportbonden en TeamNL-centra

Als gevolg van de coronacrisis hebben sportbonden te maken met een terugloop in inkomsten. Dit komt onder andere door het wegvallen van sponsorgelden, afgelastingen van evenementen en een vermindering van de afdracht van verenigingen, die onder druk staan door stilliggende competities (zie ook paragraaf 7.1). Door deze inkomstenderving komt de eigen bijdrage aan de topsport- en talentprogramma's van een groot aantal sportbonden in het geding. Ook de eigen bijdrage van de TeamNL-centra staat onverminderd onder druk. Door het wegvallen van de inkomsten uit het Hotel en Congrescentrum is de schade bij het TeamNL-centrum Papendal het grootst.

Enmalige tegemoetkoming

Vanwege de inkomstenderving bij de sportbonden en TeamNL-centra heeft toenmalig kamerlid Rudmer Heerema een motie ingediend bij de Tweede Kamer (november 2020).⁸² Dit heeft ertoe geleid dat de overheid eenmalig 5 miljoen euro beschikbaar heeft gesteld om de continuïteit in de **topsportprogramma's te waarborgen**. Zowel sportbonden als TeamNL-centra hebben de mogelijkheid gekregen om een subsidieaanvraag in te dienen, waarbij alleen de inkomstenderving mocht worden aangedragen. Eventuele extra (onvoorziene) kosten door de coronacrisis mochten niet worden meegenomen in deze aanvraag. In totaal hebben 27 bonden en vier TeamNL-centra deze compensatie aangevraagd; dertien bonden en één TeamNL-centrum hebben geen aanvraag ingediend. Uiteindelijk hebben alle bonden en de TeamNL-centra die een compensatie hebben aangevraagd, toezegging gekregen voor een (gedeeltelijke) compensatie. De compensatie voor de topsportprogramma's van de verschillende bonden bedroeg in totaal 4,7 miljoen euro en voor de TeamNL-centra ruim 300.000 euro.

⁸² Heerema, R., Diertens, A. & Martels, M. von (2020). [Motie van het lid Rudmer Heerema c.s. over een financiële tegemoetkoming voor sportbonden met één of meer topsport- en/of talentprogramma's](#).

Extra (verwachte) kosten

Naast inkomstenderving hebben sommige **topsportprogramma's van sportbonden** te maken met extra (onvoorziene) kosten als gevolg van de coronacrisis. Dit zijn bijvoorbeeld extra transport- en/of verblijfskosten, kosten voor de verplaatsing van evenementen van 2020 naar 2021 en kosten voor coronatesten en preventieve middelen zoals mondkapjes. Ook de TeamNL-centra hebben te maken met extra kosten voor onder andere veiligheidsmaatregelen en met extra operationele kosten.

Indien van toepassing kon voor de extra kosten een reallocatieverzoek worden ingediend. Hierbij worden de extra verwachte kosten in 2021 (gedeeltelijk) betaald vanuit de onderbesteding van 2020. In totaal is een bedrag van ruim 4,6 miljoen euro gerealiseerd, waarvan 3,3 miljoen euro vanuit de bijdrage van NOC*NSF en 1,4 miljoen euro vanuit de eigen bijdrage van de bonden. Een aantal sportbonden heeft besloten de onderbesteding niet te realloceren. Daarvan zullen de gelden naar rato van de eigen bijdrage verdeeld worden tussen de sportbond en NOC*NSF. Bij NOC*NSF komt dit geld in de topsportreserve terecht, waardoor het beschikbaar blijft voor de topsport.

Topsportaccommodaties

Naast teruglopende inkomsten en toenemende kosten ontstaat door de coronacrisis een terughoudendheid voor nieuwe investeringen. Bij sportaccommodaties die gebruikt worden door TeamNL komen de ver- en nieuwbouwplannen op korte en lange termijn in de knel. Het mogelijke effect hiervan op de topsport is moeilijk te duiden, maar als niet meer aan de veiligheidseisen kan worden voldaan, ontstaan **veiligheidsrisico's**.

Topsporters

Door het uitstel van de Olympische Zomerspelen vinden zowel in 2021 (zomer) als in 2022 (winter) Olympische Spelen plaats. Hierdoor neemt het aantal topsporters met een A-/HP-status toe, waardoor meer sporters gebruik kunnen maken van de stipendiumregeling.⁸³ Het totaal aantal fte aan stipendia ligt momenteel op 475, waar een fte-gemiddelde van 430 was begroot voor 2021. In de situatie vóór corona maakte ongeveer drie kwart van de sporters met een A-status gebruik van de stipendiumregeling. Ten tijde van de tweede monitor Sport en corona was nog geen stijging zichtbaar in het aandeel stipendiumgebruikers, maar momenteel (april 2021) lijkt dit wel het geval. Door het wegvallen van andere inkomstenbronnen (bv. uit start- en prijzengeld, sponsoring) is het percentage stipendiumgebruikers gestegen (78,1%) ten opzichte van de begroting (74,4%).

In de vorige monitor was te lezen dat het aantal aanvragen bij TeamNL@work⁸⁴ was toegenomen als gevolg van de coronacrisis. Deze aanvragen waren destijds hoofdzakelijk gericht op persoonlijke ontwikkeling en loopbaancoaching. Momenteel is deze toename niet meer waarneembaar, mede doordat de focus veelal ligt op Olympische kwalificatie. Naar verwachting zal het aantal aanvragen na de Olympische Spelen weer toenemen.

Er zijn ook topsporters die geen A-/HP-status hebben, en die daarom sowieso geen beroep kunnen doen op een stipendium. Dit betreft vooral topsporters die in een commerciële setting opereren, soms als **'werknemer', soms als 'zelfstandig ondernemer/zzp'er'** en soms (nog) in het levensonderhoud voorzienend

---

⁸³ Het stipendium is een maandelijks financiële ondersteuning voor topsporters die geen of onvoldoende inkomen hebben om te voorzien in hun levensonderhoud. De hoogte van het stipendium is leeftijdsafhankelijk en kan oplopen tot een bedrag van 2.500 euro bruto per maand. De financiering van de stipendia komt van VWS.

⁸⁴ TeamNL@work is een programma van NOC*NSF waarbij topsporters ondersteuning kunnen ontvangen bij de duale carrière en/of de transitiefase van topsport naar een maatschappelijk carrière.

door steun van ouders, prijzengeld, beurzen e.d. Bij inkomensverlies als gevolg van de coronacrisis kunnen zij gebruik maken van diverse regelingen.

TONK-regeling

De overheid heeft een nieuwe regeling beschikbaar gesteld: de Tijdelijke Ondersteuning Noodzakelijke Kosten (TONK). Deze regeling is bedoeld voor iedereen wiens inkomen aanzienlijk is gedaald door de coronacrisis en die daardoor moeite heeft met het betalen van noodzakelijke kosten, zoals woonlasten. Ook topsporters mogen gebruik maken van deze regeling. De TONK-regeling is met terugwerkende kracht beschikbaar vanaf 1 januari 2021 en loopt tot juni 2021. De aanvraag van de TONK verloopt via de gemeenten, waarbij de mate van ondersteuning afhankelijk is van het gemeentelijk beleid. Gemeenten mogen bijvoorbeeld zelf de hoogte van de vergoeding bepalen. Hierdoor is het lastig om zicht te krijgen op de daadwerkelijke ondersteuning die beschikbaar is voor topsporters. Onlangs bleek dat minder gebruik wordt gemaakt van de regeling dan verwacht.⁸⁵ Veel mensen zouden achter het net vissen, mede doordat het inkomen van de partner wordt meegenomen in de toetsing.⁸⁶

Tozo 4

Net als bij de voorgaande Tozo-uitkeringen kunnen topsporters die als zelfstandig ondernemer staan ingeschreven bij de Kamer van Koophandel aanspraak maken op de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers 4.0 (Tozo 4). De Tozo 4-uitkering loopt vanaf 1 april 2021 tot 1 juli 2021 en kan met maximaal een maand terugwerkende kracht worden aangevraagd. Topsporters kunnen hierbij ook de eventuele misgelopen verdiensten uit het buitenland (start-, prijzen- en sponsorgelden) opgeven als inkomstenderving. Tot eind september 2020 hebben in totaal 120 **'beroepssportlieden'** een Tozo-uitkering ontvangen (tabel 2). Onduidelijk is hoeveel aanvragen in de periode daarna zijn toegekend.

NOW-regeling

De Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW) is bedoeld voor werkgevers die als gevolg van het coronavirus een substantieel omzetverlies hebben (minimaal 20%). Momenteel is de NOW 3.3 van **kracht. Onder de noemer 'beroepssportlieden' is 1 miljoen euro aan NOW 1.0-subsidies** (1 maart-31 juli 2020) uitbetaald, 2 miljoen euro aan NOW 2.0-subsidies (tot 1 oktober 2020) en 1 miljoen euro aan NOW 3.1-subsidies (tot 28 december 2020) (tabel 2).

Tijdelijke Corona Regeling

De Tijdelijke Corona Regeling (TCR) die in 2020 vanuit de sport beschikbaar is gesteld, is definitief niet verlengd. Topsporters konden in de periode van 1 maart t/m 31 augustus 2020 aanspraak maken op de TCR als hun inkomen was teruggevallen tot onder het minimumloon. Deze regeling is destijds in het leven geroepen door NOC*NSF, de NOC*NSF Atletencommissie, vakbond NL Sporter en het Fonds voor de Topsporter. Doordat geen middelen vanuit de sport meer beschikbaar zijn, is besloten deze regeling niet te verlengen.

5.3 Dilemma's in topcompetities

In december 2020 werd aangekondigd dat topsporters in topcompetities in binnen- en buitensporten weer mochten trainen en dat weer wedstrijden georganiseerd mochten worden. Op dat moment lagen de topcompetities twee maanden stil, op het betaald voetbal na: daar werd al sinds september weer gespeeld. Waar het voor de buitensporten relatief makkelijk was om de competitie te herstarten, hebben de binnensportcompetities veelal te maken gehad met een logistieke puzzel. In dezelfde persconferentie werd namelijk medegedeeld dat niet meer mocht worden gesport in binnensportlocaties, waaronder

⁸⁵ NOS Nieuws (2021). [TONK-steun veel minder aangevraagd dan verwacht, 'regels zijn te streng'](#).

⁸⁶ NOS Nieuws (2021). [Koolmees: gemeenten moeten ruimhartiger omgaan met TONK-regeling.](#)

sporthallen en zwembaden. Op erkende (top)sportlocaties na werden de binnensportlocaties gesloten, wat voor sommige topsporters betekende dat zij moesten uitwijken naar een andere locatie. Ondanks de uitdagingen die dit met zich meebracht op organisatorisch vlak, was het voor veel sporten mogelijk om de topcompetitie halverwege of eind januari 2021 te herstarten.

De mogelijkheid om de topcompetities te herstarten viel samen met de verlenging van de lockdown. De competities waren hierop voorbereid en hadden doorgaans een strikt protocol klaarliggen, maar om uiteenlopende redenen begonnen niet alle sporten direct met een herstart van de competitie. Zo waren er in het zaalvoetbal en badminton financiële problemen en ontstonden bij meerdere verenigingen ethische dilemma's.⁸⁷ Het geweten van de sporters, die weer mochten sporten terwijl het land in een strenge lockdown zat, zorgde voor een barrière bij de herstart van de competities. Er heersten schuldgevoelens tegenover de maatschappij bij deelname, maar ook tegenover het eigen team wanneer een sporter zou besluiten om niet mee te doen. Met name bij spelers en verenigingen in zaalsporten zoals volleybal, handbal, korfbal en basketbal ontstond de vraag of het ethisch verantwoord was om te trainen en wedstrijden te spelen in de gesloten sportaccommodaties. Daarnaast zouden de spelers en hun omgeving **meer gezondheidsrisico's** lopen wanneer zij weer in het hele land wedstrijden zouden spelen. Anderzijds willen sporters niets liever dan hun sport beoefenen. Dit bracht de sporters in een morele spagaat. Joop Alberda, technisch directeur van de volleybalbond, schetste verschillende visies:

'De bovenkant van de competitie zegt: het is ons werk, we moeten onze sport laten zien aan de sponsors. Aan de onderkant, waar sommige clubs de twintig trainingsuren per week niet halen, is er een deel dat worstelt met de vraag of het maatschappelijk gezien acceptabel is weer te beginnen. We geven iedereen de ruimte zelf te beslissen, zoals dat hoort in een democratie.'
(Joop Alberda, technisch directeur Volleybalbond)⁸⁸

Enkele clubs besloten zich terug te trekken uit de competitie vanwege gewetensnood, terwijl andere clubs van mening waren dat het juist tijd werd om weer wedstrijden te gaan spelen. In het handbal was het de bond die besloot voorlopig af te zien van een herstart. De directeur van het Handbalverbond benadrukte hierbij dat het belang in het handbal anders is dan bij basketbal of korfbal. De eredivisie in het handbal bestaat voor 95 procent uit amateurs; de topsporters handballen in het buitenland. Bij korfbal en basketbal spelen veel topsporters in Nederland.

Bij een aantal verenigingen werd duidelijk hoe de financiële belangen zwaarder wegen dan de ethische bezwaren. Volgens het protocol van NOC*NSF moeten spelers en staf twee keer per week worden getest. Sommige sportbonden betalen deze testen voor de topclubs, maar dat gebeurt niet overal. Wanneer een vereniging deze testen zelf moet betalen, kan dit op de begroting drukken, aangezien de verenigingen ook vaak met inkomensverlies te maken hebben. Zo geeft de voorzitter van de basketbalclub Lions uit Landsmeer aan:

'Om een nieuwe sponsor te vinden, moeten we echter zichtbaar zijn. Dat kan alleen als we wedstrijden spelen. We moeten daarom wel dit offer brengen.' (Tine de Wit-Nat, voorzitter van basketbalclub Lions)⁸⁹

Inmiddels zijn de topcompetities in de meeste sporten hervat. De KNVB heeft besloten de zaalvoetbalcompetitie niet te hervatten⁹⁰ en de handbalbond is gestart met een alternatieve competitie in

⁸⁷ NOS Sport (2021). [Lockdown brengt topsport in morele spagaat, maar sportieve drang wint.](#)

⁸⁸ AD Sport (2021). [Sporters mogen de zaal weer in: 'Waarom eigenlijk? Met alles wat er in de wereld aan de hand is'.](#)

⁸⁹ Parool Sport (2021). [Topsporten mogen weer, maar de zalen blijven leeg.](#)

⁹⁰ Eredivisie Zaalvoetbal (2021). [Eredivisie niet meer hervat, mogelijk wel play-offs.](#)

kleinere poules van zes teams. Dit is een vervanging van de reguliere competitie, waarbij het spelen van wedstrijden centraal staat en niet om promotie of degradatie wordt gespeeld.⁹¹

5.4 Talentvolle sporters

Op het hoogste niveau zijn de (inter)nationale wedstrijden veelal hervat. Voor de meeste talentvolle sporters is dit niet het geval. In tegenstelling tot de grotere topsportevenementen vonden (internationale) jeugdevenementen vaak geen doorgang, waardoor talenten weinig tot geen wedstrijden hebben gehad. Daarnaast moesten veel talentvolle sporters die een binnensport beoefenen uitwijken naar een trainingsaccommodatie in de buitenlucht.

In hoeverre de coronacrisis en de bijbehorende maatregelen invloed hebben op talentvolle sporters lijkt afhankelijk te zijn van allerlei factoren. Hierbij valt te denken aan de trainings- en wedstrijd mogelijkheden per sport, de manier waarop talenten begeleid worden en de mate waarin zij gemotiveerd kunnen blijven. Ook de fase waarin de getalenteerde sporters zich bevinden kan van invloed zijn op de mate waarin zij problemen ondervinden als gevolg van de maatregelen. Over het algemeen is de uitstroom bij de transitie van junior naar senior groot, vanwege de vele uitdagingen waar een sporter in deze periode mee om moet gaan. Tijdens deze zogenoemde junior-seniortransitie wordt op atletisch, psychologisch, psychosociaal, academisch en financieel niveau veel van de sporter gevraagd.⁹² De gevolgen van de coronamaatregelen in de sport kunnen zorgen voor (extra) onzekerheid op een aantal van deze niveaus, waardoor het voor talenten extra lastig kan zijn om met deze uitdagingen om te gaan. Daarnaast kan de junior-seniortransitie zorgen voor extra druk bij jonge sporters. Zowel de eigen wil om goed te presteren als de eventuele selectie- en prestatiedruk vanuit de coach kan dit veroorzaken.⁹² Voor een aantal sporters zal het ontbreken van wedstrijden deze druk wegnemen, terwijl anderen de drang zullen voelen om zichzelf te bewijzen in de sport. Peter Zijerveld, talentcoach van de KNWU, constateert dat een aantal talenten kampt met motivatieproblemen, onder andere door het ontbreken van wedstrijden. Benito Maij (judocoach)⁹³ en Robbert de Groot (ploegleider Jumbo-Visma Academy)⁹⁴ geven daarentegen aan dat het niet desastreus is dat de talenten minder of geen wedstrijden hebben gehad, omdat hierdoor meer ruimte ontstaat om te kijken naar de persoonlijke ontwikkeling en de intrinsieke motivatie van de sporter. Dit lijkt vooral van toepassing te zijn op de talentvolle sporters die in beeld zijn: zij zijn reeds gescout of trainen al een tijd mee op een hoog niveau. Ondanks grote onderlinge verschillen lijken de talentvolle sporters, die deel uitmaken van Talent TeamNL en fulltime trainen de coronacrisis over het algemeen goed door te komen. Zij kunnen een fulltimeprogramma afwerken, doordat zij gebruik kunnen maken van de uitzonderingspositie in de sportsector. De grootste zorgen zitten bij de talentvolle sporters bij de verenigingen. Door de lange sluiting van de sportsector ligt op dit niveau de talentontwikkeling nagenoeg stil. Ook Maurits Hendriks, technisch directeur van NOC*NSF, spreekt zijn zorgen uit:

‘Voor de huidige topsporters zijn er gelukkig goede trainingsmogelijkheden, ondanks alle beperkingen. En ook voor de laag die daar direct onder zit, vallen de gevolgen nog mee. De

---

⁹¹ HandbalNL (2021). [Alternatieve handbalcompetities vanaf 10 april als gevolg van verlengde lockdown](#).

⁹² Rosier, N., Wylleman, P., Bosscher, V. de & Hoecke, J. van (2016). [De junior-senior transitie van Vlaamse topsporters](#) (factsheet). SPMB en SASO, Vrije Universiteit Brussel.

⁹³ Sportknowhowxl (2021). [De vraag van Jac Orië aan Benito Maij](#).

⁹⁴ AD Sport (2021). [Verloren wielergeneratie dreigt door corona: ‘Aantal heeft motivatieproblemen’](#).

zorgen zitten vooral in de jonge leeftijdsgroepen. De aanvulling van onderop komt in het gedrang.’ (Maurits Hendriks)⁹⁵

Kayan Bool, hoofd talentontwikkeling bij NOC*NSF, uit zijn zorgen over de krimpende kweekvijver. Hij geeft aan dat circa 10 procent van de jongeren onder de 18 inmiddels is gestopt met sporten in verenigingsverband. Volgens hem is dit te wijten aan het gemis van sociale verbindingen en het gebrek aan competitie. Al sinds half oktober is er voor deze doelgroep geen competitie meer, terwijl volgens Bool deze competitie juist nodig is om talenten de sprong naar topsport te laten maken.⁹⁵ Het uitblijven van wedstrijden kan ervoor zorgen dat gevoelens van uitdaging, verbinding en competentie verminderen en kan daarmee knagen aan de motivatie. Niet alleen in Nederland bestaan deze zorgen. Ook in andere landen, zoals Australië en Duitsland, worden problemen voorzien op het gebied van talentontwikkeling.⁹⁶

Het afhaken van (potentiële) talenten op jonge leeftijd is een voorbode van problemen op lange termijn. Om een beter beeld te krijgen van een eventueel **verhoogd risico op het ‘verliezen’ van talent zal** het Mulier Instituut in samenwerking met NOC*NSF onderzoeken op welke manier de coronamaatregelen invloed hebben (gehad) op de carrières van de huidige talentvolle sporters in Nederland en hoe deze groep hierin ondersteund kan worden.

5.5 Topsportevenementen

Testbeleid en wedstrijdbubbels

Sinds de topsport van het slot is, zijn in diverse sporten meerdere internationale topsportevenementen georganiseerd. Bij deze evenementen wordt een bubbel gevormd, waarin sporters, begeleidende staf en media zich verzamelen in een gesloten kring. Iedereen uit deze bubbel wordt vooraf en tijdens het evenement getest. Het IOC is overtuigd van deze werkwijze. Voorzitter Bach wees op de succesvolle **‘schaatsbubbel’ van Heerenveen**.⁹⁸ In de schaatsbubbel in Thialf werden in januari en februari 2021 alle belangrijke prijzen van het seizoen verdeeld: de EK sprint en de EK allround, twee wereldbekerwedstrijden en de WK afstanden. Dankzij een zorgvuldig coronaprotocol viel geen enkele besmetting te melden in de vijf weken dat de schaatsers en hun coaches in de bubbel zaten. Bij het opstellen van dit protocol werd naar andere sporten gekeken:

‘De bestaande coronadraaiboeken van de Formule 1, het voetbal en de Tour de France hielpen daarbij. Door goed kijken naar wat wel en niet werkt, kun je als sporten veel van elkaar leren. Je ziet dat dat andersom met het schaatsen als voorbeeld nu ook gebeurt.’ (organisator Patrick Wouters van den Oudenweijer van House of Sports)⁹⁹

Niet ieder evenement kwam ervan af zonder besmettingen. Na het EK indooratletiek in Toruń (Polen) testten voor zover bekend 51 atleten positief op het coronavirus, waaronder acht Nederlandse atleten. Tijdens het evenement, dat in het eerste weekend van maart 2021 plaatsvond, kwamen ruim 700 atleten uit 47 landen bij elkaar. Volgens Ad Roskam, technisch directeur van de Atletiekunie, leefde de Poolse

⁹⁵ NOS Sport (2021). [Zorgen om de kampioenen van overmorgen: 'De kweekvijver wordt veel kleiner'](#).

⁹⁶ Drummond, M., Elliott, S., Drummond, C. & Prichard, I. (2020). [Youth sport and COVID-19: a potential generation lost](#). *Emerald Open Research*, 2:27.

⁹⁷ Sportschau (2021). [Wie der Lockdown den Fußball-Talenten ein Bein stellt](#).

⁹⁸ Volkskrant (2021). [Olympische voorbereiding komt met volgeladen containers en beloofde vaccins op stoom](#).

⁹⁹ Friesch Dagblad (2021). [De entourage: Na vijf weken zonder besmetting stroomt schaatsbubbel weer leeg](#).

organisatie niet alle protocollen na.¹⁰⁰ Dat er tussen landen veel verschillen zijn in het opstellen en naleven van maatregelen, kwam begin april naar voren toen de Nederlandse judoploeg met meerdere positieve coronagevallen terugkeerde na een internationaal trainingskamp in Georgië. Volgens Pascal Bakker, manager topsport van de Judobond, golden er strenge regels, maar deze werden nauwelijks nageleefd. Er waren minder restricties als het gaat om terrassen en restaurants. De sporters en coaches vertoonden naar eigen zeggen menselijk gedrag en gingen daarin mee. Testbeleid en wedstrijdbubbels werken dus om besmettingen tegen te gaan, maar een goed doordacht protocol is niet voldoende. Het komt vooral aan op de naleving daarvan.

Olympische en Paralympische Spelen 2021

Waar begin dit jaar nog twijfels waren over de doorgang van de Olympische en Paralympische Spelen¹⁰¹, heerst inmiddels het vertrouwen dat de Spelen deze zomer door zullen gaan.¹⁰² Desalniettemin bestaat, met name onder de Japanse bevolking, nog steeds de twijfel of de Spelen op een veilige manier kunnen worden georganiseerd.

Volgens Andy Hoepelman, in het dagelijks leven hoogleraar Infectieziekten en lid van de FINA¹⁰³ COVID-19 Task force, is dat haalbaar. Hoepelman stelde het protocol op voor de FINA en heeft bij kwalificatietoernooien in onder andere Rotterdam en Triëst laten zien dat het lukt om evenementen veilig te laten verlopen. Tijdens deze evenementen is onder andere het testbeleid verbeterd. De kennis die de afgelopen maanden is opgedaan wordt meegenomen bij het protocol voor de Olympische Spelen. Ondanks dat de protocollen van internationale bonden, zoals de FINA, doorgaans botsen met de landenregels, is het gelukt om met de Japanse overheid compromissen te sluiten. Wel geeft Hoepelman aan dat de grote hoeveelheid mensen bij de Spelen een uitdaging is. Volgens Hoepelman zit dit met name in de sporters die minder of geen kans (meer) maken op een medaille en zich daarom minder strikt zouden houden aan de maatregelen. Het consequent opvolgen van de maatregelen en een goed doordacht testbeleid bieden overigens nog geen 100 procent garantie voor een negatieve testuitslag. Hoepelman geeft verder aan dat het soms lastig is om de testen te interpreteren. Zo kunnen de uitslagen van de PCR-testen lang positief blijven, maar dat wil niet altijd zeggen dat iemand besmettelijk is.¹⁰⁴

Om verspreiding van het coronavirus zoveel mogelijk tegen te gaan neemt het IOC maatregelen. Zo heeft de organisatie een hotel gereserveerd voor atleten die positief testen op het coronavirus tijdens de Spelen.¹⁰⁵ Ook zal het IOC buitenlandse toeschouwers en vrijwilligers weren en alleen mensen toelaten in Tokio die een essentiële en operationele rol hebben, waardoor het aantal accreditaties aanmerkelijk lager is dan normaal.¹⁰⁶ Ondanks dat dit een geruststelling is voor de lokale bevolking, wil de meerderheid van de Japanners de Olympische Spelen verplaatsen of afgelasten.¹⁰⁷ Zij maken zich zorgen over een opleving

---

¹⁰⁰ NOS Sport (2021). [EK indoor in Polen levert 51 coronabesmettingen op](#).

¹⁰¹ Trouw Sport (2021). [De twijfels over de Olympische Spelen groeien: 'Maak er Tokio 2024 van'](#).

¹⁰² Volkskrant Sport (2021). [Olympische voorbereiding komt met volgeladen containers en beloofde vaccins op stoom](#).

¹⁰³ De FINA is de overkoepelende internationale zwembond die gaat over [lijnzwemmen](#), [synchroonzwemmen](#), [schoonspringen](#), [waterpolo](#) en [openwaterzwemmen](#).

¹⁰⁴ Hoepelman, A. *Persoonlijke communicatie*, 14 april 2021.

¹⁰⁵ NOS Sport (2021). [Besmette sporters gaan tijdens Olympische Spelen naar speciaal coronahotel](#).

¹⁰⁶ HLN Sport (2021). [IOC laat bij Olympische Spelen alleen mensen toe in Tokio die 'essentiële' rol hebben](#).

¹⁰⁷ Volkskrant (2021). [Het olympisch vuur trekt door Japan, maar het laat veel Japanners koud](#).

van het coronavirus en het aantal besmettingen.¹⁰⁸ Momenteel heeft één land laten weten niet naar de Olympische Spelen te gaan: Noord-Korea slaat de Spelen over uit angst voor de pandemie.¹⁰⁹

Financiële gevolgen uitstel Olympische en Paralympische Spelen

In de tweede monitor Sport en corona kwam naar voren dat het uitstel van de Olympische en Paralympische Spelen tot onvoorziene kosten leidt voor NOC*NSF. Ondanks dat deze kosten lager lijken uit te vallen dan de schatting van 1,5 miljoen euro, wordt de bestemmingsreserve van NOC*NSF flink aangetast. Inmiddels is de verwachting dat de totale extra kosten als gevolg van het uitstel van de Olympische en Paralympische Spelen kunnen oplopen tot 1,1 miljoen euro (zie tabel 5.1).¹¹⁰ Deze kosten gelden enkel voor de Zomerspelen in Tokio en niet voor de Olympische en Paralympische Winterspelen in Beijing 2022.

Vanuit het Internationaal Olympisch Comité (IOC) is ter compensatie een eenmalige vergoeding te verkrijgen tot 100.000 dollar. De aanvraag hiervoor vanuit NOC*NSF is inmiddels goedgekeurd door het IOC. Ondanks dat de schatting aardig nauwkeurig is - veel kosten zijn immers al gemaakt - is nog niet van alle uitgavenposten duidelijk wat de precieze kosten zullen worden. De grootste zorgen zitten in de kosten voor het extra transport en de accommodatiekosten. Gedurende de Spelen mag geen gebruik worden gemaakt van het openbaar vervoer. Aangezien circa 150 Nederlanders buiten het Olympisch dorp **zitten, vormen de kosten voor auto's en/of shuttleservices** naar de verschillende trainings- en wedstrijdlocaties een grote uitgavenpost. Daarnaast mogen sporters pas zeven dagen van tevoren het Olympisch Dorp in, waardoor extra kosten moeten worden gemaakt voor overnachtingen.

Tabel 5.1 Overzicht geschatte extra kosten NOC*NSF als gevolg van uitstel van de Olympische en Paralympische Zomerspelen 2021

Type onkosten	Geschatte onvoorziene kosten
Extra personeelskosten	€325.688
Kosten voor extra bijeenkomsten	€96.337
Extra vrachtkosten	€40.700 ^a
Extra transportkosten	€160.000
Extra kosten accommodaties	€312.000
Kosten Covid-maatregelen	€235.285
Overige extra kosten	€15.000
Subtotaal	€1.185.010
Compensatie vanuit het IOC	- €83.910 (\$100.000)
Totaal	€1.101.100

Bron: Pol, H. van den. *Persoonlijke communicatie*, 6 april 2021.

^a Deze kosten komen grotendeels voort uit de kosten voor de containers, die worden geschat tussen de €14.000 en €35.000. In deze berekening is rekening gehouden met het maximale bedrag.

Op het thuislaten van een zestal begeleiders na heeft NOC*NSF weinig kunnen besparen. Dit heeft vooral te maken met het prestatieklimaat dat NOC*NSF hoog wil houden. Voor de volgende Olympische cyclus (Parijs 2024) is de vraag of de gemaakte plannen uitvoering kunnen krijgen. Aanvankelijk was het plan om extra aandacht te hebben voor verduurzaming, maar aangezien dit extra kosten met zich meebrengt, is

¹⁰⁸ RTL Nieuws (2021). [Grote meerderheid Japanners wil Spelen verplaatsen of afgelasten](#).

¹⁰⁹ NRC (2021). [Noord-Korea niet naar Olympische Spelen uit angst voor coronapandemie](#).

¹¹⁰ Pol, H. van den. *Persoonlijke communicatie*, 6 april 2021.

nog onduidelijk in hoeverre dit haalbaar is. Om deze extra kosten goed in te kunnen schatten, wordt voor Tokio al wel gestart met het bepalen van de footprint van TeamNL. Naast de extra kosten die NOC*NSF maakt voor het uitzenden van de Olympische en Paralympische ploeg, maken de sportbonden extra kosten voor de uitzending naar Tokio. Bovendien houdt de Japanse regering nog altijd een slag om de arm, gezien het oplopende aantal besmettingen en de binnenlandse druk op het niet laten doorgaan van de Olympische Spelen.¹¹¹

Voorrang bij vaccinaties

Half april werd bekend dat de gekwalificeerde Nederlandse sporters voor de Olympische en Paralympische Spelen voorrang krijgen bij de vaccinatie tegen het coronavirus.¹¹² Ondanks dat de topsportsector niet wilde voordringen op ouderen en kwetsbare groepen, zijn de topsporters eerder aan de beurt dan gepland. Naar verwachting zal het gaan om ongeveer driehonderd Olympische en honderd Paralympische sporters die in aanmerking komen voor het vaccin van Pfizer/BioNTech. Het vaccin moet ervoor zorgen dat sporters enerzijds niet ziek worden van het coronavirus en anderzijds beschermd zijn tegen een mogelijke besmetting. Een positieve coronatest leidt namelijk tot uitsluiting van deelname in Tokio. Topsporters zijn overigens niet verplicht het vaccin te nemen. Na de sporters wordt geprobeerd om ook de begeleiders die naar Tokio afreizen te vaccineren. De topsporters waarderen de bevoorrechte positie zeer, maar deze zorgt ook voor gemengde gevoelens.¹¹³ De voorrangpositie ligt maatschappelijk namelijk gevoelig.

5.6 Internationale concurrentiepositie

Verschillend vaccinatiebeleid

Nederland is het eerste West-Europese land dat de Olympische en Paralympische sporters voorrang heeft gegeven in het landelijke vaccinatieprogramma. Wereldwijd hebben andere landen al eerder deze keuze gemaakt. Landen als Israël, Servië, Kroatië en Hongarije gaven topsporters in een vroeg stadium voorrang. Andere landen, zoals Zuid-Korea, Nepal, Mexico en Nieuw-Zeeland, volgden iets later. Voor veel landen zijn de vroege vaccinaties een poging om veilig te kunnen deelnemen aan buitenlandse wedstrijden, zonder dat trainingen richting de Olympische Spelen in het gedrang komen door eventuele besmettingen. Daarentegen hebben andere landen publiekelijk gezegd dat zij vanuit een morele plicht niet zullen vragen om een voorkeursbehandeling voor topsporters. Het Chinese Olympisch comité heeft het IOC vaccins aangeboden.¹¹⁴ Dit Chinese vaccin is echter niet in alle landen goedgekeurd. Door de grote landelijke verschillen in het vaccinatiebeleid, is de toegang tot vaccinatie voor topsporters zeer uiteenlopend richting de Spelen. Dit kan tot een ongelijk speelveld leiden als ploegen worden uitgesloten van deelname vanwege positieve testen.

Verschillen in training en competitie

Naast de verschillen in het vaccinatiebeleid bestaan er landelijke verschillen in de mogelijkheden tot training en competitie voor topsporters. Momenteel moeten nog tal van kwalificaties worden afgerond voor de Spelen. Tijdens de Olympische kwalificaties in het handbal heeft China zich bijvoorbeeld teruggetrokken vanwege reisbeperkingen. Landen maken verschillende keuzes als het gaat om

---

¹¹¹ Trouw (2021). [De druk op Tokio om de Spelen vaarwel te zeggen neemt toe](#). Geraadpleegd op 2-6-2021.

¹¹² NOS Sport (2021). [Olympiërs krijgen voorrang bij vaccinatie tegen corona](#).

¹¹³ Het Parool Sport (2021). [Opluchting over vaccin, maar ongemak over voorrang bij olympische sporters](#).

¹¹⁴ NOS Sport (2021). [China biedt olympische atleten coronavaccins aan, Hendriks terughoudend](#).

uitzonderingen voor de topsport. Zo heeft Engeland een vijfphasenplan gemaakt voor de topsport.¹¹⁵ Dit plan moet richting en houvast geven voor de topsportsector, waarbij in fase vijf wordt gestreefd naar volledige en onbeperkte topsportcompetitie.

5.7 Conclusie

De meerderheid van de topsport- en talentprogramma's van sportbonden heeft, net als de TeamNL-centra, minder inkomsten als gevolg van de coronacrisis. Om hier gedeeltelijk in tegemoet te komen konden zij aanspraak maken op een eenmalige vergoeding vanuit de overheid. Naast de teruglopende inkomsten hebben veel bonden, de TeamNL-centra en NOC*NSF te maken met extra kosten. Een voorbeeld hiervan is de uitzending naar de uitgestelde Olympische en Paralympische Spelen in Tokio. Het uitstel brengt onder andere extra personeelskosten en extra kosten voor transport en accommodatie met zich mee.

De topsporters hebben de afgelopen maanden de trainingen kunnen voortzetten. Daarnaast zijn wedstrijden en topcompetities grotendeels weer mogelijk, zij het onder strikte omstandigheden. Inmiddels hebben in diverse sporten ook internationale evenementen plaatsgevonden, waarbij sporters en de begeleidende staf een zogenaamde bubbel vormen. In deze bubbels verzamelen sporters, begeleidende staf en media zich en wordt iedereen vooraf en tijdens het evenement getest. Deze aanpak kent wisselend succes, maar bij meerdere grote sportevenementen waar de protocollen zorgvuldig werden nageleefd hebben geen besmettingen plaatsgevonden.

Door de verschillen tussen landen in training en competitie en in vaccinatiebeleid kan een ongelijk speelveld ontstaan richting de Olympische en Paralympische Spelen in Tokio. Nederlandse topsporters hebben een goede uitgangspositie, zowel door de trainings- en competitie mogelijkheden als door voorrang bij de vaccinatie.

De zorgen zitten hoofdzakelijk bij de sporttalenten die trainen bij de sportvereniging. Zij hebben zich te houden aan de regelingen die gelden voor de breedtesport, waardoor bijvoorbeeld binnensporten al geruime tijd niet mogelijk is. Daarnaast heeft deze groep sporters, behalve onderlinge wedstrijden, weinig tot geen competitie mogelijkheden. Het is van belang om deze groep sporters in de gaten te houden, aangezien het afhaken van (potentiële) talenten op jonge leeftijd kan zorgen voor problemen op lange termijn. Daarom wordt op korte termijn verder onderzocht in hoeverre de coronamaatregelen invloed hebben (gehad) op de carrières van de huidige sporttalenten in Nederland.

---

¹¹⁵ Department for Digital, Culture, Media and Sports. (2021). [Elite sport Stage Five - return to competition: safe return of spectators.](#)

6. Sportevenementen

Paul Hover, Eva Heijnen en Peter Nafzger¹¹⁶

In dit hoofdstuk wordt voor de derde keer de balans opgemaakt van de impact van het coronavirus op sportevenementen in Nederland. Er is net als bij de twee voorgaande monitoren aandacht voor de gevolgen van de coronacrisis aan de vraag- en aanbodzijde van de sportevenementenmarkt.¹¹⁷ Ook wordt weer ingegaan op de gevolgen voor het betaald voetbal.

6.1 Vraag

De vraag naar sportevenementen kan worden verdeeld in:

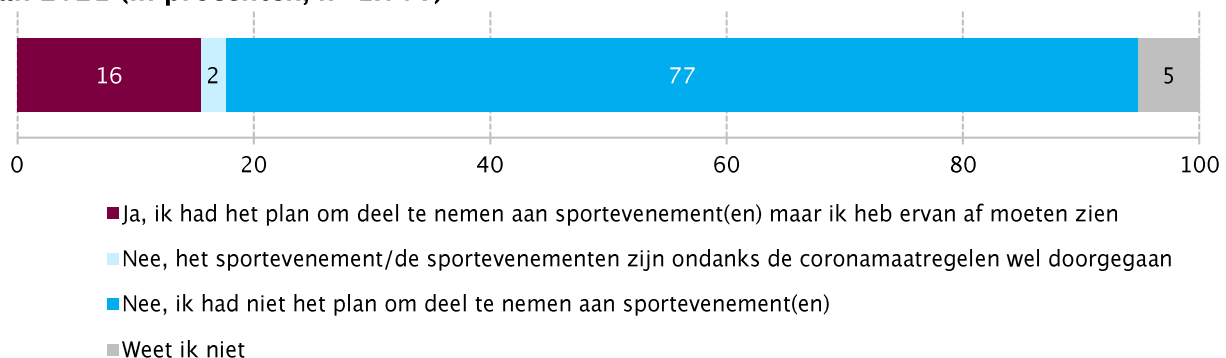
- deelname;
- live bezoeken;
- volgen in de media (internet, televisie, radio, printmedia).

Voor elke wijze van consumptie is in deze paragraaf het effect van de coronamaatregelen becijferd, gebaseerd op een peiling onder de volwassen Nederlandse bevolking in maart 2021.

Deelname

16 procent van de Nederlanders (16-79 jaar) gaf in maart 2021 aan dat zij in 2020 of in het eerste kwartaal van 2021 vanwege de coronamaatregelen niet aan één of meer sportevenementen hadden kunnen deelnemen, terwijl zij dat zonder die maatregelen wel gedaan zouden hebben (figuur 6.1). Dit betreft circa 2,2 miljoen Nederlanders in die leeftijdsgroep. Het gaat om evenementen zoals recreatieve hardloop-, fiets-, wiel- en wandelevenementen. We bedoelen geen reguliere competitiewedstrijden en geen virtuele, digitale of online evenementen.

Figuur 6.1 Mate waarin Nederlanders (16–79 jaar) hebben moeten afzien van deelname aan een sportevenement als gevolg van de coronamaatregelen, in 2020 of het eerste kwartaal van 2021 (in procenten, n=1.508)

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek (NSO, online panelonderzoek Ipsos), maart 2021.

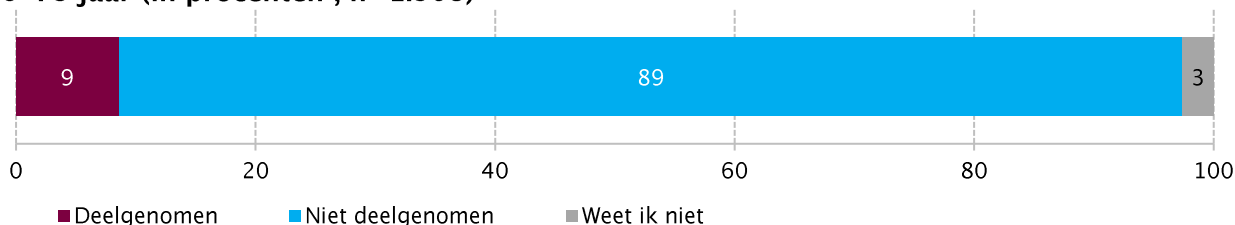
¹¹⁶ Met dank aan Sabien Dekkers.

¹¹⁷ Voor de eerste monitor, zie: Poel, H. van der & Pulles, I. (red.) (2020). [Monitor Sport en corona. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Utrecht: Mulier Instituut. Voor de tweede monitor, zie: Poel, H. van der, Nafzger, P. & Eldert, P. van (red.) (2020). [Monitor Sport en corona II. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Utrecht: Mulier Instituut.

Virtuele, digitale en online sportevenementen en trainingen

Elkaar fysiek treffen bij de deelname aan een sportevenement was door de coronamaatregelen meestal niet mogelijk. Veel evenementen werden afgelast. Bijna één op de tien Nederlanders van 16-79 jaar (9%) heeft in 2020 of het eerste kwartaal van 2021 deelgenomen aan een virtuele, digitale of online training of een virtueel, digitaal of online sportevenement (figuur 6.2). Dit betreft circa 1,2 miljoen Nederlanders.

Figuur 6.2 Deelname aan een virtuele, digitale of online training of een virtueel, digitaal of online sportevenement in 2020 of het eerste kwartaal van 2021, Nederlandse bevolking 16-79 jaar (in procenten^a, n=1.508)

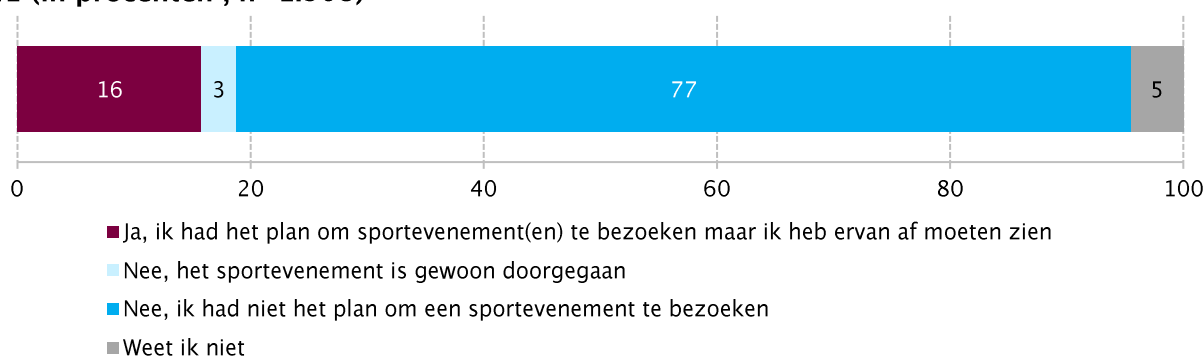
Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek (NSO, online panelonderzoek Ipsos), maart 2021.

^a Door het afronden van de percentages komt het totaal van bovenstaande figuur uit op 101 procent.

Bezoek

16 procent van de Nederlanders (16-79 jaar) gaf in maart 2021 aan dat zij in 2020 of het eerste kwartaal van 2021 vanwege de coronamaatregelen hadden moeten afzien van hun bezoek aan één of meerdere sportevenementen, terwijl zij die zonder die maatregelen wel hadden bezocht (figuur 6.3). Dit betreft circa 2,2 miljoen personen. Bijna de helft van de Nederlanders (48%; niet in figuur) die moesten afzien van hun deelname aan een sportevenement heeft in 2020 of het eerste kwartaal van 2021 ook moeten afzien van hun bezoek aan een sportevenement als gevolg van de coronamaatregelen.

Figuur 6.3 Mate waarin Nederlanders (16-79 jaar) hebben moeten afzien van bezoek aan een sportevenement als gevolg van de coronamaatregelen, in 2020 of het eerste kwartaal van 2021 (in procenten^a, n=1.508)

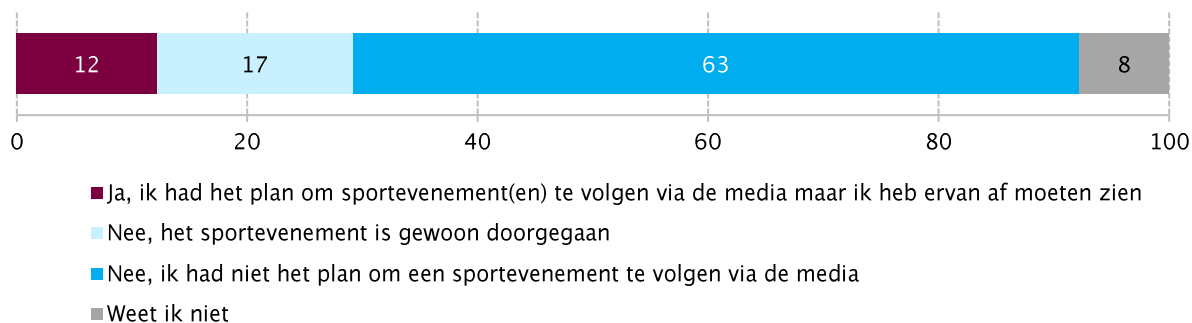
Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek (NSO, online panelonderzoek Ipsos), maart 2021.

^a Door het afronden van de percentages komt het totaal van bovenstaande figuur uit op 101 procent.

Volgen in media

12 procent van de Nederlanders (16-79 jaar) gaf in maart 2021 aan dat zij in 2020 of het eerste kwartaal van 2021 vanwege de coronamaatregelen hadden moeten afzien van het volgen van één of meerdere sportevenementen via de media (figuur 6.4). Dit betreft circa 1,6 miljoen Nederlanders.

Figuur 6.4 Mate waarin Nederlanders (16–79 jaar) hebben moeten afzien van het volgen van een sportevenement als gevolg van de coronamaatregelen, in 2020 of het eerste kwartaal van 2021 (in procenten, n=1.508)

Bron: Mulier Instituut, Nationaal Sportonderzoek (NSO, online panelonderzoek Ipsos), maart 2021.

Deelname, bezoek en volgen totaal

Wanneer alle drie de groepen (deelnemen, live bezoeken en volgen via de media) gezamenlijk worden bekeken, blijkt dat 29 procent van de Nederlanders (16-79 jaar) de intentie had om in 2020 of het eerste kwartaal van 2021 op ten minste één van die drie manieren een sportevenement te consumeren. Dit betreft 4 miljoen Nederlanders. 4 procent van de Nederlanders had de intentie om aan een evenement deel te nemen, een evenement te bezoeken én een evenement te volgen via de media.

6.2 Aanbod

Om wegwijs te worden in de omvang van het sportevenementenaanbod in de afgelopen twaalf maanden en de kenmerken daarvan is het Mulier Instituut in de navolgende analyses uitgegaan van de data van Respons.¹¹⁸ Respons focust op alle topsportevenementen, maar voor breedtesportevenementen is om praktische redenen een ondergrens van 5.000 bezoeken aangehouden. Competitiewedstrijden van profs, semiprofs en amateurs worden in deze analyse buiten beschouwing gelaten, net als de voetbalwedstrijden in de Keuken Kampioen Divisie en de Eredivisie.

Tussen april 2020 en april 2021 stonden volgens Respons 802 sportevenementen gepland. Van deze 802 evenementen zou 36 procent in de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland hebben plaatsgevonden (tabel 6.1). 2 procent van de evenementen stond gepland als een online editie. Bij veertien van de zestien online evenementen ging het om een online editie (voor deelnemers en/of bezoekers) die de geplande fysieke editie verving.

¹¹⁸ De database van Respons biedt het beste overzicht van sportevenementen dat in Nederland verkrijgbaar is, maar dat is geen garantie dat het overzicht compleet is. Hiermee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten.

Tabel 6.1 Sportevenementen die gepland stonden tussen april 2020 en april 2021, naar locatie (in aantallen en procenten, n=802)

Locatie	Aantal	%
Online	16	2
Landelijk ^a	3	0
Drenthe	31	4
Flevoland	18	2
Friesland	42	5
Gelderland	81	10
Groningen	21	3
Limburg	54	7
Noord-Brabant	107	13
Noord-Holland	181	23
Overijssel	66	8
Utrecht	46	6
Zeeland	10	1
Zuid-Holland	118	15
Onbekend	8	1
Totaal	802	100

Bron: Evenementenmonitor van Respons, gedownload op 15 februari 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

^a Dit betreft de Nationale Hengeldag, het Nationaal Baancircuit en NK Karting. Deze evenementen vonden op meerdere locaties in Nederland plaats. Het komt vaker voor dat evenementen op meerdere locaties in Nederland plaatsvinden, maar deze drie evenementen voldeden volgens Respons niet aan een minimaal bezoek- of deelnemersaantal om per locatie apart te worden opgenomen.

Van de 802 evenementen die tussen april 2020 en april 2021 zouden plaatsvinden had 8 procent een internationaal belang (tabel 6.2). Voorbeelden van sportevenementen met een internationaal belang zijn de Amstel Gold Race 2020 en het WK Zwemmen (lange baan) 2021. 44 procent van de evenementen zou een nationaal belang dienen en 43 procent een regionaal belang. Een klein deel (3%) diende een gemeentelijk belang.

Tabel 6.2 Belang van de evenementen die gepland stonden tussen april 2020 en april 2021 (in aantallen en procenten, n=802)

Belang ^a	Aantal	%
Internationaal	67	8
Nationaal	353	44
Regionaal	342	43
Gemeentelijk	28	3
Onbekend	12	1
Totaal	802	100

Bron: Evenementenmonitor van Respons, gedownload op 15 februari 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

^a Respons onderscheidt vier categorieën: internationaal belang, nationaal belang, regionaal belang en gemeentelijk belang. Het bureau baseert zich hiervoor op de media-aandacht voor het evenement en op de herkomst van de bezoekers. Deze categorisering is primair economisch georiënteerd.

Uiteindelijk zijn tussen april 2020 en april 2021 70 van de 802 geplande evenementen doorgegaan (9%).¹¹⁹ 91 procent ging niet door. Van de 70 evenementen die zijn doorgegaan heeft 14 procent plaatsgevonden in Friesland, 13 procent in Gelderland en 11 procent in Noord-Holland. Van de evenementen die zijn doorgegaan had 14 procent een internationaal belang, waaronder het EK Allround & Sprint in Thialf, het **EK Veldrijden in 's-Hertogenbosch** (Rosmalen) en het ABN AMRO World Tennis Tournament in Rotterdam. 57 procent had een nationaal belang en 29 procent een regionaal belang. 21 procent van de evenementen die doorgingen vond online plaats.

Bedrijvigheid

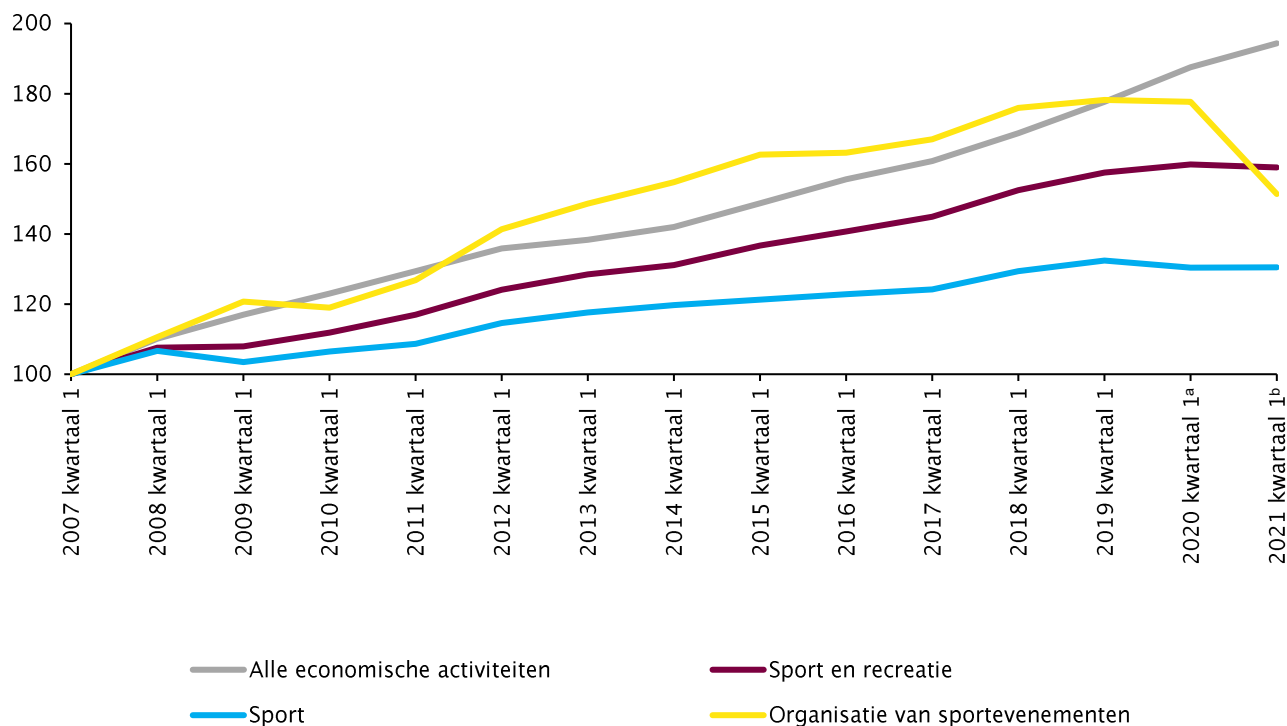
Sportevenementen worden op poten gezet door organisatoren en tal van leveranciers en (andere) partners. Wat zijn de nieuwste ontwikkelingen qua aantal bedrijven in de bedrijfstak organisatie van sportevenementen (SBI-code 93195). Deze klasse omvat bedrijven die eenmalige of periodiek terugkerende sportevenementen organiseren, maar ook bedrijven die in dat kader diensten leveren (zoals het verzorgen van administratieve afwikkeling, tijdwaarneming, sanitair en verlichting, enz.).¹²⁰

De krimp van het aantal bedrijven in de Nederlandse sportevenementensector die in het eerste kwartaal van 2020 is ingezet, is onverminderd doorgezet (figuur 6.5). In het eerste kwartaal van 2021 kende de bedrijfstak organisatie van sportevenementen 1.355 bedrijven. Dat zijn 235 bedrijven minder dan in het eerste kwartaal van 2020, vlak voordat het virus in Nederland de kop opstak (-15%).

¹¹⁹ In de evenementendatabase kregen de evenementen bij de datum het label 'Geen doorgang' als de evenementen niet waren doorgegaan. Voor de evenementen die nog op de planning stonden in februari en maart 2021 (data zijn gedownload op 15 februari 2021) is het Mulier Instituut middels webonderzoek nagegaan of deze zijn doorgegaan.

¹²⁰ De ontwikkeling van het aantal bedrijven in de bedrijfstak is het saldo van het aantal nieuwe bedrijven en het aantal faillissementen of opheffingen. Er zijn bedrijven die vanwege de pandemie de deuren moesten sluiten, maar er zijn ook bedrijven die tijdens de pandemie zijn opgericht.

Figuur 6.5 Bedrijven in bedrijfstakken 'organisatie van sportevenementen (SBI 93195)', 'sport en recreatie (SBI 93)', 'sport (SBI 931)' en 'alle bedrijfstakken (alle SBI-codes)', 2007 t/m 2021 (in indexcijfers (2007 kwartaal 1=100))

Bron: CBS, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

^a Voorlopige cijfers.

^b Nader voorlopige cijfers (door het CBS bijgestelde voorlopige cijfers).

De afname van het aantal bedrijven in de sportevenementensector steekt af bij de ontwikkeling van het totale aantal bedrijven in Nederland. Daar is per saldo namelijk nog altijd sprake van groei, ook sinds de uitbraak van het virus. In het eerste kwartaal van 2021 waren er vier procent meer bedrijven in Nederland dan in het eerste kwartaal van 2020. Het aantal bedrijven in de categorie sport - waar de categorie organisatie van sportevenementen deel van uitmaakt - is sinds het eerste kwartaal van 2020 ongeveer stabiel. Dat geldt ook voor de bedrijven in de categorie sport en recreatie. Deze ontwikkelingen wijzen erop dat de aanbieders van sportevenementen relatief hard zijn getroffen en dat de situatie sinds de publicatie van de vorige monitor nijpender is geworden.

Werkgelegenheid

De werkgelegenheid in de Nederlandse evenementenbranche - waar de sportevenementenbranche deel van uitmaakt - werd vorig jaar geraamd op 100.000 banen en 32.000 zzp'ers. De jaarlijkse omzet van de totale evenementensector werd geschat op 7 tot 7,4 miljard euro.¹²¹

Naast het aantal bedrijven (zie figuur 6.5) is de grootte van die bedrijven - in termen van aantal werkzame personen - een indicatie voor ontwikkelingen aan de aanbodkant van de Nederlandse sportevenementenmarkt. In het eerste kwartaal van 2021 was 77 procent van de bedrijven in de bedrijfstak organisatie van sportevenementen een eenmanszaak. Bij ruim 11 procent werkte een tweetal personen en bij eveneens ruim 11 procent werkten drie of meer personen (tabel 6.3). Deze verhoudingen

¹²¹ Respons (2020, 31 maart). [Impactanalyse COVID-19 op de Nederlandse eventbranche](#). Amsterdam: Respons. Zie ook: Misset, R. (2020, 10 juni). Kuip is groter dan een bioscoop. *De Volkskrant*, p. 9.

zijn vergelijkbaar met de proporties van de jaren daarvoor. Dit is een mogelijke aanwijzing dat bedrijven die in de sector actief zijn gebleven niet (veel) minder personeel in vaste dienst hadden.¹²²

De krimp van het aantal bedrijven in bedrijfstak organisatie van sportevenementen is met name het gevolg van de afname van het aantal kleine bedrijven waar één of twee personen werken. Tussen het eerste kwartaal van 2020 en het eerste kwartaal van 2021 liep het aantal bedrijven met één werkzame persoon met 17 procent terug. Bij bedrijven met twee personen bedroeg de krimp 12 procent (niet in tabel).

Tabel 6.3 Werkzame personen in bedrijfstak 'organisatie van sportevenementen (SBI 93195)', 2017 kwartaal 1 t/m 2021 kwartaal 1 (in aantallen en procenten)

	2017		2018		2019		2020 ^a		2021 ^b	
	kwartaal 1		kwartaal 1		kwartaal 1		kwartaal 1		kwartaal 1	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
1 persoon	1.175	79	1.260	80	1.270	80	1.260	79	1.050	77
2 personen	170	11	165	10	165	10	170	11	150	11
3-5 personen	75	5	65	4	65	4	65	4	70	5
5-10 personen	45	3	50	3	55	3	50	3	45	3
10-20 personen	25	2	25	2	25	2	25	2	25	2
20-50 personen	10	1	10	1	15	1	15	1	15	1
50-100 personen	0	0	5	0	0	0	5	0	0	0
Totaal bedrijven	1.495	100	1.575	100	1.595	100	1.590	100	1.355	100

Bron: CBS, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

^a Voorlopige cijfers.

^b Nader voorlopige cijfers (door het CBS bijgestelde voorlopige cijfers).

6.3 Betaald voetbal

Financiële positie betaald voetbalclubs

Op 12 maart 2021 was het precies een jaar geleden dat het betaald voetbal door de KNVB vanwege het coronavirus werd stilgelegd. Ook in andere Europese landen werden voetbalcompetities tijdelijk beëindigd.¹²³ In veel omringende landen was dat echter tijdelijk en kon de competitie 2019/2020 vaak nog worden afgerond in de zomer van 2020. Wat is er bekend over de ontwikkeling van de financiële positie betaald voetbalclubs in tijden van corona? In een poging deze vraag zo goed mogelijk te beantwoorden worden onderstaand twee bronnen aangehaald, namelijk het Sports en Economics Research Centre (SERC) en inzichten van de KNVB en de Eredivisie CV.

Ten eerste het onderzoek van het Sports en Economics Research Centre (SERC), onderdeel van HAN Sport en Bewegen, wees uit dat de omzet van de Eredivisieclubs in het vroegtijdig afgebroken seizoen 2019/2020 50 miljoen euro lager uitviel dan het jaar ervoor (toen Ajax halve finalist van de Champions League was en daar fors aan verdiende). Zonder de Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW)

¹²² Dit is niet goed aan te geven op basis van de cijfers van het CBS, omdat het CBS categorieën onderscheidt. Daardoor is het bijvoorbeeld wel zichtbaar als een bedrijf inkrimpt van 30 naar 15 personen, maar niet als het krimpt van 45 naar 30 personen.

¹²³ Hammerschmidt, J., Durst, S., Kraus, S. & Puumalainen, K. (2021). [Professional football clubs and empirical evidence from the COVID-19 crisis: Time for sport entrepreneurship?](https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.120572), *Technological Forecasting and Social Change*, 165, 2-1. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.120572>.

was de financiële klap volgens de onderzoekers voor de Eredivisieclubs groter geweest: de Eredivisieclubs ontvingen in 2019/20 circa 25 miljoen euro vanuit de NOW-regeling.¹²⁴ Het gezamenlijk eigen vermogen van de Eredivisieclubs is in vergelijking met het voorgaande seizoen gegroeid, van 350 naar 408 miljoen euro. Volgens de onderzoekers van de HAN zouden de Eredivisieclubs er financieel grosso modo hetzelfde voor staan als vóór de coronacrisis. Wel zijn er enorme financiële verschillen tussen de Eredivisieclubs. Het eigen vermogen van Ajax is in vergelijking met dat van de andere clubs torenhoog. Fortuna Sittard en ADO Den Haag staan er qua eigen vermogen relatief zorgwekkend voor, wat wordt versterkt door de sportieve prestaties, die achterblijven bij de wensen van die clubs. In 2020 sprak de KNVB al grote zorgen uit bij de Rijksoverheid over de ingrijpende financiële consequenties van lege stadions en het wegvallen van andere inkomsten.¹²⁵ Toenmalig sportminister Van Rijn weigerde destijds extra geld vrij te maken voor een sectorspecifiek steunpakket voor het betaald voetbal. De onderzoekers van de HAN concluderen dat die steun achteraf ook onnodig was.¹²⁶

Ten tweede zijn er de inzichten van de KNVB en de Eredivisie CV. Medio 2020 rapporteerde de KNVB over een financiële klap als gevolg van de coronacrisis. Het verlies over het seizoen 2019/2020 werd door de bond per saldo becijferd op 96 miljoen euro. Dat verlies was volgens de bond hoger geweest als de clubs niet zelf hadden ingegrepen, onder andere door het aanspreken van reserves. De omzetsderving als gevolg van de coronacrisis seizoen 2020/2021 werd medio 2020 op 331 miljoen euro geraamd.¹²⁷ In april 2021 uitte Jan de Jong, directeur van de Eredivisie CV, namens KNVB en de Eredivisie CV kritiek op het onderzoek van de HAN. Hij wees erop dat er grote problemen voor het betaald voetbal waren en ook nog zullen blijven.¹²⁸ Voor het seizoen 2020/2021 verwacht hij een verlies van 100 miljoen euro, waarbij hij ervan uitgaat dat supporters en sponsors hun geld niet terugvragen, er voldoende overheidssteun is, clubpersoneel (blijvende) loonoffers brengt en er inkomsten uit spelersverkoop zijn. Circa twee maanden vóór publicatie van het HAN-rapport luidde De Jong ook al de noodklok, toen hij de situatie in het Nederlands betaald voetbal alarmerend noemde, vooral vanwege het wegvallen van wedstrijdbaten (nauwelijks toeschouwers toegestaan) en het ontbreken van een toekomstperspectief.¹²⁹ In een reactie op het onderzoek van de HAN haalt de KNVB nog een drietal zaken aan.¹³⁰ Ten eerste wijst de bond erop dat belangrijke financiële gevolgen van de coronacrisis nog plaats zullen vinden en dat het de vraag is welke belanghebbenden de kosten zullen dragen. Het is bijvoorbeeld de vraag in welke mate sponsors en fans voor het seizoen 2020/2021 af gaan zien van compensatie door de clubs. Daarnaast zijn kosten als gevolg van de coronacrisis door clubs in de tijd vooruitgeschoven. Clubs hebben uitstel van loonbelasting aangevraagd en dat betekent dat er in het najaar van 2021 alsnog betaald zal moeten worden. Ten tweede geeft de KNVB aan dat de HAN alleen van openbare cijfers gebruik heeft gemaakt en daardoor niet volledig geïnformeerd is om een juiste conclusie te trekken. Ten derde meldt de KNVB dat de ontwikkeling van het eigen vermogen dat de HAN becijfert weliswaar correct is, maar dat er onvoldoende rekening gehouden is met een veranderende samenstelling van de competitie (clubs die promoveerden hadden een

---

¹²⁴ Gulikers, J. & Boer, W. de (2021). [SERC financiële ranglijst eredivisie editie 2021](#). Arnhem/Nijmegen: Sports & Economics Research Centre (SERC)/HAN University of Applied Sciences (HAN).

¹²⁵ KNVB Media (2020, 28 november). [Vanaf januari beperkt aantal stadionbezoekers toelaten kan noodscenario afwenden](#).

¹²⁶ Graat, J. (2021, 8 april). [Corona zou dramatische gevolgen hebben, maar het vermogen van eredivisieclubs is juist gegroeid](#). *Trouw*.

¹²⁷ KNVB (2020). [Deltaplan. De toekomst van het Nederlands betaald voetbal. Voetbal in tijden van corona. Visie en toelichting](#). Zeist; KNVB.

¹²⁸ Giebels, R. (2021, 9 april). Eredivisie betwist onderzoek financiële impact corona. *De Volkskrant*, p. 24.

¹²⁹ NOS Voetbal (2021). [Directeur Eredivisie CV: 'Klok betaald voetbal al lang op twee voor twaalf'](#).

¹³⁰ D. Pranger, persoonlijke communicatie, 19 mei 2021 en C. Nieuwpoort, persoonlijke communicatie, 19 mei 2021.

groter eigen vermogen dan clubs die degradeerden) en spelersverkoop (vooral de verkoop van Hakim Ziyech door Ajax).

Het mag duidelijk zijn dat het becijferen van de financiële gevolgen van de coronacrisis voor de betaald voetbalclubs in Nederland geen sinecure is. De mate waarin het Nederlands betaald voetbal schade ondervindt als gevolg van de coronacrisis is bovenal afhankelijk van de uitgangspunten en definities die bij een berekening worden toegepast. De schade is afhankelijk van de onderzoeksperiode. Er kan bijvoorbeeld voor worden gekozen om een toekomstig tijdvak mee te nemen, terwijl daar ook van afgezien kan worden. Daarnaast hangt de schade af van het 0-scenario of het referentiescenario. Dat scenario vaststellen is een uitdaging omdat het perfecte referentiescenario niet bestaat (exact dezelfde competitie, maar dan zonder corona). Ook het al dan niet verrekenen van het aanspreken van reserves door de clubs en van steunmaatregelen van de overheid beïnvloedt de uitkomst.

Onderlinge loyaliteit voetbalclubs

De coronacrisis sorteerde effect op de onderlinge verhoudingen tussen de Nederlandse en buitenlandse betaaldvoetbalclubs. Uitkomsten van een onderzoek - uitgevoerd vóór het voorstel in april 2021 om te komen tot een Europese Super League - wijzen erop dat de coronacrisis de betaaldvoetbalclubs in Nederland en in andere Europese landen meer bij elkaar brengt en de onderlinge solidariteit vergroot.¹³¹

Loyaliteit fans

Betaaldvoetbalclubs gaan op verschillende manieren om met seizoenkaarthouders. Sommige clubs bieden geen restitutie aan (zoals FC Utrecht), anderen doen dat wel (o.a. Ajax). In beide gevallen is het de vraag hoe loyaal seizoenkaarthouders zijn: zij betaalden immers voor toegang tot wedstrijden waar zij niet (allemaal) bij konden zijn. Onder andere Feyenoord en Fortuna Sittard berichtten dat het merendeel van de seizoenkaarthouders geen compensatie vraagt voor de gemiste wedstrijden, waarvoor zij wel betaald hebben.¹³² Voor deze clubs is dat een mooie financiële steun in de rug, die veel zegt over de **betrokkenheid van fans bij 'hun club'**.

Het is de vraag wat de vooruitzichten zijn voor de verkoop van seizoenkaarten voor het seizoen 2021/2022. De KNVB heeft in januari en februari 2021 een onderzoek onder 41.558 voetbalfans laten uitvoeren, waarbij onder andere dit onderwerp onder de loep is genomen.¹³³ 60 procent van de huidige seizoenkaarthouders zei zeker te gaan verlengen, 25 procent zei dat waarschijnlijk te gaan doen en 12 procent wist het nog niet.¹³⁴ Deze resultaten wijzen op een hoge mate van loyaliteit onder fans. Van de fans die momenteel geen seizoenkaart hebben, zei 9 procent zeker een seizoenkaart te gaan kopen. 16 procent zei dat waarschijnlijk te gaan doen, 25 procent dacht dat waarschijnlijk niet te gaan doen, 21 procent zeker niet en 29 procent wist het nog niet.

De betrokkenheid bij de club werd begin 2021 door de fans gewaardeerd op een 8,3. 23 procent van de fans zei dat de betrokkenheid tijdens de lockdowns is afgenomen. 59 procent stond daar neutraal in en 18 procent gaf aan dat de betrokkenheid ondanks de tegenspoed is toegenomen. Het is mogelijk dat de fans

¹³¹ Hammerschmidt, J., Durst, S., Kraus, S. & Puumalainen, K. (2021). [Professional football clubs and empirical evidence from the COVID-19 crisis: Time for sport entrepreneurship?](https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.120572), *Technological Forecasting and Social Change*, 165, 6–9. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.120572>.

¹³² Zie Feyenoord (2021, 12 april). [#WeOverwinnenSamen | Update tegemoetkoming seizoenkaarthouders](#) en Fortuna Sittard (2021, z.d.). [Update over tegemoetkomingen en betaalpas](#).

¹³³ De resultaten heeft de bond op het moment van schrijven nog niet gepubliceerd. De kernresultaten die in dit hoofdstuk worden geschetst heeft de KNVB per e-mail gedeeld. Het is niet duidelijk wat het steekproefkader van dit onderzoek was.

¹³⁴ Uit de gegevens van de KNVB is niet duidelijk welk antwoord de overige 3 procent heeft gegeven.

die de enquête invulden meer betrokken zijn bij het betaald voetbal dan de fans die de enquête niet invulden. Bij de interpretatie van de uitkomsten dient hier rekening mee gehouden te worden.¹³⁵

Loyaliteit sponsoren

Onderzoeksbureau Markteffect deed in september en oktober 2020 (toen er publiek in de stadions welkom was) in samenwerking met de Eredivisie CV en KNVB Expertise onderzoek naar de sponsorloyaliteit. Ondanks de coronacrisis staat de tevredenheid van de zakelijke partners (sponsoren) over de relatie met de club voorlopig niet onder druk. Gemiddeld beoordeelden zakelijke partners hun relatie met de club met een rapportcijfer 8,0. Tevens gaf 79 procent aan tevreden te zijn over de extra inspanningen die de club tijdens de coronaperiode heeft geleverd. In 17 procent van de gevallen zouden deze zelfs hebben geleid tot een nog betere relatie.¹³⁶ Een meerderheid van de zakelijke partners (57%) gaf aan de club trouw te blijven door de samenwerking aan het einde van dit seizoen te verlengen. 4 procent verwacht dat niet te (kunnen of willen) doen. Voor degenen die nog twifelen over een verlenging (39%) is duidelijkheid over de mogelijkheid om in het nieuwe seizoen weer wedstrijden in het stadion bij te wonen van doorslaggevende betekenis. Net als in het geval van het onderzoek onder de fans mag volgens de KNVB niet worden uitgesloten dat de sponsoren die de enquête invulden meer betrokken zijn bij het betaald voetbal dan sponsoren die de enquête aan zich voorbij lieten gaan. Dit is belangrijk bij de interpretatie van de uitkomsten.¹³⁷

Maatschappelijke effecten betaald voetbal in Nederland

PwC kwam in maart 2021 naar buiten met de resultaten van een onderzoek naar de maatschappelijke impact van betaald voetbal in Nederland.¹³⁸ De onderzoekers van PwC geven aan dat met de coronapandemie en de maatregelen is gebleken dat voetbal een rol speelt in het saamhorigheidsgevoel, de mentale gezondheid van voetballiefhebbers en de ontwikkeling van kinderen en volwassenen.¹³⁹ Over de impact van de coronapandemie en de maatregelen op het betaald voetbal werden geen uitspraken gedaan, omdat een kwantificering van het effect van corona(maatregelen) buiten de scope van het onderzoek viel.

De belangrijkste conclusies van het onderzoek worden kort geschetst. Het betaald voetbal bindt 8,2 miljoen liefhebbers uit alle lagen van de bevolking en levert een directe bijdrage van 2,03 miljard euro aan het bruto binnenlands product van Nederland. De interesse in betaald voetbal is enorm: gemiddeld besteedt de voetballiefhebber er elf uur per week aan (26% van de vrije tijd). Clubs in het betaald voetbal helpen via MVO-projecten jaarlijks ruim 283.000 personen verder op het gebied van gezondheid, werk of onderwijs. Er zijn 12.557 zakelijke en maatschappelijke bedrijven en organisaties actief in het betaald voetbal.¹⁴⁰

Onderzoeker Agnes Elling van het Mulier Instituut toonde zich onder de indruk van de gepresenteerde uitkomsten van het onderzoek. Wel wees zij op een selectieve keuze bij de uitvoering ervan. Over de

---

¹³⁵ C. Nieuwpoort, persoonlijke communicatie, 19 mei 2021.

¹³⁶ Markteffect (2021, 21 januari). [Zakelijke relaties van betaald voetbalclubs zeer positief over partnership, ondanks onzekerheden door COVID-19.](#)

¹³⁷ C. Nieuwpoort, persoonlijke communicatie, 19 mei 2021.

¹³⁸ PwC (2021). [De maatschappelijke impact van betaald voetbal in Nederland.](#) Amsterdam: PricewaterhouseCoopers.

¹³⁹ Er is geen onderbouwing voor deze bewering in het rapport aangetroffen.

¹⁴⁰ KNVB Media (2021, 9 april). [Onderzoek: betaald voetbal geeft plezier, verbindt en draagt 2 miljard euro bij.](#)

maatschappelijke impact van schaduwzijden, waaronder de kosten van de inzet van politie en ongeoorloofde financiële injecties van lokale overheden is niet geschreven.¹⁴¹ PwC heeft het vizier gericht op het moois dat het betaald voetbal de maatschappij oplevert, maar door het weglaten van de zaken die daar tegenover staan raakt het onderzoek uit balans. Ofschoon onbelicht in de PwC-studie voert de bond met de overheid wel beleid op de schaduwkanten van het betaald voetbal. Er wordt onder andere ingezet op het voorkomen of terugdringen van matchfixing en discriminatie en het bevorderen van financiële integriteit.¹⁴²

6.4 Conclusie

Net als de voorgaande monitoren toont ook de voorliggende monitor aan dat de sportevenementensector door het coronavirus snel en hard geraakt wordt. Miljoenen Nederlanders stonden in de startblokken om aan sportevenementen mee te doen, om zich op tribunes of achter dranghekken aan de prestaties van topsporters te vergapen of om sportevenementen via de media te volgen. Het wekt dan ook geen verbazing dat onderzoeken uitwijzen dat sportevenementen, met échte live ontmoetingen, door Nederlanders op grote schaal worden gemist. Aan de aanbodkant zijn de appels eveneens zuur. Vijftien procent van de bedrijven in de sector heeft sinds het eerste kwartaal van 2020 de deuren gesloten.

In het betaald voetbal is er meer druk op de financiële positie van de clubs komen te staan. Tot nu toe lijken de clubs in staat om de financiële klappen enigszins op te vangen, waardoor de financiële gevolgen minder ernstig lijken te zijn dan het zich in eerste instantie liet aanzien. Dit is deels te danken aan de loyaliteit onder fans en sponsors. Die trouw en betrokkenheid zijn echter begrensd, waardoor er voor het komende seizoen donkere wolken boven de sector opdoemen. Voor het betaald voetbal is het wenselijk dat er volgend seizoen weer enigszins normale competitie gespeeld kan worden, waardoor de loyaliteit van sponsors en fans niet nog langer op de proef wordt gesteld.

De evenementensector zat de afgelopen maanden niet bij de pakken neer. In het streven de sector zo snel mogelijk weer op een verantwoorde manier op de rails te krijgen bundelden het Eventplatform en de Alliantie van Evenementenbouwers de krachten in het Fieldlab Evenementen. Praktijktesten in de vorm van Fieldlab-evenementen hebben de ontwikkeling en toepassing van kennis op het gebied van risicobeheersing bij evenementen gestimuleerd. In de eerste monitor zijn voor de herstart van de evenementensector drie fasen opgetekend: alternatieven voor live evenementen, gedoseerde live evenementen en new live evenementen. Dankzij de Fieldlab-evenementen, maar ook dankzij het lobbywerk en de oplopende vaccinatiegraad, lijkt het erop dat de fase van gedoseerde live evenementen, zich geleidelijk lijkt aan te dienen.

---

¹⁴¹ Elling, A (2021, 13 april). [Wees ook kritisch over de onwelgevallige zaken van het betaalde voetbal](#). *De Volkskrant*.

¹⁴² D. Pranger, persoonlijke communicatie, 19 mei 2021.

7. Ondersteuningsstructuur

Peter van Eldert en Ine Pulles

In dit hoofdstuk staat de ondersteuningsstructuur voor de sport centraal. We gaan in op de vragen hoe de ondersteunende organisaties geraakt worden en wat de organisaties in de ondersteuningsstructuur doen in de uitvoering van de corona- en steunmaatregelen om sportverenigingen, sportondernemers en sporters zo goed mogelijk door de crisis te helpen. Voor de sportbonden (paragraaf 7.1) en gemeenten (paragraaf 7.4) beschikken we over nieuwe (financiële) data. In paragraaf 7.2 en 7.3 noemen we kort enkele ondersteunende activiteiten van NOC*NSF en het Platform Ondersteunende Sportaanbieders. We sluiten dit hoofdstuk af met een overzicht van sportgericht coronaonderzoek dat mogelijk is gemaakt door onderzoekfinancieringsorganisatie ZonMW.

7.1 Sportbonden

Net zoals andere organisaties binnen de sport ondervinden sportbonden de financiële gevolgen van de coronamaatregelen. Zij lopen begrote inkomsten mis, terwijl de kosten grotendeels doorlopen. In de eerste en tweede Monitor Sport en corona hebben we op basis van drie peilingen van NOC*NSF¹⁴³ deze gevolgen voor de sportbonden in kaart gebracht. In de tweede monitor kwam daaruit een totale **omzetzijnering over 2020 van zo'n 66 miljoen euro naar voren**¹⁴⁴. Naar schatting zou in 2020 tussen de 25 en 35 miljoen euro aan kosten worden bespaard. Deze schattingen werden gedaan in september en oktober, voorafgaand aan de tweede lockdown. Om deze schattingen te concretiseren heeft het Mulier Instituut, in samenwerking met NOC*NSF, in april 2021 een uitgebreide peiling uitgezet onder sportbonden. In deze peiling worden naast de financiële gevolgen ook de gevolgen voor het personeelsbestand in kaart gebracht. De resultaten van deze peiling worden in deze paragraaf gepresenteerd.

Van de 77 sportbonden in Nederland hebben 35 bonden de vragenlijst volledig ingevuld. Vergeleken met de totale populatie sportbonden zaten hier relatief veel grote sportbonden bij (54% van de steekproef; tabel 7.1), terwijl in de totale populatie juist relatief veel kleine bonden zijn. Om hiervoor te corrigeren zijn de resultaten die in dit hoofdstuk gepresenteerd worden gewogen naar jaaromzet (in de drie categorieën zoals weergegeven in tabel 7.1).

Tabel 7.1 Respons op de sportbondenvragenlijst vergeleken met de totale populatie, uitgesplitst naar grootte op basis van jaaromzet

	Steekproef		Populatie	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
0 tot 500.000 euro omzet	6	17	31	40
500.000 t/m 3 miljoen euro omzet	10	29	18	23
Meer dan 3 miljoen euro omzet	19	54	28	36
Totaal	35		77	

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen van de coronacrisis voor sportbonden, april 2021.

¹⁴³ Deze peilingen vonden plaats in april, september en oktober 2020. Het aantal responderende sportbonden bedroeg respectievelijk 58, 41 en 27.

¹⁴⁴ Poel, H. van der, Nafzger, P. & Eldert, P. van (red.) (2020). [Monitor Sport en corona II. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector](#). Utrecht: Mulier Instituut.

Ontwikkelingen in het personeelsbestand

De grootte van het personeelsbestand verschilt sterk tussen de verschillende sportbonden in Nederland. Er zijn bonden met meer dan honderd medewerkers, maar ook bonden waar geen werkzame personen op de loonlijst staan. Op basis van de bondenvragenlijst bleek het aantal werkzame personen op 1 januari 2020 gemiddeld op ongeveer 33 te liggen (tabel 7.2). Het aantal fte bij een gemiddelde bond lag op 25, waarmee de gemiddelde omvang van de functie per werkzame persoon 0,76 fte bedroeg. Een jaar later is te zien dat, hoogstwaarschijnlijk als gevolg van de coronacrisis, het personeelsbestand is afgenomen. Het aantal werkzame personen en fte komt op 1 januari 2021 gemiddeld uit op respectievelijk 31,7 en 24,2. Dit komt neer op een gemiddelde afname in het personeelsbestand van 1,2 personen en 0,8 fte, een afname van respectievelijk 3,6 en 3,2 procent. Voor de totale groep van 77 sportbonden zou deze gemiddelde afname betekenen dat in totaal negentig personen die werkzaam waren bij een sportbond hun baan zijn verloren. De afname van het aantal fte bedraagt dan op totaalniveau 62 fte.

Tabel 7.2 Ontwikkeling in het personeelsbestand van sportbonden tussen 1 januari 2020 en 1 januari 2021 (in absolute aantallen en procenten op basis van gewogen gemiddelden, n=35)

	Gemiddeld op 1 jan. 2020	Gemiddeld op 1 jan. 2021	Absoluut verschil	Procentueel verschil
Personen	32,9	31,7	-1,2	-3,6
Fte	25,0	24,2	-0,8	-3,2
Gemiddeld aantal fte per persoon	0,76	0,76		

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen van de coronacrisis voor sportbonden, april 2021.

Overigens blijft het aantal fte per persoon gelijk aan de situatie voorafgaand aan de coronacrisis (tabel 7.2). Het had gekund dat de sportbonden personeel wel in dienst hield, maar het dienstverband verkleinde. In dat geval zou het aantal werkzame personen ongeveer gelijk blijven, maar het aantal fte flink dalen. Gemiddeld genomen lijkt dit niet te zijn voorgekomen, al kan dit per bond verschillen.

Financiële gevolgen

Om te achterhalen wat de financiële gevolgen van de coronacrisis zijn geweest voor de sportbonden is in de vragenlijst gevraagd naar de begrote en gerealiseerde jaaromzet en kosten op jaarbasis voor het jaar 2020. Aan de hand van het gewogen gemiddelde berekenen we vervolgens de omzetzerving en kostenbesparing voor de gehele groep sportbonden. Deze methode wijkt licht af van de schattingen die in de eerste en tweede Monitor Sport en corona zijn gemaakt voor de sportbonden. Destijds baseerden we ons op de resultaten uit de peilingen die door NOC*NSF zelf waren uitgezet. Hier kwam voor zowel de inkomsten als de uitgaven een totaal voor de steekproef uit naar voren. In de huidige peiling die het Mulier Instituut heeft uitgezet pogen we dus aan de hand van gewogen gemiddelden de financiële gevolgen voor de gehele groep bonden in kaart te brengen.

Omzetzerving

Gemiddeld genomen bedroeg de begrote jaaromzet voor 2020 per bond ongeveer 5,3 miljoen euro, op basis van de (gewogen) resultaten uit de bondenpeiling in april 2021 door het Mulier Instituut (tabel 7.3). Deze jaaromzet komt met name voort uit de contributies (afdrachten) van verenigingen (gemiddeld 1,3 miljoen euro) en sponsoring (gemiddeld 1 miljoen euro). Als we vervolgens naar de realisaties kijken, komt naar voren dat een gemiddelde bond bijna 800.000 euro aan omzetverlies heeft geleden in het kalenderjaar 2020, als gevolg van de coronacrisis. Dit komt neer op een gemiddelde omzetzerving van 15 procent. Deze omzetzerving kwam met name voort uit de inkomsten uit licenties en deelnamegelden en

de misgelopen opbrengsten van evenementen die geen doorgang konden vinden.¹⁴⁵ De misgelopen inkomsten uit de contributies van verenigingen en individuele leden bleven beperkt. Dit beeld komt tevens naar voren uit de vraag of de bonden verenigingen en/of leden tegemoet zijn gekomen vanwege de coronacrisis. Meer dan de helft van de bonden (52%; niet in figuur) gaf hierbij aan de verenigingen en/of leden niet tegemoet te zijn gekomen, en bonden die dit wel deden gaven aan dat dit voornamelijk ging om bijdragen voor competities en evenementen.

Tabel 7.3 Gemiddelde begrote omzet en omzetzijning bij sportbonden, in kalenderjaar 2020, uitgesplitst naar inkomstenposten (gewogen gemiddelden, n=35)

	Begrote jaaromzet	Omzetzijning	Procentuele omzetzijning
Contributies verenigingen	€ 1.333.884	€ 24.287	2%
Contributies individuele leden	€ 161.904	€ 1.276	1%
Contributies licenties en deelnamegelden	€ 445.202	€ 190.559	43%
Overige contributies/bondsafdrachten	€ 211.756	€ 62.475	30%
Bijdrage NOC*NSF	€ 719.614	€ 34.933	5%
Opbrengsten evenementen	€ 564.526	€ 259.813	46%
Subsidies	€ 204.382	-€ 18.353	-9%
Sponsoring	€ 1.044.246	€ 87.069	8%
Overige inkomsten	€ 611.516	€ 155.133	25%
Totale gemiddelde inkomsten	€ 5.297.029	€ 797.192	15%

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen corona voor sportbonden, april 2021.

Kostenbesparing

De begrote kosten voor het kalenderjaar 2020 voor een bond bedroegen gemiddeld genomen ongeveer 5,5 miljoen euro (tabel 7.4). Deze kosten kwamen met name voort uit personeelslasten (gemiddeld 1,9 miljoen euro), kosten voor evenementen en competities (gemiddeld 1,2 miljoen euro) en overige uitgaven (gemiddeld 2 miljoen euro). Aan de hand van de realisaties komt vervolgens naar voren dat van deze kosten ongeveer 580.000 euro is bespaard als gevolg van de coronacrisis. Dit is een gemiddelde kostenbesparing van ongeveer 10 procent. Deze kostenbesparing kwam met name voort uit de kosten voor evenementen en competities, die voor een gemiddelde bond 26 procent lager waren dan begroot.

Tabel 7.4 Gemiddelde begrote kosten en kostenbesparing bij sportbonden, in kalenderjaar 2020, uitgesplitst naar kostenposten (gewogen gemiddelden, n=35)

	Begrote kosten	Kostenbesparing	Procentuele kostenbesparing
Personeel	€ 1.866.332	€ 94.068	5%
Bureaunkosten	€ 292.899	€ 16.714	6%
Accommodatiekosten	€ 130.983	-€ 7.815	-6%
Evenementen/competities	€ 1.229.189	€ 317.695	26%
Overige uitgaven	€ 2.031.968	€ 158.795	8%
Totale gemiddelde uitgaven	€ 5.551.370	€ 579.457	10%

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen corona voor sportbonden, april 2021.

¹⁴⁵ De omzetzijning is zo goed als zeker zonder de inkomsten verkregen uit de coronasteunmaatregelen. Bij het invullen van deze vraag is deze categorie tevens als invulvak meegegeven en vervolgens in de analyse als correctie van de totale omzet afgehaald. Het is uiteraard mogelijk dat de steunmaatregelen verwerkt zitten in andere posten, maar door deze als losse invulmogelijkheid mee te geven gaan we ervan uit dat we het grootste deel eruit hebben kunnen filteren.

Totale omzetsderving en kostenbesparing

De tot zo ver gepresenteerde omzetsderving en kostenbesparing geven een beeld van de situatie voor een gemiddelde sportbond. Om de totale omzetsderving en kostenbesparing in kaart te brengen extrapoleren we deze gewogen gemiddelden (op basis van 35 observaties) naar de totale groep van 77 sportbonden. De resulterende totale begrote jaaromzet en kosten op jaarbasis voor 2020 voor alle sportbonden komt daarmee uit op respectievelijk 408 en 427 miljoen euro (tabel 7.5). Gegeven de gemiddelde omzetsderving van 15 procent komt de totale omzetsderving voor de sportbonden over 2020 vervolgens uit op ongeveer 61 miljoen euro. De gemiddelde kostenbesparing bedraagt ongeveer 10 procent (10,4%), waardoor de totale kostenbesparing voor de sportbonden over 2020 uitkomt op bijna 45 miljoen euro.

Tabel 7.5 Geschatte totale begrote omzet, begrote kosten, omzetsderving en kostenbesparing voor alle bonden samen, in kalenderjaar 2020

	2020
Omzet	
Geschatte totale begrote omzet (in miljoenen euro's)	€ 408
Gemiddelde procentuele omzetsderving (in procenten)	15%
Absolute omzetsderving (in miljoenen euro's)	€ 61,4
Kosten	
Geschatte totale begrote kosten (in miljoenen euro's)	€ 427
Gemiddelde procentuele kostenbesparing (in procenten)	10%
Absolute kostenbesparing (in miljoenen euro's)	€ 44,6

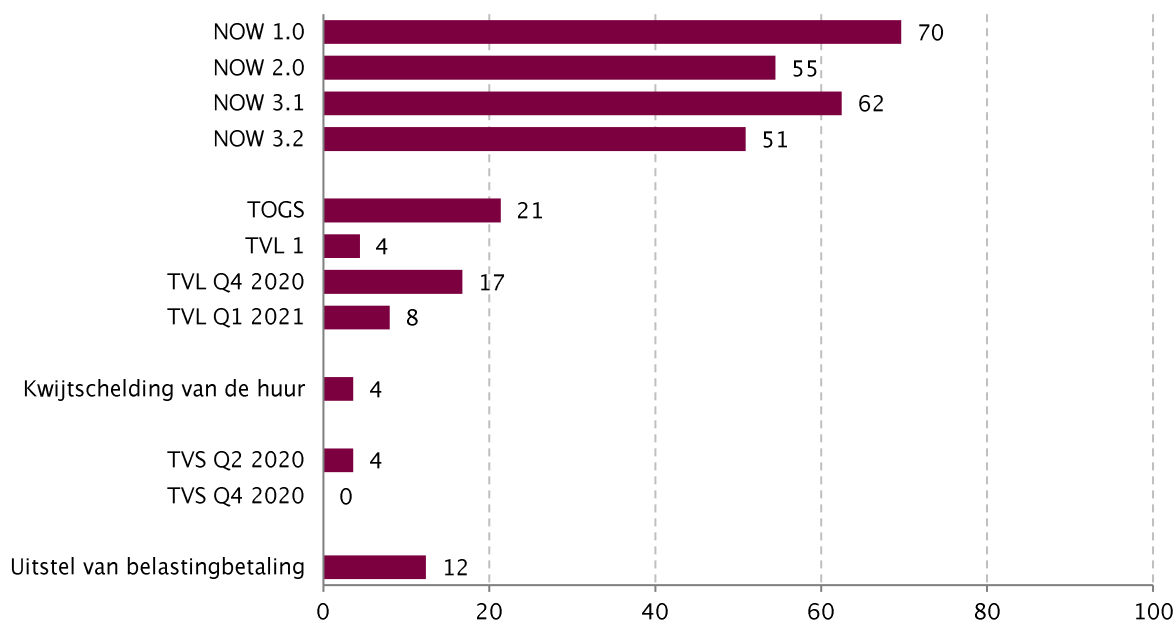
Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen corona voor sportbonden, april 2021.

Gebruik steunmaatregelen

Ondanks de kostenbesparingen zorgt de omzetsderving onder aan de streep toch voor een verlies voor de bonden. Net zoals andere partijen in de sport, zoals de sportverenigingen en ondernemende aanbieders, kunnen sportbonden gebruik maken van de generieke en sportspecifieke steunmaatregelen ter compensatie van de geleden verliezen. In hoofdstuk 8 wordt een verdere uitleg gegeven over deze steunmaatregelen.

In de bondenvragenlijst geeft iets meer dan de helft van de bonden (53%; niet in figuur) aan gebruik te hebben gemaakt van de steunmaatregelen. In figuur 7.1 wordt weergegeven van welke steunmaatregelen deze bonden gebruik hebben gemaakt. Met name de NOW wordt vaak gebruikt: meer dan de helft van de bonden die aangeeft minstens één steunmaatregel te hebben gebruikt, heeft een aanvraag gedaan voor een van de NOW-regelingen. Met name de eerste NOW werd vaak aangegeven (70%). TOGS en TVL werden een stuk minder vaak aangevraagd, al kwamen de TOGS en TVL Q4 2020 toch rond de 20 procent uit. Verder vroeg ongeveer 12 procent van de bonden uitstel van belastingbetaling aan en kreeg een enkeling de huur kwijtgescholden of een vergoeding via de TVS Q2 2020.

Figuur 7.1 Gebruik van steunmaatregelen door sportbonden tot en met april 2021 (in procenten (gewogen), meer antwoorden mogelijk, n=24)

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen corona voor sportbonden, april 2021.

Bedrijfsresultaat en eigen vermogen

Niet voor alle bonden zorgden de coronacrisis en de daaruit voortkomende omzetsderving voor een verlies onder aan de streep. Sterker nog, ongeveer twee op de drie bonden (67%) geeft aan dat het bedrijfsresultaat (na belastingen) over 2020 positief was (figuur 7.2). Voor slechts 18 procent was het bedrijfsresultaat wel negatief.

Figuur 7.2 Bedrijfsresultaat (na belasting) over 2020 voor sportbonden (in procenten (gewogen), n=35)

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen corona voor sportbonden, april 2021.

Het relatief positieve beeld van het bedrijfsresultaat is tevens terug te zien in de ontwikkeling van het eigen vermogen. In de bondenvragenlijst is gevraagd om de stand van het eigen vermogen op 1 januari 2020 en 1 januari 2021 op te geven, en bij slechts 9 van de 34 bonden is een afname in het eigen vermogen te zien (26%; tabel 7.6). In de absolute afname zit het nodige verschil tussen de bonden, mede doordat het eigen vermogen bij grote bonden een stuk hoger is. Binnen de groep bonden waarvoor het eigen vermogen afnam lag het gemiddelde van de afname op ongeveer 19 procent (niet in tabel). Onder de 25 bonden die het eigen vermogen zagen stijgen lag de gemiddelde stijging op zo'n 19 procent (niet in tabel). Overigens zitten ook in deze groep de nodige verschillen. Zo zijn er enkele (kleine) bonden die het eigen vermogen zagen verdubbelen.

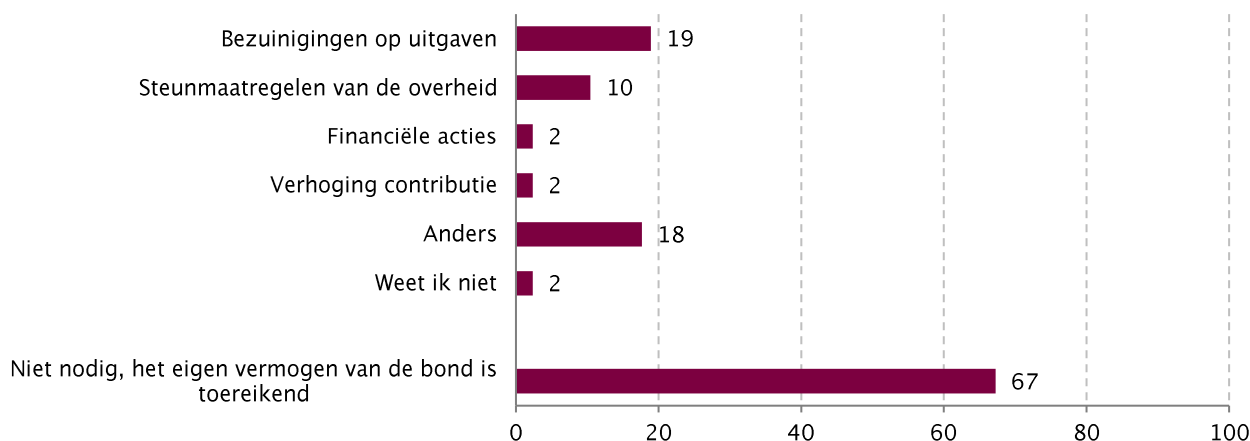
Tabel 7.6 Ontwikkeling van het eigen vermogen van de sportbonden tussen 1 januari 2020 en 1 januari 2021 (in absolute aantallen en procenten)

	Aantal	Percentage van het totaal
Afname in het eigen vermogen	9	26
Toename in het eigen vermogen	25	74
Totaal	34	

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen corona voor sportbonden, april 2021.

Het is dan ook niet verrassend dat weinig bonden het voornemen hebben om actie te ondernemen om het eigen vermogen te verbeteren in 2021. Twee op de drie sportbonden geven aan dat dit niet nodig is, omdat het eigen vermogen van de bond toereikend is. Bonden die het wel voornemens zijn verwachten dit door middel van bezuinigingen (19%) en het gebruik van de steunmaatregelen (10%) te kunnen doen.

Figuur 7.3 Voornemen om actie te ondernemen om het eigen vermogen te verbeteren in 2021, door sportbonden (in procenten (gewogen), meer antwoorden mogelijk, n=35)

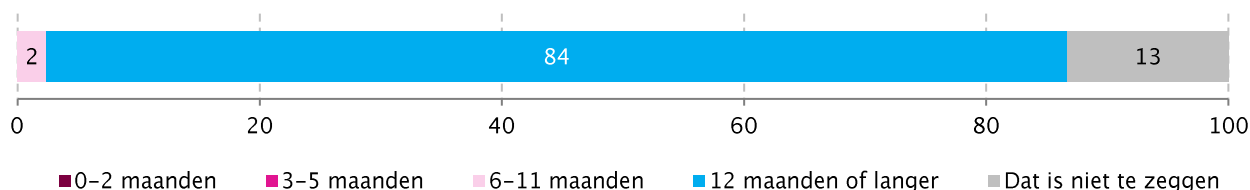

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen corona voor sportbonden, april 2021.

Blik vooruit

De verwachtingen van de bonden voor de toekomst met betrekking tot de eigen financiële situatie zijn grotendeels positief. Geen enkele bond verwacht binnen een halfjaar de continuïteit van de bond niet meer te kunnen handhaven (figuur 7.4). Slechts een enkele bond (2%) denkt de continuïteit nog zes tot elf maanden te kunnen waarborgen bij aanhouden van de coronacrisis. De ruime meerderheid (84%) ziet hier voor het komende jaar geen problemen mee.

Figuur 7.4 Termijn waarop sportbonden de continuïteit van de bond verwachten te kunnen waarborgen (in procenten (gewogen), n=35)

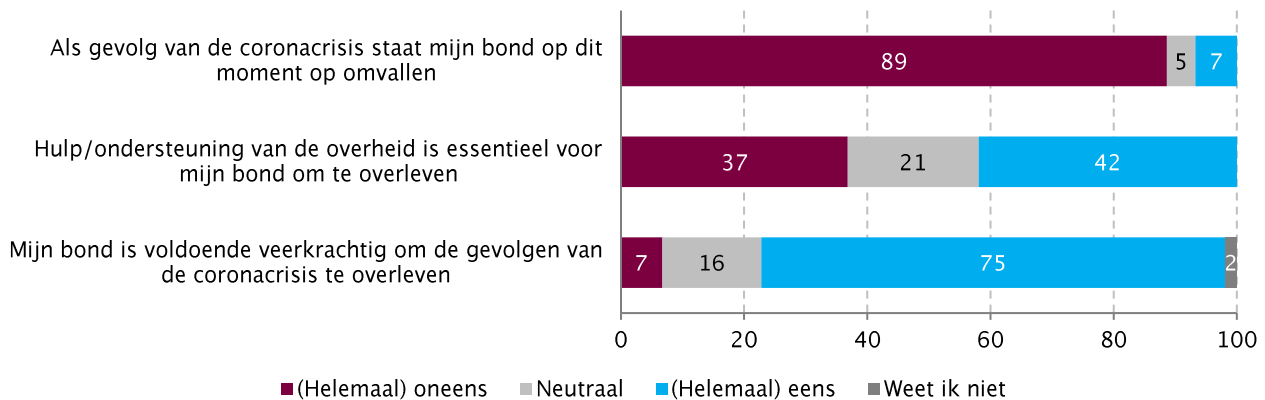

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen corona voor sportbonden, april 2021.

Bijna 90 procent van de bonden geeft aan dat de bond op dit moment niet op omvallen staat als gevolg van de coronacrisis (figuur 7.5). Drie kwart van de bonden geeft aan dat de bond voldoende veerkrachtig

is om de gevolgen van de coronacrisis te overleven. De hulp en ondersteuning van de overheid blijkt daarin voor een deel van de bonden wel een belangrijke factor te zijn. Voor ruim 40 procent (42%) was deze hulp en ondersteuning essentieel om te overleven, al geeft ook bijna 40 procent van de bonden (37%) aan dat deze niet essentieel was.

Figuur 7.5 Verwachtingen voor de toekomst volgens sportbonden (in procenten (gewogen), n=35)

Bron: Mulier Instituut, vragenlijst financiële gevolgen corona voor sportbonden, april 2021.

7.2 NOC*NSF

NOC*NSF heeft in samenwerking met Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) en het Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS) een Protocol Verantwoord Sporten¹⁴⁶ opgesteld. Aan de hand van dit protocol hebben bonden en andere uitvoerende partijen (sportspecifieke) protocollen op maat opgesteld, om samen te kunnen sporten binnen de richtlijnen van het RIVM. De protocollen worden steeds aangepast aan de veranderende coronamaatregelen. Om sportverenigingen en -aanbieders te ondersteunen is op basis van het sportprotocol een communicatiepakket ontwikkeld met voorlichtingsmaterialen. Dit pakket bestaat uit voorlichtingsposters en informatieborden die steeds geüpdatet worden.

Eind januari 2021 heeft NOC*NSF samen met VSG en POS een ‘heropeningsplan’ met de naam ‘Sport is deel van de oplossing’¹⁴⁷ gedeeld. In dit document wordt een voorzet gedaan voor de opening van de sport met een routekaart, afgeleid van de routekaart coronamaatregelen.¹⁴⁸ Hierbij is rekening gehouden met de beperkende maatregelen vanuit de overheid.

Niet alleen met dit plan stuurt NOC*NSF aan op het openen van de sport. Begin maart publiceerde NOC*NSF samen met alle sportbonden, Cruyff Foundation, Fonds Gehandicaptensport, Jeugdfonds Sport & Cultuur, Sportkracht 12, Krajicek Foundation en het Platform Ondernemende Sportaanbieders het manifest ‘Breng Nederland in beweging: Investeer in sport en bewegen’.¹⁴⁹ Later volgde het manifest ‘Een Sportieve Gezonde Generatie’¹⁵⁰, dat NOC*NSF samen met 25 partners uit de onderwijs-, kinderopvang-, welzijns- en sport- en beweegsector heeft opgesteld. Deze partners willen dat alle kinderen tot 18 jaar

¹⁴⁶ NOC*NSF (2021). [Protocol Verantwoord Sporten](#).

¹⁴⁷ NOC*NSF, Vereniging Sport en Gemeenten en Platform Ondernemende Sportaanbieders (2021). [De weg naar een weer actieve, gezonde en vitale samenleving: Sport is deel van de oplossing. Strategie 28 januari 2021](#). Arnhem: NOC*NSF.

¹⁴⁸ Rijksoverheid (2021). [Routekaart coronamaatregelen](#).

¹⁴⁹ NOC*NSF et al. (2021). [Breng Nederland in beweging: Investeer in sport en bewegen](#).

¹⁵⁰ NOC*NSF et al. (2021). [Manifest Een Sportieve Gezonde Generatie, nu of nooit!](#)

goed en voldoende sporten en bewegen. Hiervoor zijn volgens de partners steun en maatregelen vanuit de Rijksoverheid cruciaal.

Na de verkiezingen in maart heeft technisch directeur Maurits Hendriks in Studio Sport een oproep gedaan om bij de formatie van een nieuw kabinet en het opstellen van een regeerakkoord ook de breedtesport niet uit het oog te verliezen.¹⁵¹

NOC*NSF is samen met andere partijen in de sport, zoals VSG, sportbonden en de sportondernemers (POS), voortdurend in gesprek met het ministerie van VWS en het kabinet (in het bijzonder EZK) om de financiële schade voor de sport zoveel mogelijk te beperken.

7.3 Platform Ondernemende Sportaanbieders

Een relatief nieuwe organisatie binnen de ondersteuningsstructuur van de sport is het Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS), een samenwerkingsverband van zestien brancheorganisaties. Deze brancheorganisaties vertegenwoordigen sportondernemers van airsoftcentra, biljartcentra, budosportscholen, buitensportbedrijven, dansscholen, fitnesscentra, golfbanen, hippische sportcentra, klim- en bergsportcentra, skatecentra, ski indoorcentra, squashcentra, vechtsportcentra, watersportcentra, yogacentra en zwembaden. Naar schatting zijn dit 6.100 sportaanbieders. Volgens cijfers van het POS sporten er jaarlijks circa 9,5 miljoen sporters bij deze ondernemende sportaanbieders en werken er in totaal bijna 115.000 mensen. Pre-corona draaiden de ondernemende sportaanbieders in totaal een jaaronzet van circa 4,8 miljard euro, naar inschatting van het POS.

De financiële impact van de coronacrisis op het POS zelf is beperkt gebleven: het platform werkte in 2020 namelijk zonder budget. De kracht van het platform zat volgens het POS in het verdelen van het werk onder de aangesloten brancheorganisaties. Op deze manier kan zonder een groot budget veel bereikt worden.

Ook voor de brancheorganisaties die aangesloten zijn bij het POS is de invloed op de eigen omzet beperkt gebleven, zo blijkt uit een inventarisatie van het POS. Daarbij wordt tevens aangegeven dat de brancheorganisaties gewend zijn om met beperkte budgetten te werken. Enkele brancheorganisaties **geven aan enkele duizenden euro's mis te zijn gelopen**. Er zijn echter ook zes brancheorganisaties die geen verandering in het budget zagen in 2020, voor een deel omdat ze op papier geen budget hadden. Geen enkele brancheorganisatie heeft een beroep gedaan op de steunmaatregelen. De schade voor de brancheorganisaties zelf lijkt al met al mee te vallen. Belangrijk om daarbij te vermelden is echter dat bijna alle brancheorganisaties hebben aangegeven dat de financiële klappen pas in 2021 verwacht worden. Dit zal een aandachtspunt zijn voor de volgende Monitor Sport en corona.

---

¹⁵¹ NOS (21 maart 2021). [Oproep topsportbaas Hendriks: 'Aanvalsplan sport meenemen in regeerakkoord'](#).

7.4 Gemeenten

Veranderingen en problemen in het lokale sportbeleid

In december 2020 verwachtten gemeenten als gevolg van de coronacrisis in de aankomende periode voornamelijk problemen op het gebied van sportaccommodaties (46%), sportstimulering (38%) en sport en gezondheid (38%).¹⁵² Daarnaast voorziet een op de drie gemeenten problemen op het beleidsthema verenigingsondersteuning (31%) en een kwart op maatschappelijke verbondenheid en integratie (27%) en evenementen en city marketing (25%). In juni 2020 maakten gemeenten zich nog vooral zorgen om accommodaties (53%), evenementen (35%) en verenigingsondersteuning (24%).¹⁵³ Het lijkt erop dat gemeenten zich nu de coronacrisis voortduurt bewust zijn van maatschappelijke problemen op de langere termijn.

In de vorige Monitor Sport en corona concludeerden we dat de coronamaatregelen tot structurele veranderingen in het sportbeleid hebben geleid. Zo besteedden gemeenten destijds meer aandacht aan het stimuleren van sporten en bewegen in de openbare ruimte en was een groot deel van plan om dit door te zetten. In december 2020 was dit het beleidsthema waarvan een op de vijf gemeenten dacht dat de coronacrisis tot structurele wijzigingen in het sport- en beweegbeleid zou leiden. Aan het einde van vorig jaar werden minder structurele veranderingen op het gebied van sportaccommodaties en sportevenementen verwacht dan in juni 2020.

Ondersteuning sportaanbieders door gemeenten

Gemeenten kunnen hun sportaanbieders op diverse manieren ondersteunen. Een daarvan is het kwijtschelden van de huur voor sportverenigingen. Daarvoor kunnen gemeenten gebruik maken van een tegemoetkoming van de Rijksoverheid. In december 2020 maakte 93 procent van de gemeenten (n=129) gebruik van de zogenoemde TVS-regeling.¹⁵⁴ Ongeveer de helft van de gemeenten geeft aan dat het aangevraagde budget toereikend is om te compenseren voor de gedeerde huuropbrengsten van de sportverenigingen in 2020. Voor een kwart van de gemeenten (23%) is het aangevraagde budget niet toereikend. Zo geven zij aan dat de regeling nog niet de hele periode heeft gedekt. Ook zeggen zij dat de subsidie alleen voor verenigingen is en niet voor andere organisaties die sport- en beweegaanbod bieden. Dit klopt, maar dat betekent niet dat het budget van de regeling ontoereikend is, maar dat zij de regeling graag ook in zouden zetten voor het compenseren van andere sport- en beweegorganisaties.

Voor 41 procent van de gemeenten is een bedrag van 5.000-100.000 euro voldoende om sportverenigingen te compenseren voor de huur van sportaccommodaties voor de periode maart tot en met november 2020. Een vijfde van de gemeenten heeft daarvoor 100.000 tot 200.000 euro nodig en voor drie op de tien gemeenten is 200.000 tot 500.000 euro voldoende. De overige 10 procent heeft meer dan 500.000 euro nodig om sportverenigingen te compenseren. Dit bedrag is hoger in (zeer) stedelijke gemeenten. Ook voor de komende periode is er behoefte aan een soortgelijke regeling om te compenseren voor de (gederde) huur van sportaccommodaties (88%).

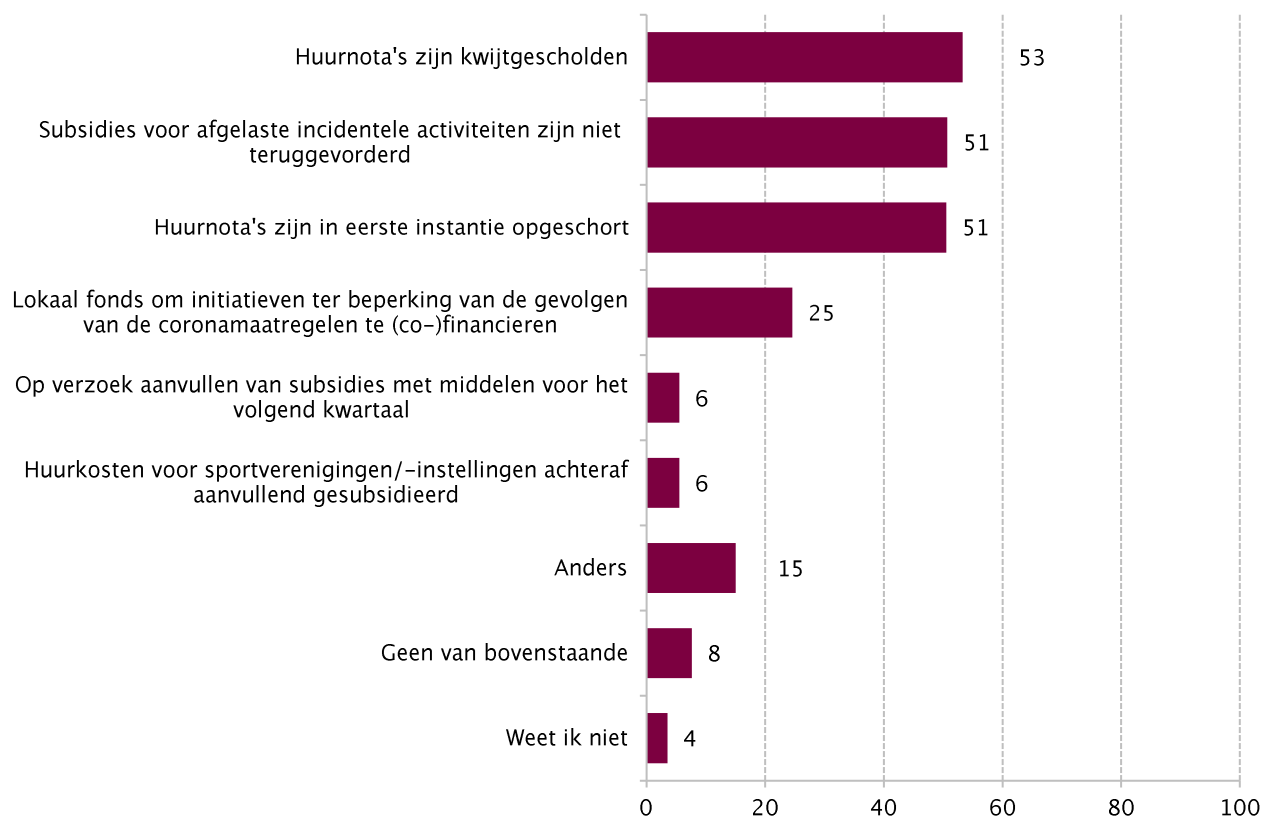
De belangrijkste maatregelen die gemeenten hebben genomen om hun sportaanbieders te ondersteunen zijn: **het kwijtschelden van huur (53%), het opschorten van huurnota's (51%) en het niet terugvorderen van subsidies voor afgelaste activiteiten (51%, figuur 7.6).** Kleine gemeenten met minder dan 25.000 inwoners hebben minder vaak dan andere gemeenten gekozen voor opschorten of kwijtschelden van huurnota's. In juni 2020 scholden minder gemeenten huurnota's kwijt en schortten meer gemeenten huurnota's op dan in december van hetzelfde jaar.

¹⁵² Gemeentepanel Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), december 2020. n=129.

¹⁵³ Gemeentepanel Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), juni 2020. n=147.

¹⁵⁴ Gemeentepanel Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), december 2020. n=129.

Figuur 7.6 Maatregelen die gemeenten hebben ingesteld voor sportaanbieders (in procenten, n=129)

Bron: Mulier Instituut/VSG, Gemeentepanel Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), december 2020.

Baten en lasten op de gemeentelijke sportbegroting

Door de verschillende ondersteuningsmaatregelen die gemeenten hebben ingesteld voor de sportaanbieders voelen gemeenten de financiële gevolgen van de coronacrisis. Het kwijtgeschelden van de huur zorgt voor misgelopen inkosten. Deze kunnen deels gecompenseerd worden door de TVS-regeling, maar deze tegemoetkoming ontvangen gemeenten op een later moment en zoals hierboven is beschreven is het budget van de regeling niet altijd toereikend.

Daarnaast spelen gemeenten een cruciale rol bij het beheer en de exploitatie van ijsbanen en zwembaden, zoals beschreven in de tweede Monitor Sport en corona. In deze sportaccommodaties wordt naast de verhuurinkomsten tevens een deel van de inkomsten uit de losse kaartverkoop misgelopen als gevolg van de coronacrisis. De vaste lasten voor ijsbanen en zwembaden zijn daarnaast aanzienlijk en lopen ook bij sluiting van de accommodaties gewoon door. Als een koelingsinstallatie bij een ijsbaan bijvoorbeeld tijdelijk wordt uitgezet, is het voor de ijsbaan niet mogelijk om snel weer open te gaan als dit door verandering van de maatregelen wel zou mogen.

Gemeenten (en andere exploitanten van ijsbanen en zwembaden) hebben er daarom afgelopen jaar alles aan gedaan om de accommodaties klaar te houden om open te zijn. Dit is vanwege de coronamaatregelen economisch niet rendabel, wat ook reden was voor de Rijksoverheid om een specifieke regeling voor ijsbanen en zwembaden in het leven te roepen. Deze regeling, de SPUK IJZ, heeft voor 2020 een budget van 100 miljoen euro en voor de eerste helft van 2021 van 80 miljoen euro. Gemeenten kunnen deze regeling aanvragen en moeten deze inzetten om het daadwerkelijke exploitatietekort te compenseren.

Inmiddels zijn de financiële gevolgen van de coronacrisis voor gemeenten tot en met het derde kwartaal van 2020 in kaart te brengen op basis van een aanvullende uitvraag¹⁵⁵ van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Tot en met 30 september 2020 liepen gemeenten 37,3 miljoen euro inkomsten mis (niet-gerealiseerde baten) voor sportaccommodaties (tabel 7.7). Voor de sport als totaal (inclusief sportbeleid en activering) loopt de omzetsderving over deze periode op tot ruim 40 miljoen euro (40,6 miljoen euro). Daartegenover staat een beperkt bedrag aan gerealiseerde meerbaten tot en met het derde kwartaal (3 miljoen euro), waardoor de totale inkomsten voor gemeenten aan sport met 37,6 miljoen euro afnemen.

Bij de kosten is juist een netto toename te zien tot en met 30 september. Gemeenten zijn in deze periode geconfronteerd met ruim 13 miljoen euro extra kosten (waarvan 10 miljoen euro aan sportaccommodaties), terwijl de kostenbesparing beperkt bleef tot ruim 4 miljoen euro (tabel 7.7). In totaal namen hierdoor de kosten toe met 9,1 miljoen euro.

Tabel 7.7 Effect van de coronacrisis op de baten, lasten en nettolasten van gemeenten voor sport voor de periode januari tot en met september 2020 (in miljoenen euro's)

	Sportbeleid en activering	Sportaccommodaties	Totaal sport
Baten			
Meerbaten	0,6	2,4	3,0
Niet-gerealiseerde baten	3,4	37,3	40,6
Netto verandering baten	-2,8	-34,8	-37,6
Lasten			
Meerlasten	3,3	10,0	13,3
Niet-gerealiseerde lasten	1,6	2,6	4,2
Netto verandering lasten	1,7	7,4	9,1
Verandering in nettolasten t/m sept 2020 (lasten-baten)	4,6	42,2	46,8

Bron: Aanvullende uitvraag coronagerelateerde lasten en baten gemeenten t/m 30 september 2020.

Bewerking: Mulier Instituut.

Onder aan de streep heeft de coronacrisis voor gemeenten gezorgd voor een toename van de nettolasten met 46,8 miljoen euro tot en met het derde kwartaal van 2020. Naar verwachting komen na de zomer van 2021 gegevens beschikbaar over het effect van de coronacrisis voor gemeenten over heel het jaar 2020. Gegeven de ontwikkelingen rondom de coronamaatregelen in het vierde kwartaal van 2020 ligt het in de lijn der verwachting dat het verlies voor gemeenten in 2020 verder zal oplopen. Aan de andere kant zou de uitkering vanuit de steunmaatregelen de gemeenten lucht kunnen geven. Zoals in hoofdstuk 8 naar voren komt, hebben gemeenten voor kwartaal twee van 2020 in totaal 26,6 miljoen euro aan TVS-steun aangevraagd en voor het vierde kwartaal van 2020 nog eens 15,1 miljoen euro. Daarnaast zullen gemeenten als exploitant van de nodige ijsbanen en zwembaden tevens via de SPUK IJZ-regeling steun ontvangen.

¹⁵⁵ Op initiatief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) naast de reguliere I3-kwartaaluitvraag een aanvullende uitvraag naar de coronagerelateerde meerlasten en -baten tot en met 30 september 2020 gedaan. Dit is een herhaling van de aanvullende uitvraag die eerder gedaan werd voor de periode tot en met 30 juni 2020. De uitvraag zal herhaald worden ten tijde van het aanleveren van de jaarrekening over 2020. Naar verwachting zal het dan mogelijk zijn om voor gemeenten de totale financiële gevolgen over 2020 in kaart te brengen.

7.5 Onderzoek en innovatie

Binnen de onderzoekswereld is momenteel veel aandacht voor coronagerelateerde onderwerpen. Zo loopt via Sportinnovator het nodige aan Covid-19-projecten. Hieronder bevinden zich projecten gericht op de thematiek sport en corona. De onderzoeken zijn deels fundamenteel van aard, maar deels ook praktijkgeoriënteerd, om organisaties bij hun dagelijkse activiteiten en bedrijfsvoering met (onderbouwde) kennis te ondersteunen bij de omgang met het coronavirus. Sinds het verschijnen van de tweede Monitor Sport en corona zijn geen nieuwe onderzoeksprojecten gestart.

7.6 Conclusie

Het personeelsbestand van sportbonden is gekrompen, hoogstwaarschijnlijk door de coronacrisis. Ook hebben sportbonden te maken met omzetzijden: de totale omzetzijden voor de 77 sportbonden in **Nederland wordt geschat op zo'n 61 miljoen euro. Daar staat tegenover dat zij bijna 45 miljoen euro aan kosten hebben bespaard en gebruik kunnen maken van steunmaatregelen.** Sportbonden hebben schade geleden, maar lijken daarbij over voldoende veerkracht te beschikken om de klappen op te vangen. Zo **constateert 'slechts' een kwart van de ondervraagde sportbonden een afname in het eigen vermogen en** hebben weinig bonden het voornemen om in actie te komen om het eigen vermogen te verbeteren. Daarnaast zijn de toekomstverwachtingen met betrekking tot het voortbestaan positief.

Het lijkt erop dat gemeenten zich nu de coronacrisis voortduurt bewust zijn van maatschappelijke problemen op de langere termijn. Zo voorzien gemeenten, meer dan in de zomer van 2020, voornamelijk problemen op het gebied van sportaccommodaties, sportstimulering en sport en gezondheid. Zij **ondersteunen sportaanbieders voornamelijk huurnota's kwijt te schelden en op te schorten en door subsidies voor afgelaste activiteiten niet terug te vorderen.**

Ondanks dat gemeenten hiervoor (gedeeltelijk) gecompenseerd worden, voelen ook zij de financiële gevolgen van de coronacrisis. Onder aan de streep heeft de coronacrisis voor gemeenten gezorgd voor een toename van de nettolasten met 46,8 miljoen euro tot en met het derde kwartaal van 2020. Gegeven de ontwikkelingen rondom de coronamaatregelen in het vierde kwartaal van 2020 ligt het in de lijn der verwachting dat het verlies voor gemeenten in 2020 verder zal oplopen. Uitkering van steunmaatregelen zal gemeenten enige lucht geven, al is de timing daarvan niet altijd gunstig. Het tegemoet komen en ondersteunen van sportaanbieders zorgt mogelijk voor problemen op de korte termijn wanneer de uitkering van steunmaatregelen nog op zich laat wachten. Daarnaast lijkt de wens te bestaan om ook de commerciële aanbieders in de eigen gemeenten te kunnen ondersteunen en daarvoor gecompenseerd te worden.

8. De financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector

Peter van Eldert

In de tweede Monitor Sport en corona¹⁵⁶ werd de netto schade voor de breedtesport over 2020 geschat op **zo'n 700 miljoen euro. Deze schatting werd in het najaar van 2020 gedaan, voorafgaand aan de lockdown** die sinds december van kracht is.

In deze derde Monitor Sport en corona geven we een actualisatie van de financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector. Hierbij proberen we, voor zover mogelijk, de netto schade voor de sportsector voor het gehele jaar 2020 in kaart te brengen op basis van realisaties. Waar realisaties nog ontbreken, werken we met schattingen die we in de volgende Monitor Sport en corona verder pogen te concretiseren. We hanteren dezelfde definitie van schade als in de eerste en de tweede Monitor Sport en corona:

$$\text{Netto schade} = \text{Omzetderving} - \text{Kostenbesparing} - \text{Tegemoetkoming verkregen uit steunmaatregelen}$$

We beginnen dit hoofdstuk met de (verwachte) ontwikkelingen in de bedrijvigheid in de sport.

8.1 Bedrijvigheid in de sport

Onder ondernemers heersen zorgen over het voortbestaan van het bedrijf, zo blijkt uit de Conjunctuurenquête (COEN) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). In de COEN worden bedrijven sinds de uitbraak van het coronavirus gevraagd hoelang zij verwachten de continuïteit van het bedrijf te kunnen handhaven, gegeven de huidige economische situatie. In de gepubliceerde resultaten kan een uitsplitsing gemaakt worden naar de sector Cultuur, sport en recreatie en daarbinnen de sector Sport en recreatie.¹⁵⁷

Vlak na de uitbraak van het coronavirus vreesde een groot deel van de ondernemers in de sector Cultuur, sport en recreatie voor het voortbestaan van het bedrijf (figuur 8.1). In april 2020 verwachtte **zo'n 59 procent van de ondernemers** de continuïteit nog maximaal zes maanden te kunnen garanderen. Richting de zomer werd het beeld steeds positiever, vermoedelijk gestuurd door de nodige versoepelingen die plaatsvonden in deze periode. Na augustus neemt de onzekerheid weer toe, met een piek in januari en februari 2021. Deze ontwikkeling loopt synchroon met de coronamaatregelen, die na de zomer van 2020 weer werden opgebouwd tot een nieuwe lockdown in december.

De bovenstaande beschrijving gaat over de ervaring van ondernemers in de overkoepelende sector Cultuur, sport en recreatie. Binnen deze sector valt de specifiekere sector Sport en recreatie. De resultaten uit de COEN zijn niet voor alle maanden uitgesplitst naar dit sectorniveau. In de maanden waarvoor dit wel gedaan is schetsen de ondernemers in de sector Sport en recreatie een vergelijkbaar beeld als de ondernemers in de overkoepelende sector, al lijken de ondernemers in de sector sport en recreatie doorgaans iets negatiever te zijn over de toekomst (figuur 8.1).

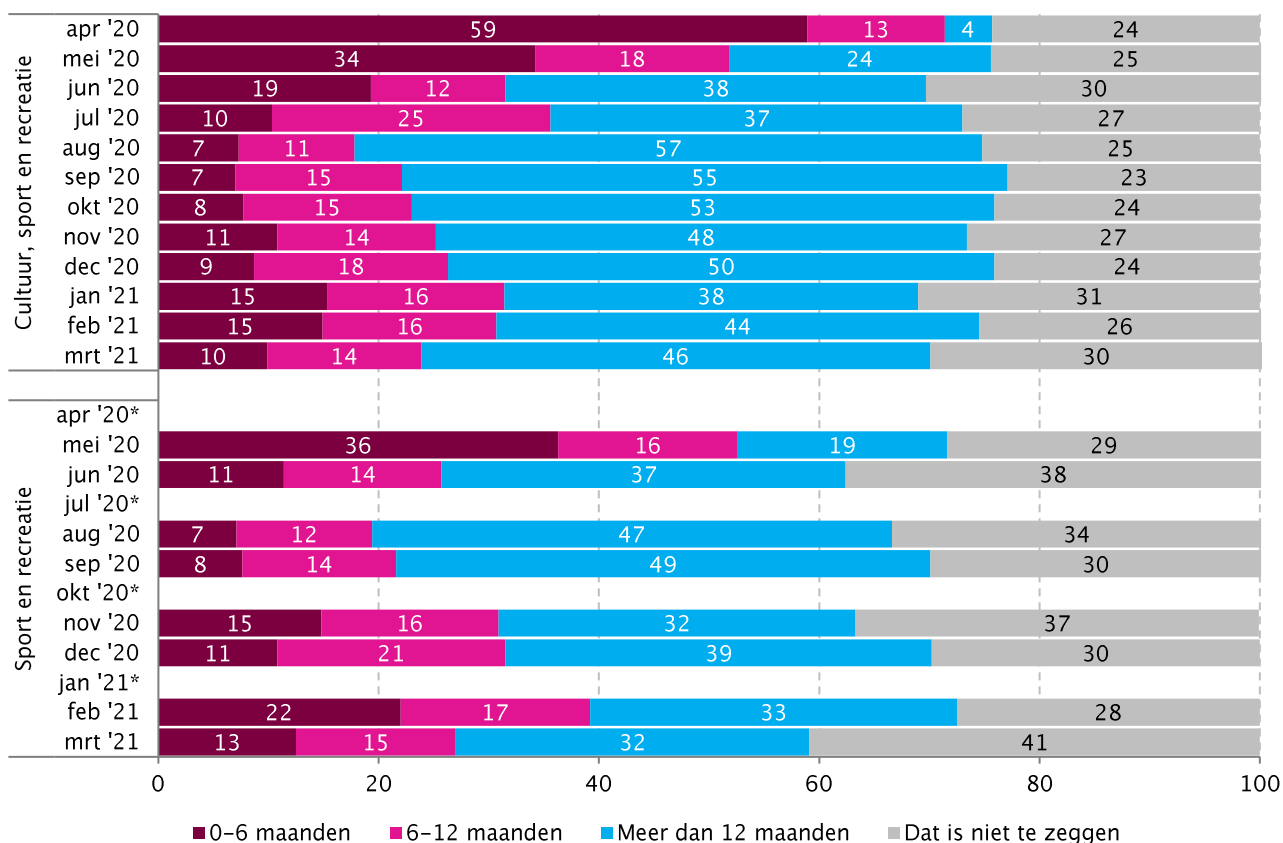
---

¹⁵⁶ Poel, H. van der, Nafzger, P. & Eldert, P. van (red.) (2020). [Monitor Sport en corona II](#). Utrecht: Mulier Instituut.

¹⁵⁷ Binnen deze sector vallen, zoals de naam suggereert, naast bedrijven uit de sportsector ook bedrijven uit de recreatiesector. Een verdere uitsplitsing is echter niet mogelijk op basis van de gegevens uit de COEN. Desondanks geven deze cijfers een globaal beeld van het sentiment onder de ondernemers in de sport.

Figuur 8.1 Voortbestaan bedrijf bij aanhouden coronacrisis volgens ondernemers binnen de sector Cultuur, sport en recreatie en de sector Sport en recreatie, april 2020 tot en met maart 2021 (in procenten)

Bron: Conjunctuurenquête CBS, april tot en met maart 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* In de peilingen van april, juli, oktober en januari is een uitsplitsing naar de sector Sport en recreatie niet mogelijk.

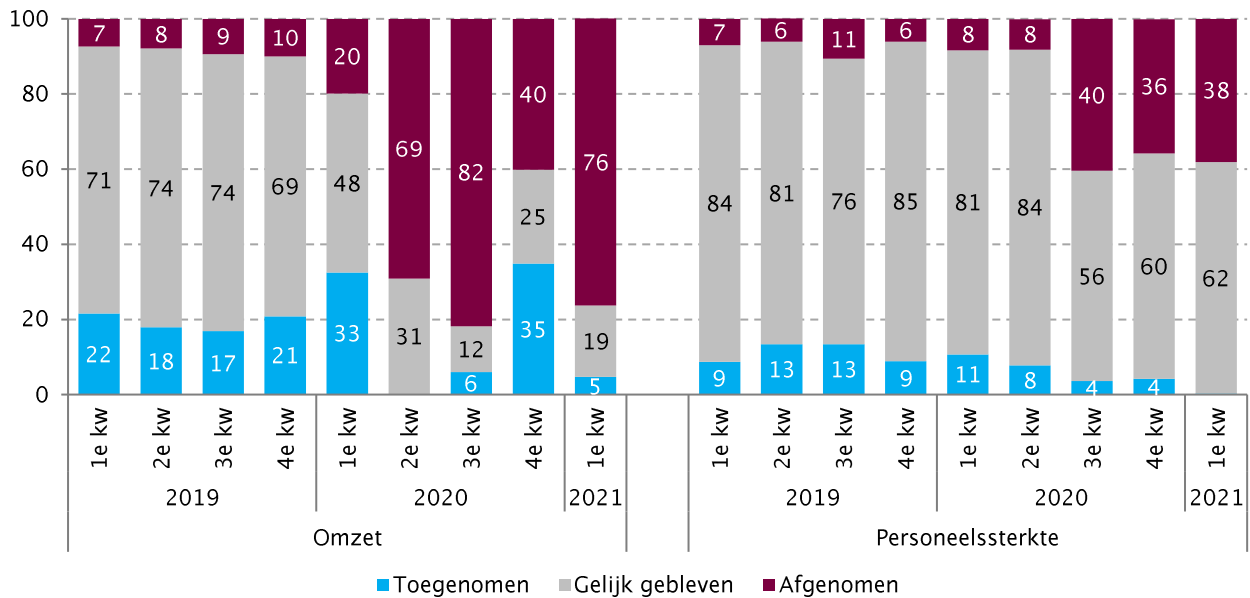
Aan het begin van het tweede kwartaal van 2020 gaven bijna zeven op de tien ondernemers in de sector Sport (SBI 931 Sport¹⁵⁸) (69%) aan dat de omzet de drie voorafgaande maanden was afgenomen (figuur 8.2). Dit aandeel lag een kwartaal later (begin derde kwartaal 2020) nog een stuk hoger: ongeveer 82 procent van de ondernemers zag in de drie voorafgaande maanden de omzet afnemen. Net zoals te zien was in figuur 8.1, werd het beeld in de zomer iets positiever. Aan het begin van het vierde kwartaal van 2020 gaven relatief gezien minder ondernemers aan dat de omzet in de drie voorafgaande maanden (juli, augustus en september) was afgenomen. Daarbij steeg, ten opzichte van het kwartaal ervoor, het aandeel ondernemers dat in deze periode de omzet juist zag stijgen. Dit duidt er mogelijk op dat de zomer voor een deel van de sector een periode van herstel is geweest, ondanks dat een aanzienlijk deel te maken had met omzeterdving. Aan het begin van 2021 blijkt dat de aanscherpingen van de coronamaatregelen in oktober, november en december wederom de omzet onder druk hebben gezet. Meer dan drie kwart van de ondernemers in de sportsector zag de omzet afnemen, terwijl deze voor slechts 5 procent steeg.

Krimp van de personeelssterkte (het aantal medewerkers) in de sector Sport was zichtbaar bij de meting aan het begin van het derde kwartaal van 2020 (figuur 8.2). Ongeveer 40 procent van de ondernemers gaf aan dat de personeelssterkte was afgenomen in de drie voorafgaande maanden (april, mei en juni). In de twee daaropvolgende metingen (vierde kwartaal 2020 en eerste kwartaal 2021) bleef

¹⁵⁸ Deze gegevens zijn onderdeel van de reguliere bevraging van de Conjunctuurenquête van het CBS. In tegenstelling tot de vraag over hoe lang ondernemers nog de continuïteit kunnen handhaven is het voor deze gegevens wel mogelijk om een uitsplitsing te maken naar de sportspecifieke SBI-code 931 Sport.

dit aandeel vergelijkbaar. De afname van de personeelssterkte kwam dus later op gang, maar lijkt zich door te zetten. Het aandeel ondernemers dat de personeelssterkte zag toenemen in de afgelopen drie metingen is nihil.

Figuur 8.2 Door ondernemers binnen de sportsector (SBI 931 Sport) ervaren veranderingen in de omzet en personeelssterkte in drie voorafgaande maanden, bevraging aan het begin van het kwartaal (in procenten)

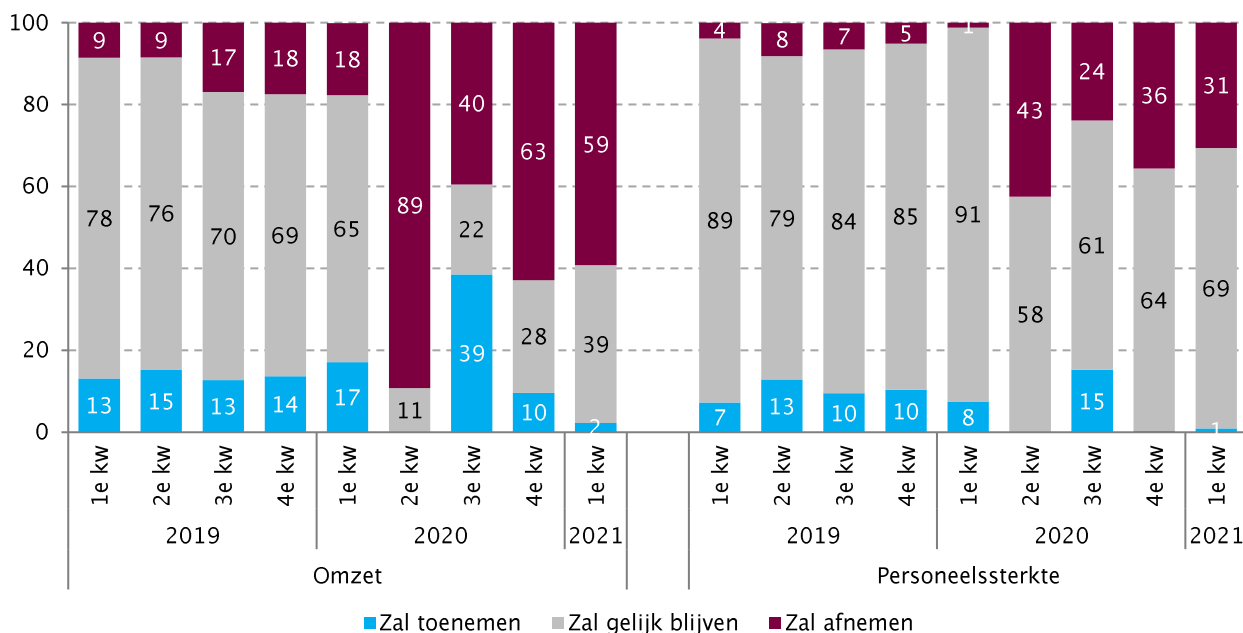

Bron: Conjuncturenonquête CBS, januari, april, juli en oktober 2019, januari, april, juli en oktober 2020, januari 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Ondernemers worden in de COEN gevraagd vooruit te kijken naar de komende drie maanden. Uit deze gegevens blijkt dat, met name voor de omzetontwikkeling, de verwachtingen overeenkomen met de realisaties. Zo moet een verwachting in het tweede kwartaal terug te zien zijn in de realisatie van het derde kwartaal.

Voor de omzetontwikkeling komt dit grotendeels uit (figuur 8.3). Ook voor de ontwikkeling van de personeelssterkte lagen de verwachtingen redelijk in lijn met de realisaties, al waren de verwachtingen van de ondernemers aan het begin van het derde kwartaal iets positiever dan uiteindelijk in de realisaties naar voren kwam.

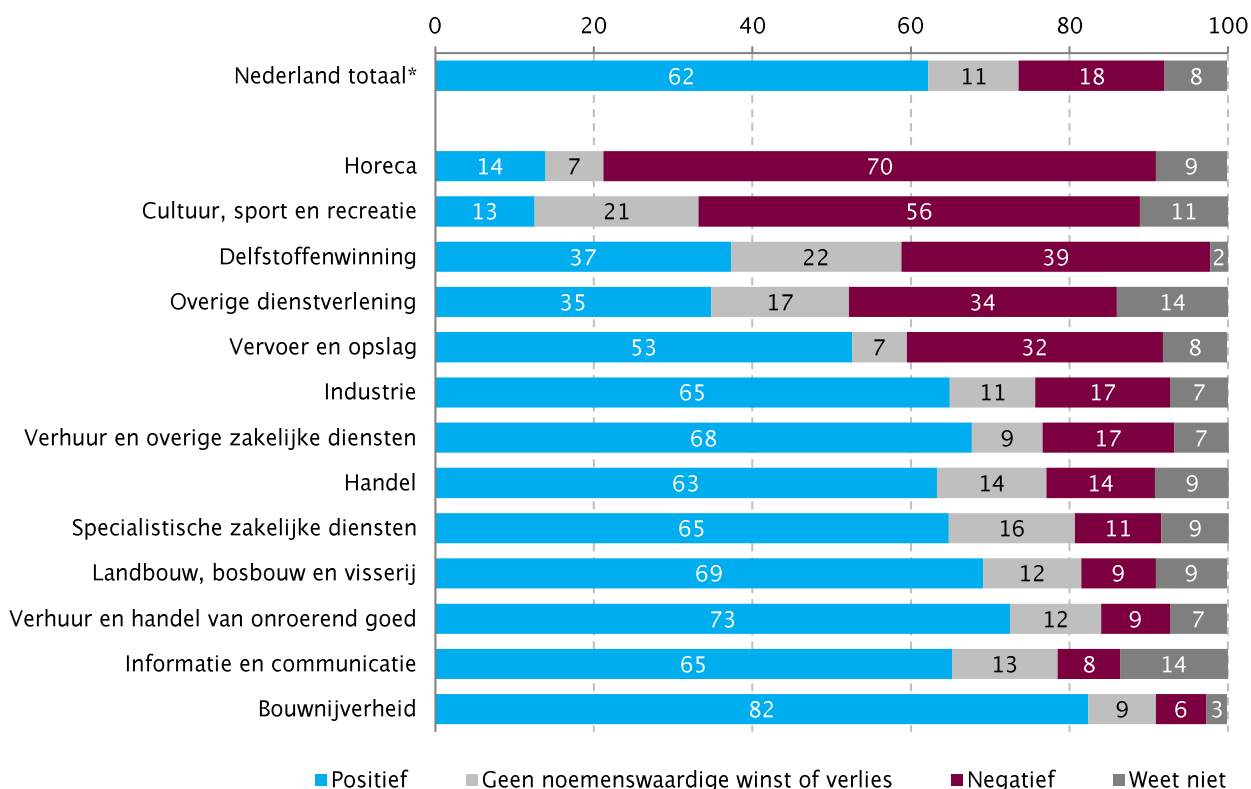
Figuur 8.3 Verwachtingen ondernemers binnen de sportsector (SBI 931 Sport) over de omzet en personeelssterkte voor de komende drie maanden, bevraging aan het begin van het kwartaal (in procenten)

Bron: Conjuncturenonquête CBS, januari, april, juli en oktober 2019, januari, april, juli en oktober 2020, januari 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Het teruglopen van de omzet heeft zijn uitwerking op het bedrijfsresultaat over 2020. Uit de peiling van de COEN aan het begin van het eerste kwartaal van 2021 blijkt dat meer dan de helft van de ondernemers in de sector Cultuur, sport en recreatie een negatief bedrijfsresultaat had over 2020 (figuur 8.4). Dit aandeel ligt aanmerkelijk hoger dan het landelijke gemiddelde, en vergeleken met andere sectoren ligt het aandeel ondernemers met een negatief bedrijfsresultaat alleen in de horeca hoger. Daarmee behoort de sport, in dit geval samen met cultuur en recreatie, tot de sectoren die financieel gezien, het hardst geraakt worden door de coronacrisis.

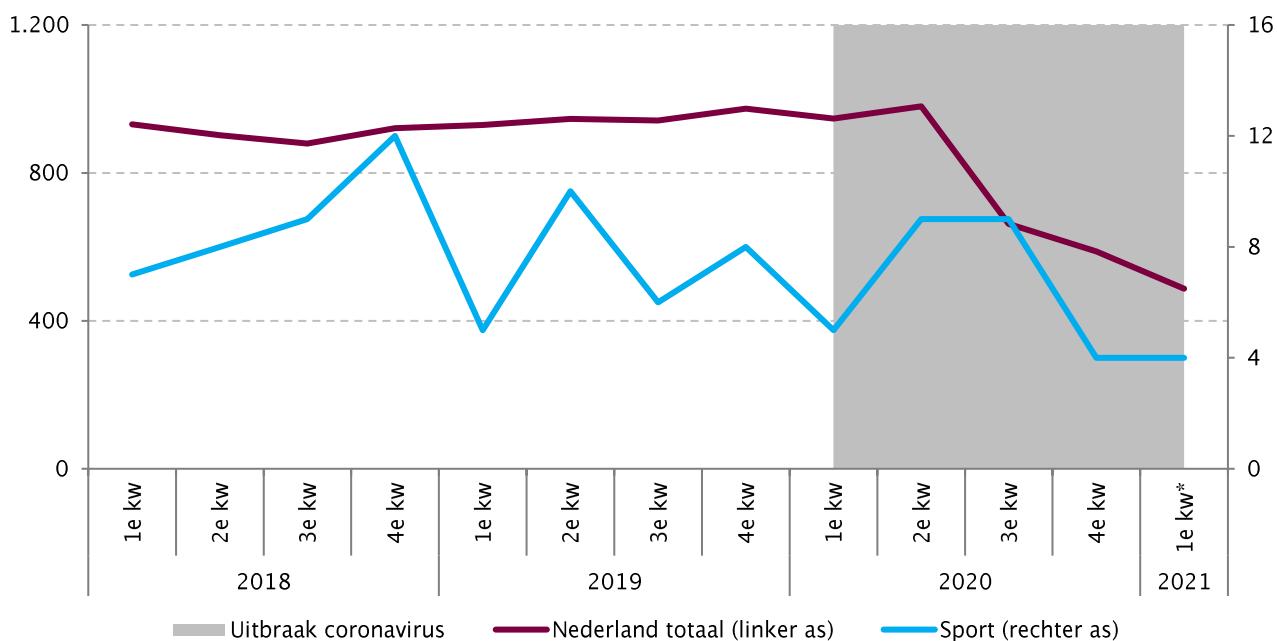
Figuur 8.4 Het bedrijfsresultaat in 2020 volgens ondernemers voor zover op moment van uitvragen te overzien is, bevraging aan het begin van het eerste kwartaal van 2021 (in procenten)

Bron: Conjuncturenquête CBS, januari 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

De eerder genoemde financiële tegenslagen en zorgen hebben tot dusver niet geleid tot een stijging van het aantal faillissementen. Het totale aantal faillissementen in Nederland neemt zelfs gestaag af sinds de uitbraak van het coronavirus (figuur 8.5). Specifiek voor de sportsector vertoont de ontwikkeling van het aantal faillissementen geen afwijking van de ontwikkeling van voor de coronacrisis. Een factor die hier mogelijk bij meespeelt is dat bedrijven en organisaties niet failliet gaan, maar (tijdelijk) stoppen. Dan verdwijnen er wel organisaties, maar is dit niet zichtbaar in de statistieken over faillissementen. Verder is het mogelijk dat met het huidige pakket aan steunmaatregelen bedrijven overeind gehouden worden die anders wellicht al failliet waren gegaan. Wat daarnaast meespeelt is dat het CBS voor de statistieken van de ontwikkeling van het aantal bedrijven een selectie maakt op economisch actieve organisaties met minstens één werkzame persoon. Voor de sportsector vallen dan al veel organisaties af, doordat deze grotendeels op vrijwilligers draaien. In de volgende peiling van de Monitor Sport en corona proberen we de ontwikkeling van het aantal bedrijven via een andere weg accurater in beeld te brengen.

Figuur 8.5 Ontwikkeling aantal faillissementen, totaal voor Nederland en binnen de sportsector (SBI 931 Sport), per kwartaal (in absolute aantallen)

Bron: CBS (statline), maart 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

* Voorlopige cijfers.

8.2 Steunmaatregelen

In de vorige Monitor Sport en corona is een overzicht en uitgebreide beschrijving gegeven van de steunmaatregelen die relevant zijn voor de sportsector¹⁵⁹. Dit zijn generieke steunmaatregelen (steunmaatregelen die naast de sport ook voor andere sectoren gelden) en steunmaatregelen die specifiek voor de sport getroffen zijn.

Generieke maatregelen

De generieke steunmaatregelen waarvoor bedrijven en individuen (in het geval van de Tozo) binnen de sportsector in aanmerking komen zijn:

- Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW);
- Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren COVID-19 (TOGS);
- Tegemoetkoming Vaste Lasten MKB (TVL);
- Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandige ondernemers (Tozo).

Daarnaast zijn verschillende belastingmaatregelen en garantie- en kredietregelingen opgesteld. In deze paragraaf worden de maatregelen kort beschreven en indien beschikbaar worden relevante gegevens gepresenteerd.

¹⁵⁹ Daarnaast wordt op de site van de Rijksoverheid een verdere beschrijving gegeven over alle steunmaatregelen, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-financiele-regelingen/overzicht-financiele-regelingen>.

NOW

De NOW-regeling is bedoeld als een tegemoetkoming in de loonkosten voor bedrijven. Bedrijven die als gevolg van de coronamaatregelen kampen met een omzetverlies van minimaal 20 procent kunnen de NOW aanvragen. Indien de aanvraag wordt goedgekeurd, krijgen bedrijven tot maximaal 90 procent van hun loonkosten vergoed. Hierbij geldt: hoe hoger de terugval in de omzet, hoe hoger de tegemoetkoming. Valt 100 procent van de omzet weg, dan bedraagt de tegemoetkoming 90 procent van de loonkosten, maar is de omzeterderving 50 procent, dan krijgt men 45 procent van de loonkosten als tegemoetkoming. De loonkosten van medewerkers die om bedrijfseconomische redenen ontslagen zijn in de periode waarvoor een NOW-subsidie is aangevraagd, worden in mindering gebracht op het subsidiebedrag. Hiermee wil de overheid bedrijven stimuleren om hun medewerkers zo veel mogelijk door te betalen en in dienst te houden.

Inmiddels zijn sinds de uitbraak van het coronavirus vijf perioden voor de NOW-regeling aangekondigd. NOW 1.0 had betrekking op de eerste drie maanden van de coronacrisis (maart, april en mei 2020) en was aan te vragen tot en met 5 juni 2020. De vier daaropvolgende maanden (juni, juli, augustus en september 2020) vielen binnen de NOW 2.0, die tot en met 31 augustus 2020 aan te vragen was. De voorwaarden van NOW 1.0 en NOW 2.0 waren grotendeels hetzelfde, op enkele kleine wijzigingen na, zoals een andere referentieperiode en dat bedrijven die de NOW aanvragen geen winstuitkering mogen doen aan aandeelhouders. Daarnaast verviel met de NOW 2.0 de ontslagboete. Bij een ontslag om bedrijfseconomische redenen werd de NOW 1.0 gekort voor een bedrag ter hoogte van de loonkosten van de ontslagen medewerkers, plus een boete van 50 procent van dit bedrag. Onder de NOW 2.0 verviel deze boete.

De voorzetting van de NOW is sinds 1 oktober 2020 van kracht en loopt, over drie subsidieblokken van drie maanden, tot en met 30 juni 2021. NOW 3.1 betrefte de resterende periode in 2020, oktober tot en met december, en was aan te vragen tot en met 27 december 2020. NOW 3.2 (januari t/m maart 2021) en NOW 3.3 (april t/m juni 2021) vormen samen de tegemoetkoming over het eerste halfjaar van 2021. Wederom is de NOW-verlenging in lijn met de twee voorgangers. In eerste instantie was er sprake van een stapsgewijze afname van de 90 procent tegemoetkoming. Hier is van afgezien: vanaf 1 januari is de tegemoetkoming verlaagd tot 85 procent van de loonkosten.

Het CBS publiceert periodiek over het gebruik van de generieke steunmaatregelen. De meest recente stand van zaken betrof het beeld tot en met 28 februari 2021. NOW 1.0, NOW 2.0 en NOW 3.1 zijn daarin in principe afgerond, al zijn eventuele administratieve correcties niet uitgesloten. Voor NOW 3.2 zijn in deze stand van zaken alleen voorlopige cijfers beschikbaar, aangezien de regeling nog open staat. Tot en met 28 februari 2021 heeft de sportsector in totaal voor ongeveer 317 miljoen euro NOW-vergoeding aangevraagd (tabel 8.1). Tussen de verschillende regelingen is een afname in het subsidiebedrag te zien. Voor NOW 1.0 vroeg de sportsector 151 miljoen euro aan (in 4.280 aanvragen), terwijl dit voor NOW 2.0 en NOW 3.1 respectievelijk 89 en 59 miljoen euro bedroeg (in respectievelijk 1.890 en 2.490 aanvragen). De gemiddelde subsidie per aanvraag per maand nam af tussen NOW 1.0 en NOW 3.1 (niet in tabel). Voor NOW 3.2 ligt momenteel de tussenstand op 18 miljoen euro in 1.580 aanvragen, maar aangezien deze regeling nog open staat, kan de eindstand hoger uitvallen. Van NOW 3.3 zullen naar verwachting in de volgende Monitor Sport en corona cijfers beschikbaar zijn.

Tabel 8.1 Aantal aanvragen van de NOW-regelingen en corresponderende bedragen volgens de stand van zaken tot en met 28 februari 2021, totaal binnen de sportsector

	Regeling betrekking op <i>datum</i>	Afgesloten op <i>datum</i>	Aantal bedrijven/aanvragen <i>absolute aantallen</i>	Bedrag <i>miljoenen euro's</i>
NOW 1.0	ma t/m mei 2020	5 juni 2020	4.280	151
NOW 2.0	jun t/m sep 2020	31 augustus 2020	1.890	89
NOW 3.1	1 okt t/m 31 dec 2020	27 december 2020	2.490	59
NOW 3.2 ^a	1 jan t/m 31 mrt 2021	14 maart 2021	1.580	18
NOW 3.3 ^b	1 apr t/m 30 jun 2021	30 juni 2021	n.n.b.	n.n.b.

Bron: CBS, 2020 en 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

^a NOW 3.2 was ten tijde van de publicatie van de gegevens nog niet afgesloten. Dit zijn voorlopige cijfers.

^b NOW 3.3 was ten tijde van de publicatie van de gegevens nog niet opengesteld, waardoor de cijfers nog ontbreken.

Binnen de sportsector **springen met name de onderliggende sectoren 'Veldvoetbal' en 'Fitnesscentra'** eruit. Deze sectoren hebben in totaal respectievelijk 71 en 55 miljoen euro NOW-subsidie aangevraagd (zie bijlage 2). Andere sectoren waarin veel NOW-steun werd aangevraagd zijn **'Zwembaden' (33 miljoen euro), 'Sporthallen en -zalen' (27 miljoen euro) en 'Overige sportaccommodaties' (39 miljoen euro).**

TOGS en TVL

Ter compensatie van de vaste lasten werd in eerste instantie de TOGS-regeling in het leven geroepen, die later werd vervangen door de TVL-regeling. De TOGS was een eenmalige tegemoetkoming voor specifieke groepen ondernemers¹⁶⁰, waaronder ondernemers in de sportsector, die door de coronamaatregelen werden getroffen. Bij een omzetverlies van minimaal 4.000 euro over de periode van 16 maart tot en met 15 juni 2020 en over dezelfde periode ten minste 4.000 euro aan vaste lasten kregen de ondernemers een tegemoetkoming van 4.000 euro. Vanuit de sportsector werden 16.455 TOGS-aanvragen gedaan voor in totaal een bedrag van ongeveer 66 miljoen euro (tabel 8.2).

De TOGS werd opgevolgd door de TVL-regeling (Tegemoetkoming Vaste Lasten). Het doel bleef hetzelfde - **mkb-bedrijven en zzp'ers helpen bij het betalen van (een deel) van hun vaste lasten** - maar de voorwaarden en subsidiehoogte verschilden van de voorganger. De eerste periode van de TVL (TVL-1) gold voor de periode van juni tot en met september 2020 en was tot en met 30 oktober 2020 aan te vragen. Vervolgens werd de TVL, net als de NOW, verlengd tot en met 30 juni 2021. Dit werd verdeeld over drie perioden: TVL Q4 2020, TVL Q1 2021 en TVL Q2 2021. Voor TVL Q4 2020 werd op 29 januari 2021 de toekenningsperiode afgesloten. Voor de TVL Q1 2021 liep deze periode nog door tot en met 18 mei 2021 waardoor voor deze regeling slechts voorlopige cijfers te presenteren zijn. De aanvraagperiode voor de TVL Q2 2021 is op het moment van rapportage nog niet gestart.

De TVL-tegemoetkoming bedroeg in de eerste twee perioden (TVL-1 en TVL Q4 2020) minimaal 1.000 euro en maximaal 50.000 euro voor bedrijven die meer dan 30 procent van hun omzet hadden verloren door de coronacrisis. Dezelfde getroffen sectoren uit de TOGS-regeling komen in aanmerking voor de TVL. Met de regeling werd maximaal 50 procent van de vaste lasten vergoed. Voor de berekening van de subsidie werd de volgende formule gehanteerd:

$$\text{Normale omzet} * \text{Omzetverlies in \%} * \text{Aandeel vaste lasten in \%} * 50\% = \text{Hoogte TVL} - \text{subsidie}$$

¹⁶⁰ Voor de lijst van branches en sectoren die in aanmerking kwamen voor de TOGS-regeling, zie: <https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/togs/vastgestelde-sbi-codes-0>.

Voor de daaropvolgende TVL Q1 2021 en TVL Q2 2021 zijn zowel het maximale bedrag tegemoetkoming als het maximale vergoedingspercentage verruimd. Een hogere eindstand in deze kwartalen zegt daardoor niet direct dat de geleden schade ook hoger is geweest.

Tot en met 28 februari 2021 werd in totaal voor een bedrag van ongeveer 68 miljoen euro TVL-steun aangevraagd door organisaties uit de sportsector (tabel 8.2). Hierbij lagen het aantal aanvragen en de aangevraagde subsidie hoger bij de TVL Q4 2020 (2.945 aanvragen voor in totaal 33 miljoen euro) dan bij TVL-1 (2.020 aanvragen voor in totaal 23 miljoen euro). Voor TVL Q1 2021 is de tussenstand 12 miljoen euro in 910 aanvragen, maar aangezien deze regeling nog open staat, kan de eindstand hoger uitvallen. Over de TVL Q2 2021 zullen naar verwachting in de volgende Monitor Sport en corona cijfers beschikbaar zijn.

Tabel 8.2 Aantal aanvragen van de TOGS- en TVL-regelingen en corresponderende bedragen volgens de stand van zaken tot en met 28 februari 2021, totaal binnen de sportsector

	Regeling betrekking op <i>datum</i>	Afgesloten op <i>datum</i>	Aantal bedrijven/aanvragen <i>absolute aantallen</i>	Bedrag <i>miljoenen euro's</i>
TOGS	16 ma t/m 15 jun 2020	26 juni 2020	16.455	66
TVL-1	1 jun t/m 30 sep 2020	30 oktober 2020	2.020	23
TVL Q4 2020	1 okt t/m 31 dec 2021	29 januari 2021	2.945	33
TVL Q1 2021 ^a	1 jan t/m 31 mrt 2021	18 mei 2021	910	12
TVL Q2 2021 ^b	1 apr t/m 30 jun 2021	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.

Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), 2020 en CBS, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

^a TVL Q1 2021 was ten tijde van de publicatie van de gegevens nog niet afgesloten. Dit zijn voorlopige cijfers.

^b TVL Q2 2021 was ten tijde van de publicatie van de gegevens nog niet opengesteld, waardoor de cijfers nog ontbreken.

Tot op heden werd de sportsector dus voor ongeveer 134 miljoen euro (totaal van de TOGS- en TVL-regelingen) gecompenseerd voor de vaste lasten. Binnen de sportsector ging de meeste TOGS- en TVL-subsidie naar de onderliggende sectoren **'Overig sportonderwijs' (19,3 miljoen euro)**, **'Overige sportaccommodaties' (15,8 miljoen euro)** en **'Fitnesscentra' (14,7 miljoen euro)** (zie bijlage 2). Andere sectoren waarin veel TOGS- en TVL-steun werd aangevraagd zijn **'Sporthallen en -zalen' (7,7 miljoen euro)**, **'Sportscholen' (10,5 miljoen euro)** en **'Organisatie van sportevenementen (11,3 miljoen euro)**.

Tozo

De Tozo-regeling werd opgesteld om zelfstandige ondernemers te ondersteunen die als gevolg van de coronacrisis in de financiële problemen kwamen. De regeling biedt een inkomensondersteuning tot het sociaal minimum, steeds over periodes van een aantal maanden. Ook zelfstandige ondernemers die doorgaans werkzaam zijn in de sportsector komen in aanmerking voor de Tozo. De Tozo kent inmiddels vier periodes. Tozo 1 liep van maart tot en met mei 2020 en was aan te vragen tot en met 31 mei 2020. Tozo 2 had betrekking op de periode juni tot en met september 2020 en was tot en met 30 september 2020 aan te vragen. Tozo 3 en Tozo 4 zullen vervolgens de periode 1 oktober 2020 tot en met 30 juni 2021 in twee delen voor hun rekening nemen.

Gegevens over de aanvragen voor de Tozo regelingen zijn slechts beperkt beschikbaar. Het CBS rapporteert in het overzicht van de stand van zaken tot en met 28 februari 2021 het aantal aanvragen dat gedaan is door zelfstandigen die werkzaam zijn binnen de sport, maar hierbij zijn geen bedragen meegenomen. Daarnaast geeft het CBS aan dat de aantallen indicatief zijn. Volgens het overzicht deed de sportsector tot en met september 2020 8.920 aanvragen voor de Tozo. Aangezien dit aantal betrekking

heeft op de periode tot en met september 2020, komt dit overeen met het aantal aanvragen voor de Tozo-1 en de Tozo-2 samen.

Belasting-, garantie- en kredietregelingen

Tot slot bevat het generieke steunpakket verschillende belasting-, garantie-, en kredietregelingen. De effecten van deze regelingen zijn niet voor elke regeling even makkelijk te kwantificeren. Voor het uitstel van belastingbetaling is in de overzichten van het CBS op verschillende momenten de stand van zaken opgenomen. In principe kan het belastinguitstel voor bijna alle soorten belastingen worden verleend, maar in het overzicht neemt het CBS enkel vijf soorten mee: inkomstenbelasting, zorgverzekeringswet, vennootschapsbelasting, loonheffingen en omzetbelasting (btw). Van deze belastingen wordt aangegeven hoeveel bedrijven in totaal uitstel van belasting betaling hebben aangevraagd en hoeveel bedrijven nog een belastingbedrag open hebben staan. Van dit laatste aantal zijn de bedragen die reeds voldaan zijn al afgehaald.

Tot en met 28 februari 2021 hebben inmiddels ongeveer 4.250 bedrijven in de sportsector uitstel van belastingbetaling aangevraagd (tabel 8.3). Per 18 januari 2021 stonden nog 3.240 aanvragen open voor een **bedrag van zo'n 154 miljoen euro dat op een later moment** terugbetaald moet worden. Iets meer dan een maand later, op 28 februari 2021, is het aantal nog openstaande aanvragen weer gestegen naar 3.480 voor een bedrag van 190 miljoen euro. In een maand tijd is er dus het nodige bijgekomen.

Tabel 8.3 Totaal aantal bedrijven in de sportsector dat uitstel van belastingbetaling heeft aangevraagd en de stand van zaken omtrent nog openstaande bedragen per 18 januari 2021 en 28 februari 2021 (in aantallen en miljoenen euro's)

	Aantal <i>absolute aantallen</i> ^a	Bedrag <i>miljoenen euro's</i>
Totaal aantal t/m 28 februari 2021	4.250	
Nog openstaand per 18 januari 2021	3.240	154
Nog openstaand per 28 februari 2021	3.480	190

Bron: CBS, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

^a Afgerond op vijftallen.

Op korte termijn zorgt dit uitstel van belastingbetaling voor wat ademruimte bij de bedrijven in de sportsector, maar uiteindelijk zal de belasting toch terugbetaald moeten worden. Daarbij kan de timing een flinke impact hebben voor de bedrijven in de sport. Het zal niet zo zijn dat gelijk de normale omzetcijfers weer gehaald worden. Als wel gelijk verwacht wordt dat deze belastingen terugbetaald worden, kan dit de bedrijven alsnog in de problemen brengen. Bij de verruiming van het steunpakket op 27 mei 2021 is rekening gehouden met deze noodzakelijke adempauze. Zoals in de betreffende kamerbrief¹⁶¹ is beschreven zal het aflossen van de opgebouwde belastingschuld vanaf 1 oktober 2022 van start gaan. Vanaf 1 juli 2021 is het wel weer verplicht zijn om belastingen te betalen, zonder de mogelijkheid om deze betaling uit te stellen.

Specifieke maatregelen voor de sport

Voor organisaties binnen de sportsector zijn naast de generieke steunmaatregelen diverse specifieke maatregelen in het leven geroepen. Dit steunpakket voor de sportsector begon met de aankondiging van het ministerie van VWS op 18 mei 2020 dat een budget beschikbaar gesteld zou worden voor sportverenigingen en is inmiddels verlengd en vormgegeven in drie regelingen:

¹⁶¹ Rijksoverheid (2021). [Kamerbrief steun- en herstelpakket 3^e kwartaal 2021](#).

- Tegemoetkoming verhuurders sportaccommodaties (TVS);
- Tegemoetkoming amateursportorganisaties (TASO);
- Specifieke Uitkering IJsbanen en Zwembaden (SPUK IJZ).

TVS

De TVS-regeling is bedoeld voor verhuurders van sportaccommodaties. Verhuurders die de huur van een sportaccommodatie kwijtgeschelden omdat deze accommodatie vanwege de coronamaatregelen niet door amateursportorganisaties gebruikt kan worden, kunnen ter compensatie voor deze misgelopen huurinkomsten een aanvraag indienen voor een TVS-subsidie. Alle verhuurders van sportaccommodaties die een ruimte verhuren aan een amateursportorganisatie zonder winstoogmerk kunnen een aanvraag doen voor de TVS. De regeling geldt dus voor gemeenten, sportbedrijven en particuliere verhuurders. Wel komt een verhuurder slechts in aanmerking voor een tegemoetkoming als de huur daadwerkelijk is kwijtgeschelden in de periode waarvoor de tegemoetkoming is aangevraagd.

De eerste periode waarvoor TVS (TVS Q2 2020) aangevraagd kon worden liep van 1 maart tot en met 31 mei 2020 en aanvragen konden tot en met 14 oktober 2020 ingediend worden. Voor deze eerste periode werd een budget van 89,5 miljoen euro beschikbaar gesteld. De tweede periode TVS (TVS Q4 2020) gold voor de periode van 1 oktober tot en met 31 december 2020. Voor deze periode konden aanvragen van 9 maart tot en met 3 mei 2021 ingediend worden. Het beschikbare budget voor de TVS Q4 2020 bedroeg 30 miljoen euro en ten opzichte van de eerste TVS-periode werd de tegemoetkoming aangepast. Voor de kwijtgescholden huur wordt in de TVS Q4 2020 namelijk een uitsplitsing gemaakt naar gebruiksgebonden en niet-gebruiksgebonden huur.¹⁶² Bij gebruiksgebonden huur wordt 100 procent van de kwijtgescholden huursom vergoed. Voor niet-gebruiksgebonden huur wordt alle huur vergoed die is kwijtgescholden, tot een maximum van 45 procent van de totale huursom die een sportvereniging voor dit kwartaal verschuldigd was.

De TVS-regeling wordt ook voor het eerste halfjaar van 2021 beschikbaar gesteld. De aanvraagperiode voor TVS Q1 2021 loopt van 17 mei tot en met 12 juni 2021. De aanvraagperiode voor TVS Q2 2021 loopt van 26 juli tot en met 20 september 2021. In totaal is voor beide regelingen een bedrag van 80 miljoen euro vrijgemaakt.

Van de TVS-regeling zijn momenteel voor TVS Q2 2020 en TVS Q4 2020 gegevens beschikbaar. Dit is een nader voorlopige stand. Omdat de definitieve vaststelling nog moet plaatsvinden, kunnen bedragen en aantallen uiteindelijk afwijken. In totaal werd voor de TVS Q2 2020 voor 47,1 miljoen euro tegemoetkoming aangevraagd (tabel 8.4), 53 procent van het beschikbare budget. Meer dan de helft van het aangevraagde bedrag werd door gemeenten aangevraagd (26,6 miljoen euro, 56%). De meeste aanvragen kwamen van particuliere verhuurders, in totaal 676 aanvragen.

Voor de TVS Q4 2020 werd in totaal 27 miljoen euro tegemoetkoming aangevraagd, verdeeld over 1.071 aanvragen (tabel 8.4). Daarmee werd in vergelijking tot de TVS Q2 2020 een groter deel van het beschikbare budget gebruikt (90%; niet in figuur), al was het budget ook een flink stuk lager (30 miljoen euro ten opzichte van 89,5 miljoen euro). Net als voor de voorganger werd meer dan de helft van het aangevraagde bedrag door gemeenten aangevraagd (15,1 miljoen euro, 56%). Particuliere verhuurders vroegen de TVS Q4 2021 het vaakst aan: 590 keer.

¹⁶² Gebruiksgebonden huur is de huur van een sportaccommodaties die verschuldigd is per uur of dagdeel dat de accommodatie wordt gebruikt. Niet-gebruiksgebonden huur is de huur van een sportaccommodatie die periodiek verschuldigd is, ongeacht of de accommodatie daadwerkelijk gebruikt wordt.

Tabel 8.4 Aantal aanvragen voor de TVS Q2 2020 en TVS Q4 2020 en corresponderende bedragen, naar type verhuurder

	TVS Q2 2020		TVS Q4 2020	
	Bedrag <i>mln. euro's</i>	Aanvragen <i>absolute aantallen</i>	Bedrag <i>mln. euro's</i>	Aanvragen <i>absolute aantallen</i>
Gemeente	€ 26,6	302	€ 15,1	264
Particuliere verhuurder	€ 10,7	676	€ 6,5	590
Sportorganisatie	€ 9,8	307	€ 5,5	217
Totaal	€ 47,1	1.285	€ 27,0	1.071

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I), 28 oktober 2020 en 4 mei 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Gegevens over de overige TVS-perioden worden naar verwachting in de volgende Monitor Sport en corona gepresenteerd. Dit geldt met name voor TVS Q1 2021; cijfers over TVS Q2 2021 zullen gezien de aanvraagperiode mogelijk later pas beschikbaar zijn.

TASO

Omdat het voor veel sportverenigingen niet mogelijk bleek om te voldoen aan de voorwaarden van de generieke steunmaatregelen of de financiële tegemoetkoming vanuit de generieke steunmaatregelen onvoldoende bleek, werd de TASO-regeling in het leven geroepen. De eerste TASO-regeling (TASO Q2/Q3 2020) had betrekking op het tweede en derde kwartaal van 2020 en had een budget van 44,5 miljoen euro. De regeling was aan te vragen voor twee groepen:

- groep 1: sportverenigingen met of zonder sportaccommodatie in eigendom en doorlopende lasten van meer dan 500 euro en minder dan 4.000 euro in een van de periodes;
- groep 2: sportverenigingen met een sportaccommodatie in eigendom en doorlopende lasten van ten minste 8.000 euro in een van de periodes, na aftrek van een ontvangen tegemoetkoming op grond van de NOW, TOGS of TVL.

Voor groep 1 betrof de maximale vergoeding van de TASO Q2/Q3 2020 7.000 euro, verdeeld over twee periodes (maximaal 3.500 euro per periode). De sportverenigingen in groep 2 konden een vergoeding krijgen van maximaal 12.000 euro, wederom verdeeld over twee periodes (maximaal 6.000 euro per periode).

De TASO regeling is vervolgens twee keer verlengd. De TASO Q4 2020 had betrekking op het vierde kwartaal van 2020. Om in aanmerking te komen voor deze TASO-regeling golden andere voorwaarden dan voor de eerdere TASO-regeling. Een sportvereniging kwam in aanmerking voor de TASO Q4 2020 als zij in het vierde kwartaal van 2020 als gevolg van de coronamaatregelen ten minste 10 procent omzetverlies had geleden ten opzichte van het vierde kwartaal van 2019. Op basis van het geleden omzetverlies werd de tegemoetkoming bepaald, met een maximum van 12.500 euro, zoals weergegeven in tabel 8.5. Voor de TASO Q4 2020 was een budget van 29 miljoen euro beschikbaar.

Tabel 8.5 Tegemoetkoming van de TASO Q4 2020 aan de hand van het geleden omzetverlies in Q4 2020

Omzetverlies in Q4 2020	Tegemoetkoming
€ 1.500 t/m € 5.000	€ 1.500
€ 5.001 t/m € 8.500	€ 3.000
€ 8.501 t/m € 12.000	€ 4.500
€ 12.001 t/m € 15.500	€ 6.000
€ 15.501 t/m € 19.000	€ 7.500
€ 19.001 t/m € 23.000	€ 9.000
€ 23.001 t/m € 27.500	€ 10.500
€ 27.501 en hoger	€ 12.500

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I), 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

De tweede verlenging van de TASO-regeling heeft betrekking op het eerste halfjaar van 2021 en is opgedeeld in twee regelingen: TASO Q1 2021 en TASO Q2 2021. De TASO Q1 2021 is nagenoeg hetzelfde als de TASO Q4 2020, met uitzondering van de hoogte van de tegemoetkoming. Deze is uitgebreid naar een tegemoetkoming van maximaal 24.000 euro, met de indeling zoals weergegeven in tabel 8.6. Voor de TASO Q1 2021 is een budget van 40 miljoen euro beschikbaar. De voorwaarden voor de TASO Q2 2021 moeten nog bepaald worden.

Tabel 8.6 Tegemoetkoming van de TASO Q1 2021 aan de hand van het geleden omzetverlies in Q1 2021

Omzetverlies in Q1 2021	Tegemoetkoming
€ 1.000 t/m € 3.000	€ 1.000
€ 3.001 t/m € 5.000	€ 2.000
€ 5.001 t/m € 8.500	€ 3.000
€ 8.501 t/m € 12.000	€ 4.500
€ 12.001 t/m € 15.500	€ 6.000
€ 15.501 t/m € 19.000	€ 7.500
€ 19.001 t/m € 23.000	€ 9.000
€ 23.001 t/m € 27.000	€ 10.500
€ 27.001 t/m € 32.000	€ 12.000
€ 32.001 t/m € 37.000	€ 14.500
€ 37.001 t/m € 42.000	€ 16.500
€ 42.001 t/m € 48.000	€ 18.500
€ 48.001 t/m € 54.000	€ 21.000
€ 54.001 en hoger	€ 24.000

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I), 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Op dit moment (mei 2021) zijn de TASO Q2/Q3 2020 en TASO Q4 2020 reeds afgesloten. Van de TASO Q2/Q3 2020 werd 21,9 miljoen euro aangevraagd verdeeld over 3.777 aanvragen (tabel 8.7). Daarmee werd bijna de helft van het beschikbare budget aangeschreven (49%, niet in tabel). Voor de TASO Q4 2020 kwamen 3.570 aanvragen binnen voor in totaal een bedrag van 17 miljoen euro. Dit is ongeveer 58,6 procent van het beschikbare budget voor deze regeling (niet in tabel).

Tabel 8.7 Aantal aanvragen van de TASO-regelingen en corresponderende bedragen

	Regeling betrekking op <i>datum</i>	Afgesloten op <i>datum</i>	Aantal bedrijven/aanvragen <i>absolute aantallen</i>	Bedrag <i>miljoenen euro's</i>
TASO Q2/Q3 2020	1 ma t/m 30 sep 2020	11 oktober 2020	3.777	€ 21,9
TASO Q4 2020	1 okt t/m 31 dec 2020	5 april 2021	3.570	€ 17,0
TASO Q1 2021	1 jan t/m 31 mrt 2021	12 juni 2021	n.n.b.	n.n.b.
TASO Q2 2021	1 apr t/m 30 jun 2021	20 september 2021	n.n.b.	n.n.b.

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I), 16 december 2020 & 9 april 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

De overige TASO-regelingen voor het eerste halfjaar van 2021 staan nog open, dus de gegevens van deze regelingen worden op een later moment verwacht. Als deze beschikbaar zijn ten tijde van de vierde Monitor Sport en corona, worden ze hierin meegenomen.

SPUK IJZ

Tot slot omvat het sportspecifieke steunpakket de SPUK IJZ-regeling. Deze regeling is specifiek voor ijsbanen en zwembaden bedoeld. Door de coronamaatregelen zijn ijsbanen en zwembaden niet in staat geweest om de normale bedrijfsvoering te voeren. Exploitanten, waaronder ook vaak gemeenten, hebben geprobeerd de accommodaties open te houden, maar mede door de hoge doorlopende vaste lasten bij ijsbanen en zwembaden was dit economisch niet rendabel.

De SPUK IJZ moet deze financiële gevolgen verzachten. Voor het kalenderjaar 2020 is hiervoor een budget van 100 miljoen euro beschikbaar gesteld en voor de eerste helft van 2021 nog eens 80 miljoen euro. Gemeenten kunnen de SPUK IJZ aanvragen. Vervolgens worden de gemeenten zelf verantwoordelijk gesteld voor de manier waarop zij de zwembaden en ijsbanen ondersteunen. De enige voorwaarde die hierbij wordt gesteld is dat de financiële steun voor de zwembaden en ijsbanen wordt ingezet om het daadwerkelijke exploitatietekort te compenseren. De keuze om de regeling op te zetten als een specifieke uitkering voor gemeenten geeft de gemeenten de mogelijkheid om naar eigen inzicht te handelen en daarbij, naast een aanvullende subsidie, een huurkorting aan te kunnen bieden aan de exploitanten. Deze mogelijke huurverlaging of -kwijtschelding kwalificeert niet als omzet voor de NOW-regeling. Daarom kan de NOW die is aangevraagd door de exploitanten van zwembaden en ijsbanen behouden blijven en in mindering worden gebracht op het negatieve resultaat op de winst- en verliesrekening.

De hoogte van de tegemoetkoming is afhankelijk van de omzetsderving en gerealiseerde kosten van de gemeente die de tegemoetkoming aanvraagt als gevolg van de compensatie voor de zwembaden en ijsbanen. Indien een zwembad en/of ijsbaan in gemeentelijk beheer is, gaat het hierbij om de inkomsten die de gemeente zelf is misgelopen voor de accommodatie en de extra kosten die zijn gemaakt als gevolg van de coronamaatregelen. Is er een externe exploitant, dan kunnen gemeenten een subsidie verstrekken of korting/kwijtschelding geven op de huur die de exploitant aan de gemeente betaalt. Deze maatregelen zijn dan de extra kosten (subsidie) en omzetsderving (korting/kwijtschelding huur) die de gemeente opgeeft voor de SPUK IJZ-regeling.

De aanvraagperiode voor de SPUK IJZ 2020 loopt van begin april tot en met 31 mei 2021. Voor de daaropvolgende SPUK IJZ 2021 (Q1 en Q2) zal de aanvraagperiode naar verwachting tussen augustus en oktober lopen. Beide aanvraagperiodes zijn ten tijde van deze rapportage (mei 2021) nog niet afgerond, waardoor nog geen cijfers beschikbaar zijn. Naar verwachting zullen deze in de vierde Monitor Sport en corona gepresenteerd worden.

Borgstelling Noodkrediet Stichting Waarborgfonds Sport

Stichting Waarborgfonds Sport (SWS) kan met ingang van 1 mei 2020 borgstellingen verstrekken voor zogenoemde noodkredieten. Dat zijn leningen die specifiek bedoeld zijn voor het opvangen van de financiële schade die sportorganisaties hebben geleden als gevolg van de sluiting van de sportclubs als maatregel tegen de verspreiding van het coronavirus. Verenigingen kunnen hiermee leningen aanvragen van de bank, waarbij SWS borg staat.

Een navraag bij SWS leert dat tot nu toe slechts drie borgstellingen voor noodkredieten zijn verleend. Dit geeft een voorzichtige indicatie dat sportverenigingen voorlopig nog niet te kampen hebben met liquiditeitsproblemen.

Tegemoetkoming sportbonden en TeamNL-centra

Zoals beschreven in hoofdstuk 5 is een specifieke tegemoetkoming in het leven geroepen voor de topsport. De Rijksoverheid heeft een bedrag van 5 miljoen euro beschikbaar gesteld voor deze regeling om de continuïteit van de topsportprogramma's te waarborgen. Sportbonden en TeamNL-centra konden voor deze regeling een aanvraag indienen. Uiteindelijk hebben 27 bonden en vier TeamNL-centra een aanvraag gedaan, waarvoor respectievelijk 4,7 miljoen en 300.000 euro compensatie werd ontvangen (zie hoofdstuk 5.2).

8.3 Financiële gevolgen voor de sport

We sluiten dit hoofdstuk, net als in de eerste en tweede Monitor Sport en corona, af met een schatting van de financiële schade voor de sport als gevolg van de coronacrisis. Hiervoor hanteren we de volgende berekening voor netto schade:

$$\text{Netto schade} = \text{Omzeterderving} - \text{Kostenbesparing} - \text{Tegemoetkoming verkregen uit steunmaatregelen}$$

In dit hoofdstuk focussen we voor de financiële schade op de breedtesport. Hieronder vallen de sportverenigingen, de sportondernemers en de ondersteuningsstructuur (gemeenten en sportbonden). Voor de topsport, de sportevenementen en het betaald voetbal zijn de financiële gevolgen in de betreffende hoofdstukken (hoofdstuk 5 en 6) al beschreven. In dit hoofdstuk worden deze niet meer beschreven.

Omzeterderving en kostenbesparing breedtesport

In tabel 8.8 vatten we, op basis van de bevindingen uit de voorgaande hoofdstukken, onze schatting van het omzetverlies en de kostenbesparing voor de breedtesport voor het jaar 2020 samen.

Tabel 8.8 Geschatte omzeterderving en kostenbesparing voor de breedtesport als gevolg van de coronamaatregelen, voor het jaar 2020 (in miljoenen euro's)

	Geschatte omzeterderving	Geschatte kostenbesparing
Verenigingen	290	246
Sportondernemers	1.464	500
Gemeenten ^a	38	-9
Sportbonden	61	45
Totaal voor het hele kalenderjaar 2020	1.853	782

^a Tot en met het derde kwartaal van 2020.

Sportverenigingen

In hoofdstuk 3 van deze rapportage is een schatting gemaakt van de omzetzijde en kostenbesparing voor sportverenigingen voor het hele jaar 2020. Dit hebben we gedaan aan de hand van de begrote en gerealiseerde omzet en kosten van de sportverenigingen die deel hebben genomen aan de coronapeiling. Gemiddeld kwam een omzetzijde van 24 procent van de begrote inkomsten voor 2020 naar voren. Door de diversiteit aan sportverenigingen loopt de omzetzijde wel erg uiteen. Voor de kostenbesparing in het kalenderjaar 2020 kwam gemiddeld 21 procent van de begrote uitgaven naar voren. Volgens cijfers van het CBS bedragen de jaarlijkse baten en lasten van sportclubs respectievelijk 1.210 miljoen en 1.173 miljoen euro. Deze bedragen zijn vervolgens gebruikt om de geschatte absolute omzetzijde en kostenbesparing te berekenen. Hieruit komen een omzetzijde van ongeveer 290 miljoen euro en een kostenbesparing van 246 miljoen euro naar voren (tabel 8.8).

Vergeleken met de vorige Monitor Sport en corona komt zowel de geschatte omzetzijde als de **kostenbesparing hoger uit. Destijds schatten we de omzetzijde op zo'n 230 miljoen euro en de kostenbesparing op 121 miljoen euro.** De toename van de geschatte omzetzijde lijkt voornamelijk voort te komen uit het moment van peilen. De rapportage van de vorige monitor vond plaats rond november 2020. Hierdoor moesten de sportverenigingen een schatting maken van hoe de rest van 2020 zich zou ontwikkelen. Inmiddels weten we dat de coronamaatregelen in deze periode flink strenger geworden zijn, waardoor het voor de hand ligt dat de sportverenigingen meer omzet zijn misgelopen.

De toename in de geschatte kostenbesparing ligt daarentegen, relatief gezien, een stuk hoger. Vergeleken met de vorige monitor komen we in deze monitor ongeveer twee keer zo hoog uit. Een mogelijke verklaring voor deze stijging is dat het, nu het kalenderjaar 2020 afgelopen is, duidelijk is geworden hoeveel kosten daadwerkelijk bespaard zijn. Schijnbaar komt hier een positiever beeld uit naar voren dan de verenigingen in november 2020 gevoelsmatig konden inschatten. Anderzijds is het ook mogelijk dat de extra kostenbesparing voortkomt uit de verscherping van de coronamaatregelen in november en december 2020. Zo kunnen voetbalkantines in de winter meer besparen op inkopen voor de kantine dan in de zomer en kunnen verenigingen in de winter meer besparen op energielasten.

Sportondernemers

Voor de sportondernemers wordt in hoofdstuk 4 een schatting gemaakt van de omzetzijde en kostenbesparing. Deze schattingen zijn voor een deel van de sportondernemers gebaseerd op de peiling die het Mulier Instituut in samenwerking met het POS heeft uitgezet. Voor de andere groepen sportondernemers die niet hebben deelgenomen aan deze POS-vragenlijst hebben we peilingen en gegevens van de betreffende brancheorganisaties benut. In totaal komt de geschatte omzetzijde over 2020 voor de hele groep sportondernemers uit op bijna 1,5 miljard euro (1,464 miljard euro, tabel 8.8). Daarnaast werd in 2020 het nodige aan kosten bespaard door de sportondernemers. In totaal kwam deze kostenbesparing naar schatting uit op ongeveer 0,5 miljard euro¹⁶³ (tabel 8.8).

Net als voor de sportverenigingen zijn de omzetzijde en kostenbesparing die we in deze rapportage presenteren hoger dan in de vorige Monitor Sport en corona. De omzetzijde over 2020 werd destijds geschat op 1.172 miljoen euro en de kostenbesparing op ongeveer 194 miljoen euro. Deze verschillen duiden we op dezelfde manier als voor de sportverenigingen. In de huidige monitor zitten de effecten van de strengere coronamaatregelen in november en december. Door deze strengere maatregelen moesten veel sportondernemers weer de deuren sluiten, wat een verklaring kan zijn voor de hogere omzetzijde.

Bij de kostenbesparing kwam met name bij de overige groep sportondernemers (o.a. dans- en yogascholen) een hoge kostenbesparing naar voren. Deze groep is samen met de ondernemende zwemaanbieders bevraagd in de POS-vragenlijst, waardoor de kostenbesparing is gebaseerd op het verschil tussen de begrote en gerealiseerde kosten. In de vorige monitor was de kostenbesparing in kaart gebracht

---

¹⁶³ In hoofdstuk 4 kwam de geschatte kostenbesparing uit op een bedrag tussen 496 en 504 miljoen euro. In dit hoofdstuk en de rest van het rapport laten we deze bandbreedte van 8 miljoen euro achterwege en hanteren we de middenmaat van 500 miljoen euro.

naar inschatting van de brancheorganisaties. Mogelijk ligt de daadwerkelijke kostenbesparing, die nu uit de realisaties naar voren komt, hoger dan de sportondernemers zouden verwachten. Aan de andere kant is **het mogelijk dat de kostenbesparing enigszins ‘vervuild’ is door de steunmaatregelen. Het kan zo zijn dat steunmaatregelen zoals de NOW of tegemoetkomingen in huur al verwerkt zitten in de (lagere) kosten.**

Gemeenten

De omzetzijde en kostenbesparing voor gemeenten is in hoofdstuk 7 aan de hand van een aanvullende uitvraag van de lv3-registratie van het CBS in kaart gebracht. In de lv3-registratie moeten gemeenten op verschillende taakvelden de baten en lasten invullen, waaronder voor de taakvelden Sportbeleid & activering en Sportaccommodaties. Normaliter verschijnen de registratiecijfers over een jaar pas in de daaropvolgende zomer. Dit keer heeft het CBS een aanvullende uitvraag gedaan om tussentijds het effect van de coronacrisis in kaart te brengen. De meest recente aanvullende uitvraag geeft inzicht in de meerbaten, meerlasten en niet-gerealiseerde baten en lasten tot en met het derde kwartaal van 2020. Daarmee geven deze gegevens nog geen totaaloverzicht voor 2020, maar wel een tussentijdse stand van zaken.

Uit de uitvraag komt naar voren dat voor sport netto (niet-gerealiseerde baten - meerbaten) 37,6 miljoen euro aan inkomsten wordt misgelopen (tabel 8.8). Daarnaast hebben gemeenten voor sport te maken gehad met 13,3 miljoen euro aan meerlasten, terwijl slechts 4,2 miljoen euro aan lasten niet werden gerealiseerd. Dit zorgt er netto voor dat gemeenten geen kostenbesparing hebben gehad in 2020, maar juist een verhoging van de kosten met 9,1 miljoen euro.

Sportbonden

In hoofdstuk 7 is op basis van een eigen coronapeiling onder sportbonden een inschatting gemaakt van de omzetzijde en kostenbesparing voor deze groep. Op basis van de resultaten hebben we een gewogen gemiddelde per bond berekend, om dit vervolgens te extrapoleren naar de totale groep van 77 sportbonden in Nederland. Uit deze exercitie komt naar voren dat de omzetzijde over 2020 naar schatting 61 miljoen euro bedraagt (tabel 8.8). De geschatte totale kostenbesparing komt uit op 45 miljoen euro. Beide schattingen liggen grotendeels in lijn met de schatting die we in de tweede Monitor Sport en corona hebben gepresenteerd voor de sportbonden. Destijds raamden we de omzetzijde over 2020 op 66 miljoen euro, terwijl de kostenbesparing destijds op ongeveer 30 miljoen euro uitkwam.

Steunmaatregelen

In paragraaf 8.2 hebben we uitvoerig beschreven voor welke steunmaatregelen de sport in aanmerking komt en in hoeverre deze reeds gebruikt zijn. In tabel 8.9 brengen we gegevens die reeds beschikbaar zijn over de steunmaatregelen samen in een overzicht. Overigens zijn de steunmaatregelen niet altijd gemakkelijk specifiek toe te rekenen aan een groep binnen de sport¹⁶⁴, in tegenstelling tot de omzetzijde en kostenbesparing. Daarom laten we in de tabel een overzicht zien voor de sport als geheel. Dit overzicht is nog niet compleet voor 2020, want enkele steunmaatregelen staan ten tijde van deze rapportage (mei 2020) nog open, zoals de SPUK IJZ, en voor sommige zijn (nog) geen bedragen beschikbaar, zoals de Tozo.

---

¹⁶⁴ Het ligt in de lijn der verwachtingen dat de compensatie vanuit de NOW, TOGS, TVL en Tozo-regelingen grotendeels bij de sportondernemers zullen landen. Uit hoofdstuk 3 en 7 komt naar voren dat sportverenigingen en bonden tevens gebruikmaken van deze regelingen, waardoor het volledig toerekenen van deze regelingen aan de sportondernemers een vertekend beeld geeft. De TASO-regeling is wel specifiek voor verenigingen bedoeld en daarmee volledig toe te rekenen. Voor de TVS-regeling is het sterk afhankelijk van welke partij de aanvraag gedaan heeft. Naast gemeenten kunnen namelijk ook particuliere verhuurders en sportorganisaties beroep doen op de TVS.

In totaal ontving de sport al ongeveer 564 miljoen euro aan generieke en sportspecifieke steunmaatregelen, volgens de huidige (mei 2021) stand van zaken (tabel 8.9). Van dit bedrag heeft ongeveer 534 miljoen euro betrekking op het jaar 2020. Vooral nog is dit niet het definitieve bedrag aan compensatie vanuit de steunmaatregelen voor 2020, aangezien in dit overzicht nog de verstrekte gelden van de SPUK IJZ ontbreken. Omdat dat hier een budget van 100 miljoen euro voor beschikbaar is, kan het totale bedrag voor 2020 nog flink oplopen. Voor 2021 is de beschikbare informatie nog beperkt, mede doordat de meeste regelingen die betrekking hebben op het eerste deel van 2021 nog openstaan. Volgens voorlopige cijfers is voor het eerste kwartaal van 2021 al wel zo'n 30 miljoen euro aan steun uit de NOW en TVL naar de sport gegaan. Beide regelingen waren op het moment van peilen echter nog niet afgesloten, dus dit bedrag kan nog verder oplopen.

Tabel 8.9 Overzicht van de reeds verstrekte steunmaatregelen voor de sport volgens de huidige stand van zaken (mei 2021)

Steunmaatregel	Regeling betrekking op datum	Aantal aanvragen absolute aantallen	Uitbetaald bedrag miljoenen euro's
NOW			
NOW 1.0	mrt t/m mei 2020	4.280	151
NOW 2.0	jun t/m sep 2020	1.890	89
NOW 3.1	1 okt t/m 31 dec 2020	2.490	59
NOW 3.2 ^a	1 jan t/m 31 mrt 2021	1.580	18
TOGS	16 mrt t/m 15 jun 2020	16.455	66
TVL			
TVL-1	1 jun t/m 30 sep 2020	2.020	23
TVL Q4 2020	1 okt t/m 31 dec 2021	2.945	33
TVL Q1 2021*	1 jan t/m 31 mrt 2021	910	12
Tozo			
Tozo-1 en Tozo-2	mrt t/m sep 2020	8.920	^b
TVS			
TVS Q2 2020	1 mrt t/m 31 mei 2020	1.285	47
TVS Q4 2020	1 okt t/m 31 dec 2020	1.071	27
TASO			
TASO Q2/Q3 2020	1 mrt t/m 30 sep 2020	3.777	22
TASO Q4 2020	1 okt t/m 31 dec 2020	3.570	17
Voorlopig totaal 2020^c			534
Totaal alle voorlopige cijfers			564

^a Voorlopige cijfers.

^b Voor de Tozo-regeling is geen bedrag beschikbaar.

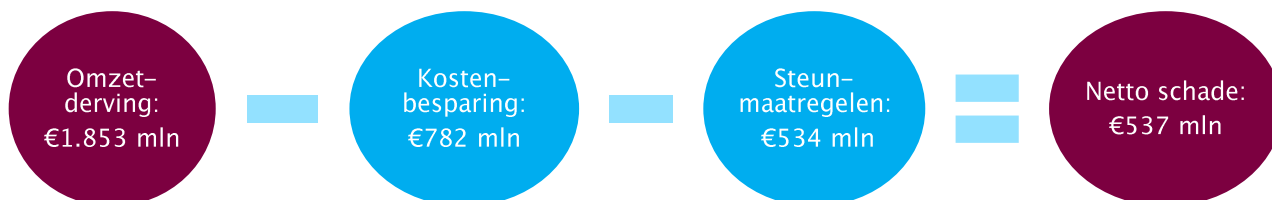
^c Voor een aantal steunmaatregelen zijn nog geen cijfers beschikbaar, waardoor dit voornamelijk een voorlopig totaal betreft.

Netto schade breedtesport

Tot slot maken we in figuur 8.6 de cirkel rond voor de netto schade voor de breedtesport over het jaar 2020 als gevolg van de coronacrisis. Zoals uit tabel 8.8 naar voren kwam ramen we de totale omzetschade voor de breedtesport op ruim 1,8 miljard euro. Daartegenover staat dat de breedtesport 782 miljoen euro

aan kosten heeft kunnen besparen in 2020. Daarnaast heeft de sport in 2020 zo'n 534 miljoen euro aan compensatie via de steunmaatregelen ontvangen. Van deze steun zal een deel niet bij de breedtesport terechtkomen, aangezien de topsport, het betaald voetbal en sportevenementen ook gebruik kunnen maken van de steunmaatregelen. Niettemin zijn de sportspecifieke steunmaatregelen overwegend bedoeld voor de breedtesport en zal naar verwachting het grootste deel van de generieke steunmaatregelen voor de breedtesport zijn.

Figuur 8.6 Schatting van de netto schade voor de breedtesportsector over het jaar 2020

Als we de omzetsderving, kostenbesparing en compensatie vanuit de steunmaatregelen op een rij zetten, kunnen we een schatting maken van de netto schade voor de breedtesport. Zoals uit figuur 8.6 naar voren komt, bedraagt de netto schade voor de breedtesport over 2020 537 miljoen euro. Dat is de directe schade. Indirecte of lange termijn schade die pas in 2021 of later zichtbaar wordt, is hierin niet meegenomen. Dit zal een aandachtspunt blijven in de monitoring Sport en corona.

De netto schade voor het totaal van sportverenigingen en sportbonden zal relatief klein zijn. Naar verwachting compenseren de steunmaatregelen voor beide groepen het grootste deel van de opgelopen schade. De netto schade, zoals naar voren komt uit figuur 8.6, landt voornamelijk bij de sportondernemers.¹⁶⁵

Vergeleken met de vorige Monitor Sport en corona komt onze schatting van de netto schade in de huidige monitor lager uit. Destijds raamden we de netto schade op een bedrag tussen de 722 en 732 miljoen euro, ongeveer 200 miljoen euro meer. Dit verschil komt voort uit een hogere geschatte kostenbesparing en een hoger totaalbedrag aan compensatie via de steunmaatregelen. De omzetsderving schatten we in de huidige monitor een stuk hoger in, maar door de hogere kostenbesparing en compensatie uit de steunmaatregelen komt de netto schade naar schatting toch lager uit.

¹⁶⁵ Om de netto schade van 537 miljoen euro enigszins in perspectief te plaatsen: met een geschatte jaaronzet van de sportondernemers (volgens cijfers van het POS) in een normaal jaar van zo'n 4,2 miljard euro (exclusief de kleine fitness studio's) bedraagt de netto schade ongeveer 13 procent van de jaaronzet.

9. Slotbeschouwing

Ine Pulles

9.1 Inleiding

Inmiddels hebben we al meer dan een jaar te maken met het coronavirus. Gedurende dat jaar waren er verschillende besmettingsgolven met de bijbehorende beperkende maatregelen. Tijdens het schrijven van **de tweede Monitor Sport en corona was de tweede ‘golf’** bijna ten einde, maar daarna kreeg de sport te maken met weer een nieuwe reeks beperkende maatregelen. Op het moment van het schrijven van deze **slotbeschouwing hebben we de derde ‘golf’ achter ons en zijn de maatregelen in de sport enkele dagen** geleden versoepeld, maar gelden er nog altijd beperkingen. Het vaccinatieprogramma draait op volle toeren: kwetsbare doelgroepen en 40-plussers zijn en worden ingeënt. Ontwikkelingen in het aantal besmettingen, vaccinaties, maatregelen en versoepelingen volgen elkaar in rap tempo op. We hebben in deze Monitor Sport en corona getracht zo actueel mogelijke informatie te verzamelen en bundelen. De meeste data zijn verzameld tijdens de derde besmettingsgolf en op het moment dat strenge restricties in de sport golden. De monitor geeft dan ook een beeld van de zorgen die toen heersten. Het perspectief op de (financiële) gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector verandert nog altijd van dag tot dag.

9.2 Waar staan we nu?

De beperkende coronamaatregelen hebben een negatieve invloed op de sportdeelname. Nederlanders zijn sinds het begin van de coronacrisis minder gaan sporten en bewegen. Wel lijkt het erop dat frequente sporters alternatieven hebben gevonden voor sporten in verenigings- en groepsverband. Eerder concludeerden we al dat de ongeorganiseerde sport van de coronacrisis profiteert. Dat is nog altijd het geval. Ook het thuis sporten lijkt men te hebben ontdekt. Deze veranderingen zijn mogelijk structureel van aard. De vraag is in dat geval wat dit betekent voor het huidige sport- en beweeglandschap en wat sportaanbieders hier op den duur van gaan voelen. NOC*NSF constateert dat in 2020 het ledental van meer dan veertig sportbonden is afgenomen.¹⁶⁶ **Gezamenlijk gaat dit om zo’n 151.800 leden. Zij signaleren dat leden in dit lopende jaar hun lidmaatschap alsnog op willen zeggen als er niet snel weer gesport kan worden op de manier die men graag wil, met **competities ‘dichtbij’ en ontmoeten na afloop.****

Het aandeel volwassenen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen lijkt niet gedaald. Dit is het gevolg van een toename in wandelen, huishoudelijk werk, tuinieren en klussen. Dit zijn activiteiten die we sinds het begin van de coronacrisis massaal zijn gaan doen omdat andere (beweeg)activiteiten niet mogelijk waren of omdat we meer vrije tijd hadden. Onder aan de streep lijkt de dalende sportdeelname in ons beweegpatroon te worden gecompenseerd door een duidelijke toename van huishoudelijk werk en wandelen. In paragraaf 9.4 staan we stil bij gevolgen hiervan voor de gezondheid.

In de vorige monitoren constateerden we dat niet iedereen even hard door de coronacrisis wordt geraakt. Dit is nog altijd het geval. Kwetsbare groepen en mensen met een lage sociaaleconomische status worden het hardst geraakt als het gaat om sport- en beweegdeelname, maar ook in hun gezondheid. Diverse onderzoekers waarschuwen voor een steeds groter wordende kloof tussen laag- en hoogopgeleiden. Gemeenten lijken tijdens de coronacrisis voornamelijk geen extra aandacht te hebben voor sociale ongelijkheid in sport- en beweegdeelname.¹⁶⁷

---

¹⁶⁶ NOC*NSF (2021). [Zo sport Nederland. Trends en ontwikkelingen in sportdeelname 2020](#). Arnhem: NOC*NSF.

¹⁶⁷ Ooms, L. (2021). *Corona en sporten en bewegen. Aandacht voor sociale ongelijkheid in sport- en beweegdeelname in gemeenten tijdens de coronacrisis. (factsheet 2021/10)*. Utrecht: Mulier Instituut.

Ook zijn er nog steeds verschillen tussen de deelsectoren in de mate waarin zij worden getroffen. Sommige sectoren, zoals de evenementensector en de sportondernemers, zagen nagenoeg hun volledige omzet wegvallen. Verenigingen worden financieel minder hard geraakt, maar maken zich op hun beurt zorgen over een teruglopend ledental.

Niet alleen tussen de deelsectoren, maar ook daarbinnen zijn verschillen zichtbaar. In de coronamaatregelen wordt onderscheid gemaakt tussen binnen- en buitensport. Waar buitensport, zij het met enige beperkingen, mogelijk bleef, had de binnensport lange tijd met een volledige sluiting te maken. Binnensporten werden dan ook lange tijd aanzienlijk minder beoefend. Daarnaast zijn binnensportverenigingen negatiever over hun toekomst dan buitensportverenigingen en maken zij zich vaker zorgen over het ledenverloop en de beperkte aanwas van leden. Ook is het aannemelijk dat teamsporten harder worden geraakt dan individuele sporten. We zagen al dat de beoefening van individuele sporten populair is.

Al met al is er met de recente versoepelingen meer mogelijk en heeft de sport haar deuren (gedeeltelijk) kunnen openen, maar terug bij het oude normaal zijn we nog lang niet. Tot 5 juni golden beperkingen op groepsmaat en waren groepslessen niet toegestaan. Sportscholen en zwembaden mochten weer open, maar omdat maximaal dertig personen tegelijkertijd van het aanbod gebruik mochten maken, draaiden zij nog altijd verlies. Inmiddels is dat verruimd, maar zijn er nog altijd maatregelen van kracht. **Er is weer sprake van omzet, maar die is lager dan tijdens het ‘oude normaal’.** Daarnaast zullen we met nieuwe besmettelijke varianten die de ronde doen, voorlopig nog niet van het coronavirus verlost zijn. Het Outbreak Management Team (OMT) sluit ondanks de vaccinaties een nieuwe coronagolf in het najaar niet uit. Afstand houden, mondkapjes dragen en andere maatregelen zullen naar verwachting nog lang onderdeel zijn van het dagelijks leven. Zo ook in de sport.

9.3 De financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector

Omzetzijning in de breedtesport

In de tweede Monitor Sport en corona werd de omzetzijning in de breedtesport (sportverenigingen, sportondernemers, gemeenten en sportbonden) voor heel 2020 geschat op 1,5 miljard euro. Deze schatting werd in het najaar van 2020 gedaan, voordat duidelijk was dat de sport weer vrijwel geheel stilgelegd ging worden vanwege de tweede golf in december. In deze derde monitor actualiseren we de schatting van de omzetzijning voor het hele jaar 2020 naar ruim 1,8 miljard euro. Hoewel we zoveel mogelijk gebruik hebben gemaakt van realisaties in het jaar 2020, zijn we voor bepaalde onderdelen en deelsectoren nog steeds genoodzaakt om met schattingen te werken.

Vrijwel alle deelsectoren hebben te maken met omzetzijning, maar er zijn grote verschillen in welk deel van de inkomsten ten opzichte van de begroting is weggelaten. Inkomsten kunnen bestaan uit **‘subsidies’, ‘contributies’ en ‘transacties’.** **Steunmaatregelen kunnen ook als inkomsten worden beschouwd, maar lichten we later onder het kopje ‘Compensatie’ afzonderlijk uit.**

Bij ‘subsidies’ gaat het om financiële ondersteuning van sportorganisaties door de overheid.

(Reguliere) subsidies worden nog altijd zoveel als mogelijk uitgekeerd, waardoor het merendeel van de sportorganisaties niet te maken heeft met inkomstenderving uit subsidies. De sector die hier mogelijk wel mee te maken heeft is de evenementensector. Nog altijd mogen evenementen geen doorgang vinden. Zij vestigen hun hoop op de tweede helft van 2021, wanneer door het vaccineren weer meer mogelijk zal worden. **In de vorige monitor vreesden we dat ‘de klap’ wat betreft subsidies in 2022 zou komen en dat vooral gemeenten zich dan genoodzaakt zullen zien te bezuinigen, niet alleen op evenementen, maar ook op accommodatie- en sportstimuleringsbeleid.** Die angst is nog steeds reëel.

In de eerdere uitgaven van deze monitor concludeerden we dat de teruggang in inkomsten uit **‘contributies’ leek mee te vallen. Dat lijkt nog steeds het geval.** 7 procent van het omzetverlies bij sportverenigingen lijkt toe te schrijven aan contributies (tabel 3.2). In het voorjaar van 2020, aan het begin van de coronacrisis, hadden verenigingen twijfels over het innen van contributies. Een klein deel van de verenigingen zegt in april 2021 dat zij de contributie terugstorten (7%) of dat zij een paar maanden

geen contributie innen (13%). Ongeveer een kwart van de verenigingen heeft hun leden korting gegeven op de contributie. De bondsafdracht is voor een op de acht verenigingen (12%) een kostenpost waarop bespaard is. Dat betekent enerzijds een besparingsmogelijkheid bij sportverenigingen, maar anderzijds resulteert dit in inkomstenderving bij sportbonden. De grootste zorg van de verenigingen voor de toekomst blijft de ontwikkeling van het ledental. Leden genereren inkomsten (contributie en omzet) en zorgen voor aanwas van vrijwilligers in de vereniging. De zorg zit vooral in het ledenverloop en de aanwas van leden, en dan met name bij de binnensporten. Ledenverlies brengt de inkomsten uit contributies uiteindelijk in gevaar.

Typend voor het commerciële sportaanbod zijn abonnementen. Abonnementen zijn een **tussenvorm van 'contributies' en 'transacties'**. Wanneer de aanbieder niet kan leveren wat overeengekomen is, moeten de abonnementskosten terugbetaald worden. Sportondernemers lijken de abonnementen van hun klanten veelal op te schorten of te bevriezen, dat wil zeggen dat zij worden verlengd. Het terugstorten van abonnementsgelden is minder populair. De sportondernemers voldoen met **het 'bevriezen' van abonnementen aan hun plicht, maar zullen daarmee op een later moment diensten moeten leveren** zonder dat daar op dat moment inkomsten tegenover staan. Sponsoring is ook een tussenvorm van contributie en transactie en is met name aan de orde bij sportverenigingen, in de evenementensector en topsport. Tot nu toe lijken sponsoren zich nog niet massaal terug te trekken, maar met het voortduren van de coronacrisis kan dat veranderen. Dat het werven en behouden van sponsoren in de huidige tijd lastiger is en moeizamer verloopt mag duidelijk zijn, zo ervaren ook vier op de tien verenigingen.

Bij 'transacties' ligt de nadruk op een eenmalige overdracht (van geld) voor een entreekaart, een toegangsbewijs voor een evenement of wedstrijd, een bestelling in een kantine, de aankoop van een racket, enzovoort. De meeste omzetsderving is en wordt veroorzaakt door het wegvallen van transacties. We zien dit terug bij de meeste sportondernemers en bij sportevenementen en betaald voetbal. Zwembaden zien een forse afname in losse kaartverkoop. Sportorganisaties die voor een groot deel afhankelijk zijn van transacties, worden het hardst geraakt door de coronacrisis. De inkomstenderving is dan ook het grootst bij de sportondernemers: van het totale omzetverlies van 1,8 miljard euro zit 1,4 miljard bij de sportondernemers.

In de tweede Monitor Sport en corona benoemden we de dreiging van een structureel lagere omzet voor organisaties die sterk afhankelijk zijn van hun leden, als gevolg van een terugloop in ledental en het uitblijven van nieuwe aanwas. Sportverenigingen en -ondernemers hebben nog altijd te maken met een krimpend leden- en klantenbestand. Deze dreiging blijft bestaan zolang er nog beperkingen gelden.

Kostenbesparingen in de breedtesport

Door teruglopende inkomsten zijn sportorganisaties genoodzaakt om te bezuinigen. Bezuinigen op variabele lasten is het eenvoudigst en volgt vaak direct uit activiteiten die niet door kunnen gaan. Wanneer sportaccommodaties gesloten zijn, zullen gas- en elektriciteitskosten dalen. En voor een kantine die lange tijd gesloten is, zullen ook geen wekelijkse inkopen gedaan worden en hoeft geen barpersoneel ingehuurd te worden. Zo bezuinigen sportondernemers op flexibel personeel. Dat was tijdens de vorige monitor nog niet voorzien.

Bezuinigen op 'vaste' lasten is moeilijker. Kosten voor huisvesting, inrichting, verzekeringen en (vast) personeel worden gemaakt, ongeacht of er gesport kan worden. Besparen op deze kosten vergt vaak drastische veranderingen die er op de langere termijn voor kunnen zorgen dat organisaties moeilijker op veranderende omstandigheden in kunnen spelen.

Tussen de 'variabele' en 'vaste' lasten zit een tussencategorie van 'half-vaste' lasten, zoals voor verenigingen de bondsafdrachten en huurverplichtingen. In het ideale geval (vanuit het perspectief van de vereniging) scheldt de sportbond de bondsafdracht kwijt of geeft die een korting en komt de gemeente hun tegemoet in de huurkosten. Dit zorgt voor kostenbesparing bij verenigingen en omzetsderving bij bonden en gemeenten, met als gevolg krimp van de totale omzet binnen de sportsector.

We schatten de kostenbesparing in de breedtesport voor heel 2020 op 782 miljoen euro. Dit is ongeveer het dubbele van de schatting in de tweede Monitor Sport en corona. Destijds kwamen we uit op een geschatte kostenbesparing van 350 miljoen euro voor het jaar 2020. In de voorgaande monitoren hebben we moeten vragen naar inschattingen van de kostenbesparing, mede omdat het jaar toen nog niet ten einde was. Nu hebben we de kostenbesparing kunnen baseren op realisatiecijfers. Wanneer we gebruik kunnen maken van realisaties, lijkt de kostenbesparing hoger uit te komen. Zo maken we voor fitness, de hippische sport en golf nog gebruik van schattingen, en daar blijkt de kostenbesparing lager. Daarnaast kreeg de sportsector na het verschijnen van de vorige monitor met een tweede lockdown te maken. In plaats van open te kunnen gaan, moesten zij voor lange tijd gesloten blijven en zijn sportaanbieders mogelijk drastischer besparingsmaatregelen gaan nemen.

Compensatie

De sportsector kan gebruik maken van diverse generieke en sportspecifieke steunmaatregelen. Deze steunmaatregelen zijn door de overheid in het leven geroepen om te compenseren voor teruggelopen inkomsten en ervoor te zorgen dat sportorganisaties hun lasten grotendeels kunnen betalen. Het totale uitgekeerde bedrag komt voor 2020 voorlopig uit op 534 miljoen euro. Voorlopig omdat voor een aantal steunmaatregelen nog geen cijfers beschikbaar zijn. Als we ook de uitkering van steunmaatregelen in 2021 meenemen, komen we uit op een voorlopig totaal van 564 miljoen euro.

Van deze steun zal een deel niet bij de breedtesport terechtkomen, aangezien topsport, het betaald voetbal en sportevenementen tevens gebruik kunnen maken van de steunmaatregelen. De sportspecifieke steunmaatregelen zijn niettemin overwegend bedoeld voor de breedtesport en naar verwachting zal het grootste deel van de generieke steunmaatregelen voor de breedtesport zijn.

In de vorige uitgave van de Monitor Sport en corona kwamen we voor 2020 uit op een schatting van 450 miljoen euro. Reden dat we nu hoger uit komen is dat we nu een vollediger beeld hebben van de uitkering van steunmaatregelen in 2020. Cijfers die in de tweede monitor ontbraken zijn nu wel beschikbaar. Ook nu is het plaatje dat we hebben nog niet helemaal compleet, zo beschikken we nog niet over cijfers van SPUK IJZ (compensatie voor zwembaden en ijsbanen), waarmee een budget van 100 miljoen euro gemoeid is. De totale compensatie over 2020 zal in een volgende uitgave van de monitor dan ook nog iets hoger zijn.

Schade in de breedtesport

De schade voor de breedtesport kan worden berekend door de inkomstenderving, kostenbesparing en compensatie van de verschillende deelsectoren bij elkaar te brengen. Het negatieve verschil tussen deze drie is de schade die is geleden. De schade voor de breedtesport wordt voor 2020 geschat rond de 537 miljoen euro. De geschatte schade voor het jaar 2020 komt ongeveer 200 miljoen euro lager uit dan de schatting van de schade in de tweede Monitor Sport en corona. Dat we nu uitkomen op een lagere schade dan in het najaar van 2020 komt doordat de sportsector een hogere kostenbesparing heeft doorgevoerd, waarvan de mate tussen en binnen deelsectoren verschilt, en doordat we een completer beeld hebben van de uitkering van steunmaatregelen over 2020.

Voor de sportverenigingen en sportbonden lijken de financiële gevolgen mee te vallen, al zijn er wel duidelijk verschillen tussen verenigingen en bonden. De financiële steunmaatregelen hebben de verenigingen over het algemeen geholpen en het financiële verlies voor veel verenigingen beperkt gehouden. Mede hierdoor komt naar voren dat gemiddeld genomen het eigen vermogen van verenigingen niet is verslechterd. Ook voor sportbonden lijken de financiële gevolgen mee te vallen, mede dankzij de kostenbesparingen. Sportbonden hebben kostenbesparingen doorgevoerd en beschikken over buffers. In veel gevallen is interen op eigen vermogen voorkomen. Bij de sportondernemers blijkt echter dat de kostenbesparingen en compensatie vanuit steunmaatregelen niet afdoende zijn om het verlies te beperken. Deze tekorten moeten opgevangen worden, en bij de sportondernemers is te zien dat dit met name is gebeurd door eigen geld in de onderneming te steken en schulden op te bouwen, naast verdere bezuinigingen. De financiële schade is zonder meer het grootst bij de sportondernemers.

Nog meer schade

Naast de financiële schade hebben de coronamaatregelen andere vormen van schade tot gevolg. Allereerst is er schade die niet direct in geld uit te drukken is. Zo was plezier beleven aan sport en bewegen gezien de beperkingen lange tijd niet vanzelfsprekend. Ook al is individueel en ongeorganiseerd sporten gedurende de gehele coronacrisis tot dusver mogelijk gebleven, de sociale contacten en gezelligheid van sport zijn weggevallen.

Schade aan de gezondheid is uiteindelijk wel te monetariseren, zo laten onderzoekers van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) zien, maar sluit hierbij aan. In de volgende paragraaf wordt stilgestaan bij de gevolgen van de coronamaatregelen voor de gezondheid en het welbevinden van Nederlanders.

Gevolgschade ontstaat door het reageren op een gebeurtenis, in dit geval de coronamaatregelen. Zo kunnen sportaanbieders en gemeenten noodgedwongen moeten bezuinigen, waardoor sportaanbod verdwijnt of onderhoud wordt uitgesteld. Dit heeft gevolgen voor de sportinfrastructuur: het aanbod wordt minder divers in een kwalitatief minder goede sportomgeving. Of evenementenorganisatoren gaan failliet, waardoor evenementen slechts in beperkte mate kunnen worden georganiseerd vanwege beperkte organisatiecapaciteit. Een ander mogelijk gevolg is dat sociale scheidslijnen toenemen wanneer besloten wordt dat toegangstesten om naar een (sport)evenement te mogen door de bezoeker zelf betaald moeten worden.

Waar de financiële schade voor sportbonden lijkt mee te vallen, zijn voor veel sportbonden de gevolgen van de coronamaatregelen direct zichtbaar in hun ledenbestanden. Bij veel sportbonden nam het ledenaantal sinds het begin van de coronacrisis af. Nu de beperkingen langzamerhand weer worden opgeheven, vinden de sportbonden zich terug in een soort dubbelrol.¹⁶⁸ Aan de ene kant willen zij mede de verantwoordelijkheid nemen om Nederlanders weer aan het bewegen te krijgen en aan de andere kant zijn ze op zoek naar nieuwe leden, soms ten koste van elkaar.

Topsport en evenementen

In deze monitor hebben we naast de breedtesport ook de topsport en evenementensector meegenomen. In de betreffende hoofdstukken (5 en 6) hebben we de financiële gevolgen voor deze sectoren geïnventariseerd, maar is geen berekening gemaakt van de totale schade in deze deelsectoren.

9.4 Gezondheid en welbevinden

In *Een jaar met corona*¹⁶⁹ blikt het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) terug op de sociale en maatschappelijke effecten van de coronacrisis. In dat rapport wordt stilgestaan bij de gevolgen van de huidige crisis voor de gezondheid en het welbevinden van Nederlanders. Volgens het SCP is de kwaliteit van leven na een jaar coronacrisis nog steeds hoog en is het welbevinden in het najaar van 2020 gemiddeld stabiel. Op de langere termijn zijn negatieve gevolgen voor de volksgezondheid te verwachten, maar is de omvang ervan lastig te overzien. Zo kan corona, als gevolg van besmettingen en zaken als het uitstellen van reguliere zorg en veranderingen in leefstijl, op de langere termijn leiden tot een afname in het aantal gezonde levensjaren. In deze Monitor Sport en corona komen we tot een aantal risico's en aandachtspunten als het gaat om gezondheid.

Het SCP signaleert, ondanks de algemene conclusie, dat bij de groep jongvolwassenen het psychisch welbevinden is afgenomen. Ook andere instanties komen met zorgwekkende signalen.

---

¹⁶⁸ NRC (21 mei 2021). [‘In Nederland is sprake van grote bewegingsarmoede’](#).

¹⁶⁹ Klerk, M. de, Olsthoorn, M., Plaisier, I., Schaper, J. & Wagemans, F. (red.) (2021). [Een jaar met corona. Ontwikkelingen in de maatschappelijke gevolgen van corona. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.](#)

Zo spreekt de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd zorgen uit over de impact van de coronacrisis op jongeren met psychische problemen.¹⁷⁰ De Inspectie stelt dat de zorg voor jongeren met ernstige psychische problemen is vastgelopen en dat corona de problematiek die er al was voor de jeugd-GGZ verder heeft vergroot, verdiept en verscherpt.¹⁷¹ We moeten niet de illusie hebben dat sport en bewegen hét wondermiddel is om deze grote problemen op te lossen, maar voor veel jongeren is sport een uitlaatklep en een activiteit waar zij plezier aan beleven. Zo is aangetoond dat sport en bewegen het plezier en de tevredenheid vergroot, ervoor zorgt dat je je goed voelt en stress vermindert. Het wegvallen van deze sportactiviteiten, naast alle andere (sociale) activiteiten die tijdens de lockdown(s) niet mogelijk waren, zal geen positieve bijdrage geleverd hebben aan het psychisch welbevinden van jongeren en jongvolwassenen.¹⁷²

In paragraaf 9.2 concludeerden we dat de dalende sportdeelname in ons beweegpatroon lijkt te worden gecompenseerd door een duidelijke toename van huishoudelijk werk en wandelen. Hiermee worden de gevolgen voor de gezondheid echter niet gecompenseerd. Uit recent onderzoek blijkt dat intensieve beweegactiviteiten als sporten en fietsen positievere gezondheidseffecten hebben dan laagintensieve beweegactiviteiten als wandelen of tuinieren.¹⁷³ De verandering in beoefende activiteiten door corona kan op de langere termijn dus doorwerken in de gezondheid van Nederlanders. Tevens zijn **gezondheidsrisico's ongelijk verdeeld.**

Om de gezondheidsschade op te vangen zijn experts van het RIVM met voorstellen gekomen voor extra maatregelen als aanvulling op het Nationaal Preventieakkoord om problematisch overgewicht, overmatig alcoholgebruik en roken voor 2040 aan te pakken.¹⁷⁴ Hier komt ook het (gezondheids)belang van voldoende sport en bewegen om de hoek kijken. Corona heeft het belang van een gezonde leefstijl benadrukt en de gezondheidswaarde van sport en bewegen is inmiddels onomstotelijk bewezen. Om die reden zou het logisch zijn om sport en bewegen in de huidige crisis te benutten om (mentale) **gezondheidsrisico's zoveel als mogelijk te beperken. In die hoedanigheid zou sport en bewegen een preventieve functie kunnen vervullen.** In plaats van deze functie te benutten is de sportsector echter juist lange tijd gesloten geweest.

Het SCP constateert dat de participatie op veel domeinen is afgenomen en dat dit gevolgen kan hebben voor de sociale infrastructuur waar de Nederlandse maatschappij op draait. Dit kan uiteindelijk weer doorwerken in de sociale cohesie en het sociaal vertrouwen van de samenleving. 'Daar waar sociale uitsluiting - de onmogelijkheid om te participeren - leidt tot het zich afkeren van de maatschappij, wordt een terugkeer naar deelname aan die maatschappij bemoeilijkt.' Deze constatering heeft betrekking op de gehele maatschappij, maar gaat ook op een lager niveau ook op voor de sportsector. Zo stelt Gerard Dielissen, algemeen directeur van NOC*NSF het volgende: '**Sociale binding en het verenigingsgevoel zijn heel belangrijk om Nederland weer aan het aan het sporten te krijgen en te houden.**'¹⁷⁵

De cijfers van de zomer van 2020 laten zien dat Nederlanders vrij vlot weer gaan sporten als beperkingen worden opgeheven, maar er is ook een grote groep die aangeeft dat zij niet verwachten hun oude sport-

¹⁷⁰ Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (2021). [Onvoldoende tijdige en juiste hulp voor jongeren met ernstige psychische problemen](#). Utrecht: Inspectie voor Gezondheidszorg en Jeugd.

¹⁷¹ NOS (5 april 2021). [Inspectie: situatie in jeugdpsychiatrie onhoudbaar](#).

¹⁷² Bailey, R., Hillman, C., Arent, S. & Petitpas, A.J. (2013). [Physical Activity: an underestimated investment in human capital?](#) *Journal of Physical Activity and Health*, 10, 289–308. doi: 10.1123/jpah.10.3.289

¹⁷³ Boer, W. de, Corpeleijn, E., Dekker, L., Mierau, J. & Koning, R. (2021). [How is sport participation related to mortality, diabetes and prediabetes for different body mass index levels?](#) *Scandinavian Journal of Medicine & Science In Sports*, 31, 1342–1351. doi: 10.1111/sms.13940

¹⁷⁴ RIVM (6 april 2021). [Experts komen met voorstellen voor extra maatregelen Nationaal Preventieakkoord](#).

¹⁷⁵ NOC*NSF (2021). [Zo sport Nederland. Trends en ontwikkelingen in sportdeelname 2020](#). Arnhem: NOC*NSF.

en beweeggedrag weer op te pakken. Individuele, flexibel en digitaal te beoefenen sporten, buiten en/of thuis, hebben de wind in de rug gekregen, terwijl teamsporten en binnensporten lange tijd niet beoefend konden worden en aanbieders van dit type sporten leden zijn kwijtgeraakt. Deze ontwikkelingen passen in meeromvattende trends als individualisering, digitalisering, flexibilisering en toenemende aandacht voor de gezondheids- en esthetische aspecten van sport en bewegen. Sportverenigingen en sportondernemers die hier de gevolgen van ervaren moeten er serieus rekening mee houden dat het sportlandschap versneld is heringericht. De veranderingen die zich het afgelopen jaar in de sport- en beweegdeelname hebben voorgedaan zullen niet zomaar ongedaan worden gemaakt als de coronamaatregelen helemaal zijn ingetrokken.

Bijlage 1. Tijdlijn verspreiding coronavirus

Tabel B1.1 Tijdlijn verspreiding coronavirus, (steun)maatregelen en ontwikkelingen in de Nederlandse sportsector als gevolg van de coronacrisis, december 2020-juni 2021

Wereldwijd	Beperkende maatregelen	Breedtesport
Nederland	Steunmaatregelen	Topsport en evenementen
		Gehele sportsector

	Verspreiding Covid-19	Maatregelen Rijksoverheid	Sportwereld
December 2020	8 De eerste inenting met het Covid-19-vaccin van Pfizer/BioNTech in Londen.	In Nederland zijn er 10.000 coronadoden. De regels blijven hetzelfde (max. drie gasten per dag op bezoek, horeca blijft dicht, gedeeltelijke lockdown blijft gelden en geen reizen naar het buitenland, tenzij strikt noodzakelijk).	
	14	Persconferentie: verlenging maatregelen zoals bepaald op 13 oktober en aanscherping lockdown.	
	15	Sluiting niet-essentiële winkels, kinderopvang en buitenschoolse opvang. Scholen geven les op afstand. Contactberoepen als kappers, schoonheidsspecialisten, tatoeëerders en sekswerkers moeten stoppen.	Sluiting sportscholen, zwembaden, sporthallen en sauna's.
Januari 2021	6 Eerste Nederlander krijgt het Pfizer-vaccin.		
	12	De lockdown in Nederland wordt verlengd tot 9 februari 2021, vanwege het hoge aantal besmettingen.	
	20	Persconferentie: Mensen mogen per dag max. één bezoeker van 13 jaar of ouder ontvangen en max. één keer per dag op bezoek gaan.	
	21	Kabinet presenteert forse uitbreiding steun- en herstellepakket. ¹	
	23 Er zijn rellen door het hele land vanwege de start van de avondklok.	Avondklok van 21:00-4:30 uur.	NOC*NSF deelt samen met VSG en POS een 'heropeningsplan' met de naam 'Sport is deel van de oplossing'. ²

Tabel B1.1 Tijdlijn verspreiding coronavirus, (steun)maatregelen en ontwikkelingen in de Nederlandse sportsector als gevolg van de coronacrisis, december 2020–juni 2021 (vervolg)

Wereldwijd	Beperkende maatregelen	Breedtesport
Nederland	Steunmaatregelen	Topsport en evenementen
		Gehele sportsector

	Verspreiding Covid-19	Maatregelen Rijksoverheid	Sportwereld
Februari 2021	2 Aantal besmettingen is gedaald, maar de besmettelijke Britse variant blijft oprukken in Nederland.		
	8	Basisscholen en kinderopvang weer open. Voor niet-essentiële winkels 'Click and Collect' toegestaan.	
		De Eerste Kamer debatteert over de spoedwet Avondklok en stemt ermee in.	
	23 Bijna één jaar nadat het coronavirus voor het eerst in Nederland is waargenomen, biedt de situatie weinig ruimte voor versoepelingen.		
	27 Wetenschappers zeggen: coronavirus gaat niet meer weg. ³		
Maart 2021	1	Middelbare scholen en het mbo gaan vanaf 1 maart weer gedeeltelijk open.	
	3 Een jaar na het begin van de eerste lockdowns in Nederland en België heeft het virus wereldwijd meer dan 2 miljoen levens geëist. ⁴	Sommige contactberoepen (zoals kappers en masseurs) mogen weer starten. Winkels mogen op afspraak klanten ontvangen. Per verdieping mogen max. twee klanten tegelijk zijn.	Personen in de leeftijd t/m 26 jaar mogen weer samen buiten sporten. Alleen met het eigen team binnen de eigen club.

Tabel B1.1 Tijdlijn verspreiding coronavirus, (steun)maatregelen en ontwikkelingen in de Nederlandse sportsector als gevolg van de coronacrisis, december 2020–juni 2021 (vervolg)

Wereldwijd	Beperkende maatregelen	Breedtesport
Nederland	Steunmaatregelen	Topsport en evenementen
		Gehele sportsector

	Verspreiding Covid-19	Maatregelen Rijksoverheid	Sportwereld
Maart 2021	3		NOC*NSF publiceert samen met alle sportbonden, Cruyff Foundation, Fonds Gehandicaptensport, Jeugdfonds Sport & Cultuur, Sportkracht 12, Krajicek Foundation en het Platform Ondernemende Sportaanbieders het manifest 'Breng Nederland in beweging: Investeer in sport en bewegen'. ⁵
	8	Bewoners in een verpleeghuis mogen twee bezoekers per dag ontvangen. Dit mag als de bewoners gevaccineerd zijn.	
	9	Kabinet presenteert begin 2021 opnieuw steun voor duizenden werkgevers en zelfstandigen. ⁶	
	12	Kabinet breidt coronasteun ondernemers verder uit. ⁷	
	16		Buitensporten vanaf 27 jaar is weer toegestaan. Sporten mag met max. vier personen op 1,5 meter afstand bij een sportvereniging of op door gemeenten aangewezen plekken. Zwemlessen voor A-, B- en C-diploma toegestaan voor kinderen t/m 12 jaar. ⁸
	19	Kabinet presenteert subsidieregeling voor evenementen bij annulering. ⁹	
	21		Oproep van technisch directeur Maurits Hendriks in Studio Sport om bij de formatie van het kabinet en opstellen van een regeerakkoord de breedtesport niet uit het oog te verliezen. ¹⁰

Tabel B1.1 Tijdlijn verspreiding coronavirus, (steun)maatregelen en ontwikkelingen in de Nederlandse sportsector als gevolg van de coronacrisis, december 2020–juni 2021 (vervolg)

Wereldwijd	Beperkende maatregelen	Breedtesport
Nederland	Steunmaatregelen	Topsport en evenementen
		Gehele sportsector

	Verspreiding Covid-19	Maatregelen Rijksoverheid	Sportwereld
Maart 2021	23 In Duitsland is de lockdown met een paar weken verlengd en in Parijs is gekozen voor een zeer harde lockdown.	Persconferentie. Het r-getal blijft niet onder of rond de 1. Dat was de voorwaarde om te versoepelen. De beperkingen blijven van kracht.	Topsporters die actief zijn mogen in topsportcompetities, onder voorwaarden, in grote groepen trainen en wedstrijden spelen. Het gaat daarbij om een selecte groep van 1.000 voetballers en 5.000 topsporters uit andere competities . Voetballers in de Eredivisie en Eerste Divisie, voetbalsters in de Eredivisie en topsporters met een status mochten al trainen en wedstrijden spelen op aangewezen topsportlocaties .
	31 Bij de eerste apotheken zijn zelftesten te koop. ¹¹	Avondklok gaat één uur later in, van 22:00–4:30.	
April 2021	1 Begin april zijn er 3 miljoen vaccinaties gezet in Nederland.		
	3 De GGD stopt met AstraZeneca toe te dienen aan mensen onder de 60 jaar. ¹²		
	4 Er is kritiek op het beleid rond het AstraZeneca-vaccin. ¹³		
	9 Het draagvlak voor coronamaatregelen daalt naar 47 procent. ¹⁴		
	12		NOC*NSF heeft in april het Manifest een Sportieve Gezonde Generatie gepubliceerd. ¹⁵

Tabel B1.1 Tijdlijn verspreiding coronavirus, (steun)maatregelen en ontwikkelingen in de Nederlandse sportsector als gevolg van de coronacrisis, december 2020–mei 2020 (vervolg)

Wereldwijd	Beperkende maatregelen	Breedtesport
Nederland	Steunmaatregelen	Topsport en evenementen
		Gehele sportsector

	Verspreiding Covid-19	Maatregelen Rijksoverheid	Sportwereld
April 2021	13 40 procent van de 60-plussers ziet AstraZeneca niet meer zitten. ¹⁶ Janssen-vaccin wordt voorlopig niet meer geleverd aan Europa. ¹⁷	Persconferentie. De situatie in de zorg en maatschappij is nijpend. De besmettingscijfers zijn hoog. De beperkingen in ons leven gaan steeds meer knellen en men heeft steeds meer moeite zich te houden aan de maatregelen. Er komt een openingsplan. Het idee is om in vijf stappen terug te keren naar normaal. ¹⁸	Stap 2 van het openingsplan heeft invloed op de sportwereld. Deze houdt namelijk in dat meer buitenactiviteiten mogelijk worden gemaakt. Dan zouden ook zwembaden, sporthallen en sportscholen onder voorwaarden weer open mogen.
	14 OMT vreest een toename van besmettingen door profevenementen. ¹⁹		
	20 In Nederland zijn ongeveer 4 miljoen vaccinaties gezet.	Persconferentie: de roep om versoepelingen is ondanks de stijgende besmettingscijfers luid. Vanaf 28 april wil het kabinet de teugels laten vieren.	
	22 17.000 coronadoden in Nederland. De helft van de operatiecapaciteit is afgeschaald.		KNVB roept politiek op om publiek in Eredivisie toe te blijven laten. ²⁰
	26	Hbo en wo onder voorwaarden open.	
	27 Geen Koningsdagactiviteiten.		
	28 In Nederland zijn ruim 5,3 miljoen vaccinaties gezet. ²¹	Mensen mogen per dag max. twee bezoekers van 13 jaar of ouder ontvangen en max. één keer per dag op bezoek. Avondklok komt te vervallen. Terrassen mogen open (12:00–18:00 uur). Max. twee pers./ één huishouden per tafel. Niet-essentiële winkels open tot 20:00 uur. Max. één klant per 25 m ² ontvangen.	

Tabel B1.1 Tijdslijn verspreiding coronavirus, (steun)maatregelen en ontwikkelingen in de Nederlandse sportsector als gevolg van de coronacrisis, december 2020–mei 2020 (vervolg)

Wereldwijd	Beperkende maatregelen	Breedtesport
Nederland	Steunmaatregelen	Topsport en evenementen
		Gehele sportsector

	Verspreiding Covid-19	Maatregelen Rijksoverheid	Sportwereld
Mei 2021	1	Nieuwe versoepelingen die vanaf 11 mei in zouden gaan, zijn uitgesteld. De druk op de IC's en bezetting van de ziekenhuizen zijn nog te hoog.	Met het uitstel van de versoepelingen zullen ook de sportscholen langer gesloten blijven.
	11	Persconferentie: 'Stap 2 met een pauzeknop' – versoepelingen aangekondigd, maar een definitief besluit volgt een week later.	Een van de versoepelingen zou inhouden dat binnensport weer mogelijk is.
	19	Het kabinet heeft de tweede stap in het openingsplan gezet. Buiten is meer mogelijk. Openingstijden van terrassen worden verruimd (6.00–20.00 uur). O.a. dierenparken en openluchtmusea mogen open en cultuurparticipatie buiten is mogelijk. Kunst- en cultuurbeoefening binnen is toegestaan. Ook in de sport worden versoepelingen doorgevoerd.	Sporten binnen is weer toegestaan: Binnensportlocaties zoals sporthallen, zwembaden en sportscholen mogen weer open. Maximaal dertig personen per ruimte. Vanaf 18 jaar is binnen sporten met max. twee personen op anderhalve meter toegestaan. Ook de buitenterrassen van sportkantine mogen open (max. vijftig personen). De groepsgrootte voor buitensporten door volwassenen van 27 jaar en ouder is verruimd naar dertig. Groepslessen, wedstrijden en publiek zijn nog altijd niet toegestaan.
	25	OMT sluit ondanks vaccinaties een derde coronagolf komende winter niet uit. Ook in het najaar blijven coronaregels zoals het dragen van een mondkapje waarschijnlijk van kracht. ²²	

Tabel B1.1 Tijdlijn verspreiding coronavirus, (steun)maatregelen en ontwikkelingen in de Nederlandse sportsector als gevolg van de coronacrisis, december 2020–mei 2020 (vervolg)

Wereldwijd	Beperkende maatregelen	Breedtesport
Nederland	Steunmaatregelen	Topsport en evenementen
		Gehele sportsector

	Verspreiding Covid-19	Maatregelen Rijksoverheid	Sportwereld
28		Persconferentie: nieuwe versoepelingen met ingang van 5 juni aangekondigd. Zo mogen o.a. musea en restaurants open. Aanvankelijk zouden deze 9 juni ingaan, maar de besmettingscijfers laten eerdere versoepelingen toe.	
Juni 2021	5	De meeste publiek toegankelijke locaties binnen mogen weer open, zoals restaurants en musea. Er is weer meer mogelijk voor sport en kunst en cultuur, en de groepen waarin dit mag worden weer iets groter.	Sporten in groepen is toegestaan (vanaf 18 jaar max. vijftig personen) en anderhalve meter afstand houden is niet verplicht. Tot en met 17 jaar zijn wedstrijden tegen andere clubs toegestaan.
			Sportkantines, kleedkamers en douches mogen open.

¹ [Forse uitbreiding steun- en herstelpakket | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

² https://nocnsf.nl/media/3770/noc_nsf_heropeningsplan-sport-binnen-routekaart-coronamaatregelen-v28jan2021.pdf

³ [Wetenschappers: coronavirus gaat niet meer weg | NOS](#)

⁴ John Hopkins (2021). [COVID-19 Map – Johns Hopkins Coronavirus Resource Center \(jhu.edu\)](#)

⁵ NOC*NSF (2021). Manifest: <https://nocnsf.nl/media/4080/advertorial-breng-nederland-in-beweging-en-investeer-in-sport-en-bewegen.pdf>

⁶ [Opnieuw steun aan duizenden werkgevers en zelfstandigen begin 2021 | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

⁷ [Kabinet breidt coronasteun ondernemers verder uit | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

⁸ [Corona en sport \(waaronder zwemmen, groepslessen en sportevenementen\) | Coronavirus COVID-19 | Rijksoverheid.nl](#)

⁹ [Kabinet presenteert subsidieregeling voor evenementen bij annulering | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

¹⁰ [Oproep topsportbaas Hendriks: 'Aanvalsplan sport meenemen in regeerakkoord' | NOS](#)

¹¹ [Zelftests corona te koop bij eerste apotheken, uitslag binnen een kwartier | NOS](#)

¹² [GGD stopt per direct met AstraZeneca | Binnenland | Telegraaf.nl](#)

¹³ [Zorgen om 'zwabberbeleid' rond AstraZeneca; trombose-experts begrijpen prikstop niet | NOS](#)

¹⁴ [Weer minder draagvlak voor coronabeperkingen | NOS](#)

¹⁵ [Waarom moet kabinet investeren in 'Sportieve Gezonde Generatie'? – NOCNSF](#)

¹⁶ [Vier op de tien 60-plussers zien prik met AstraZeneca niet meer zitten | NOS](#)

¹⁷ [Johnson & Johnson stelt levering Janssen-vaccin in Europa uit | NOS](#)

¹⁸ [Openingsplan: stap voor stap meer mogelijk | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

¹⁹ [OMT vreest besmettingen en wil andere opzet profevenementen | RTL Nieuws](#)

²⁰ [KNVB doet oproep aan politiek om publiek in eredivisie toe te blijven laten | NOS](#)

²¹ [Eindelijk zit er vaart in het vaccineren. Er zijn nu ruim 5,3 miljoen prikken tegen corona gezet in Nederland. Kijk hier waar we staan in Europa – Dagblad van het Noorden \(dvhn.nl\)](#)

²² [OMT sluit ondanks vaccinaties coronagolf komende winter niet uit | Het Parool](#)

Bijlage 2. Gebruik generieke steunmaatregelen naar SBI-code

Tabel B2.1 Aantal aanvragen van de NOW-regelingen en corresponderende bedragen volgens de stand van zaken tot en met 28 februari 2021, totaal sport en uitgesplitst naar SBI code^a

	NOW 1.0		NOW 2.0		NOW 3.1		NOW 3.2 ^b	
	aantal	mln. euro's	aantal	mln. euro's	aantal	mln. euro's	aantal	mln. euro's
Totaal sport	4.280	151	1.890	89	2.490	59	1.580	18
85511 Zeil- en surfscholen	30	1	15	.	20	.	10	.
85519 Overig sportonderwijs	535	8	160	3	190	2	165	1
93111 Zwembaden	140	16	110	10	115	6	45	1
93112 Sporthallen en -zalen	220	12	135	8	155	5	100	2
93113 Sportvelden	25	1	10	1	20	.	10	.
93119 Overige sportaccommodaties	340	17	190	10	260	9	190	3
93121 Veldvoetbal	850	31	320	24	500	14	230	2
93122 Veldsport in teams (geen voetbal)	120	2	35	.	85	1	30	.
93123 Atletiek	5	.	5	.	5	.	5	.
93124 Tennis	80	1	25	.	45	.	20	.
93125 Paardensport en maneges	275	3	80	1	120	1	60	.
93126 Wielersport	10	.	5	.	5	.	.	.
93127 Auto- en motorsport	5	.	5	.	5	.	5	.
93128 Wintersport	5	.	.	.	5	.	5	.
93129 Overige buitensport	50	1	15	.	25	.	10	.
9313 Fitnesscentra	675	27	355	13	400	9	310	6
93141 Individuele zaalsport	45	.	15	.	5	.	15	.
93142 Zaalsport in teamverband	5	.	.	.	5	.	.	.
93143 Kracht- en vechtsport	30	1	15	.	20	.	10	.
93144 Bowlen, kegelen, biljarten e.d.	20	1	20	.	25	.	20	.
93145 Denksport	.	.	.	.	.	.	.	.
93146 Sportscholen	435	8	195	3	235	2	190	1
93149 Overige binnensport en omnisport	20	.	10	.	20	.	10	.
93151 Zwem- en watersport	10	.	5	.	5	.	5	.
93152 Roei-, kano-, zeil- en surfsport	10	.	5	.	10	.	5	.
93191 Beroepssportlieden	10	1	5	2	5	1	5	.
93192 Hengelsport	.	.	.	.	.	.	.	.
93193 Verzorgen van vistochten	10	.	5	.	5	.	5	.
93194 Supportersverenigingen (sport)	.	.	.	.	.	.	.	.
93195 Organisatie van sportevenementen	165	7	90	4	110	3	75	1
93196 Sportkoepels en -adviesorganen	75	10	45	6	50	3	25	.
93199 Overige sport (rest)	20	1	10	.	15	.	10	.
93291 Jachthavens	45	1	10	.	20	1	10	.

Bron: CBS, 2020 en 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

^a Cellen met te weinig waarnemingen of waar cijfers tot onthulling zouden kunnen leiden, worden door het CBS weergegeven met een punt ('.'). Daarnaast zijn de aantallen aanvragen afgerond op vijftallen en worden de bedragen afgerond op miljoenen euro's.

^b NOW 3.2 was ten tijde van de publicatie van de gegevens nog niet afgesloten. Dit zijn voorlopige cijfers.

Tabel B2.2 Aantal aanvragen van de TOGS- en TVL-regelingen en corresponderende bedragen volgens de stand van zaken tot en met 28 februari 2021, totaal sport en uitgesplitst naar SBI-code^a

	TOGS ^b		TVL-1		TVL Q4 2020		TVL Q1 2021 ^c	
	aantal	mln. euro's	aantal	mln. euro's	aantal	mln. euro's	aantal	mln. euro's
Totaal sport	16.455	66	2.020	23	2.945	33	910	12
85511 Zeil- en surfscholen	105	0,4	15	.	20	.	.	.
85519 Overig sportonderwijs	3.813	15,3	240	1	325	2	140	1
93111 Zwembaden	251	1,0	40	1	50	1	15	.
93112 Sporthallen en -zalen	421	1,7	115	2	160	3	50	1
93113 Sportvelden	98	0,4	20	.	20	.	5	.
93119 Overige sportaccommodaties	694	2,8	185	3	300	7	135	3
93121 Veldvoetbal	1.853	7,4	365	3	830	5	10	.
93122 Veldsport in teams (geen voetbal)	737	2,9	50	.	105	1	.	.
93123 Atletiek	111	0,4	5	.	5	.	.	.
93124 Tennis	862	3,4	55	.	90	.	.	.
93125 Paardensport en maneges	939	3,8	80	1	110	1	25	.
93126 Wielersport	48	0,2	5	.	5	.	.	.
93127 Auto- en motorsport	83	0,3	5	.	5	.	.	.
93128 Wintersport	37	0,1	.	.	5	.	.	.
93129 Overige buitensport	330	1,3	10	.	20	.	5	.
9313 Fitnesscentra	1.431	5,7	310	4	265	2	220	3
93141 Individuele zaalsport	286	1,1	5	.	5	.	.	.
93142 Zaalsport in teamverband	200	0,8	5	.	10	.	.	.
93143 Kracht- en vechtsport	238	1,0	15	.	20	.	5	.
93144 Bowlen, kegelen, biljarten e.d.	92	0,4	25	.	35	1	20	.
93145 Denksport	24	0,1	5	.	5	.	5	.
93146 Sportscholen	1.119	4,5	200	2	235	2	170	2
93149 Overige binnensport en omnisport	127	0,5	10	.	20	.	10	.
93151 Zwem- en onderwatersport	201	0,8	.	.	10	.	5	.
93152 Roei-, kano-, zeil- en surfsport	158	0,6	20	.	20	.	5	.
93191 Beroepssportlieden			5	.	5	.	.	.
93192 Hengelsport	15	0,1	.	.	5	.	.	.
93193 Verzorgen van vistochten	40	0,2	10	.	15	.	5	.
93194 Supportersverenigingen (sport)			.	.	5	.	.	.
93195 Organisatie van sportevenementen	586	2,3	180	4	175	4	55	1
93196 Sportkoepels en -adviesorganen			15	.	30	.	5	.
93199 Overige sport (rest)	104	0,4	25	.	25	1	5	.
93291 Jachthavens	153	0,6	5	.	15	.	5	.

Bron: RVO, 2020 en CBS, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

^a Cellen met te weinig waarnemingen of waar cijfers tot onthulling zouden kunnen leiden, worden door het CBS weergegeven met een punt ('.'). Daarnaast zijn de aantallen aanvragen afgerond op vijftallen en worden de bedragen afgerond op miljoenen euro's.

^b Voor de TOGS-regeling zijn tevens aanvragen gedaan door bedrijven onder de SBI-codes 93 Sport en recreatie (2 miljoen euro) en 56.29 Kantines en contractcatering (3,2 miljoen euro). Deze aanvragen worden wel meegenomen in het totaal voor de sport, maar worden niet los weergegeven in de tabel. De SBI-codes waarvoor het aantal en bedrag mist kwamen niet in aanmerking voor de TOGS.

^c TVL Q1 2021 was ten tijde van de publicatie van de gegevens nog niet afgesloten. Dit zijn voorlopige cijfers.

Tabel B2.3 Aantal aanvragen van de Tozo-regelingen (Tozo-1 en Tozo-2) en corresponderende bedragen volgens de stand van zaken tot en met 28 februari 2021, totaal sport en uitgesplitst naar SBI-code^a

	Tozo-1 en Tozo-2
Totaal sport	8.920
85511 Zeil- en surfscholen	80
85519 Overig sportonderwijs	6.560
93111 Zwembaden	10
93112 Sporthallen en -zalen	50
93113 Sportvelden	.
93119 Overige sportaccommodaties	140
93121 Veldvoetbal	.
93122 Veldsport in teams (geen voetbal)	.
93123 Atletiek	.
93124 Tennis	40
93125 Paardensport en maneges	320
93126 Wielersport	10
93127 Auto- en motorsport	20
93128 Wintersport	.
93129 Overige buitensport	50
9313 Fitnesscentra	410
93141 Individuele zaalsport	10
93142 Zaalsport in teamverband	.
93143 Kracht- en vechtsport	70
93144 Bowlen, kegelen, biljarten e.d.	10
93145 Denksport	10
93146 Sportscholen	510
93149 Overige binnensport en omnisport	20
93151 Zwem- en onderwatersport	20
93152 Roei-, kano-, zeil- en surfsport	20
93191 Beroepssportlieden	120
93192 Hengelsport	.
93193 Verzorgen van vistochten	30
93194 Supportersverenigingen (sport)	.
93195 Organisatie van sportevenementen	280
93196 Sportkoepels en -adviesorganen	40
93199 Overige sport (rest)	80
93291 Jachthavens	10

Bron: CBS, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

^a Cellen met te weinig waarnemingen of waar cijfers tot onthulling zouden kunnen leiden, worden door het CBS weergegeven met een punt ('.'). Daarnaast zijn de aantallen aanvragen afgerond op vijftallen en worden de bedragen afgerond op miljoenen euro's.

Bijlage 3. Kerncijfers Ondernemende sportaanbieders

Tabel B3.1 Kerncijfers per categorie ondernemende sportaanbieders

Branche	Brancheorganisatie	Aantal bedrijven ^b	Aantal bedrijven aangesloten bij brancheorganisatie	Geschatte omzet 2019 ^c	Aantal medewerkers incl. parttime
Fitnesscentra	NL Actief	4.000	1.000	€ 2.040.000.000	60.000
<i>Kleine studio's (boutiques)</i>		2.000		€ 600.000.000	
<i>Conventionele centra</i>		2.000		€ 1.440.000.000	
Dansscholen	Dansondernemers Nederland	2.388	1.500	€ 250.000.000	5.000
Yogacentra	VYsN	1.500	370	€ 700.000.000	10.000
Biljartcentra	KNBB	1.193	1.193	€ 110.000.000	3.600
Vechtsportcentra	Vechtsport Autoriteit	1.000	1.000	€ 175.000.000	5.000
Zwembaden ^a	WiZZ	691	518	€ 500.000.000	9.558
Budosportscholen	JBN	650	550	€ 40.000.000	950
Watersportcentra	HISWA-RECRON	600	350	€ 50.000.000	7.500
Hippische sportcentra	FNRS	423	423	€ 191.181.400	2.700
Squashcentra	SBN	302	70	€ 208.000.000	2.500
Golfbanen	NVG	200	140	€ 325.000.000	3.500
Buitensportbedrijven	VeBON	150	60	€ 90.000.000	3.000
Klim- en bergsportcentra	KlimSport	80	51	€ 48.000.000	1.760
Indoor skicentra	SNOWPROs	56	56	€ 25.200.000	1.400
Airsoftcentra	NABV	29	29	€ 5.925.000	170
Skatecentra	Skateboard Federatie Nederland	18	18	€ 5.400.000	250
Totaal		13.280	7.328	€ 4.763.706.400	116.888

Bron: POS, 2021; NL actief, 2021; FNRS, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

^a Deze categorie betreft commerciële zwembaden.

^b Op basis van de indeling naar typen bedrijven en de schattingen van brancheorganisaties is de verwachting dat sommige categorieën bedrijven overlap met elkaar vertonen, waaronder in aantal bedrijven en aantal medewerkers (bv. voor fitnesscentra, yogacentra, vechtsport en/of budosport).

^c Voor fitnesscentra en hippische sportcentra is de geschatte jaaromzet op basis van cijfers van respectievelijk NL Actief en FNRS, zoals deze in hoofdstuk 4 zijn gepresenteerd.

Mulier Instituut | Sportonderzoek voor beleid en samenleving
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl